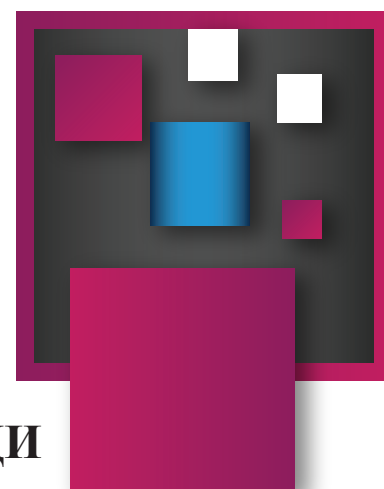

МЕТОДОЛОГИЈА ОБРАЧУНА БРУТО ДОМАЋЕГ ПРОИЗВОДА (БДП-а)

ИЗВОРИ И МЕТОДИ

ПРЕДГОВОР

Републички завод за статистику објављује „Методологију обрачуна бруто домаћег производа (БДП-а)“ са циљем да корисницима званичне статистике, а и широј јавности, пружи свеобухватни увид у начин обрачуна и формирања најважнијег макроекономског агрегата, а то је *бруто домаћи производ*.

Обрачун годишњих и кварталних националних рачуна заснива се на примени принципа и дефиниција утврђених међународним стандардима и препорукама од стране Евростата и Међународног монетарног фонда. Међу најважније изворе спадају Систем националних рачуна (*System of national accounts - SNA 2008*) и Европски систем националних и регионалних рачуна 2010 (*European System of National and Regional Accounts - ESA 2010, Eurostat, European Commission, 2013*).

Методологија се састоји из осам поглавља, у којима су приказани: основни концепти и процес обрачуна бруто домаћег производа; потребе и разлози за ревизијом статистичких података; методе обрачуна бруто домаћег производа, у текућим и сталним ценама; прерачунавање бруто домаћег производа у бруто национални доходак; процедура балансирања и валидација финалних процена БДП-а; обрачун необухваћене економије, као и основни принципи, методе и извори података за израду кварталних националних рачуна.

Методологија је припремљена у Републичком заводу за статистику, у оквиру Сектора за националне рачуне, цене и пољопривреду.

У Београду, марта 2023.

Директор
Др Миладин Ковачевић

САДРЖАЈ

Поглавље 1 ПРЕГЛЕД ОБРАЧУНА ДОМАЋЕГ БРУТО ПРОИЗВОДА (БДП-а)	13
1.1 Основни концепти и процес обрачуна бруто домаћег производа	14
1.2 Дисеминација података о БДП-у	19
1.3 Ревизије у националним рачунима	22
Поглавље 2 ПРОИЗВОДНИ ПРИСТУП	25
2.1 Кратак преглед обрачуна БДП-а по производном приступу	26
2.2 Вредновање аутпута и међуфазне потрошње	27
2.3 Прелазак са пословног рачуноводства и административних концепата на <i>ESA 2010</i>	28
2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа (привредна друштва)	28
2.3.2 Сектор државе	32
2.3.3 Сектор непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД)	33
2.3.4 Финансијске институције	34
2.3.5 Предузетници и samozапослена лица	37
2.4 Сектор А: Пољопривреда, шумарство и рибарство	39
2.5 Сектор В: Рударство	42
2.6 Сектор С: Прерађивачка индустрија	42
2.7 Сектор D: Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	42
2.8 Сектор Е: Снабдевање водом и управљање отпадним водама	43
2.9 Сектор F: Грађевинарство	43
2.10 Сектор G: Трговина на велико и мало, поправка моторних возила	43
2.11 Сектор H: Саобраћај и складиштење	43
2.12 Сектор I: Услуге смештаја и исхране	44
2.13 Сектор J: Информисање и комуникације	44
2.14 Сектор K: Финансијске делатности и услуге осигурања	44
2.14.1 Централна банка (S.121/КД 2010 64.11)	44
2.14.2 Депозитне финансијске институције осим централне банке (S.122/КД 2010 64.19)	45
2.14.2.1 Обрачун аутпута, међуфазне потрошње и бруто додате вредности	45
2.14.2.2 Израчунавање и алокација FISIM-а	46
2.14.3 Инвестициони фондови (S.123 и S.124)	48
2.14.4 Остали финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензијских фондова (S.125/КД 2010 64.9)	48
2.14.5 Помоћне финансијске услуге (S.126/КД 2010 66), каптивне финансијске институције и позајмљивачи новца (S.127/КД 2010 64.20, делови 64.30 и 64.92)	49
2.14.6 Осигурање и пензијски фондови (КД 2010 65)	49
2.14.6.1 Осигурање и реосигурање (КД 2010 65.1 и 65.2)	49
2.14.6.2 Пензијски фондови (КД 2010 65.3)	51
2.15 Сектор L: Пословање некретнинама	52
2.16 Сектор M: Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	53
2.17 Сектор N: Административне и помоћне услужне делатности	53
2.18 Сектор O: Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	53
2.19 Сектор P: Образовање	54
2.20 Сектор Q: Здравствена и социјална заштита	54
2.21 Сектор R: Уметност, забава и рекреација	55
2.22 Сектор S: Остале услужне делатности	55
2.23 Сектор T: Делатност домаћинства као послодавца	55
2.24 Порези на производе, укључујући и порез на додату вредност	55
2.25 Субвенције на производе	56

Поглавље 3 РАСХОДНИ ПРИСТУП	57
3.1 Увод	58
3.2 Финална потрошња домаћинства	58
3.2.1 Детаљан опис метода процене и извора по COICOP категоријама.....	60
3.3 Издаци за финалну потрошњу НПД-а	66
3.4 Издаци за финалну потрошњу државе	67
3.5 Бруто инвестиције у основна средства	68
3.5.1 Методолошки оквир.....	68
3.5.2 Методе обрачуна по категоријама инвестиција	74
3.5.2.1 Станови	74
3.5.2.2 Остале зграде и грађевине.....	75
3.5.2.3 Машине и опрема.....	75
3.5.2.4 Војни системи.....	76
3.5.2.5 Култивисани биолошки ресурси	76
3.5.2.6 Интелектуална својина	78
3.6 Промене у залихама	80
3.6.1 Увод	80
3.6.2 Извори података и методе	80
3.6.2.1 Сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа (S.11)	81
3.6.2.2 Сектор финансијских друштава (S.12).....	81
3.6.2.3 Сектор државе (S.13)	81
3.6.2.4 Сектор домаћинства (S.14).....	81
3.6.2.5 Сектор НПД (S.15).....	82
3.6.3 Вредновање промена у залихама.....	82
3.7 Промене у драгоценостима	84
3.8 Извоз и увоз добара.....	85
3.8.1 Извори и методе	85
3.8.2 Обухват	86
3.9 Извоз и увоз услуга.....	89
3.9.1 Извори и методе	89
3.9.2 Обухват	89
Поглавље 4 ПРЕРАЧУНАВАЊЕ БДП-а У БНД	91
4.1 Концепт бруто националног дохотка	92
4.2 Накнада за запослене	94
4.3 Порези на производњу и увоз плаћени институцијама ЕУ	94
4.4 Субвенције обезбеђене од стране институција ЕУ	94
4.5 Прекогранични доходак од власништва	95
4.5.1 Камате	95
4.5.2 Расподељена добит предузећа	97
4.5.2.1 Дивиденде.....	97
4.5.2.2 Повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа	98
4.5.3 Реинвестирана добит од страних директних инвестиција	98
4.5.4 Остали доходак по основу инвестиција	99
4.5.4.1 Доходак од инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања	99
4.5.4.2 Доходак од инвестиција који се плаћа на права из пензијског осигурања.....	99
4.5.4.3 Доходак од инвестиција који се приписује акционарима колективних инвестиционих фондова	99
4.5.5 Земљишна и рудна рента	100

Поглавље 5 ОБРАЧУН БДП-а У СТАЛНИМ ЦЕНАМА.....	101
5.1 Опште напомене.....	102
5.1.1 Увод	102
5.1.2 Бруто домаћи производ према производном приступу.....	103
5.1.3 Бруто домаћи производ према расходном приступу.....	104
5.2 Основни извори података коришћени у обрачунама	105
5.2.1 Уводне напомене	105
5.2.2 Индекси цена	105
5.2.2.1 Индекси цена произвођача индустријских производа	105
5.2.2.2 Индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства	106
5.2.2.3 Индекси потрошачких цена	107
5.2.2.4 Индекси цена угоститељских услуга	108
5.2.2.5 Индекси јединичних вредности за извоз и увоз (UVI)	108
5.2.2.6 Индекси цена произвођача извоза и увоза.....	108
5.2.3 Индекси физичког обима	109
5.2.3.1 Индекси физичког обима пољопривредне производње	109
5.2.3.2 Индекс физичког обима експлоатације шума	109
5.2.3.3 Индекси физичког обима индустријске производње	110
5.2.3.4 Индекси физичког обима саобраћаја и веза	110
5.2.4 Подаци статистике трговине, угоститељства, туризма и грађевинарства	110
5.2.4.1 Промет у трговини на велико и мало	110
5.2.4.2 Угоститељство.....	111
5.2.4.3 Туризам	111
5.2.4.4 Грађевинарство	111
5.2.5 Статистика тржишта рада - запосленост и зараде.....	112
5.2.5.1 Анкета о радној снази.....	112
5.2.5.2 Истраживање о регистрованој запослености	112
5.2.5.3 Зараде.....	113
5.2.6 Административни извори података	114
5.2.6.1 Стања депозита и кредита	114
5.2.6.2 Платни биланс	114
5.2.6.3 Курсеви динара према страним валутама – просек периода	114
5.2.6.4 Подаци о укупним премијама осигурања.....	114
5.2.6.5 Приходи и расходи државног буџета.....	114
5.2.6.6 Подаци Управе за трезор.....	115
5.3 БДП према производном приступу	115
5.3.1 Аутпут у сталним ценама	116
5.3.2 Међуфазна потрошња у сталним ценама.....	122
5.3.3 Сектор А: Пољопривреда, шумарство и рибарство	131
5.3.4 Сектор В: Рударство.....	132
5.3.5 Сектор С: Прерађивачка индустрија.....	133
5.3.6 Сектор D: Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	133
5.3.7 Сектор Е: Снабдевање водом и управљање отпадним водама	134
5.3.8 Сектор F: Грађевинарство.....	135
5.3.9 Сектор G: Трговина на велико и мало, поправка моторних возила	135
5.3.10 Сектор H: Саобраћај и складиштење	136
5.3.11 Сектор I: Услуге смештаја и исхране.....	136
5.3.12 Сектор J: Информисање и комуникације.....	137
5.3.13 Сектор K: Финансијске делатности и услуге осигурања	137
5.3.14 Сектор L: Пословање некретнинама	140

5.3.15 Сектор М: Стручне, научне, иновационе и техничке делатности; Сектор N: Административне и помоћне услужне делатности	140
5.3.16 Сектор О: Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	141
5.3.17 Сектор Р: образовање	141
5.3.18 Сектор Q: Здравствена и социјална заштита	142
5.3.19 Сектор R: Уметност, забава и рекреација; Сектор S: Остале услужне делатности; Сектор Т: Делатност домаћинства као послодавца	142
5.3.20 Порези и субвенције на производе	143
5.4 БДП према расходном приступу	144
5.4.1 Издаци за финалну потрошњу домаћинстава	144
5.4.2 Издаци за финалну потрошњу НПИД	148
5.4.3 Издаци за финалну потрошњу државе	148
5.4.4 Бруто инвестиције у основна средства	151
5.4.4.1 Извори података	151
5.4.4.2 Бруто инвестиције у основна средства, по техничкој структури	153
5.4.4.2.1 Зграде и остале грађевине	154
5.4.4.2.2 Домаће машине и опрема	154
5.4.4.2.3 Увозне машине и опрема	154
5.4.4.2.4 Војни системи	154
5.4.4.2.5 Култивисани биолошки ресурси	154
5.4.4.2.6 Интелектуална својина	155
5.4.5 Промене у залихама	156
5.4.6 Промене у драгоценостима	158
5.4.7 Извоз и увоз добара и услуга	158
5.4.7.1 Увод	158
5.4.7.2 Извоз и увоз добара	158
5.4.7.3 Извоз и увоз услуга	164
Поглавље 6 КВАРТАЛНИ НАЦИОНАЛНИ РАЧУНИ	167
6.1 Уводне напомене	168
6.2 Систем кварталних националних рачуна у Републици Србији	168
6.2.1 Обрачун кварталног БДП-а	168
6.2.2 Обрачун у сталним ценама	170
6.2.3 Флеш процена БДП-а	170
6.2.4 Десезонирање	171
6.2.5 Календар публикавања, политика ревизије и дисеминација	171
6.3 Бруто домаћи производ према производном приступу	173
6.4 Бруто домаћи производ према расходном приступу	178
6.4.1 Издаци за финалну потрошњу домаћинстава	179
6.4.2 Издаци за финалну потрошњу државе	182
6.4.3 Издаци за финалну потрошњу непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД)	186
6.4.4 Бруто инвестиције у основна средства	186
6.4.5 Промене у драгоценостима	188
6.4.6 Извоз и увоз добара и услуга	188
6.5 Основни извори података и индикатори	189
Поглавље 7 ПРОЦЕДУРЕ БАЛАНСИРАЊА И ВАЛИДАЦИЈА ФИНАЛНИХ ПРОЦЕНА БДП-а	197

Поглавље 8 ПРЕГЛЕД ОБРАЧУНА НЕОБУХВАЋЕНЕ ЕКОНОМИЈЕ	201
8.1 Увод	202
8.2 Табеларни N1-N7 приступ.....	203
8.3 Процене необухваћене економије у производном приступу обрачуна БДП-а	205
8.4 Процене необухваћене економије у расходном приступу обрачуна БДП-а.....	210
АНЕКСИ.....	211
АНЕКС 1 Ревизија БДП-а 2018. године - методолошка објашњења и ефекти ревизије на промену БДП-а	212
АНЕКС 2 Основне класификације.....	218

Листа скраћеница и акронима

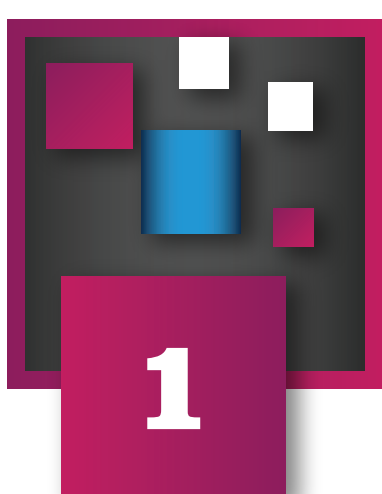
AN.11	Класификација основних средстава
АПД	Анкета о потрошњи домаћинстава
АПР	Агенција за привредне регистре
АРС	Анкета о радној снази
БДВ	Бруто додата вредност
БДП	Бруто домаћи производ
БНД	Бруто национални доходак
ВоР	Платни биланс
ВРМ	Приручник платног биланса
CIF	<i>(cost, insurance, freight)</i> вредност робе на граници при увозу, увећана за трошкове транспорта, осигурања и др. до границе Републике Србије
CN	Комбинована номенклатура
COFOG	Класификација државе по функцији
COICOP	Класификација индивидуалне потрошње по намени
CRA	Класификација производа по делатностима
CPI	Индекс потрошачких цена
ЦРОСО	Централни регистар обавезног социјалног осигурања
EAA	Економски рачуни пољопривреде
ESA	Европски систем рачуна
EY	Европска унија
Евростат	Завод за статистику Европске уније
FAO	Организација Уједињених нација за храну и пољопривреду
FIFO	<i>(First In – First Out)</i> потрошња прати редослед набавке
FISIM	Услуге финансијског посредовања индиректно мерене
FM	<i>Frascati</i> приручник
FOB	<i>(free on board)</i> вредност робе на граници при извозу робе, увећана за трошкове транспорта, осигурања и др. до границе Републике Србије
FTE	<i>(Full-time equivalent)</i> Пуно радно време
ИКТ	Информационе и комуникационе технологије
ILO	<i>(International Labour Organization)</i> Међународна организација рада
ИР	Истраживање и развој
IMTS	Статистика робне размене са иностранством
ИНВ-01	Годишње истраживање о инвестицијама у основна средства
ISIC	Међународна стандардна класификација економских активности

Листа скраћеница и акронима (наставак)

ITRS	Међународни систем извештавања о трансакцијама
ЈЦИ	Јединствена царинска исправа
КД	Класификација делатности
КД 2010	Национална Класификација делатности 2010
КГИ-02	Комплексни годишњи извештај за финансијске институције
LIM	<i>(Labour Input Method)</i> метода радног инпута
ММФ	Међународни монетарни фонд
MSITS 2010	<i>(Manual on Statistics of International Trade in Services 2010 - MSITS 2010)</i> . Приручник УН-а о статистици међународне трговине услугама 2010
Мил.	милион
млрд.	милијарда
NACE	Статистичка класификација економских активности у Европској заједници (ЕЗ)
НБС	Народна банка Србије
НИП	Номенклатура индустријских производа
НПВД	Непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима
НСТЈ	Номенклатура статистичких територијалних јединица
OECD	Организација за економску сарадњу и развој
PPI	Индекс цена произвођача
ПДВ	Порез на додату вредност
ПКС	Привредна комора Србије
РАД	Анкета о запослености и зарадама
Rev.	ревидирано
ROW	<i>(Rest of the world)</i> Остатак света
РЗС	Републички завод за статистику Србије
РСД	Динар – званична валута Републике Србије
СБС	Структурне пословне статистике
SITC (СМТК)	<i>(Standard International Trade classification)</i> Стандардна међународна трговинска класификација
SNA	Систем националних рачуна
СПР	Статистички пословни регистар
СРП	Истраживање структуре расхода и прихода пословања правних лица и предузетника
SUT	<i>(Supply and Use Tables)</i> Табеле понуде и употребе
хиљ.	хиљада
УН	<i>(United Nations)</i> Уједињене нације
WTO	<i>(World Trade Organization)</i> Светска трговинска организација

ПРЕГЛЕД ОБРАЧУНА БРУТО ДОМАЋЕГ ПРОИЗВОДА (БДП-а)

1

1.1 ОСНОВНИ КОНЦЕПТИ И ПРОЦЕС ОБРАЧУНА БРУТО ДОМАЋЕГ ПРОИЗВОДА

Овај документ, који је припремљен у Републичком заводу за статистику (РЗС), има за циљ да пружи свеобухватан и транспарентан опис методологије и извора података националних рачуна који се користе за израчунавање бруто домаћег производа (БДП).

Компилација годишњих националних рачуна која се спроводи у РЗС-у заснива се на примени принципа и дефиниција утврђених Европским системом националних и регионалних рачуна 2010 (*European system of accounts - ESA 2010*, Eurostat, European Commission, 2013), као и другим релевантним методолошким приручницима прописаним од стране Евростата и Међународног монетарног фонда (ММФ)¹. Међу макроекономским агрегатима који су резултат система националних рачуна свакако најважнији представља *бруто домаћи производ*.

Бруто домаћи производ представља мерило резултата привредне активности једне земље и њеног производног капацитета за задовољење потреба различитих облика потрошње. Бруто домаћи производ посматрано из угла произвођача (тзв. производни приступ или метода обрачуна), представља суму бруто додатих вредности креираних од стране свих економских субјеката или, како се то у терминологији националних рачуна каже, институционалних јединица, у току једне године (обрачунског периода). Са рачуноводственог аспекта (крајње поједностављено) БДП као сума додатих вредности, представља разлику између укупне вредности производње (аутпута) и међуфазне потрошње, која у себи обухвата трошкове материјала, као и трошкове производних и непроизводних услуга. (без трошкова зарада запослених и трошкова амортизације). То је, могли бисмо у рачуноводственом жаргону рећи, „пословни добитак“ једне земље, пре одбитка трошкова персонала и трошкова амортизације и може се приказати на следећи начин:

Табела 1. Поједностављени приказ обрачуна БДП-а према производном приступу у Републици Србији, 2021. година, мил. РСД

1	Укупна вредност производње добара и услуга (аутпут)	12 858 169,8
2	Међуфазна потрошња (-)	7 674 092,2
3	Бруто додата вредност (БДВ) (1-2)	5 184 077,6
4	Порези на производе (+)	1 102 504,7
5	Субвенције на производе (-)	16 485,4
6	Бруто домаћи производ (БДП) у тржишним ценама (3+4-5)	6 270 096,9

¹ Handbook on prices and volume measures in national accounts (Eurostat 2016); Eurostat Manual of Supply, Use and Input-Output Tables (Eurostat 2008); System of National Accounts 2008 (European Commission, International Monetary Fund, Organization for Economic Co-operation and Development, United Nations and World Bank, 2009); Manual on Government Deficit and Debt – Implementation of ESA 2010 (Eurostat, 2016); Government finance Statistics Manual 2014 (International Monetary Fund, 2014); Handbook on Quarterly National Accounts, (Eurostat, European Commission, 2013); Quarterly National Accounts Statistics: Concepts, Data Sources and Compilation (International Monetary Fund, 2001); Quarterly National Accounts Manual (International Monetary Fund, 2017); International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions 2010 (United Nations publication, 2011); Balance of Payments and International Investment Position Manual, sixth edition (BPM6) (International Monetary Fund, 2009); Balance of payments and international investment position compilation guide (IMF, 2014); Manual on the economic accounts for agriculture and forestry EAA/EA 97 (Eurostat, 2000); Manual on Measuring Research and Development in ESA 2010 (Eurostat, 2014); Frascati Manual (OECD, 2015); Changes in inventories in the National Accounts (IMF Working paper, 2003); Eurostat-OECD compilation guide on inventories (edition 2017).

О питањима вредновања БДП-а (тржишне и базне цене) као и о порезима и субвенцијама као компонентама БДП-а биће више речи у наставку.

Дефиниција БДП-а и његовог економског и рачуноводственог садржаја изводи се из основне макроекономске једнакости по којој укупна понуда добара и услуга у једној земљи мора бити једнака укупној употреби тј. потрошњи тих добара и услуга. Укупну понуду добара и услуга на тржишту једне земље чине добра произведена у тој земљи као и добра и услуге које увози. Са друге стране, добра и услуге који сачињавају понуду могу се потрошити или употребити на различите начине. И овде ћемо, ради читалаца, дати крајње поједностављен модел укупне употребе добара и услуга или тзв. расходне стране обрачуна БДП-а.

Најпре, један део добара и услуга који сачињавају укупну понуду биће потрошен у производне сврхе у виду инпута за производњу других добара и услуга или, као што смо већ рекли, за *међуфазну потрошњу*. Други, најважнији део биће употребљен у виду тзв. личне потрошње као потрошна добра и услуге за задовољавање личних потреба домаћинстава, док ће један део добара остати непотрошен у виду залиха или капиталних добара која ће као инвестиције у основна средства бити коришћена у производњи нових добара и услуга током већег броја година. Да бисмо сагледали целину економије, у потрошњу ћемо укључити и вредност услуга које држава (државни органи и институције) и непрофитне институције пружају целини друштва или појединцима тј. домаћинствима. Иако услуге ових субјеката често немају тржишну цену и „опипљиву“ вредност, оне се одређеним методама процењују и прикључују укупној потрошњи (наравно налазе се и на страни понуде као аутпут произвођача наведених услуга). Заједно са потрошњом финалних производа и услуга од стране домаћинстава, потрошња државе и непрофитних институција сачињава тзв. финалну потрошњу. Коначно, „вишак“ непотрошених добара биће употребљен као извоз у спољнотрговинској размени. Наведене релације се могу приказати у виду следећих једнакости:

$$\text{аутпут} + \text{увоз} = \\ \text{међуфазна потрошња} + \text{финална потрошња} + \text{инвестиције у основна средства} + \\ \text{промене у залихама} + \text{извоз}$$

Реаранжирањем ове једнакости (пребацивањем међуфазне потрошње на леву, а увоза на десну страну) добијамо следећу једначину која приказује однос између БДП-а обрачунатог према производном (лева страна) и расходном приступу (десна страна):

$$\text{аутпут} - \text{међуфазна потрошња} = \\ \text{финална потрошња} + \text{инвестиције у основна средства} + \\ \text{промене у залихама} + \text{извоз} - \text{увоз}$$

На левој страни видимо заправо дефиницију БДП-а по производном приступу (коју смо приказали у табели 1) као разлику између вредности производње и међуфазне потрошње. На десној страни су остали елементи употребе, тј. добра и услуге који се могу користити за различите облике потрошње, осим производне (међуфазна потрошња). Сходно томе, БДП можемо дефинисати као вредност свих добара и услуга произведених у једној земљи који су употребљени за финалну потрошњу, инвестиције у основна средства и извоз. Или, другачије речено, то је тржишна вредност свих финалних добара и услуга произведених у једној националној економији у посматраном обрачунском периоду (години). Будући да је БДП мерило производне активности домаћих произвођача, вредност увезених добара и услуга се одузима тј. искључује из укупне вредности употребе. То је укратко, и опет, крајње поједностављено, суштина тзв. расходног приступа обрачуна БДП-а.

Републички завод за статистику обрачунава БДП према обе поменуте методе. Према производном приступу приказује БДП, тачније, бруто додате вредности по делатностима и институционалним секторима који су произвођачи тих додатих вредности. Према расходном

приступу приказује употребу БДП-а према горе наведеним главним категоријама потрошње. Поред ових метода, ради се и обрачун БДП-а према доходном приступу као збир накнада за запослене, нето пореза на производњу и увоза (порези на производњу и увоз минус субвенције), и бруто оперативног вишка и мешовитог дохотка.

Табела 2. Бруто домаћи производ према расходном приступу у Републици Србији, 2021. година, мил. РСД

БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД (БДП)	6 270 096,9
Издаци за финалну потрошњу	5 190 719,3
Издаци за личну потрошњу	4 760 841,1
Сектора домаћинства	4 067 127,7
Сектора НПИД*)	67 034,6
Сектора државе	626 678,7
Издаци за колективну потрошњу	429 878,3
Бруто инвестиције у основна средства	1 448 478,8
Промене у залихама	119 697,3
Статистичка разлика	
Промене у драгоценостима	10,6
Извоз добара и услуга	3 416 156,7
Увоз добара и услуга (-)	3 904 965,8

*Непрофитне институције које пружају услуге домаћинствима

У обрачуну БДП-а, РЗС се стриктно придржава дефиниција, класификација и метода за обрачуна које прописује *ESA 2010*. У *ESA 2010*, дефиниција произвођача тј. производног субјекта који ствара бруто додатну вредност (БДВ) и као такав представља субјекат обрачуна, је нешто шири и другачија у односу на оно што већина читалаца сматра „привредом“. Као што смо рекли, унутар тзв. „границе производње“, поред привредних субјеката (привредних друштава и предузетничких радњи) обухватају се и институције, органи и субјекти државе, непрофитне организације као и samozапослена лица која немају регистровану пословну активност нити су формално запослени, што представља услуге тзв. „уговораша“ или аутпут индивидуалних пољопривредних произвођача.

Систем националних рачуна, произвођаче назива „институционалним јединицама“ („*institutional units*“) које због аналитичких и методолошких разлога групише у пет институционалних сектора. То су:

- Сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа (привредна друштва) (*S.11*)
- Сектор финансијских инкорпорисаних предузећа (банке, осигуравајућа друштва и друге финансијске институције) (*S.12*)
- Сектор државе (*S.13*)
- Сектор домаћинства (предузетници, индивидуални пољопривредни произвођачи, samozапослена лица и физичка лица – домаћинства која производе добра и услуге за тржиште, за властиту личну потрошњу или као капитална добра са сопствене потребе) (*S.14*)
- Сектор непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима – НПИД (*S.15*) и

- Сектор иностранства или „остатка света“ - *Rest of the World* - ROW сачињавају нерезидентне институционалне јединице које обављају трансакције са домаћим, резидентним јединицама (увозне и извозне трансакције) (S.2).

Груписање произвођача тј. институционалних јединица је од значаја због различитог начина обрачуна вредности производње и БДВ-а о чему ће бити више речи у другом поглављу.

Обрачун БДП-а у Републичком заводу за статистику карактерише висок степен утилизације и, могли бисмо рећи, зависности од административних извора података. Основни, незаобилазни и кључни извор података за готово све обрачуне, пре свега сектора нефинансијских привредних друштава, државе и НПИД представљају не статистичка истраживања већ финансијски извештаји (завршни рачуни) које РЗС-у по истеку пословне године доставља Агенција за привредне регистре (АПР). Агенција је задужена и за вођење и одржавање пословног регистра свих предузећа и предузетника којим се ажурира тзв. статистички пословни регистар (СПР) РЗС-а као полазна тачка свих обрачуна и истраживања које спроводи РЗС. Финансијски извештаји за буџетске кориснике прибављају се од Управе за трезор. Наравно, поред података завршних рачуна, РЗС користи и друге административне и статистичке изворе података о којима ће бити речи. Но, оно што је битно нагласити јесте да је процес обрачуна БДП-а директно условљен процесом прикупљања, обраде и контроле финансијских извештаја од стране АПР-а као и системом регистрације економских субјеката. Значај административних извора не огледа се само у ажурирању статистичког пословног регистра у смислу идентификације новооснованих привредних друштава и других институционалних јединица које је неопходно укључити у обрачуне БДП-а. Приликом оснивања привредног друштва (предузетничке радње), АПР додељује том привредном друштву шифру делатности која представља један од најважнијих идентификатора неопходних за правилан обрачун бруто додате вредности и БДП-а. АПР је уједно задужен и за примарне логичке и рачунске контроле извештаја које РЗС користи за обрачун БДП-а, док је Пореска управа надлежна за проверу исправности података у пореском билансу и другим пореским пријавама. Све наведено указује на то да су квалитет, прецизност и свеобухватност обрачуна БДП-а директно сразмерни квалитету, прецизности и свеобухватности административних извора пре свега регистра и резултата обраде завршних рачуна од стране АПР-а, Управе за трезор и Пореске управе, која поред АПР-а представља једини извор података за сектор домаћинства. Ове чињенице не представљају покушај лимитирања одговорности РЗС-а у погледу обрачуна БДП-а, већ чињеницу коју потврђују историја и пракса свих земаља Европске уније, а то је да квалитет статистике представља одраз уређености једне државе и њених административних, фискалних и регистарских функција.

Процес обрачуна БДП-а започиње моментом прибављања података тј. базе података завршних рачуна од АПР-а након чега започиње поступак контроле и анализе приспелог материјала. Обрачунски тимови задужени за различите институционалне секторе и домене националних рачуна врше агрегирање и табелирање података који омогућавају извођење обрачуна вредности производње, међуфазне потрошње и бруто додате вредности. Подаци завршних рачуна затим се допуњују резултатима бројних статистичких истраживања који се користе нарочито у обрачунима БДП-а према расходном приступу. У овој иницијалној фази обрачуна врши се тзв. транзиција са рачуноводствених концепата и категорија прихода и расхода на економске концепте и категорије (агрегате) националних рачуна између којих постоје разлике. Тако на пример, непословни и ванредни приходи и расходи, као и финансијски расходи и приходи се не обухватају у обрачунима бруто додате вредности јер они, према дефиницији *ESA 2010*, не представљају категорије производње добара и услуга већ расподеле бруто додате вредности. Услуге лица која по уговорима пружају услуге привредним друштвима се према важећем контном оквиру третирају као део трошкова зарада док се према методологији националних рачуна оне сматрају услугама трећих лица, а не запослених радника и као такви представљају део међуфазне потрошње, а не трошкова персонала. Постоје и друга

концептуална прилагођавања података из завршних рачуна у овој транзицији са примарних рачуноводствених података на обрачунске категорије националних рачуна о којима ће бити више речи у наставку.

Након интеграције података из различитих извора, врши се обрачун бруто додате вредности по институционалним секторима и делатностима. Обрачун се врши симултано у текућим, номиналним вредностима и, у оквиру посебног обрачуна, у сталним ценама. тј. у реалним вредностима дефлационирањем одговарајућим, претходно припремљеним, индексима цена или екстраполирањем помоћу квантитативних индикатора. Посебна пажња у обради података и обрачунима бруто додате вредности посвећује се великим привредним системима који својом величином (бројем запослених, прометом и вредношћу производње) одређују ниво и динамику читавих појединих делатности и који поред основне имају и значајне споредне делатности. За ове системе се поред завршних рачуна као битан извор података користе и резултати истраживања структурних пословних статистика - тзв. профиллинг (*profililing*) упитници са детаљном поделом њихових прихода и расхода по делатностима и појединачним производима и услугама. Ово врло сложено, детаљно истраживање је до 2017. године спроводено *ad hoc*, а од 2017. године се редовно спроводи сваке године као, уз завршне рачуне, најважнији извор података не само за обрачуне БДП-а у текућим ценама већ и за обрачуне у сталним ценама и компилацију табела понуде и употребе.

Посебан домен система националних рачуна представља обрачун тзв. необухваћене или, популарно, „сиве“ економије која се према *ESA 2010* такође мора обухватити обрачуном БДП-а како би се обезбедила његова свеобухватност и исцрпност (енг. *exhaustiveness*).

У вези са процедуром обрачуна БДП-а треба истаћи да су готово сва методолошка решења, обрачунски модели и процесне табеле које РЗС примењује развијене у директној сарадњи са експертима Евростата кроз разноврсне облике сарадње, стручне али и техничке помоћи. Европска комисија и Евростат имају најзначајнију улогу у досадашњем и будућем развоју система националних рачуна не само у погледу примене статистичких стандарда и усмеравања овог процеса, већ нарочито у погледу тренинга, финансирања нових статистичких истраживања, методолошке обуке и директног рада на самим обрачунима заједно са стручњацима РЗС-а у оквиру бројних пројеката унапређења методологије националних рачуна. Стратешки циљ РЗС-а јесте пуна усклађеност са *ESA 2010* и захтевима трансмисионог програма Евростата и зато је Сектор националних рачуна, цена и пољопривреде у перманентном процесу усвајања, усклађивања и имплементације методолошких стандарда ЕУ уз присуство и мониторинг представника Евростата са којима се налази у готово свакодневnoj комуникацији. Такође, треба истаћи и стручну и саветодавну помоћ коју РЗС-у пружа Међународни монетарни фонд (ММФ) који је дао велики, непроцењив допринос развоју система националних рачуна у виду мисија техничке помоћи и обука РЗС стручњака.

Завршна фаза обрачуна састоји се у балансирању тј. усклађивању вредности БДП-а обрачунатог према производном и расходном приступу између којих, по правилу, због различитих извора података и методологије обрачуна, постоји већа или мања разлика. Балансирање представља деликатан и сложен итеративни процес који има за циљ достизање јединствене процене БДП-а која се постиже валидацијом конзистентности алтернативних процена, стопа раста и дефлатора са претходно утврђеним параметрима и релевантним показатељима гранских статистика, статистике цена и кварталних обрачуна БДП-а.

Након извршеног балансирања и утврђивања финалне, јединствене процене БДП-а, први, прелиминарни резултати се дисеминирају тј. стављају на располагање корисницима и Евростату, по правилу, 30. септембра, девет месеци након истека обрачунског периода тј. референтне године.

1.2 ДИСЕМИНАЦИЈА ПОДАТАКА О БДП-У

Кад је реч о програму објављивања података о БДП-у, прва годишња процена БДП-а у текућим ценама, добијена као сума четири квартала тј. као резултат кварталних обрачуна БДП-а, доступна је 60 дана након истека референтне године. На основу пуног сета извора података, прелиминарни подаци о БДП-у према производном и расходном приступу објављују се 30. септембра, 9 месеци након истека референтне године (t+9 месеци). Коначне процене објављују се 21 месец по истеку референтне године (t+21 месец) - у складу са динамиком објављивања података о БДП-у. Програм објављивања подразумева да септембарска процена представља прелиминарну процену БДП-а која је подложна изменама, а финална процена ће бити објављена, дванаест месеци након објављивања прелиминарне процене, односно након усклађивања са резултатима табела понуде и употребе. Овакав програм објављивања представља стандардну, уобичајену праксу свих европских земаља коју допушта и Евростатов трансмисиони програм, а која је неопходна због дугог, комплексног процеса компилације годишњих рачуна, а нарочито табела понуде и употребе, који се не може на оптималан начин финализовати у кратком року од 3 до 4 месеца од момента достављања резултата збирне обраде финансијских извештаја од стране Агенције за привредне регистре (у мају или јуну текуће године за претходну годину), када израда годишњих рачуна и обрачун БДП-а фактички тек може да почне.

Када је реч о приступачности, подаци о БДП-у и другим агрегатима националних рачуна дисеминирају се корисницима у текућим ценама, ценама претходне године и уланчаним мерама обима (са изабраном референтном годином), у апсолутним износима (милионима РСД) и стопама реалног раста (%). Годишњи подаци доступни су од 1995. године. Према производном приступу, подаци о бруто додатној вредности приказани су на нивоу сектора и области Класификације делатности (КД 2010) која је у складу са европском класификацијом делатности *Statistical Classification of Economic Activities in the European Community (NACE Rev. 2)*. За међународна поређења БДП је прерачунат у америчке доларе (од 1995. године) и евре (од 1999. године). Прерачунавање у америчке доларе и евре се врши на основу просечног годишњег курса који обрачунава Народна банка Србије. Вредност БДП-а по глави становника израчунава се на основу процене броја становника Републике Србије средином године, која се преузима од статистике демографије.

Подаци годишњих националних рачуна се редовно објављују у саопштењу „Бруто домаћи производ Републике Србије“, које је доступно на српском и енглеском језику. Подаци су истог дана у исто време расположиви свим корисницима. Календар публикација статистичких података доступан је на интернет страници РЗС-а месец дана пре почетка године.

Детаљни подаци годишњих националних рачуна, укључујући и систем секторских рачуна за укупну економију, објављују се у Статистичком годишњаку (такође у папирној и електронској форми), на српском и енглеском језику.

Серије података о БДП-у од 1995. године према производном и расходном приступу, у текућим ценама, ценама претходне године и у форми уланчаних мера обима, у милионима динара, као и подаци о структури у текућим ценама и стопама реалног раста, доступни су у бази података РЗС-а, на следећој адреси:

<http://data.stat.gov.rs/?caller=09&languageCode=sr-Cyrl>

Дисеминација података о БДП-у врши се према следећем распореду:

- крај текуће године (t) – прва процена (стопа реалног раста БДП-а);
- 60 дана по истеку године (t+60 дана) – БДП као сума четири квартала;
- 9 месеци по истеку године (t+9 месеци) – прелиминарни резултати годишњег обрачуна БДП-а;
- 21 месец по истеку године (t+21 месец) – финални резултати годишњег обрачуна БДП-а.

Истог дана када се подаци објаве на интернет страници РЗС-а врши се и трансмисија података Евростату.

У складу са Трансмисионим програмом који је прописан од стране Евростата, РЗС редовно трансмитује следеће табеле:

Табела 3. Табеле за трансмисију Евростату

NAMAIN_T0101_Q	Бруто додата вредност у базним ценама и бруто домаћи производ у тржишним ценама – квартални подаци
NAMAIN_T0102_Q	Бруто домаћи производ по расходном приступу – квартални подаци
NAMAIN_T0103_Q	Бруто домаћи производ по доходовном приступу – квартални подаци
NAMAIN_T0110_Q	Становништво и запосленост – квартални подаци
NAMAIN_T0111_Q	Запосленост по делатностима – квартални подаци
NAMAIN_T0117_Q	Лична потрошња домаћинстава према трајности добара – квартални подаци
NAMAIN_T0120_Q	Извоз добара (<i>FOB</i>) и услуга у земље чланице ЕУ/треће земље – квартални подаци
NAMAIN_T0121_Q	Увоз добара (<i>FOB</i>) и услуга из земаља ЕУ/трећих земаља – квартални подаци
ESAP2STP_2500_Q	Квартални нефинансијски рачуни сектора државе
NAMAIN_T0101_A	Бруто додата вредност у базним ценама и бруто домаћи производ у тржишним ценама – годишњи подаци
NAMAIN_T0102_A	Бруто домаћи производ по расходном приступу – годишњи подаци
NAMAIN_T0103_A	Бруто домаћи производ по доходовном приступу – годишњи подаци
NAMAIN_T0110_A	Становништво и запосленост – годишњи подаци
NAMAIN_T0111_A	Запосленост по делатностима – годишњи подаци
NAMAIN_T0117_A	Лична потрошња домаћинстава према трајности добара – годишњи подаци

Табела 3. Табеле за трансмисију Евростату (наставак)

NAMAIN_T0120_A	Извоз добара (<i>FOB</i>) и услуга у земље чланице ЕУ/треће земље – годишњи подаци
NAMAIN_T0121_A	Увоз добара (<i>FOB</i>) и услуга из земаља ЕУ/трећих земаља – годишњи подаци
NAMAIN_T0301_A	Аутпут по делатностима – годишњи подаци
NAMAIN_T0302_A	Инвестиције у основна средства по делатностима – годишњи подаци
NAMAIN_T0303_A	Запосленост – годишњи подаци
NAMAIN_T0501_A	Лична потрошња домаћинства према намени – годишњи подаци
NAMAIN_T0502_A	Лична потрошња домаћинства према националном концепту – годишњи подаци
NAMAIN_T2200_A	Унакрсна класификација бруто инвестиција у основна средства по техничкој структури и делатностима – годишњи подаци
NASEC_T0800_A	Годишњи нефинансијски секторски рачуни
ESAP2GOV_0200_A	Основни агрегати сектора државе – годишњи подаци
ESAP2GOV_0900_A	Детаљна листа пореза и доприноса према врсти пореза и доприноса за социјално осигурање и према подсекторима сектора државе – годишњи подаци
ESAP2GOV_NTL_A	Детаљна листа пореза и доприноса за социјално осигурање према националној класификацији
NAREG_T1001_A	Табела по регионима (ниво НСТЈ-2*)
NAREG_T1002_A	Табела по делатностима и регионима (НСТЈ-2 – ниво региона)
NAREG_T1200_A	Табела по делатностима и регионима (НСТЈ-3 – ниво области)
NAREG_T1300_A	Рачуни сектора домаћинства по регионима (НСТЈ-2 – ниво региона)

*Номенклатура статистичких територијалних јединица

Осим Евростату, РЗС редовно шаље ажуриране упитнике и другим међународним институцијама (*UN*, *OECD*, итд.).

1.3 РЕВИЗИЈЕ У НАЦИОНАЛНИМ РАЧУНИМА

Због сложености обрачуна БДП-а и континуираног развоја и унапређења метода и извора, ревизије националних рачуна су у готово свим земљама уобичајена појава иако се готово увек у јавности било каква промена публикованих података дочекује са скептицизмом и додељују јој се различите негативне конотације. Међутим, ревизије треба прихватити као регуларан процес унапређења квалитета, поузданости и свеобухватности статистичких обрачуна увек имајући у виду да се националне статистичке институције баве проценама које неминовно носе са собом већи или мањи ризик непоузданости. У транзиционим економијама у којима је развијеност административних извора података и регистара још увек недовољна, као и фискална дисциплина и ефикасност фискалних органа у сузбијању сиве економије, поменути ризик ће свакако бити већи.

Републички завод за статистику објавио је званични документ „Општа политика ревизије националних рачуна“. Овај документ доступан је на интернет страници РЗС на следећој адреси:

<http://www.stat.gov.rs/media/2283/opsta-politika-revizije-rzs-1.pdf>

Ревизије које се спроводе у националним рачунима у складу су са принципима који су прописани „Општом политиком ревизије националних рачуна“.

Узимајући у обзир узроке и фреквенцију спровођења, ревизије могу бити:

- текуће ревизије
- велике (бенчмарк) ревизије
- ванредне ревизије

Текуће ревизије

Текуће ревизије су, због своје природе, саставни део процеса производње статистичких података (нпр. процењене вредности за податке који су недостајали мењају се подацима добијеним из статистичких истраживања). Оне се углавном спроводе због континуираног дотока нових информација и доступности нових података који се односе на прошлост. Текуће ревизије су планиране, најављују се и редовно се обављају према назначеним датумима у месечној, кварталној и годишњој периодици. Ове ревизије су превасходно оријентисане на краткорочне статистике, које су чешће изложене променама због краћег временског размака између периода на који се подаци односе и датума њиховог публикавања, али се могу спроводити и код годишњих статистика.

Неки примери текућих ревизија су:

- ревизија података који су обрачунати и објављени на вишем нивоу агрегације – претходно објављени подаци ревидирају се резултатима обрачуна који су детаљнији и који се изводе на нижим нивоима агрегирања;
- ревизија података услед доступности нових, потпунијих, информација (нови извештаји или ревидирани извештаји) које се прикупљају од извештајних јединица;
- ревизија података услед доступности нових или ревидираних података из административних извора;
- ревизија објављених података, која је резултат сезонског прилагођавања.

Текуће ревизије су планиране, најављују се и редовно се обављају према назначеним датумима у месечној, кварталној и годишњој периодици.

Велике ревизије

Велике ревизије су планиране и веома значајне измене објављених статистичких података, које се спроводе из једног или више разлога:

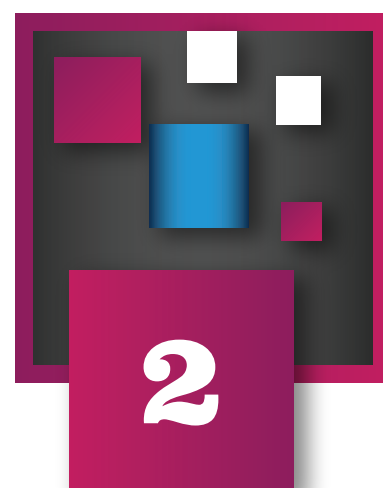
- расположивост нових података који се прикупљају или састављају у вишегодишњој периодици (5-10 година), као што су пописи (становништва, пољопривреде, економије), инпут–аутпут табеле итд.;
- расположивост нових извора података (нова статистичка истраживања или административни извори података);
- промене у концептима, дефиницијама и/или класификацијама (нпр. усвајање нове класификације или промене у међународним статистичким стандардима);
- унапређења методолошких процедура;
- измене законских регулатива.

Уобичајено је да велика ревизија није последица једног узрока, већ комбинације више њих. Ово треба прихватити као добру праксу, јер се избегава пречесто спровођење ревизија. Велике ревизије утичу на целе серије података или на знатан део временских серија. Због тога је неопходно спровести прерачунавање података уназад, како би се добиле упоредиве серије података. При доношењу одлуке о томе за који период ће се подаци прерачунавати уназад узимају се у обзир трошкови и користи тог посла (*cost benefit analysis*).

Ванредне ревизије

Ванредне ревизије су непланиране измене објављених статистичких података, које су последица неочекиваних догађаја. Спроводе се када се открије да у објављеним статистичким подацима/информацијама постоје лаке/тешке грешке или када се установи да је дошло до пропуста у процесу производње статистичких података, што за последицу има грешку. Честе ванредне ревизије могу да збуне кориснике и умање њихово поверење у квалитет статистичких података. Стога је веома важно избећи их кад год је то могуће и ограничити их само на ситуације када се открију тешке грешке. Треба напоменути да, у зависности од потреба корисника, лака грешка за једног корисника може бити тешка за другог и о томе националне статистичке институције морају водити рачуна приликом доношења одлуке о спровођењу ванредне ревизије.

ПРОИЗВОДНИ ПРИСТУП

2.1 КРАТАК ПРЕГЛЕД ОБРАЧУНА БДП-а ПО ПРОИЗВОДНОМ ПРИСТУПУ

Бруто домаћи производ по производном приступу обрачунава се као збир бруто додатих вредности свих делатности (у базним ценама) увећан за порезе на производе и умањен за субвенције на производе. Бруто додата вредност сваке делатности израчунава се као разлика између аутпута (вредности производње) у базним ценама и међуфазне потрошње по куповним (набавним) ценама. Бруто додата вредност обрачунава се засебно за сваки институционални сектор због различитих метода обрачуна вредности производње – аутпута.

У *ESA 2010* издвајају се три типа аутпута (и ова подела важи за институционалне јединице, тј. произвођаче): *тржишни аутпут*, *аутпут за сопствену финалну употребу* и *нетржишни аутпут*. Разлика између типова аутпута детерминисана је типом производње, као и класификацијом институционалних јединица по секторима.

Тржишни аутпут састоји се од добара и услуга који су намењени продаји на тржишту. То укључује робу, производе и услуге који се продају по “економски значајним” ценама (то јест, ценама које омогућују да се 50% или више производних трошкова покрије продајом). Тржишни аутпут укључује и производе који се размењују у природи као и производе који нису продати и одлажу се на залихе готових производа и недовршене производње.

Аутпут за сопствену финалну употребу састоји се од добара и услуга које произвођач сам користи за задовољавање различитих потреба тј. не размењује их на тржишту. Реч је о тзв. „капитализованој производњи“ за сопствени рачун, тј. производима које њихови произвођачи задржавају и користе као капитална добра (основна средства). Такође, произвођачи властите производе могу користити и као материјал за производњу (тзв. приходи од активирања учинака или „интерна реализација“).

Нетржишни аутпут састоји се од добара и услуга који се испоручују другим институционалним јединицама или бесплатно или по ценама које нису економски значајне.

Тржишни аутпут се вреднује тј. обрачунава као вредност промета – приход од продаје производа, услуга и трговачке робе, коригован за промене залиха готових производа и недовршене производње. Да би се израчунала вредност производње по основу трговања робом, набавна вредност продате робе се одузима од трговачког промета тако да разлика представља трговачку маржу (као основни вид аутпута трговинских предузећа). Промене стања залиха готових производа и недовршене производње иницијално се вреднују по трошковима производње (цени коштања) како су и исказани у билансу успеха. Касније у процесу концептуалног прилагођавања промене стања залиха се коригују за тзв. добитке држања (*holding gains*) како би се елиминисали ефекти различитих рачуноводствених метода обрачуна залиха које индиректно утичу на висину аутпута али и трошкова материјала и набавне вредности продате робе (када је реч о залихама материјала и трговачке робе).

Вредност производње укључује и друге пословне приходе као што су: закупнине, приходи од ауторских права, приходи од чланарина, накнаде за извршене услуге од стране физичких лица као произвођача и др. Приходи од издавања земљишта у закуп се, пак, не сматрају аутпутотом већ се у систему националних рачуна третирају као приход од својине (власнички доходак) будући да земљиште представља непроизведену имовину. Финансијски приходи (камате, дивиденде, позитивне курсне разлике), непословни и ванредни приходи се такође не сматрају аутпутотом тј. не обухватају се у обрачуну вредности производње. У аутпут обрачунат по базним ценама укључују се и субвенције на производе (субвенције које су директно повезане са вредношћу или количином произведених, субвенционисаних добара).

Према *ESA 2010*, у оквиру граница производње, у аутпут, се укључује и тзв. импутирана рента власника стамбеног простора који у њему живе. Реч је о вредности закупнине коју би власници станова плаћали када би за властите станове плаћали закупнину.

Међуфазна потрошња представља вредност добара и услуга који се троше као инпут у производном процесу. Састоји се углавном од трошкова сировина и материјала, производних и непроизводних услуга без трошкова персонала и амортизације основних средстава. Финансијски расходи (расходи камата, исплаћене дивиденде, негативне курсне разлике), непословни и ванредни расходи се искључују из међуфазне потрошње.

2.2 ВРЕДНОВАЊЕ АУТПУТА И МЕЂУФАЗНЕ ПОТРОШЊЕ

Разлика између тржишног аутпута, аутпута за сопствену финалну употребу и нетржишног аутпута одређује и начин или методу вредновања аутпута.

У обрачуну БДП-а, тржишни аутпут се вреднује по *базним ценама*. Базна цена представља износ који произвођач прима за јединицу добра или услуге произведених као аутпут који искључује било који порез на производе који произвођач зарачунава примаоцу добра или услуге и трансферише држави (акцизе или порез на додату вредност (ПДВ) урачунат у продајну цену), али укључује субвенције које тај произвођач прима од државе, тзв. субвенције на производе (које треба разликовати од осталих државних додељивања и дотација које се третирају као субвенције на производњу или, пак, као текући трансфери). Субвенције на производе су оне субвенције које се плаћају по јединици добара или услуга или као проценат од вредности производње, дакле, реч је о државним додељивањима која су директно повезана са физичким обимом производње субвенционисаног производа или услуге. Субвенције на производе могу се јавити и у виду компензација које држава плаћа произвођачима које се утврђују као разлика између таргетиране (гарантоване) и реалне, тржишне цене одређеног добра или услуге (*недостатак или компензациона плаћања*). Субвенције на производе су стриктно везане за количине произведених производа. Такође, субвенцијама на производе сматрају се и државна додељивања јавним предузећима за надокнаду перзистентних губитака због одржавања цена њихових производа и услуга на нивоу нижем од цене коштања као мера одређене политике државе, локалне самоуправе или пак Европске уније. У Србији највећи део субвенција на производе односи се на субвенције пољопривреди, производњи хране и јавном превозу путника и расподељују се на припадајуће делатности у процесу обрачуна БДВ-а по делатностима. Подаци о порезима и субвенцијама прикупљају се од Управе за трезор и Министарства пољопривреде. Када је реч о порезима на производе, они обухватају акцизе, порез на додату вредност (ПДВ) и царине.

Како се БДП према расходном приступу вреднује по куповним или тржишним ценама финалних добара, да би се на исти начин вредновао и БДП по производном приступу, сума бруто додатих вредности по делатностима у базним ценама се умањује за субвенције на производе (зато што оне не улазе у тржишну цену добара и услуга) али се зато увећава за порезе на производе које плаћају финални потрошачи. На тај начин обезбеђује се истоветан начин вредновања БДП-а у тржишним ценама по оба приступа.

Производња за сопствену финалну употребу вреднује се по базним ценама сличних производа који се продају на тржишту. Вредновање се врши додавањем бруто пословног вишка на податке о интерној реализацији која је у финансијским извештајима вреднована по цени коштања (трошковима производње).

Аутпут нетржишних произвођача вреднује се по трошковима производње (тзв. трошкова метода). То значи да се аутпут вреднује као збир вредности међуфазне потрошње, трошкова

персонала, трошкова амортизације и пореза на производњу умањених за субвенције на производњу (не на производе). Вредност производње за институционалне јединице у сектору државе и сектору НПИД (као и за Народну банку у финансијском сектору) израчунава се на исти начин на основу података исказаних у њиховим финансијским извештајима.

Међуфазна потрошња вреднује се по набавним или куповним ценама, укључујући и неопходни ПДВ. Вредновање се врши на основу података исказаних у финансијским извештајима. Биланс успеха и Статистички извештај дају детаљан приказ трошкова материјала, производних и непроизводних услуга који су генерално добро прилагођени потребама националних рачуна тако да не постоји потреба за додатним прилагођавањима и прерачунама оригиналних позиција из завршних рачуна. Једини изузеци су трошкови истраживања и развоја који се искључују из међуфазне потрошње и третирају као капитални издаци и ренте на земљиште који се, као што смо већ истакли, сматрају категоријама власничког дохотка.

Међуфазна потрошња укључује и *FISIM* (*Financial Intermediation Services Indirectly Measured*) или индиректно мерене услуге финансијског посредовања. Реч је заправо о каматној маржи, тј. кредитно–депозитним услугама банака које оне имплицитно зарачунавају клијентима кроз каматну маржу (пored провизија и накнада које се експлицитно исказују). У складу са методом прописаном у *ESA 2010*, *FISIM* се алоцира на институционалне секторе – кориснике ових услуга на основу података о секторској дистрибуцији депозита и кредита и кореспондирајућим просечним каматним стопама. Податке неопходне за алокацију *FISIM* -а РЗС прибавља директно од Народне банке Србије.

2.3 ПРЕЛАЗАК СА ПОСЛОВНОГ РАЧУНОВОДСТВА И АДМИНИСТРАТИВНИХ КОНЦЕПАТА НА *ESA 2010*

2.3.1 НЕФИНАНСИЈСКА ИНКОРПОРИСАНА ПРЕДУЗЕЋА (ПРИВРЕДНА ДРУШТВА)

Прелазак са пословног рачуноводства и административних концепата на концепте националних рачуна је важан део израде националних рачуна, посебно процене БДП-а производном методом, што углавном зависи од података финансијских извештаја. У овом одељку главни поступци и подешавања који су неопходни за трансфер и припрему рачуноводствених података у складу са концептима и принципима националних рачуна објашњени су према главним типовима завршних рачуна и административних извора података који су напред поменути. Сви остали специфични извори података који се користе у националним рачунима за појединачне економске активности и категорије дати су у одељцима 2.4 до 2.25

Потребно је обратити пажњу на то да се обрасци за годишње финансијске извештаје (завршне рачуне) постепено усавршавају усклађујући се са дефиницијама националних рачуна. Значајне промене у вези са форматом и садржајем завршних рачуна уведене су 2014. године, када је број ставки повећан, чинећи да нови извештаји имају бољи обухват, са детаљнијим разлагањем постојећих, као и увођењем неких нових ставки, у складу са потребама националних рачуна. РЗС је био активно укључен у креирање формата завршних рачуна, посебно статистичког извештаја (анекса). Прикупљање финансијских података за 2021. годину урађено је на бази измењених завршних рачуна на основу одредаба новог Закона о рачуноводству („Службени гласник РС“, бр. 73/2019 и 44/2021).

Сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа (*S.11*) је потпуно покривен финансијским извештајима. Финансијске извештаје чине:

- Биланс стања
- Биланс успеха
- Извештај о токовима готовине
- Извештај о променама на капиталу
- Статистички извештај (анекс)

Статистички анекс је најважнији део сета завршних рачуна и представља проширену збирку података која даје детаљнији увид у трансакције које дефинишу међуфазну потрошњу и приходе предузећа, слично као у упитнику структурних пословних статистика.

Обрачун аутпута и међуфазне потрошње изводи се преко процесних табела које омогућавају да се прати цела процедура обрачуна, од изворних података преко концептуалних прилагођавања и необухваћене економије, до коначног резултата.

Аутпут нефинансијских инкорпорисаних предузећа као тржишних произвођача састоји се од тржишног аутпута (*P.11*) и аутпута за сопствену финалну употребу (*P.12*). Оба су директно изведена из финансијских извештаја. Најважнији рачуноводствени податак за обрачун аутпута за сопствену финалну употребу (*P.12*) је *приход од активирања учинака и робе*.

Под ставком Приходи од продаје исказују се следећи елементи промета предузећа:

- Приходи од продаје робе који укључује робу за препродају, како на домаћем тако и на иностраном тржишту
- Приходи од продаје производа и услуга на домаћем и иностраном тржишту

Рачун Остали пословни приходи се такође користи за обрачун аутпута и обухвата:

- Приходе од закупнина
- Приходе од чланарина
- Приходе од тантијема и лиценцних накнада
- Остале пословне приходе

Први део обрачуна се заснива искључиво на рачуноводственим подацима. У овом делу, према принципима *ESA 2010*, из ставке *други пословни приходи* искључују се приходи од закупа земљишта, као део прихода који представљају приход од имовине. Ова промена је приказана у ставци *негативне корекције*.

Компоненте аутпута по изворима и прилагођавања у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

1. Приходи од продаје
2. Приходи од активирања учинака и робе
3. Повећање вредности залиха
4. Смањење вредности залиха
5. Други пословни приходи
6. Набавна вредност продате робе
7. **Аутпут по изворима (1+2+3-4+5-6)**
8. Позитивне корекције (+)
9. Негативне корекције (-)
- 10а **Аутпут у базним ценама (7+8-9)**

Нека концептуална прилагођавања морају се извршити након што се изворни подаци инкорпоришу у систем националних рачуна. Разлог за ова прилагођавања је разлика између рачуноводствених принципа и правила националних рачуна. Извршена су следећа концептуална прилагођавања:

- обрачун добитака/губитака држања залиха (недовршена производња, готови производи и роба)
- обрачун субвенција и подела на субвенције на производњу и субвенције на производе
- обрачун вредности софтвера за сопствену употребу
- обрачун аутпута истраживања и развоја
- корекција због различитог вредновања прихода од активирања учинака и робе за сопствену употребу

Неке од ових корекција имају позитиван, а неке негативан утицај на аутпут обрачунат по изворима.

Компоненте аутпута по изворима и концептуална прилагођавања у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

10а Аутпут у базним ценама

1. Добици од држања залиха (-)
2. Субвенције на производе
3. Софтвери произведени за сопствене потребе
4. Аутпут истраживања и развоја
5. Приходи од активирања учинака и робе

10б Аутпут у базним ценама након концептуалних прилагођавања (10а-1+2+3+4+5)

У наредном кораку врши се процена необухваћене економије, након чега се добија коначна вредност аутпута.

Компоненте аутпута по изворима и прилагођавања за необухваћену економију у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

10б Аутпут у базним ценама

1. Необухваћена економија

10ц Финални аутпут у базним ценама (10б+1)

Међуфазна потрошња нефинансијских инкорпорисаних предузећа обрачунава се на основу података из финансијских извештаја.

Рачун Трошкови материјала чине:

- Трошкови материјала за израду
- Трошкови осталог материјала (режијског)
- Трошкови горива и енергије

Рачун Трошкови производних услуга састоји се од:

- Трошкова услуга на изради учинака
- Трошкова транспортних услуга
- Трошкова услуга одржавања
- Трошкова закупнина
- Трошкова сајмова

- Трошкова рекламе и пропаганде
- Трошкова истраживања
- Трошкова осталих услуга

Осим тога, након искључења трошкова пореза и трошкова доприноса, у обрачун међуфазне потрошње улазе следећи трошкови са подрачуна:

- Трошкови непроизводних услуга
- Трошкови репрезентације
- Трошкови премија осигурања
- Трошкови платног промета
- Трошкови чланарина
- Остали нематеријални трошкови

На овај начин се добија међуфазна потрошња на основу рачуноводствених података, где су искључени износи закупнине земљишта (негативне корекције).

Компоненте међуфазне потрошње по изворима и прилагођавања у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

1. Трошкови материјала, горива и енергије
2. Трошкови производних услуга и нематеријални трошкови
3. Трошкови пореза (-)
4. Трошкови доприноса (-)

5 Међуфазна потрошња по изворима (1 + 2 - 3 - 4)

6. Позитивне корекције (+)
7. Негативне корекције (-)

8а Међуфазна потрошња (5 + 6 - 7)

У следећој фази, извршена су концептуална прилагођавања. Основне корекције односе се на:

- обрачун добитака/губитака држања залиха (материјала)
- обрачун услуга неживотног осигурања
- трошкове истраживања и развоја
- трошкове службених путовања
- корекције због различитог вредновања прихода од активирања учинака и робе за сопствену употребу

Неке од ових корекција имају позитиван, а неке негативан утицај на међуфазну потрошњу обрачунату по изворима.

Компоненте међуфазне потрошње по изворима и концептуална прилагођавања у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

8а Међуфазна потрошња

1. Губици од држања залиха (-)
2. Трошкови осигурања
3. Трошкови истраживања и развоја
4. Трошкови службених путовања
5. Приходи од активирања учинака и робе

8б Међуфазна потрошња након концептуалних прилагођавања (8а-1+2+3+4+5)

У наредном кораку врши се процена необухваћене економије и алокација *FISIM* –а, након чега се добија коначна вредност међуфазне потрошње.

Компоненте међуфазне потрошње по изворима и прилагођавања за необухваћену економију у националним рачунима за сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа:

8б Међуфазна потрошња

1. *FISIM*
2. Необухваћена економија

8ц Финална међуфазна потрошња (8б+1+2)

2.3.2 СЕКТОР ДРЖАВЕ

Сектор државе (*S.13*) састоји се од институционалних јединица које су нетржишни произвођачи чија је производња намењена индивидуалној и колективној потрошњи и институционалних јединица које се, углавном, баве прерасподелом националног дохотка и богатства. Институционалне јединице сврстане у сектор државе јесу: а) јединице установљене правним поступком са законодавном, извршном и судском влашћу над другим јединицама на економској територији земље које обезбеђују нетржишна добра и услуге намењене заједници; б) привредна друштва која су државне јединице, ако је њихов аутпут претежно нетржишни и ако их контролише држава; в) непрофитне институције признате као независни правни субјекти које су нетржишни произвођачи и које контролише држава; г) самостални фондови социјалног осигурања, ако постоји законска обавеза уплате доприноса и ако држава управља фондовима у погледу одређивања и одобравања доприноса и давања.

За обрачун агрегата сектора државе користе се следећи подаци:

- подаци Управе за трезор;
- годишњи финансијски извештаји (за буџетске кориснике, привредна друштва, друга правна лица и банке и друге финансијске посреднике).

Управа за трезор обезбеђује податке који се односе на приходе и издатке државних органа и агенција на централном нивоу власти, док годишњи финансијски извештаји пружају податке о приходима и расходима нетржишних непрофитних институција класификованих у сектор државе.

Аутпут јединица сектора државе обрачунава се трошковном (*input–cost*) методом, односно као сума следећих трошкова:

$$\begin{aligned} \text{Аутпут} = & \text{Накнаде запосленима} + \text{Међуфазна потрошња} + \text{Потрошња основних средстава} + \text{Остали} \\ & \text{порези на производњу (плаћени)} - \text{Остале субвенције на производњу (примљене)}^2 + \\ & \text{Пословни вишак}^3 \end{aligned}$$

Аутпут јединица сектора државе може бити нетржишни, тржишни и за сопствену употребу. Обрачун аутпута и међуфазне потрошње изводи се преко процесних табела.

² Сматра се да јединице класификоване у сектор државе не добијају субвенције на производњу, односно добијена средства из буџет третирају се као трансфери унутар сектора државе.

³ По конвенцији, пословни вишак унутар сектора државе једнак је нули.

2.3.3 СЕКТОР НЕПРОФИТНИХ ИНСТИТУЦИЈА КОЈЕ ПРУЖАЈУ УСЛУГЕ ДОМАЋИНСТВИМА (НПИД)

Основни извори података коришћени за обрачуне агрегата непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД) (S.15) јесу подаци из годишњих финансијских извештаја.

Обрачун аутпута и међуфазне потрошње изводи се преко процесних табела.

Значајна разлика је начин обрачуна агрегата сектора НПИД. Разлика између тржишне и нетржишне делатности је важна, имајући у виду да се тржишни аутпут вреднује на основу прихода од продаје тржишних производа а, с друге стране, нетржишни аутпут се вреднује на основу трошкова и једнак је збиру међуфазне потрошње, накнада запосленима, потрошње основних средстава и осталих пореза на производњу умањених за остале субвенције на производњу. С обзиром на то да овај сектор обухвата само нетржишне произвођаче, аутпут НПИД вреднује се на основу укупних трошкова производње, тј. као збир:

Међуфазне потрошње (P.2)

+ Накнада за запослене (D.1)

+ Потрошње основних средстава (P.51с)

+ Осталих пореза на производњу (D.29)

- Осталих субвенција на производњу (D.39)

Поступак за обрачун агрегата:

Компоненте аутпута по изворима и прилагођавања у националним рачунима за сектор НПИД

1. Трошкови материјала, горива и енергије

2. Трошкови производних услуга и нематеријални трошкови

3. Трошкови пореза (-)

4. Трошкови доприноса (-)

5. Укупни трошкови по изворима (1 + 2 – 3 – 4)

6. Позитивне корекције (+)

7. Негативне корекције (-)

А Међуфазна потрошња (5 + 6 – 7)

1. Трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи

2. Трошкови доприноса

3. Накнаде запосленима по изворима (1 + 2)

4. Позитивне корекције (+)

5. Негативне корекције (-)

Б Накнаде запосленима (3+4– 5)

1. Трошкови пореза

2. Позитивне корекције (+)

3. Негативне корекције (-)

Ц Трошкови пореза (1 + 2– 3)

1. Трошкови амортизације

2. Позитивне корекције (+)

3. Негативне корекције (-)

Д Трошкови амортизације (3 + 4 – 5)

Укупни аутпут (А + Б + Ц + Д)

Позитивне корекције укључују губитке од држања материјала на залихама и трошкове службених путовања, док негативне корекције представљају искључивање трошкова закупа земљишта из укупних трошкова.

2.3.4 ФИНАНСИЈСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ

Финансијски сектор (*S.12*) је подељен на девет подсектора:

1. Централна банка (*S.121*);
2. Депозитне институције осим централне банке (*S.122*);
3. Фондови тржишта новца (ФТН) (*S.123*);
4. Инвестициони фондови осим ФТН (*S.124*);
5. Остали финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензијских фондова (*S.125*);
6. Помоћне финансијске институције (*S.126*);
7. Каптивне финансијске институције и позајмљивачи новца (микрофинансирање) (*S.127*);
8. Осигуравајућа друштва (*S.128*);
9. Пензијски фондови (*S.129*).

S.121 Централна банка (КД 64.11)

Овај подсектор обухвата Народну банку Србије (НБС) као централну и управну монетарну и кредитну институцију у финансијском систему Републике Србије.

S.122 Депозитне институције осим централне банке (КД 64.19)

Ово је најважнији подсектор међу финансијским институцијама узимајући у обзир бруто додату вредност и запосленост. Обухвата финансијске посреднике чији је посао примање депозита као главних произвођача *FISIM*-а. Овај подсектор се у потпуности састоји од комерцијалних банака због чињенице да штедионице и друге, небанкарске депозитне институције, не постоје у овом тренутку, јер према Закону о банкама једини признат и дозвољен начин банкарског пословања (прикупљања депозита и одобравања зајмова) јесу пословне банке.

S.123 Фондови тржишта новца (ФТН) (део КД 64.30)

Фондови тржишта новца су инвестициони фондови чији се удели или јединице фонда сматрају блиским супститутима за депозите и који, за свој рачун, улажу првенствено у краткорочна финансијска средства као што су: краткорочни дужнички вредносни папири, депозити или потврде о депозиту, краткорочне хартије од вредности Трезора, корпоративни благајнички записи и други ликвидни финансијски инструменти тржишта новца.

S.124 Инвестициони фондови осим фондова тржишта новца (део КД 64.30)

Инвестициони фондови осим ФТН су инвестициони фондови чије се удели у фонду или инвестиционе јединице не сматрају блиским супститутима за депозите и чији се инвестициони портфолио састоји углавном од дугорочних финансијских средстава (акција, обвезница и других дугорочних дужничких вредносних папира) или нефинансијских средстава (углавном некретнина). Следећи финансијски посредници су класификовани у подсектор *S.124*:

- Отворени инвестициони фондови;
- Затворени инвестициони фондови;
- Инвестициони фондови који улажу у некретнине;
- Инвестициони фондови који улажу у друге фондове („фондови фондова”);
- Хеџ фондови.

S.125 Остали финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензијских фондова (део КД 64.9)

Овај подсектор обухвата недепозитне кредитне институције и специјализоване финансијске посреднике који обезбеђују финансијска средства у виду зајмова и других финансијских пласмана при чему изворе финансирања не обезбеђују путем депозита. Овај подсектор обухвата:

- Финансијски лизинг;
- Факторинг;
- Дилере за хартије од вредности и финансијске деривате;
- Недепозитне финансијске институције које се баве финансирањем извоза и увоза;
- Фондове ризичног капитала и друге облике мобилизације и концентрације капитала из приватних извора за дугорочно финансирање различитих делатности и инвестиционих пројеката.

У Републици Србији, овај подсектор се углавном састоји од лизинг и факторинг компанија.

S.126 Помоћне финансијске институције (КД 66)

Овај подсектор обухвата финансијске институције које се првенствено баве помоћним финансијским услугама и које саме не обављају улогу финансијског посредовања (позајмљивање или обезбеђивање финансијских средстава прикупљањем депозита, креирањем фондова и сл.). Овај подсектор се састоји од следећих финансијских институција:

- Централни регистар хартија од вредности;
- Комисија за хартије од вредности;
- Београдска берза;
- Брокерско–дилерска друштва;
- Друштва за управљање пензионим и инвестиционим фондовима;

- Остале непоменуте институције за пружање помоћних финансијских услуга као што су финансијски и инвестициони консалтинг, заступници и посредници у осигурању и сл.

S.127 Каптивне финансијске институције и позајмљивачи новца (КД 64.20, део 64.30 и 64.92)

Овај подсектор обухвата финансијске корпорације које се не баве ни финансијским посредовањем нити пружањем помоћних финансијских услуга. Осим холдинг компанија, повереничких фондова (трастова), инвестиционих фондова који улажу у некретнине, они обухватају и финансијска предузећа која делују као финансијски агенти за своје матичне корпорације, прикупљајући средства за кредитирање својих матичних корпорација или факторинг потраживања матичних корпорација. Овај подсектор укључује и ентитете посебне намене и владине фондове посебне намене (ако нису класификовани у S.13), као и приватне зајмодавце новца и залагаонице које се баве кредитирањем. У Републици Србији се у овом тренутку овај подсектор састоји искључиво од холдинг компанија. Друге врсте ових институција или не постоје или још увек нису дозвољене домаћим законодавством о финансијским институцијама као, на пример, микрофинансирање (небанкарски позајмљивачи новца).

S.128 Осигуравајућа друштва (КД 65.1-2)

Овај подсектор обухвата јединице које се баве пружањем услуга осигурања - животног и неживотног осигурања и реосигурања.

S.129 Пензиони фондови (КД 65.3)

Приватни пензиони фондови у Републици Србији су отворени, неинкорпорисани фондови којима управљају друштва за управљање фондовима а који су по уговору конституисани без пословне способности и правно одвојени од својих чланова или послодаваца који плаћају пензијске доприносе за своје запослене. Друге врсте приватних пензијских планова и шема не постоје или нису дозвољене домаћим прописима о приватним пензијским фондовима.

Главни извор података за све обрачуне и деривације агрегата националних рачуна који се односе на сектор *S.12* је база података Агенције за привредне регистре која садржи регистар свих институционалних јединица које се баве финансијским посредовањем, заједно са годишњим финансијским извештајима сваког од тих предузећа. Покривеност и квалитет података могу се сматрати добрим и сви расположиви подаци редовно су на располагању РЗС-у најкасније 6 месеци након истека референтне године. Методолошки принципи и формуле за извођење индикатора националних рачуна из финансијских извештаја биће детаљно разматрани у посебном поглављу у наставку. Поред годишњих финансијских извештаја, РЗС користи и детаљне податке о пословању банака које обезбеђује НБС. Подаци о каматама, зајмовима и депозитима, као и њихова секторска дистрибуција који су потребни за обрачун и алокацију *FISIM*-а добијају се редовно у кварталној динамици директно од НБС-а. Поред финансијских извештаја и помоћних извештаја које обезбеђује НБС, други главни (статистички) извор података о финансијским институцијама јесте годишње статистичко истраживање “*Комплексни годишњи извештај за финансијске институције*” (КГИ-02). Ово истраживање, чија је главна сврха прикупљање података потребних за компилацију регионалних рачуна, обухвата и податке о капиталним и текућим трансферима и мењачким маржама (за комерцијалне банке). Поред наведеног, истраживањем се прикупљају детаљни подаци о структури међуфазне потрошње према статистичкој класификацији производа који су од посебног значаја за обрачун бруто додате вредности у сталним ценама као и за компилацију табела понуде и употребе.

2.3.5 ПРЕДУЗЕТНИЦИ И САМОЗАПОСЛЕНА ЛИЦА

Доходовни приступ је од посебног значаја за сектор домаћинства (*S.14*) јер субјекти који припадају овом сектору (предузетници и samozaposlena лица) нису били у обавези да подносе финансијске извештаје као друга, инкорпорисана предузећа. Али, од 2019. године, према новом законодавству у Србији, око трећина предузетника, која користе двојно књиговодство, дужна је да поднесе комплетан сет финансијских извештаја као и инкорпорисана предузећа. Ова база финансијских извештаја предузетника редовно се доставља РЗС-у.

Финансијски извештаји сада представљају главни извор података за израчунавање индикатора националних рачуна за предузетнике. Повећана покривеност пружа знатно бољу основу за примену доходовног приступа него што је то било раније када су били доступни само делимични подаци Пореске управе о запослености и опорезивом доходу власника предузетничких радњи. Финансијски извештаји предузетника који се састоје од биланса успеха, биланса стања и статистичког анекса пружају свеобухватне податке и омогућавају прецизније обрачуна БДВ-а за предузетнике, што није било могуће пре 2019. године.

За сектор *S.14*, индикатори националних рачуна се израчунавају у складу са доходовним приступом. БДВ предузетника и samozaposlenih лица обрачунава се као збир мешовитих доходака и накнада за запослене.

За потребе обрачуна БДП-а користи се регистар предузетника, односно база података Агенције за привредне регистре као апроксимација економски активне популације предузетника. У Србији послује око 300 000 предузетничких радњи у поређењу са око 100 000 активних предузећа (углавном друштва са ограниченом одговорношћу у сектору нефинансијских предузећа). У погледу опорезивања добити и финансијског извештавања, постоје два основна система за предузетнике:

- Систем паушалног опорезивања – није потребно вођење књиговодства и нема пословне евиденције коју прикупља пореска управа. Опорезиви приходи су административно утврђени односно процењени (укључујући таксисте и адвокате).
- Систем стварног профита – двојно књиговодство и комплетан сет пословних рачуна (биланс стања, биланс успеха и статистички анекс са приказом трошкова и других књиговодствених ставки). Унутар ове групе је око 110 000 предузетника.

Процес обрачуна се може поделити у три фазе при чему се симултано врши обрачун регионалних и националних агрегата националних рачуна.

Фаза 1 - Процена мешовитог дохотка предузетника

Први корак је израчунавање мешовитог дохотка предузетника. Мешовити доходак предузетника се процењује на основу података о просечном мешовитом доходу по општинама израчунатим на основу података из финансијских извештаја предузетника и опорезивог дохотка за предузетнике (плус њихови социјални доприноси) по режиму паушалног опорезивања (нпр. апроксимација њихових мешовитих прихода) по општинама Републике Србије. Као важан контролни параметар или праг користи се просечна бруто зарада запослених по општинама коју утврђује РЗС тако да мешовити доходи не могу бити нижи од просечне зараде за одређену општину. Множењем броја предузетника за сваку општину и одговарајућих општинских просека, мешовити доходи се директно утврђују за сваку општину, а затим се агрегирају на нивоу округа и региона. Затим се агрегирани подаци по окрузима дистрибуирају на одговарајуће делатности (двоцифрени ниво КД 2010) користећи претходно наведене основне податке о мешовитом доходу и опорезивом приходу предузетника по делатностима и

окрузима, који су коришћени за регионалну расподелу. На овај начин се узима у обзир и индустријски и регионални аспект зараде предузетника.

Фаза 2 – Процена броја запослених и накнада за запослене

Број запослених у предузетничким радњама је процењен на основу података о формалној запослености добијених из Пореске управе и података АРС-а. Укупан број радника запослених у предузетничким радњама добијен из АРС-а, који укључује и формалну и неформалну запосленост, распоређен је на делатности и регионе према структури формалне запослености (подаци Пореске управе). Просечна годишња зарада радника запослених код самосталних предузетника утврђује се на нивоу просечне годишње зараде израчунате на основу података из финансијских извештаја предузетника по општинама и делатностима (КД 2010). Множењем броја запослених код предузетника и просечних зарада по општинама, добија се укупна вредност плата и дневница по окрузима и регионима. Коначно, тотали на нивоу НУТС3 се расподељују на делатности према подацима Пореске управе на сличан начин као што се врши расподела мешовитог дохотка приватних предузетника по делатностима (помоћу матрице округа/активности).

Фаза 3 – Процена бруто додате вредности предузетника

Као што је већ поменуто, у складу са доходовним приступом, бруто додата вредност се обрачунава као збир мешовитог дохотка предузетника и зарада запослених, чија је процена објашњена у претходним фазама. Коначно, прелиминарне процене БДВ-а по делатностима КД 2010 се затим прилагођавају да одражавају стопе раста сваке делатности КД 2010 процењене коришћењем података из финансијских извештаја предузетника и микро-предузећа како би се одразила стварна економска динамика пословања. Што се тиче вредности производње (аутпута), она се рачуна, „уназад“, почевши од додате вредности на коју се примењују рацио БДВ-а и аутпута за сваку делатност према КД 2010 за микро предузећа и самосталне предузетнике на основу података из финансијских извештаја. Множењем бруто додате вредности за сваку делатност са одговарајућим рациом, добија се вредност аутпута а међуфазна потрошња се добија као разлика између аутпута и претходно процењене бруто додате вредности за сваку делатност.

Поред предузетника, институционалне јединице које припадају сектору домаћинства S.14 обухватају и samozапослена лица која немају регистрована предузећа као што су „уговорашки“, друга samozапослена лица и индивидуални пољопривредни произвођачи. Вредност производње samozапослених радника се процењује директно на основу података Пореске управе о опорезивим приходима физичких лица. Индикатори националних рачуна за индивидуалне пољопривредне произвођаче се процењују у оквиру Економских рачуна пољопривреде.

* * *

Поступци компилације по делатностима (секторима КД 2010) приказани су редом у следећим одељцима (2.4 – 2.25).

2.4 СЕКТОР А: ПОЉОПРИВРЕДА, ШУМАРСТВО И РИБАРСТВО

Економски рачуни пољопривреде (*Economic Accounts for Agriculture – ЕАА*) чине део међународног статистичког система и израђују се, пре свега, за потребе праћења и вредновања ефеката пољопривредне политике. Као део статистичког система Републике Србије, треба да обезбеде основу за анализу пољопривредног производног процеса, као и оствареног дохотка у пољопривреди. Поред тога, омогућавају поређење резултата *ЕАА* са другим земљама (међународна упоредивост), као и поређење пољопривреде са резултатима других делатности у оквиру националне економије.

Будући да чине интегрални део система националних рачуна обезбеђују специфичне податке о економским активностима у пољопривреди, који се не могу препознати у систему националних рачуна, јер су или индиректно употребљени у обрачунима или чине саставни део категорија приказаних на највишем нивоу. Поред тога, ови рачуни допуњују статистику пољопривреде тиме што су варијабле које се односе на пољопривредну производњу представљене на начин који је у складу са концептима и дефиницијама националних рачуна. Економски рачуни пољопривреде обезбеђују концептуални оквир за обједињавање статистичких података о пољопривреди и њеној вези са економијом, што подразумева, на првом месту, допринос пољопривреде економији.

Методолошки оквир за израду економских рачуна пољопривреде чине: Европски систем рачуна (*ESA 2010 – European System of National and Regional Accounts*), Уредба (ЕУ) број 138/2004 Европског парламента и Савета, од 5. децембра 2003. године, о економским рачунима пољопривреде у Унији, Уредба Комисије (ЕУ) број 306/2005, од 24. фебруара 2005. године, о измени Додатка I, Уредба Комисије (ЕУ) број 909/2006, од 20. јуна 2006. године, о измени Додатка I и II, као и Упутство за израду економских рачуна за пољопривреду и шумарство (*Manual on the Economic Accounts for Agriculture and Forestry, Rev.1.1*).

Обрачун економских рачуна пољопривреде у Републици Србији спроводи се од 2007. године и у потпуности прати концепте и правила који су дефинисани Уредбом (ЕЗ) бр. 138/2004 Европског парламента и Савета, од 5. децембра 2003. године, о економским рачунима пољопривреде у Унији, са изменама и допунама.

У садашњем статистичком систему не постоје дефинисана посебна истраживања која су примарно намењена за прикупљање вредносних података неопходних за директно извођење агрегата економских рачуна пољопривреде, већ се користе индиректни подаци који се добијају из посебних истраживања у статистичком систему, намењених за праћење специфичних области економије или обележја (пољопривредна производња, индустрија, цене и индекси цена и сл.). Поред тога, у обрачуну су коришћени административни подаци, и то они који се односе на исплаћене субвенције у пољопривреди (подаци Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, Управе за аграрна плаћања и Министарства финансија).

У економским рачунима пољопривреде обухваћена је целокупна пољопривредна производња, како производња на породичним пољопривредним газдинствима, тако и производња коју обављају правна лица и предузетници у Републици Србији. Стога, осим аналитичких процедура примењених на подацима из примарних статистика, у употреби су и алтернативне индиректне методе процене појединих елемената *ЕАА* за које нису расположиви директни статистички подаци, попут потрошње унутар јединица, међуфазне потрошње, потрошње основних средстава и др. Индиректне методе заснивају се на претпоставкама и примени биотехничких коефицијената у изради модела за процену.

Основни извори података коришћени у изради економских рачуна пољопривреде су:

- статистичка истраживања, и
- административни и остали извори.

У следећој табели је дат приказ извора података, њихова употреба и улазне варијабле за обрачун агрегата економских рачуна пољопривреде, укључујући институције надлежне за обезбеђивање података.

Табела 4. Елементи ЕАА и најважнији извори података

Извор података	Употреба за	Улазна варијабла за обрачун ЕАА	Надлежност
Статистика пољопривреде			
Статистика биљне производње	Аутпут	Засејане површине, пожњевене површине, просечан принос, укупна производња	РЗС
Анкете о пољопривредној производњи – сточарска производња	Аутпут, међуфазна потрошња, бруто инвестиције у стоку	Број стоке по врстама и категоријама, укључујући кошнице, биланс стоке по врстама, просечна маса грла, производња млека (кравље, овчије, козје), јаја, меда и вуне, утрошак сточне хране	РЗС
Анкете о пољопривредној производњи – биљна производња	Аутпут, међуфазна потрошња	Пожњевене површине, просечан принос, укупна производња, утрошак минералних ђубрива	РЗС
Годишње истраживање о пољопривредним предузећима и земљорадничким задругама	Аутпут, међуфазна потрошња	Биланси пшенице и кукуруза, укупни трошкови пољопривредне производње	РЗС
Статистика клања	Аутпут, бруто инвестиције у стоку	Број заклане стоке и маса (све регистроване кланице на територији Републике Србије)	РЗС
Месечни извештаји о откупу и продаји пољопривредних производа	Аутпут, међуфазна потрошња	Месечни подаци о продаји и откупу пољопривредних производа (количине и вредности)	РЗС
Статистика цена у пољопривреди	Аутпут, међуфазна потрошња, сталне цене	Цене и индекси цена произвођача производа пољопривреде, цене и индекси цена материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди	РЗС
Резултати научних истраживања у области пољопривреде, биотехнички стандарди, експертске процене	Аутпут, међуфазна потрошња, бруто инвестиције у стоку, „missing prices“	Стандарди утрошка семена по ха засејане површине, рандман клања, проценат теляња и сл.	Пољопривредни факултет, ИПН ⁴ , ПКС ⁵
Остали извори података			
Статистика спољне трговине	Аутпут, међуфазна потрошња	Извоз и увоз (количине и вредности)	РЗС
Статистика индустрије	Аутпут, међуфазна потрошња	Индустријска производња (количине и вредности)	РЗС
Индекси цена произвођача (PPI)	Међуфазна потрошња у сталним ценама	Индекси цена произвођача	РЗС
Индекси потрошачких цена (CPI)	Међуфазна потрошња у сталним ценама	Индекси потрошачких цена	РЗС
Субвенције у пољопривреди	Базне цене, факторски доходак	Субвенције на производе, остале субвенције на производњу, капитални трансфери	МПШВ ⁶ , УАП ⁷ , МФ ⁸

⁴ ИПН - Институт за примену науке у пољопривреди

⁵ ПКС – Привредна комора Србије

⁶ МПШВ – Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде

⁷ УАП – Управа за аграрна плаћања

⁸ МФ – Министарство финансија

Начин обрачуна

У обрачуну вредности биљне производње користе се подаци о произведеним (пожњевеним) количинама усева. Ови подаци добијају се на основу процена површина и просечног приноса за сваки усев у оквиру статистике пољопривредне производње. Када је реч о обрачуну сточарства, користе се подаци о броју, маси, билансу и клању стоке и живине, као и подаци о производњи производа сточарства (млеко, јаја, вуна и др.).

За обрачун вредности производње (аутпута) користе се просечне цене произвођача производа пољопривреде.

Цене произвођача производа пољопривреде обрачунавају се на месечном и годишњем нивоу, на основу података о продаји производа из сопствене производње правних лица која се баве пољопривредном производњом (продајне цене) и података о откупу пољопривредних производа од породичних газдинстава, који врше овлашћене организације (откупне цене).

Обрачуном аутпута неодвојивих непољопривредних секундарних активности обухваћене су следеће активности:

- прерада жита у брашно, прекрупну и др.,
- прерада воћа и поврћа у сокове, ракију, џемове и др.,
- прерада грозђа у суво грозђе, вино и др.,
- прерада млека у сир, павлаку, јогурт и друге млечне производе,
- прерада меса у месне прерађевине, и
- пољопривредне услуге.

Међуфазном потрошњом обухваћени су утрошци следећих елемената у обављању пољопривредне производње: семе и садни материјал, енергија и мазива, ђубрива и друга средства за унапређење квалитета земљишта, средства за заштиту биља, ветеринарски трошкови, сточна хранива, одржавање материјала и опреме, одржавање објеката, пољопривредне услуге и остала добра и услуге (трошкови закупа објеката, опреме и машина без људства за потребе обављања пољопривредне производње, накнаде пољопривредним саветодавним стручњацима, претплате, накнаде за чланство у професионалним удружењима, коморама, куповина ситног инвентара, радне одеће, резервних делова и опреме мале вредности, и др.).

Производи искоришћени за међуфазну потрошњу вреднују се по куповним ценама у моменту када улазе у процес производње.

БДВ пољопривреде добија се као разлика аутпута и међуфазне потрошње.

Обрачун субвенција у пољопривреди извршен је тако да је омогућено њихово разврставање у складу са методологијом Економских рачуна пољопривреде. Будући да се начин праћења и бележења планираних и исплаћених субвенција у пољопривреди од стране Управе за аграрна плаћања и Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде заснива на потпуно другачијој класификацији, неопходно је детаљно проучити садржину сваке од мера подршке пољопривреди и потом извршити њену рекласификацију према захтевима *ЕАА* (подела на субвенције на производе и остале субвенције на производњу). У ову сврху коришћена је и методологија *OECD*-а за процену подршке пољопривреди⁹.

Подаци о порезима у пољопривреди и даље нису доступни у оквиру *ЕАА*.

⁹ OECD (2008): OECD's Producer Support Estimate and Related Indicators of Agricultural Support: Concepts, Calculations, Interpretation and Use (The PSE Manual), OECD Trade and Agriculture Directorate, Paris.

Детаљније информације о ЕАА могу се наћи у документу на следећој адреси:

<http://www.stat.gov.rs/oblasti/nacionalni-racuni/ekonomski-racuni-poljoprivrede>

2.5 СЕКТОР В: РУДАРСТВО

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору В Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процењивање по методологији описаној у одељку 2.3.5. Од 2016. године, подаци о производњи угља за јавно предузеће „Електропривреда Србије“ (ЕПС) у чијем саставу су и два највећа рударска копа, прикупљени су посебним истраживањем структурних пословних статистика. Реч је о тзв. *“profiling”* истраживању којим су обезбеђени детаљни подаци за све производне јединице овог сложеног предузећа који су након реструктурирања ЕПС-а 2015. године били недоступни јер су се „утопили“ у јединствени (консолидовани) финансијски извештај.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.6 СЕКТОР С: ПРЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору С Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Такође, за највећег произвођача деривата нафте (НИС), као главни извор података користе се детаљни подаци о структури пословања прикупљени горе поменутим истраживањем структурних пословних статистика за велике привредне системе.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.7 СЕКТОР D: СНАБДЕВАЊЕ ЕЛЕКТРИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ, ГАСОМ И ПАРОМ

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору D Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Као што је поменуто за сектор В – Рударство, за највећег произвођача електричне енергије ЕПС, главни извор података је истраживање структурних пословних статистика за велике привредне системе.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.8 СЕКТОР Е: СНАБДЕВАЊЕ ВОДОМ И УПРАВЉАЊЕ ОТПАДНИМ ВОДАМА

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *Е* Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.9 СЕКТОР F: ГРАЂЕВИНАРСТВО

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *F* Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.10 СЕКТОР G: ТРГОВИНА НА ВЕЛИКО И МАЛО, ПОПРАВКА МОТОРНИХ ВОЗИЛА

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *G* Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.11 СЕКТОР H: САОБРАЋАЈ И СКЛАДИШТЕЊЕ

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *H* Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.12 СЕКТОР I: УСЛУГЕ СМЕШТАЈА И ИСХРАНЕ

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *I* Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.13 СЕКТОР J: ИНФОРМИСАЊЕ И КОМУНИКАЦИЈЕ

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *J* Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.14 СЕКТОР K: ФИНАНСИЈСКЕ ДЕЛАТНОСТИ И УСЛУГЕ ОСИГУРАЊА

2.14.1 ЦЕНТРАЛНА БАНКА (S.121/КД 2010 64.11)

Аутпут, међуфазна потрошња и БДВ за Народну банку Србије, као једину институционалну јединицу у оквиру подсектора *S.121* – Централне банке, обрачунавају се у складу са параграфом 3.63 *ESA 2010* и Уредбом Савета 448/98 о обрачуна и алокацији *FISIM*-а. Аутпут централних банака обрачунава се тзв. трошковном методом и обухвата све пословне расходе укључујући и расходе по основу провизија и накнада. Аутпут не укључује било какве финансијске приходе, непословне и ванредне приходе. Провизије и накнаде за директно вредноване, експлицитне услуге централних банака пружене другим институционалним јединицама су имплицитно алоциране на те јединице као део њихових пословних расхода (међуфазне потрошње).

Други део укупног аутпута централне банке (као разлика између збира свих трошкова и прихода од провизија и накнада као тржишног дела аутпута), прецизније нетржишни део њиховог аутпута за који не постоји експлицитна цена тј. накнада, алоцира се на међуфазну потрошњу подсектора *S.122* (Депозитне финансијске институције осим централне банке) и *S.125* (Остали финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензијских фондова) пропорционално величини бруто додате вредности ових подсектора. Како би се избалансирали рачуни подсектора *S.122* и *S.125*, овај износ импутиране међуфазне потрошње по основу „потрошње“ поменутих услуга централне банке, је контрабалансиран (неутралисан) текућим трансфером *D.759*, „Остали непоменути текући трансфери“ којег ови подсектори примају од подсектора централне банке у истом износу.

2.14.2 ДЕПОЗИТНЕ ФИНАНСИЈСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ ОСИМ ЦЕНТРАЛНЕ БАНКЕ (S.122/КД 2010 64.19)

2.14.2.1 Обрачун аутпута, међуфазне потрошње и бруто додате вредности

Овај подсектор је најзначајнији у оквиру сектора *S.12* – Финансијска инкорпорисана предузећа у погледу генерисане БДВ, запослености и доприноса националном и регионалном БДП-у. Овај подсектор обухвата депозитне финансијске институције – пословне банке које су укључене у монетарно посредовање (путем примања депозита и креирања кредита). Делатност монетарног посредовања у систему националних рачуна је специфична по нарочитом начину вредновања аутпута и осталих агрегата националних рачуна, зато што највећи део њиховог аутпута сачињавају каматне марже или, у терминологији националних рачуна – *FISIM* (о чему је већ било речи). Обрачун и секторска алокација *FISIM*-а су засновани на методолошком оквиру дефинисаном уредбама – *Council Regulation 448/98, the Commission Regulation 1889/2002* и *ESA 2010*, поглавље 14.

Вредност производње или аутпут ових институционалних јединица обрачунава се као збир *FISIM*-а, прихода од провизија и накнада, трговачких маржи остварених на тржишту новца и девиза (мењачке марже) и на тржишту хартија од вредности и, напоследку, осталих пословних прихода (најчешће прихода од закупнина и помоћних финансијских услуга). Готово сви агрегати националних рачуна се изводе директно из финансијских извештаја (биланс успеха и статистички извештај) осим за *FISIM* где је основни извор података НБС која РЗС-у доставља детаљан извештај о секторској дистрибуцији депозита, кредита и камата пословних банака као и о референтној каматној стопи неопходној за обрачун *FISIM*-а. Подаци о текућим и капиталним трансферима, мењачким маржама прикупљају се годишњим истраживањем (КГИ-02). Када је реч о добицима по основу хартија од вредности они се такође прикупљају од НБС-а и укључују се у обрачун вредности производње.

Детаљни подаци о различитим компонентама међуфазне потрошње се налазе у статистичком извештају за пословне банке. Међуфазна потрошња ових институционалних јединица, осим уобичајених материјалних трошкова и производних и непроизводних услуга и део аутпута централне банке који није продат тј. за који не постоји експлицитна накнада, што је у претходном поглављу о обрачунима за централну банку већ су објашњени. Непословни и ванредни расходи се искључују из међуфазне потрошње. Други важан извор података за обрачун међуфазне потрошње јесте већ поменуто истраживање КГИ-02 помоћу којег се прикупљају детаљни подаци о међуфазној потрошњи према статистичкој Класификацији производа по делатностима (*Statistical Classification of Products by Activity – CPA*). Ови подаци су од посебног значаја за обрачун бруто додате вредности у сталним ценама као и за компилацију табела понуде и употребе. Основни елементи за обрачун индикатора националних рачуна за подсектор S.122 су приказани у следећој табели:

Табела 5. Депозитне финансијске институције осим централне банке

1	Аутпут (2+3+4+5+6)
2	FISIM
3	Провизије и накнаде
4	Трговачке марже по основу хартија од вредности
5	Мењачке марже
6	Остали пословни приходи
7	Међуфазна потрошња (8+9+10)
8	Плаћене провизије и накнаде
9	Остали пословни расходи (осим трошкова персонала и амортизације основних средстава)
10	Алоциране услуге Централне банке
11	Бруто додата вредност (1-7)

2.14.2.2 Израчунавање и алокација FISIM-а

Обрачун *FISIM*-а заснован је на методи референтне стопе према упутствима горе наведених уредби о *FISIM*-у. Интерна референтна стопа (ИРС) представља „чисту“ економску каматну стопу која у себи не садржи премију за ризик или директну надокнаду за пружену финансијску услугу. Ако посматрамо дате зајмове (кредите), *FISIM* представља разлику између прихода банке од камата и камате на износ позајмљених средстава обрачунате по референтној стопи као основној цени новца. Ако посматрамо депозите, *FISIM* представља разлику између камате на примљене депозите обрачунате по референтној стопи и камате која се стварно исплаћује уплатиоцу депозита. То значи да се уплатиоцу зарачунава накнада за услугу одржавања депозита коју банка „невидљиво“, тј. имплицитно наплаћује из разлике између више референтне каматне стопе и ниже каматне стопе на депозите. Ова „невидљива“, имплицитна накнада за услугу финансијског посредовања представља *FISIM* на депозите који заједно са *FISIM* -ом на дате зајмове даје вредност укупног *FISIM* -а:

FISIM = FISIM на депозите:

(депозити*интерна референтна каматна стопа) – (плаћена камата на депозите)

+ FISIM на зајмове:

(камата наплаћена по зајмовима) – (зајмови*интерна референтна каматна стопа)

Израчунавање референтне стопе

Интерна референтна стопа представља просечну међубанкарску каматну стопу на зајмове које банке међусобно одобравају при чему се у обрачун укључују не само међубанкарске трансакције, већ и трансакције са финансијским посредницима из подсектора *S.125* као и унутар овог подсектора (финансијски лизинг и факторинг). Референтна каматна стопа се израчунава као просечна пондерисана каматна стопа при чему се као пондери користе стања потраживања по основу зајмова по трансакцијама унутар и између подсектора *S.122* и *S.125*.

Када је реч о алокацији *FISIM*-а на корисничке секторе она се врши на основу података о стању зајмова/депозита по институционалним секторима и обрачунатим каматама по секторима. Каматна стопа за сваки институционални сектор се израчунава као однос обрачунате камате и просечног стања депозита/кредита (дванаестомесечни просек) за сваки сектор. *FISIM* се у

складу са горе наведеном једнакошћу израчунава стављањем у однос секторских каматних стопа и референтне стопе која се затим примењује на стање зајмова/депозита.

Укупан *FISIM* за дати институционални сектор се добија као збир *FISIM*-а на депозите и *FISIM*-а на зајмове истог сектора. Посматрано из угла корисничких сектора, *FISIM* у зависности од врсте зајмова тј. институционалног сектора може имати карактер међуфазне потрошње или личне потрошње домаћинства.

FISIM који се односи на сектор домаћинства се расподељује на три категорије које имају различит утицај на БДП и бруто национални дохотак (БНД):

1. *FISIM* обрачунат на стамбене кредите грађана представља међуфазну потрошњу власника стамбеног простора и као такав смањује БДВ сектора домаћинства и БДП;
2. *FISIM* на зајмове предузетницима такође представља међуфазну потрошњу и као такав смањује њихов БДВ и следствено БДП;
3. *FISIM* на потрошачке кредите домаћинства представља њихову личну потрошњу и не повећава међуфазну потрошњу тј. не умањује БДП.

Обрачун *FISIM*-а за сектор домаћинства и његова дистрибуција на међуфазну потрошњу и личну потрошњу заснива се на подели зајмова домаћинствима (и припадајућих прихода од камата) на следеће категорије:

1. Стамбени кредити;
2. Зајмови физичким лицима као власницима предузетничких радњи;
3. Остали (потрошачки) кредити.

Такође, и депозити домаћинства се деле на депозите физичких лица као власника предузетничких радњи и депозити осталих физичких лица.

За сваку од горе наведених категорија зајмова, подаци о обрачунатим каматама су расположиви и одговарајуће просечне каматне стопе се могу израчунати као однос годишњег износа обрачунатих прихода од камата и просечног стања зајмова. Овако израчунате стопе се затим одузимају од претходно израчунате ИПС и множе са стањем зајмова што напоследку даје вредност *FISIM*-а. Затим се врши његова дистрибуција на финалну или међуфазну потрошњу у зависности од тога о којој категорији зајмова је реч. *FISIM* на депозите домаћинства се обрачунава засебно за депозите предузетника и депозите грађана, опет полазећи од података о стању депозита и обрачунатим каматама на депозите за сваку од две категорије депозита.

FISIM који је алоциран на сектор државе и НПИД се укључује у њихову међуфазну потрошњу, а самим тим и у обрачун њиховог нетржишног аутпута и финалне потрошње ових сектора. *FISIM* алоциран на сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа се расподељује по делатностима према вредности аутпута сваке делатности који се користи као кључ за дистрибуцију. Он се заједно са осталим производним и непроизводним услугама третира као међуфазна потрошња. Исти кључ за дистрибуцију се користи и за расподелу *FISIM*-а по делатностима предузетника.

Увоз и извоз *FISIM*-а се израчунавају коришћењем исте формуле, али са једном битном разликом – уместо ИПС користи се екстерна међубанкарска референтна каматна стопа. Екстерна референтна стопа се израчунава као количник збира камата на депозите и зајмове између резидентних и нерезидентних финансијских институција и стања депозита и зајмова ових институција. Различите референтне стопе се користе у зависности од валута а зајмови и депозити се класификују према валутама и корисничким институционалним секторима. Тако, извоз *FISIM*-а представља збир *FISIM*-а на зајмове одобрене нерезидентима и *FISIM*-а на

депозите нерезидената у домаћим банкама. Извоз *FISIM*-а је готово безначајан у Републици Србији будући да су резидентне банке готово искључиво оријентисане на домаће клијенте и готово све прекограничне трансакције заправо су међубанкарске тако да је вредност извозног *FISIM*-а једнака нули. Увоз *FISIM*-а састоји се од зајмова које су нерезидентне банке тј. финансијски посредници одобрили резидентним јединицама и *FISIM* на депозите резидената у нерезидентним банкама.

Израчунавање увозног и извозног *FISIM*-а врши Народна банка Србије која резултате својих обрачуна доставља РЗС-у који их затим укључује у обрачунае БДП-а. Главни корисници увозног *FISIM*-а су нефинансијска привредна друштва (око 95%) и сектор државе (око 5%).

2.14.3 ИНВЕСТИЦИОНИ ФОНДОВИ (S.123 и S.124)

Аутпут инвестиционих фондова се обрачунава на специфичан начин услед саме природе ових институција које заправо представљају фиктивне институционалне јединице. Наиме, инвестициони фондови у Србији су искључиво тзв. отворени неинкорпорисани фондови без статуса правног лица (*open – ended, common funds*) којима управљају друштва за управљање фондовима и који немају запослене раднике. Они дакле не постоје као независна правна лица и заправо представљају тзв. „пулове“ финансијских средстава без правног капацитета али су правно одвојени од улагача тј. акционара или власника инвестиционих јединица као и од друштава за управљање која управљају овим фондовима. Међутим, према домаћим рачуноводственим прописима, фондови могу имати трошкове тј. расходе који умањују нето вредност имовине фондова као и пословне приходе у виду закупнина тако да се ове трансакције морају рачуноводствено третирати на начин као што то прописују принципи националних рачуна.

Сходно томе, БДВ инвестиционих фондова се обрачунава као разлика њихових пословних прихода (изузимајући приходе од камата, дивиденди и других финансијских прихода по основу инвестирања средстава фонда) и пословних расхода, тачније трошкова услуга управљања фондовима које им зарачунава друштво за управљање, трошкова везаних за купопродају хартија од вредности, трошкова кастоди услуга и других пословних расхода који се импутирају фондовима као њихова међуфазна потрошња. Међуфазна потрошња ових институционалних јединица садржи и део *FISIM*-а који је алоциран на финансијске институције (искључујући подсекторе S.121, S.122 и S.125).

2.14.4 ОСТАЛИ ФИНАНСИЈСКИ ПОСРЕДНИЦИ, ОСИМ ОСИГУРАВАЈУЋИХ ДРУШТАВА И ПЕНЗИЈСКИХ ФОНДОВА (S.125/КД 2010 64.9)

Овај подсектор обухвата финансијски лизинг и остале услуге позајмљивања новца (кредитирања) изван банкарског система укључујући и услуге факторинга.

Према домаћим рачуноводственим прописима, уговори о финансијском лизингу се сматрају зајмовима за куповину основних средстава. Сходно томе „закупнине“ по основу финансијског лизинга садрже у себи главницу и камату укључујући и *FISIM* као накнаду за услугу финансијског лизинга од стране закупаоца – даваоца лизинга (лизинг компаније). Као и код банака, *FISIM* као део лизинг рате се третира као међуфазна потрошња или лична потрошња домаћинстава у зависности од секторизације примаоца лизинга. *FISIM* на услуге финансијског лизинга се израчунава на исти начин као *FISIM* на зајмове пословних банака Осим *FISIM*-а, аутпут лизинг компанија сачињавају и провизије и накнаде и остали пословни приходи, углавном закупнине и трговачке марже (разлика у цени) по основу тзв. *sales-type leases* (пре

свега опреме и моторних возила) где се предмети лизинга купују а онда дају у лизинг по већој цени од набавне.

Основна делатност факторинг компанија јесте откуп потраживања од стране предузећа чиме заправо кредитирају предузећа којима по основу откупљених потраживања наплаћују камату (обично као дисконтни интерес). Поред *FISIM*-а који се обрачунава на исти начин као и за лизинг компаније, аутпут факторинг компанија обично укључује и провизије и накнаде по основу услуга факторинга као и остале пословне приходе изузимајући непословне и ванредне приходе.

Међуфазна потрошња јединица које припадају подсектору *S.125*, обухвата поред трошкова материјала и производних и непроизводних услуга, провизије и накнаде као и део алоцираног нетржишног аутпута централне банке. Као што је већ споменуто, део нетржишног аутпута централне банке се алоцира на подсекторе *S.122* и *S.125* пропорционално њиховој додатној вредности.

2.14.5 ПОМОЋНЕ ФИНАНСИЈСКЕ УСЛУГЕ (S.126/КД 2010 66), КАПТИВНЕ ФИНАНСИЈСКЕ ИНСТИТУЦИЈЕ И ПОЗАЈМЉИВАЧИ НОВЦА (S.127/КД 2010 64.20, ДЕЛОВИ 64.30 И 64.92)

Аутпут и међуфазна потрошња јединица које припадају овим подсекторима се обрачунавају на истоветан начин као и за нефинансијска инкорпорисана предузећа, тј. као разлика између пословних прихода (већином у виду провизија и накнада) и трошкова материјала, трошкова производних и непроизводних услуга искључујући било које финансијске, непословне и ванредне расходе. Постоје, ипак, одређене разлике. Аутпут брокерско – дилерских друштава обухвата поред провизија и накнада и трговачку маржу по основу трговања хартијама од вредности. Аутпут друштава за управљање фондовима обухвата накнаде за управљање фондовима као и накнаде које се зарачунавају члановима фонда тј. улагачима као што су накнаде за услуге портфолио менаџмента, кастоди услуге, услуге финансијског консалтинга и сличне услуге. Аутпут холдинг компанија искључује приходе од својине тј. дивиденде по основу власништва друштава које контролише. Услуге позајмљивача новца тзв. микрофинансирање у Србији практично не постоје и ова врста финансијских услуга још увек чека правну регулативу будући да према домаћем законодавству искључиво пословне банке могу да се баве кредитирањем.

2.14.6 ОСИГУРАЊЕ И ПЕНЗИЈСКИ ФОНДОВИ (КД 2010 65)

2.14.6.1 Осигурање и реосигурање (КД 2010 65.1 и 65.2)

За животно и неживотно осигурање и реосигурање, аутпут осигуравачких услуга се вреднује на основу правила која прописује *ESA 2010* и формуле прописане посебном регулативом структурних пословних статистика за друштва за осигурање - *Annex on Insurance and Commission Regulation 295/2008 (Annex V)*. Аутпут се израчунава на следећи начин: бруто зарађене премије плус додаци на премије (приходи од инвестирања средстава осигурања) плус остали пословни приходи минус бруто одштетни захтеви (ликвидиране штете) минус резервисане штете (повећање) и минус промене осталих техничких резерви (повећање). Резервисања за изравнање ризика која друштва за осигурање користе за временско изравнања тока штета нарочито у случајевима нерегуларних и непредвиђених одштетних захтева, а која могу изазвати значајнија одступања годишњег износа штета, такође се укључују у обрачун аутпута. Трансакције између директног осигуравача и реосигуравача се не консолидују и аутпут друштава за реосигурање се обрачунава на истоветан начин као и за директне осигураваче. Једина разлика се састоји у томе што се провизије на закључене уговоре о

реосигурању (активне провизије реосигурања) не третирају као пословни расходи већ као негативне премије тј. за износ ових премија се умањује аутпут реосигуравача¹⁰.

Расходи извиђаја, процене, ликвидације и исплате накнада штета и уговорених износа се не третирају као део накнада штета већ као део међуфазне потрошње заједно са трошковима спровођења осигурања и осталим пословним расходима (искључујући трошкове персонала и амортизацију основних средстава). Поред регуларних пословних расхода (укључујући и припадајући део *FISIM*-а алоциран на сектор финансијских институција), међуфазна потрошња осигуравајућих друштава укључује и вредност услуга реосигурања које „троше“ директни осигуравачи и које се исказују у билансу реосигурања који представља саставни део обрачуна бруто додате вредности за осигуравајућа друштва. Биланс реосигурања, као компонента међуфазне потрошње се обрачунава по следећој формули: премије пренесене реосигуравачима, +/- удео реосигуравача у променама резерви за преносне премије, минус удео реосигуравача у одштетним захтевима, +/- удео реосигуравача у променама резервисаних штета, +/- удео реосигуравача у променама актуарских и осталих техничких резерви, минус провизије од реосигурања.

Готово сви подаци неопходни за обрачун агрегата националних рачуна се директно преузимају из финансијских извештаја друштава за осигурање. У финансијским извештајима, тачније у статистичком извештају дата је такође и секторска дистрибуција премија и одштетних захтева што је од великог значаја за правилан обрачун БДП-а и компилацију секторских рачуна. Поред финансијских извештаја, за обрачуна у сталним ценама и израду табела понуде и употребе користи се и истраживање КГИ-02 којим се прикупљају детаљни подаци о структури међуфазне потрошње према статистичкој класификацији производа.

У следећој табели, приказан је обрачун агрегата националних рачуна за друштва за осигурање и реосигурање:

Табела 6. Осигурање и реосигурање

1	Зарађене премије (2+3-4-5+6+7-8-9+10-11)
2	Обрачуната премија животних осигурања и саосигурања
3	Обрачуната премија неживотних осигурања и саосигурања
4	Премија пренета у са-осигурање (пасивна) (-)
5	Повећање преносних премија осигурања и саосигурања (+)
6	Смањење преносних премија осигурања и саосигурања (-)
7	Приходи од премија реосигурања и ретроцесија
8	Расходи провизија из активних послова реосигурања и ретроцесија (-)
9	Повећање преносних премија реосигурања и ретроцесија (+)
10	Смањење преносних премија реосигурања и ретроцесија (-)
11	Расходи за бонусе и попусте (-)
12	Додаци на премије

¹⁰ Исти принцип се примењује и на услуге ретроцесије.

Табела 6. Осигурање и реосигурање (наставак)

13	Доспели одштетни захтеви (14+15-16)
14	Расходи накнада обрачунатих (ликвидираних) штета
15	Резервисане штете
16	Приходи по основу регреса (-)
17	Промене у осталим техничким резервама (18+19-20)
18	Расходи за дугорочна резервисања и функционалне доприносе
19	Повећање осталих техничких резерви - нето (+)
20	Смањење осталих техничких резерви - нето (-)
21	Остали приходи из пословања (22+23)
22	Приходи од послова непосредно повезаних с пословима осигурања
23	Остали пословни приходи
24	ВРЕДНОСТ ПРОИЗВОДЊЕ (1+12-13-17+21)
25	Биланс Реосигурања (26+27-28+29-30-31+32-33-34+35)
26	Премије пренете у реосигурање
27	Премије пренете ретроцесијом реосигурања и ретроцесија
28	Удео реосигурања у промени преносних премија осигурања и реосигурања (повећање)
29	Удео реосигурања у промени преносних премија осигурања и реосигурања (смањење)
30	Удео реосигурања и ретроцесија у накнади штета
31	Удео реосигурања у промени резервисаних штета (повећање)
32	Удео реосигурања у промени резервисаних штета (смањење)
33	Удео реосигуравача у променама осталих техничких резерви
34	Приходи провизија пасивних послова реосигурања и ретроцесија
35	Принос од п.и. реосигуравача на њихов удео у бруто техничким резервама осигуравача
36	Друга међуфазна потрошња
37	БРУТО ДОДАТА ВРЕДНОСТ (24 - 25 – 36)

2.14.6.2 Пензијски фондови (КД 2010 65.3)

Аутпут пензијских фондова се обрачунава на основу прописа *ESA 2010* и Анекса 7 *Уредбе Савета 295/2008*. Пензијски фондови у Републици Србији су, као и инвестициони фондови, отворени (*common*) фондови који немају статус правног лица и којима управљају друштва за управљање фондовима. Пензијски фондови немају запослене раднике и третирају се као фиктивне институционалне јединице без правног капацитета али које су правно одвојене од чланова и друштава која управљају фондовима. Аутпут пензијских фондова се обрачунава као: пензијски доприноси (уплате чланова) плус приходи од инвестирања средстава фонда плус други пословни приходи минус исплате члановима минус промене у техничким резервама. У вредност аутпута се укључују и различите накнаде које се зарачунавају члановима фонда тј. одбијају од уплата а затим трансферишу фонду као накнада за услуге управљања фондовима.

Међуфазна потрошња пензијских фондова укључује трошкове за услуге управљања фондовима који се исплаћују друштвима за управљање, трошкове у вези с куповином, продајом и преносом хартија од вредности, трошкове текућег одржавања непокретности и

друге сличне расходе. Међуфазна потрошња такође укључује и део *FISIM*-а алоцираног на финансијске институције (осим подсектора *S.121*, *S.122* и *S.125*). Промене у техничким резервама представљају билансну ставку која се процењује тако да БДВ фонда буде изједначен са нулом (тј. да се укупан аутпут изједначи са међуфазном потрошњом). Будући да представљају фиктивне институционалне јединице без запослених радника и реалног аутпута, фондови не могу стварати додатну вредност већ служе за увећање имовине тј. доходака од својине својих чланова.

У следећој табели, приказан је обрачун агрегата националних рачуна за пензијске фондове:

Табела 7. Пензијски фондови

1	Уплате пензијских доприноса чланова
2	Уплате пензијских доприноса од стране послодаваца
3	Уплате других фондова по основу промене чланства у фондовима
4	Остали пензијски доприноси
5	Накнаде зарачунате члановима и трансферисане друштвима за управљање фондовима
6	УКУПНИ ДОПРИНОСИ (1+2+3+4+5)
7	Приходи од камата
8	Дивиденде
9	Приходи од закупнина
10	Остали инвестициони приходи
11	ДОДАЦИ НА ПРЕМИЈЕ – ИНВЕСТИЦИОНИ ПРИХОДИ (7+8+9+10)
12	Редовне исплате
13	Трошкови премија осигурања
14	Једнократне исплате
15	Исплате другим фондовима по основу промене чланства у фондовима
16	Остале исплате
17	УКУПНЕ ИСПЛАТЕ ПО ОСНОВУ ПЕНЗИЈА (12+13+14+15+16)
18	Нето промена у техничким резервама
19	АУТПУТ (6+11-17-18)
20	МЕЃУФАЗНА ПОТРОШЊА
21	БРУТО ДОДАТА ВРЕДНОСТ (19-20)

2.15 СЕКТОР L: ПОСЛОВАЊЕ НЕКРЕТНИНАМА

Извори података за обрачун аутпута и међуфазне потрошње су исти као и за остале секторе са неким изузецима. Релативно мали део укупне вредности аутпута припада предузетницима, али највећи део вредности припада стварној и импутираној стамбеној ренти чији је обрачун описан у делу 3.2 Финална потрошња домаћинстава. Дакле, најважнија категорија сектора *L*, су вредности стамбених услуга. Могу се разликовати две категорије. Прва је да се обрачун вредности ренте за станове у којима станују домаћинства која су власници тих станова, врши према трошковној методи. Друга је резултат тржишне вредности стамбених услуга. У Табели 8 приказана је основна структура импутиране стамбене ренте, а у Табели 9 структура стварне стамбене ренте.

Табела 8. Импутирана стамбена рента

1.	P.2	Међуфазна потрошња
2.	P.51с	Потрошња фиксног капитала
3.	D.29	Остали порези на производњу
4.	B.2п	Нето пословни вишак
P.1 Аутпут (1 + 2 + 3 + 4)		

Табела 9. Стварна стамбена рента

1.	Тржишна вредност
2.	Нетржишна вредност
P.1 Аутпут (1 + 2)	

2.16 СЕКТОР М: СТРУЧНЕ, НАУЧНЕ, ИНОВАЦИОНЕ И ТЕХНИЧКЕ ДЕЛАТНОСТИ

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *М* Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши независна процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.17 СЕКТОР N: АДМИНИСТРАТИВНЕ И ПОМОЋНЕ УСЛУЖНЕ ДЕЛАТНОСТИ

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору *N* Класификације делатности, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши независна процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутпут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.18 СЕКТОР О: ДРЖАВНА УПРАВА И ОДБРАНА; ОБАВЕЗНО СОЦИЈАЛНО ОСИГУРАЊЕ

Основна карактеристика јединица унутар ове делатности је да су нетржишни произвођачи. Ова делатност обухвата јединице које су регистроване у следећим групама:

- 84.1 – Државна управа, економска и социјална политика

- 84.2 – Помоћне активности за функционисање државе
- 84.3 – Обавезно социјално осигурање

У складу са методологијом *ESA 2010*, аутпут ових јединица обрачунава се трошковним (*input-cost*) приступом, по следећој формули:

Аутпут = Накнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња основних средстава + Остали порези на производњу (плаћени) – Остале субвенције на производњу (примљене)¹¹ + Пословни вишак¹²

Имајући у виду да се сматра да је потрошња основних средстава исказана у финансијским извештајима и подацима Управе за трезор потцењена, потрошња основних средстава процењује се на основу искустава других земаља (пре свега, земаља из окружења).

Као што је већ споменуто, основни извори података су административни извори, односно подаци које обезбеђује Управа за трезор, као и годишњи финансијски извештаји јединица које припадају сектору државе.

2.19 СЕКТОР Р: ОБРАЗОВАЊЕ

У ову делатност укључене су јединице које могу бити третиране као тржишни или нетржишни произвођачи. У складу са тим, њихов аутпут може бити обрачунат као тржишни или као нетржишни. Нетржишни произвођачи су образовне институције које се углавном финансирају из буџета, док су тржишни произвођачи образовне институције које се првенствено финансирају из прихода остварених продајом својих услуга.

За нетржишне произвођаче примењују се исти извори података и начин обрачуна како је описано у делу 2.18 Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање.

Извори података за тржишне произвођаче су годишњи финансијски извештаји за привредна друштва, док се за предузетнике користе подаци Пореске управе, као што је описано у делу 2.3.5.

2.20 СЕКТОР Q: ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

У ову делатност укључене су јединице које могу бити третиране као тржишни или нетржишни произвођачи. У складу са тим, њихов аутпут може бити обрачунат као тржишни или као нетржишни. Нетржишни произвођачи су установе у области здравства и социјалне заштите које се углавном финансирају из буџета, док су тржишни произвођачи установе у области здравства и социјалне заштите које се првенствено финансирају из прихода остварених продајом својих услуга.

За нетржишне произвођаче примењују се исти извори података и начин обрачуна како је описано у делу 2.18 Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање.

Извори података за тржишне произвођаче су годишњи финансијски извештаји за привредна друштва, док се за предузетнике користе подаци Пореске управе, као што је описано у делу 2.3.5.

¹¹ Сматра се да јединице класификоване у сектор државе не добијају субвенције на производњу, односно добијена средства из буџета третирају се као трансфери унутар сектора државе.

¹² По конвенцији, пословни вишак унутар сектора државе једнак је нули.

2.21 СЕКТОР R: УМЕТНОСТ, ЗАБАВА И РЕКРЕАЦИЈА

Основне карактеристике ових делатности је пружање услуга домаћинствима, а велики број јединица које припадају овом сектору су правна лица у оквиру институционалног сектора непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПВД). За обрачун нетржишног аутопута користи се трошковни приступ. Методе обрачуна и извори података за нетржишне произвођаче су исти као што је описано у одељку 2.18 Државна управа и обавезно социјално осигурање. За тржишне произвођаче извори података су финансијски извештаји за привредна друштва и друга правна лица, а за предузетнике користе се подаци Пореске управе као што је описано у одељку 2.3.5.

2.22 СЕКТОР S: ОСТАЛЕ УСЛУЖНЕ ДЕЛАТНОСТИ

За обрачуна агрегата институционалних јединица регистрованих у сектору S, извори података и методе су исти као што је описано у одељку 2.3.1 Нефинансијска инкорпорисана предузећа. Основни извори података коришћени за обрачуна јесу расположиви подаци из финансијских извештаја за предузећа, а за предузетнике се врши независна процена као што је описано у одељку 2.3.5. Осим претходно поменутих корекција, у овом сектору не врше се никакве додатне корекције.

Аутопут јединица које су класификоване у сектор државе (према правилима *ESA 2010*) обрачунава се трошковним приступом.

2.23 СЕКТОР T: ДЕЛАТНОСТ ДОМАЋИНСТВА КАО ПОСЛОДАВЦА

Овај сектор обухвата услуге које пружа плаћено особље запослено у домаћинству (батлери, кувари, собарице, возачи, вртлари, гувернанте, и друго). Аутопут се вреднује платама и осталим накнадама које су исплаћене за пружене услуге укључујући и доходак у натури (храна или смештај). Податак о вредности исплаћених накнада преузима се са расходне стране из обрачуна издатака за финалну потрошњу домаћинстава (*COICOP 05.6.2* – Услуге за текуће одржавање стана).

2.24 ПОРЕЗИ НА ПРОИЗВОДЕ, УКЉУЧУЈУЋИ И ПОРЕЗ НА ДОДАТУ ВРЕДНОСТ

Порези представљају обавезно неповратно плаћање институционалних јединица држави. У националним рачунима, порези на производњу и увоз деле се на порезе на производе и остале порезе на производњу.

Порези на производе су порези који се плаћају на добра и услуге пропорционално вредности или количини добара и услуга, када су добра или услуге произведени, увезени или купљени. Најзначајнији порези на производе (порез на додату вредност, акцизе и царине и царинске дажбине) обрачунавају се из директних извора по обрачунској вредности. Извор података за обрачун пореза је Извештај о бруто наплати, повраћају и распореду јавних прихода и примања (Извештај T), који доставља Управа за трезор. Подаци у овом извештају исказани су по готовинском принципу, због чега се, ради добијања обрачунских вредности, врши временско

прилагођавање података. Имајући у виду да се у обрачун укључују само стварно наплаћени порези, не врши се прилагођавање за износе који су обрачунати, али који неће бити наплаћени.

Порез на додату вредност

Са циљем хармонизације пореске политике Србије са пореском политиком Европске уније, уведен је Закон о порезу на додату вредност који се примењује од 1. јануара 2005. године и којим је порез на додату вредност (ПДВ) заменио порез на промет.

ПДВ је општи порез на потрошњу који се обрачунава и плаћа на испоруку добара и пружање услуга, у свим фазама производње и промета добара и услуга, као и на увоз добара. Општа стопа пореза на додату вредност је 20%, док посебна стопа пореза на додату вредност износи 10%. Поред ових, постоји и посебна пореска процедура за мале пореске обвезнике – пољопривреднике, који плаћају порез на додату вредност по стопи од 8% вредности производа и услуга у пољопривреди и шумарству, уколико се налазе у систему плаћања ПДВ-а.

Ради примене обрачунског принципа регистрација трансакција, у складу са препорукама датим у *ESA 2010*, примењује се метода временског прилагођавања и то:

- за домаће производе врши се прилагођавање за један месец;
- за увезене производе примењује се 8-дневно прилагођавање. **Акцизе** Акцизе се обрачунавају и плаћају за одређене врсте производа (утврђене законом) који су произведени или увезени на територију Републике Србије. Акцизе за добра произведена у Србији обрачунавају се у тренутку када та добра постану расположива на тржишту, док се акцизе за добра која су увезена у Србију обрачунавају у тренутку настанка увозних дажбина.

Ради примене обрачунског принципа регистрација трансакција примењује се метода временског прилагођавања за један месец.

Порези и дажбине на увоз, искључујући ПДВ

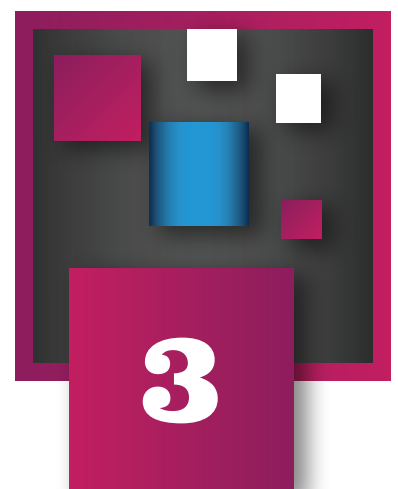
Порези и дажбине на увоз, искључујући ПДВ обухватају увозне дажбине (царине и царинске таксе) и порезе на увоз, искључујући ПДВ. Сви порези и дажбине на увоз плаћају се у року од 21 дана, због чега се врши временско прилагођавање ових пореза и дажбина за један месец.

2.25 СУБВЕНЦИЈЕ НА ПРОИЗВОДЕ

Субвенције на производе су бесповратна плаћања државе резидентним тржишним произвођачима са циљем пружања подршке тржишним произвођачима у погледу нивоа тржишних цена, чиме држава директно утиче и подржава производњу. Субвенције на производе типичне су за пољопривреду и производњу хране.

Основни извори података за субвенције су подаци о извршењу буџета Републике, АП Војводина и јединица локалних самоуправа, као и финансијски извештаји нефинансијских привредних друштава. Изузетак су субвенције у пољопривреди, које се заснивају на подацима Економских рачуна пољопривреде.

РАСХОДНИ ПРИСТУП

3.1 УВОД

Бруто домаћи производ по расходном приступу представља збир финалне употребе добара и услуга од стране резидентних институционалних јединица увећан за извоз и умањен за увоз добара и услуга. БДП по расходном приступу добија се као сума финалне потрошње добара и услуга од стране сектора домаћинства, сектора непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД) и сектора државе; бруто инвестиција (тј. капиталних издатака за произведена основна средства, промена у залихама и промена у драгоценостима); и нето извоза добара и услуга.

Издаци за финалну потрошњу су издаци за добра и услуге које користе домаћинства, НПИД и држава да задовоље индивидуалне и колективне потребе. Стварна индивидуална финална потрошња укључује, поред потрошње домаћинства и НПИД и издатке за индивидуалну потрошњу државе.

У националним рачунима трансакције и остали токови евидентирају се на обрачунској основи, тј. у тренутку када је економска вредност створена, трансформисана или нестала, или када потраживања и обавезе настају, трансформишу се или нестају. Добра и услуге се евидентирају онда када се креирају обавезе, односно када купац преузме обавезу према продавцу. То подразумева да се расходи за добра евидентирају у тренутку промене власништва, а издаци за услуге се евидентирају онда када се услуге изврше.

3.2 ФИНАЛНА ПОТРОШЊА ДОМАЋИНСТАВА

Обрачун издатака домаћинства за финалну потрошњу заснована је на концептима и дефиницијама Европског система рачуна (*ESA 2010*).

Издаци за финалну потрошњу домаћинства обухватају куповину свих добара и услуга како би се задовољиле потребе и захтеви чланова домаћинства, укључујући и добра и услуге који представљају приход у натури, а не у новцу, као и добра која се добијају из сопствене производње. Издаци за финалну потрошњу домаћинства не укључују куповину станова или набавку драгоцености (антиквитета и накита), који представљају део капиталног улагања, нити било какве трошкове за добра или услуге који се користе у пословању.

Подаци финалне потрошње домаћинства процењују се и приказују на детаљном нивоу *COICOP* класификације у форми тзв. домаћег концепта, који се потом на укупном нивоу финалне потрошње претвара у тзв. национални концепт додавањем ставки које укључују потрошњу резидената у иностранству и искључују потрошњу нерезидената у земљи.

Структура производа финалне потрошње домаћинства заснована је на Класификацији финалне потрошње по намени (*Classification of Individual Consumption by Purpose - COICOP*). Такође, за усаглашавање понуде и употребе производа примењује се Европска класификација производа по активности (*CPA*).

Финална потрошња домаћинства обрачунава се на четворомесном нивоу или петомесном нивоу *COICOP*-а. Коначни резултати обрачуна финалне потрошње домаћинства добијају се у складу са процедурама стандардног Евростатовог табеларног приступа, полазећи од великог броја разнородних статистичких и административних извора података и ослањајући се на различите методе.

Издаци за финалну потрошњу домаћинства исказују се по куповним (тржишним) ценама, односно по цени коју купац плаћа у тренутку куповине у складу са принципима *ESA 2010*. Већина извора података коришћених за обрачун издатака за финалну потрошњу домаћинства

вреднује се у тржишним ценама. За податке који нису исказани у тржишним ценама врши се прерачун на тржишне цене (нпр. подаци добијени од Електродистрибуције о трошковима домаћинстава за електричну енергију исказани су без ПДВ-а, због чега се, за добијање коначних података, примењује одговарајућа стопа ПДВ-а).

Основни извор података за обрачун је истраживање Анкета о потрошњи домаћинстава (АПД). Подаци АПД-а допуњују се или у неким случајевима потпуно замењују подацима из других извора или се користе модели процене, ако се сматра да ће се тиме добити прецизнији и поузданији подаци. Модели процене користе се за следеће ставке:

- импутиране и стварне ренте за изнајмљивање станова (трошковни приступ),
- потрошња хране, алкохолних и безалкохолних пића (модел робних токова и биланси хране),
- куповина возила (рачунски модел),
- наркотици и проституција (међународно препоручени приступ заснован на потражњи, или у случају проституције приступа заснован на пружању услуга),

процена појединих ставки која се заснива на додатним административним изворима као што, Годишњи извештај Агенције за енергетику, Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге (РАТЕЛ) као и подаци „Електропривреде Србије“ о потрошњи струје.

Табела 10. Финална потрошња домаћинстава – извори података и методе процене

Статистичка истраживања	
1.	Анкета о потрошњи домаћинстава (АПД)
2.	Истраживање трговине на мало
3.	Остала статистичка истраживања – (пољопривреда, цене, индустрија, спољна трговина, саобраћај, енергетика, грађевинарство, итд.)
4.	<i>Ad hoc</i> истраживања (образовање, здравство)
Административни подаци	
5.	Народна банка Србије
6.	Министарство финансија
7.	Електропривреда Србије
8.	Агенција за енергетику Републике Србије
9.	Републички фонд за здравствено осигурање
10.	Институт за јавно здравље
11.	Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге
12.	Министарство унутрашњих послова
13.	Јавна комунална предузећа

Табела 10. Финална потрошња домаћинства – извори података и методе процене (наставак)

Методе процене
14. Модел робних токова
15. Трошковни приступ
16. Посебна метода заснована на употреби
17. Посебна метода заснована на производњи
18. Алтернативни модели процене – (модели засновани на комбинацији различитих извора података)
19. Модел за производњу добара за сопствену употребу
20. Модел за зараде у натури
21. Модел за процену услуга
Финална усклађивања

Модел робних токова

За процену потрошње издатака домаћинства за храну, модел робних токова примењен је за више од тридесет добара. Цео процес почиње израдом биланса хране према препорукама Организације Уједињених нација за храну и пољопривреду (*Food and Agriculture organization of the United Nations*) - *UN-FAO*. Биланс хране приказује за сваку ставку изворе понуде и њихову употребу. На страни понуде налази се количина добара произведених у земљи (подаци статистике пољопривреде и статистике индустрије) и увоз (подаци спољне трговине). Свака ставка се прилагођава променама у залихама. На страни употребе налази се извоз (подаци спољне трговине), део за сточну храну, део који се издваја за семе, губици приликом складиштења и превоза и залихе хране доступне за људску потрошњу. Добијене количине производа се деле на индустријску употребу, ресторане и хотеле, потрошњу у колективним домаћинствима и потрошњу појединачних домаћинства. Осим тога, сума индивидуалне и колективне потрошње се дели на малопродајну потрошњу, сопствену потрошњу и остале видове потрошње. Свака од ове три различите врсте потрошње се множи различитим ценама (подаци статистике цена: просечне годишње потрошачке цене, цене за сопствену потрошњу и остале цене које се крећу између потрошачких и цена за сопствену потрошњу). За контролу процене модела робних токова користе се подаци из АПД и трговине на мало.

3.2.1 ДЕТАЉАН ОПИС МЕТОДА ПРОЦЕНЕ И ИЗВОРА ПО COICOP КАТЕГОРИЈАМА

Табела 11. Детаљан опис метода процене и извора по COICOP категоријама

COICOP	Детаљан опис метода процене и извора
01.0.0. Храна и безалкохолна пића	Ова категорија се састоји од две групе: хране и безалкохолних пића. Свака од њих је даље рашчлањена на већи број добара у складу са класификацијом. Основна метода процене потрошње хране је метода робних токова, али се као контролни, допунски и корективни користе и финални резултати других истраживања, пре свега подаци АПД-а, трговине на мало, пољопривреде и прерађивачке индустрије, спољне трговине и подаци из финансијских извештаја.
01.1.1 Хлеб и житарице	Основна употребљена метода је модел робних токова, заснован највећим делом на подацима статистике индустрије, уз коришћење података АПД-а, и статистика пољопривреде, трговине на мало, спољне трговине, као и података из финансијских извештаја.
01.1.2 Месо	Основна употребљена метода је модел робних токова који креће од <i>UN-FAO</i> модела биланса хране заснованог на подацима статистике пољопривреде. Одвојено се праве процене за говедину, свињетину, јагњетину и пилетину, као и за јестиве изнутрице. За процену потрошње месних прерађевина и других врста меса додатно се користе подаци статистике индустрије, АПД-а и подаци из финансијских извештаја.

Табела 11. Детаљан опис метода процене и извора по COICOP категоријама (наставак)

COICOP		Детаљан опис метода процене и извора
01.1.3	Риба и плодови мора	Као полазна тачка за процену потрошње рибе и морских плодова користе се подаци статистике пољопривреде (количина улова рибе), статистике индустрије и статистике спољне трговине. Добијени подаци су кориговани за процењени износ необухваћеног дела износа уловљене рибе.
01.1.4	Млеко, сир и јаја	Основна употребљена метода је модел робних токова који креће од UN-FAO модела биланса хране заснованог на подацима статистике пољопривреде и индустрије. Одвојено се праве процене за млеко, млечне производе, сир и јаја. За процену потрошње млечних прерађевина додатно се користе подаци спољне трговине, АПД-а и подаци из финансијских извештаја.
01.1.5	Уља и масти	Подаци из статистика индустрије, пољопривреде, спољне трговине, АПД-а и подаци из финансијских извештаја су полазна тачка за процену потрошње уља и масти.
01.1.6	Воће	Основна употребљена метода је модел робних токова који креће од UN-FAO модела биланса хране заснованог на подацима статистике пољопривреде, статистике спољне трговине и статистике индустрије. Одвојено се праве процене за јабуке, грожђе, агруме и друго воће.
01.1.7	Поврће	Основна употребљена метода је модел робних токова који креће од UN-FAO модела биланса хране заснованог на подацима статистике пољопривреде, статистике спољне трговине и статистике индустрије. Одвојено се праве процене за кромпир, пасуљ, парадајз и друго поврће.
01.1.8	Шећер, џем, мед, чоколада и слаткиши	Подаци статистике индустрије, статистике спољне трговине и финансијски извештаји су примарни извори. Као корективни и контролни извор користе се подаци из АПД-а и статистике трговине на мало.
01.1.9	Остали прехранбени производи	Подаци статистике индустрије, статистике спољне трговине и финансијски извештаји су примарни извори. Као корективни и контролни извор користе се подаци из АПД-а и статистике трговине на мало.
01.2.1	Кафа, чај и какао	Произведене количине кафе, чаја, као и различитих производа на бази какаа из статистике индустрије и статистике спољне трговине користе се као извор у билансу хране.
01.2.2	Минерална вода, безалкохолна пића, сокови од воћа и поврћа	За потрошњу минералне воде, безалкохолних пића и сокова од воћа и поврћа користе се подаци статистике индустрије, статистике спољне трговине и статистике пољопривреде.
02.0.0.	Алкохолна пића, дуван и наркотици	Ова категорија састоји се од три групе: алкохолна пића, дуван и наркотици.
02.1.0	Алкохолна пића	Основна метода процене потрошње алкохолних пића је метода робних токова, али се као контролни, допунски и корективни користе и финални резултати других истраживања, пре свега подаци АПД-а, трговине на мало, пољопривреде и прерађивачке индустрије, спољне трговине и подаци из финансијских извештаја. Основни извори података за процену потрошње су статистика индустрије, подаци спољне трговине и подаци статистике пољопривреде.
02.1.1	Жестокa алкохолна пића	Поред коришћења података статистике индустрије и спољне трговине и трговине на мало о различитим врстама алкохолних пића, посебна пажња се посвећује подацима о производњи ракије за сопствену потрошњу на основу података статистике пољопривреде и АПД-а.
02.1.2	Вино	Потрошња вина се процењује на методолошки исти начин као и потрошња жестоких алкохолних пића.
02.1.3	Пиво	Полазна основа за процену потрошње пива су подаци статистике индустрије и статистике спољне трговине.
02.2.0	Дуван	За процену потрошње дувана користи се метода робних токова ослањајући се на различите изворе, као што су пре свега подаци статистике индустрије а затим АПД-а, трговине на мало, статистике спољне трговине, подаци Пореске управе, као и подаци домаћих и међународних истраживања о потрошњи дувана.
02.3.0	Наркотици	Процене о потрошњи наркотика се заснивају на броју зависника, стандардним дозама употребе, ценама и др. уз коришћење стандардног међународног модела за ову намену. Посебно се процењује вредност потрошње за хероин, кокаин и марихуану и друге синтетичке дроге.
03.0.0	Одећа и обућа	Основни приступ у процени потрошње одеће и обуће се заснива на селективном и синергетском коришћењу података различитих извора: статистика трговине на мало, спољне трговине, АПД-а, индустрије и подаци из финансијских извештаја.
03.1.1	Материјал за одећу	Основни извор података за процену потрошње материјала за одећу су подаци АПД-а и статистике трговине на мало.
03.1.2	Одевни предмети	Потрошња за одевне предмете заснива се на финансијским извештајима и трговини на мало. Применом структуре из АПД добијају се одвојене процене за одећу за мушкарце, жене и децу. Додају се корекције за продаје у отвореним тржним центрима, интернет трговину и експертске процене.
03.1.3	Остали одевни предмети	Главни извор података за процену осталих одевних артикала и додатака одећи је АПД и трговина на мало.

Табела 11. Детаљан опис метода процене и извора по COICOP категоријама (наставка)

COICOP		Детаљан опис метода процене и извора
03.1.4	Чишћење, поправка и шивење одеће	Главни извор за процену је АПД и оцена НОЕ (необухваћене економије).
03.2.1	Обућа	Извори података за процену су АПД, финансијски извештаји и трговина на мало. Процене постоје за мушку, женску и дечију обућу.
03.2.2	Поправка и изнајмљивање обуће	АПД је главни извор за процену као и оцена НОЕ (необухваћене економије).
04.0.0	Становање, вода, ел. енергија, гас и друга горива	Ова COICOP категорија се дели у пет група, које су даље рашчлањене у складу са класификацијом. Највећи део потрошње се процењује посебним међународно препорученим методама (импутирана рента обрачуно издатака на основу података из пописа), или методолошким прилагођавањем административних података (потрошња електричне енергије и др.)
04.1.1	Стварна стамбена рента	Подаци о броју и стратификацији станова су из статистике грађевинарства, ослоњени на Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. године. Користе се подаци агенција за промет некретностима. Број станова у сваком стратуму се множи са просечном закупном ценом.
04.2.1	Импутирана стамбена рента	Обрачуната импутирана рента за већински део станова у којима станују домаћинства која су и власници тих станова врши се према трошковној методи. Метода се састоји од укупних стварних издатака за стан, осигурања, плаћених пореза и амортизације, и заснива се на подацима о броју и стратификацији станова из статистике грађевинарства, који су ослоњени на Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. године.
04.3.1	Материјали за одржавање и поправку стана	Трошкови које закупци и власници станова остварују за текуће одржавање и мање поправке процењују се као потрошња домаћинстава. Трговина на мало је главни извор података.
04.3.2	Услуге за одржавање и поправку станова	Извор података је АПД.
04.4.0	Снабдевање водом и остале стамбене услуге	Процене потрошње домаћинстава за воду, канализацију и одношење смећа заснивају се на информацијама јавних комуналних предузећа. Корекције се врше на основу поређења са другим изворима података, укључујући податке из АПД-а.
04.5.1	Електрична енергија	Предузеће за дистрибуцију електричне енергије доставља податке о количинама и вредностима испоручене електричне енергије домаћинствима. Одговарајућа стопа ПДВ-а и акциза се примењује на утрошену количину испоручене електричне енергије.
04.5.2	Гас	Извештај Агенције за енергетику садржи податке о потрошачким ценама и количинама гаса који се испоручује домаћинствима.
04.5.3	Течна горива	Енергетски биланс и АПД су извори за процену потрошње течних горива.
04.5.4	Чврста горива	Енергетски биланс и АПД су извори за процену потрошње чврстих горива.
04.5.5	Даљинско грејање	Јавна комунална предузећа, енергетски биланс и АПД су извори за процену потрошње топлотне енергије.
05.0.0	Опрема за стан и текуће одржавање	Ова категорија се дели у шест група, које су даље рашчлањене у складу са класификацијом. Највећи део потрошње се процењује на основу података статистике трговине на мало, спољне трговине, индустрије и АПД-а уз одговарајуће методолошко прилагођавање ових извора потребама обрачуна финалне потрошње.
05.1.1	Намештај, расвета и декоративна опрема за стан	Подаци трговине на мало, АПД-а, статистике индустрије и статистике спољне трговине су извори података.
05.1.2	Теписи и остале подне облоге	Подаци трговине на мало, АПД-а, статистике индустрије и статистике спољне трговине су извори података.
05.1.3	Поправка намештаја, расвете и подних простирки	АПД је главни извор за процену као и оцена НОЕ (необухваћене економије).
05.2.0	Текстил за домаћинство	Извор података је трговина на мало и статистика спољне трговине.
05.3.1	Велики кућни апарати	Извор података су подаци АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
05.3.2	Мали електрични апарати	Извор података су подаци АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
05.3.3	Поправка апарата за домаћинство	АПД је главни извор за процену као и оцена НОЕ (необухваћене економије).
05.4.0	Посуђе и остали прибор за јело	Извор података су подаци АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
05.5.1	Већи алати и опрема	АПД, трговина на мало и подаци спољне трговине користе се за процену потрошње алата и опреме за куће и баште.

Табела 11. Детаљан опис метода процене и извора по *COICOP* категоријама (наставак)

<i>COICOP</i>		Детаљан опис метода процене и извора
05.5.2	Мали алати и разноврсни прибор	АПД, трговина на мало и подаци спољне трговине користе се за процену потрошње малих алата и разног прибора.
05.6.1	Средства за одржавање стана	Извор података су подаци АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине и индустрије
05.6.2	Услуге за текуће одржавање стана	АПД је главни извор за процену као и оцена НОЕ (необухваћене економије).
06.0.0	Здравље	Ова <i>COICOP</i> категорија се дели у три основне групе, које су даље рашчлањене у складу са класификацијом. Процена потрошње овог агрегата резултат је комбинације различитих извора: финансијских извештаја, трговине на мало, података Републичког фонда за здравствено осигурање, као и података из АПД и других извора.
06.1.1	Лекови	Процена потрошње фармацеутских производа резултат је комбинације различитих извора: финансијских извештаја, трговине на мало, података Републичког фонда за здравствено осигурање, као и података из АПД и других извора.
06.1.2	Остали медицински производи	Извори података су трговина на мало, АПД и Републички фонд за здравствено осигурање.
06.1.3	Терапеутски производи и опрема	Извори података су трговина на мало, АПД и Републички фонд за здравствено осигурање.
06.2.1	Медицинске услуге	Процена трошкова ових услуга заснива се на АПД и финансијским извештајима.
06.2.2	Стоматолошке услуге	Процена трошкова ових услуга заснива се на АПД и финансијским извештајима.
06.2.3	Пратеће медицинске услуге	За обрачун се користе се подаци Завода за јавно здравље Србије о броју пружених парамедицинских услуга и структура АПД.
06.3.0	Болничке услуге	Извори су финансијски извештаји.. Подаци из Републичког фонда за здравствено осигурање и Завода за јавно здравље Србије користе се као квантитативни показатељи за валидацију добијених података. Већина болничких услуга се пружа „бесплатно“ путем државних социјалних трансфера. Трошкови приватних болничких услуга се плаћају директно.
07.0.0	Транспорт	Ова <i>COICOP</i> категорија обухвата веома различите издатке домаћинстава за добра и услуге који се разврставају у три основне групе. Процене потрошње овог агрегата се ослањају на различите изворе података укључујући административне податке, АПД, статистику трговине на мало, спољне трговине, податке финансијских извештаја, посебна статистичка истраживања и процене НОЕ.
07.1.1	Аутомобили	Процена куповине возила (нових и половних аутомобила) заснива се на званичним подацима Министарства унутрашњих послова, методу робног тока на основу статистике спољне трговине и стручних часописа. Доступни су и подаци трговине на мало и АПД, али су подаци АПД потцењени, док је у трговини на мало тешко одвојити куповину намењену потрошњи домаћинстава и куповину намењену пословним потребама. Такође, постоје додатне процене за трошкове набавке и одржавања службених аутомобила који се користе у приватне сврхе.
07.1.2	Мотоцикли	Процене за мотоцикле базиране су на подацима статистике спољне трговине, трговине на мало и броју регистрованих мотоцикала (подаци Министарства унутрашњих послова).
07.1.3	Бицикли	Главни извор су подаци АПД-а и статистике спољне трговине.
07.2.1	Резервни делови	Главни извор су подаци трговине на мало.
07.2.2	Горива и мазива за путничка возила	Главни извор су подаци произвођача горива и трговине на мало. Подаци су умањени за износ међуфазне потрошње и увећани за вредност прихода у натури.
07.2.3	Одржавање и поправка путничких возила	Главни извор су подаци трговине на мало и АПД-а, кориговани проценом НОЕ.
07.2.4	Остале услуге у вези са употребом возила	Главни извор су подаци трговине на мало и АПД-а, као и други административни извори.
07.3	Транспортне услуге	Процене трошкова домаћинстава за услуге транспорта добијају се из статистике саобраћаја и финансијских извештаја. Процена која се односи на пословна путовања врши се одвојено и овај део се искључује.
07.3.1	Превоз путника железницом	Главни извор је статистика саобраћаја.
07.3.2	Превоз путника друмом	Главни извор је статистика саобраћаја.
07.3.3	Превоз путника авионом	Главни извор је статистика саобраћаја.
07.3.4	Морски и речни путнички саобраћај	Овај вид транспорта је реткост у Србији. Главни извор за процену података је АПД.

Табела 11. Детаљан опис метода процене и извора по COICOP категоријама (наставка)

	COICOP	Детаљан опис метода процене и извора
07.3.5	Комбиновани превоз путника	Главни извор је статистика саобраћаја и АПД.
08.0.0	Комуникације	Ова COICOP категорија се дели у три групе: поштанске услуге, телефонска и телефакс опрема и телефонске и телефакс услуге. Најзначајнији део процене ових трошкова се ослања на административне податке јавних предузећа.
08.1.0	Поштанске услуге	Процене издатака за поштанске услуге добијају се из статистике саобраћаја. У оквиру статистике саобраћаја, сви подаци који се односе на поштанске активности преузети су из Јавног предузећа Пошта Србије.
08.2.0	Телефонска опрема	Процена трошкова за телефонску и телефакс опрему базира се на подацима трговине на мало, статистике спољне трговине и АПД-а.
08.3.0	Телефонске и остале услуге	Извор су статистика саобраћаја (подаци од компанија које пружају телекомуникационе услуге) и Регулаторна агенција за електронске комуникације и поштанске услуге.
09.0.0	Рекреација и култура	Ова COICOP категорија обухвата веома различите издатке домаћинстава за добра и услуге. Дели се у шест група. Процене потрошње овог агрегата се ослањају на различите изворе података укључујући административне податке, АПД, статистику трговине на мало, спољне трговине, податке финансијских извештаја, посебна статистичка истраживања и процене НОЕ.
09.1.1	Опрема за пријем, снимање и репродукцију звука и слике	Извори података су трговина на мало, АПД и статистика спољне трговине.
09.1.2	Фотографска и филмска опрема	Извори података су трговина на мало, АПД и статистика спољне трговине.
09.1.3	Рачунарска опрема	Трговина на мало је главни извор за процену издатака за опрему за обраду података. Користе се резултати редовног статистичког истраживања о коришћењу ИКТ од стране домаћинстава.
09.1.4	Медији за снимање слике и звука	Извори података су трговина на мало, АПД и статистика спољне трговине.
09.1.5	Поправка аудио-визуелне, фотографске и рачунарске опреме	Извори података су трговина на мало, АПД и статистика спољне трговине.
09.2.1	Трајна опрема за рекреацију на отвореном простору	Процене потрошње ове COICOP групе базиране су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине укључујући процене НОЕ.
09.2.2	Музички инструменти	Процене потрошње ових ове COICOP група групе базиране су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине укључујући процене НОЕ.
09.2.3	Одржавање и поправка опреме за рекреацију у културу	Процене потрошње ових ове COICOP група групе базиране су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине укључујући процене НОЕ.
09.3.1	Играчке, игре и хоби	Процене потрошње ових ове COICOP група групе базиране су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
09.3.2	Опрема за спорт и камповање	Процене потрошње ових ове COICOP група групе базиране су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
09.3.3	Баште, саднице и цвеће	Процене потрошње ових ове COICOP група групе базиране су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
09.3.4/5	Кућни љубимци, средства и услуге / Ветеринарске и друге услуге за животиње	Процене потрошње ових ове COICOP група групе базиране су на подацима АПД, трговине на мало и статистике спољне трговине.
09.4.1/2/3	Рекреација и спортске услуге/ Услуге културе / Игре на срећу	Процена издатака за услуге рекреације и културе базирају се на подацима из финансијских извештаја.
09.5.1	Књиге	Извор података је трговина на мало и АПД
09.5.2	Новине и часописи	Извор података је трговина на мало и АПД
09.5.3	Остали штампани материјал	Извор података је трговина на мало и АПД
09.5.4	Канцеларијски материјал	Извор података је трговина на мало и АПД
09.6.0	Пакет аранжмани	Процене расхода за пакет аранжмане заснивају се на подацима АПД и подацима пословних статистика.

Табела 11. Детаљан опис метода процене и извора по COICOP категоријама (наставак)

COICOP		Детаљан опис метода процене и извора
10.0.0	Образовање	Ова COICOP категорија се дели у четири групе. Основни извор података чине подаци статистике образовања и подаци пословних статистика.
10.1.0	Предшколско и основно образовање	Извор података је статистика образовања.
10.2.0	Средњошколско образовање	Извор података је статистика образовања.
10.3.0/4.0	Више и високо образовање	Извор података је статистика образовања.
10.5.0	Образовање које се не може дефинисати по нивоу	Извор података је статистика образовања и АПД.
11.0.0	Ресторани и хотели	Ова COICOP категорија се дели у две групе. Процене издатака за ове услуга заснивају се на подацима статистике угоститељства, АПД и финансијских извештаја.
11.1.1	Ресторани, кафеи и киосци	Издаци за угоститељске услуге процењују се на основу статистике угоститељства, АПД и финансијских извештаја.
11.1.2	Кантине	Издаци за угоститељске услуге процењују се на основу статистике угоститељства, АПД и финансијских извештаја.
11.2.0	Услуге смештаја	Издаци за услуге смештаја процењују се на основу статистике угоститељства, АПД и финансијских извештаја.
12.0.0	Остали лични предмети и остале услуге	Ова COICOP категорија обухвата седам веома различитих група. Процене потрошње овог агрегата се ослањају на различите изворе података укључујући административне податке, АПД, статистику трговине на мало, спољне трговине, податке финансијских извештаја, посебна статистичка истраживања и процене НОЕ.
12.1.1	Услуге у фризерским и козметичким салонима	Извор података је АПД и подаци пословних статистика.
12.1.2	Електрични апарати за личну негу	Извор података је АПД, трговина на мало и статистика спољне трговине.
12.1.3	Остали предмети за личну негу	Извор података је АПД, трговина на мало и статистика спољне трговине.
12.2.0	Проституција	Процене издатака за услуге проституције заснивају се на стандардном моделу базираном на производњи ових услуга и гради се на подацима Министарства унутрашњих послова, информација добијених са интернета, јавних гласила и др.
12.3.1	Накит и сатови	Извор података је АПД, трговина на мало и статистика спољне трговине.
12.3.2	Остали лични предмети	Извор података је АПД, трговина на мало и статистика спољне трговине.
12.4.0	Социјална заштита	Обрачун потрошње се заснива на административним подацима, исплатама домаћинства за услуге као што су децији вртићи и домови за стара лица, као и подацима АПД и пословних статистика.
12.5.0	Осигурање	Извор података је Народна банка Србије.
12.6.1	FISIM	Извор података је Народна банка Србије.
12.6.2	Остале финансијске услуге	Извор података је Народна банка Србије.
12.7.0	Остале услуге	Процене издатака за остале услуге ослањају се на различите изворе података укључујући административне податке, АПД, статистику трговине на мало, спољне трговине, податке финансијских извештаја, посебна статистичка истраживања и процене НОЕ.
13.0.0	Куповина резидената у иностранству и нерезидената на домаћој територији	Подаци финалне потрошње домаћинства полазе од домаћег концепта, који се прерачунава у национални концепт додавањем ставки које укључују потрошњу резидената у иностранству и искључују потрошњу нерезидената у земљи. Извор података је Народна банка Србије.

3.3 ИЗДАЦИ ЗА ФИНАЛНУ ПОТРОШЊУ НПИД-а

Основни извори података коришћени за обрачуне агрегата непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД) јесу подаци из годишњих финансијских извештаја.

Поступак за обрачун аутпута и међуфазне потрошње изводи се преко процесних табела.

С обзиром на то да овај сектор обухвата само нетржишне произвођаче, аутпут НПИД вреднује се на основу укупних трошкова производње, тј. као збир:

Међуфазне потрошње (Р.2)

+ Накнада за запослене (D.1)

+ Потрошње основних средстава (P.51с)

+ Нето осталих пореза на производњу (D.29 Остали порези на производњу минус D.39 Остале субвенције на производњу)

Поступак за обрачун наведених трошковних компоненти аутпута по изворима и прилагођавања у националним рачунима за сектор НПИД:

1. Трошкови материјала, горива и енергије
2. Трошкови производних услуга и нематеријални трошкови
3. Трошкови пореза (-)
4. Трошкови доприноса (-)
5. Укупни трошкови по изворима (1 + 2 – 3 – 4)
6. Позитивне корекције (+)
7. Негативне корекције (-)

А Међуфазна потрошња (5 + 6 – 7)

1. Трошкови зарада, накнада зарада и остали лични расходи
2. Трошкови доприноса
3. Накнаде за запослене по изворима (1 + 2)
4. Позитивне корекције (+)
5. Негативне корекције (-)

Б Накнаде за запослене (3+ 4– 5)

1. Трошкови пореза
2. Позитивне корекције (+)
3. Негативне корекције (-)

Ц Трошкови пореза (1 + 2– 3)

1. Потрошња основних средстава
2. Позитивне корекције (+)
3. Негативне корекције (-)

Д Потрошња основних средстава (3 + 4 – 5)

Укупни аутпут (А + Б + Ц + Д)

Позитивне корекције укључују расходе од држања материјала на залихама и трошкове службених путовања, док негативне корекције представљају искључивање трошкова закупа земљишта из укупних трошкова.

3.4 ИЗДАЦИ ЗА ФИНАЛНУ ПОТРОШЊУ ДРЖАВЕ

Издаци за финалну потрошњу државе представљају текуће издатке јединица класификованих у сектор државе за услуге које пружају заједници. Издатке за финалну потрошњу државе чине издаци за колективне услуге и издаци за индивидуалне услуге. Индивидуалне услуге односе се на издатке за здравство, рекреацију, културу и религију, образовање и социјалну заштиту, док се сви остали издаци сматрају издацима за колективне услуге.

Имајући у виду да су услуге које пружају јединице сектора државе бесплатне или се наплаћују по ценама које покривају само мали део трошкова, сматра се да аутпут који ствара сектор државе нема јасно дефинисану тржишну цену, већ је та цена дефинисана као сума трошкова производње:

Аутпут = Накнаде за запослене + Међуфазна потрошња + Потрошња фиксног капитала + Остали порези на производњу (плаћени) – Остале субвенције на производњу (примљене)¹³ + Пословни вишак¹⁴

Издаци за финалну потрошњу државе добијају се када се од аутпута одузму приходи од продаје добара и услуга које остварују јединице сектора државе, а на аутпут се додају издаци за социјалне трансфере у натури.

Издаци за финалну потрошњу државе = Аутпут - Приходи од продаје добара и услуга¹⁵ + Социјални трансфери у натури

Сектор државе састоји се од јединица које пружају добра и услуге заједници или домаћинствима, које се првенствено финансирају из обавезних плаћања наметнутих другим секторима (тј. из опорезивања), док продаја добара и услуга на тржишту представља мање значајан извор прихода. Сектор државе састоји се од директних буџетских корисника (као што су министарства, јединице локалне самоуправе, организације обавезног социјалног осигурања) и индиректних буџетских јединица, као и нефинансијских и финансијских привредних друштава која су класификована у сектор државе у складу са критеријумима дефинисаним у *ESA 2010*.

За обрачун издатака за финалну потрошњу сектора државе користе се исти извори података који се користе за обрачун бруто додате вредности јединица сектора државе.

Основни извори података су:

- подаци из Управе за трезор;
- годишњи финансијски извештаји. Управа за трезор обезбеђује податке о примањима и издацима за органе државне управе и агенције на централном нивоу власти, док годишњи финансијски извештаји јединица сектора државе пружају податке о примањима и издацима нетржишних непрофитних институција класификованих у сектор државе.

¹³ Сматра се да јединице класификоване у сектор државе не добијају субвенције на производњу, односно добијена средства из буџета третирају се као трансфери унутар сектора државе

¹⁴ По конвенцији, пословни вишак унутар сектора државе једнак је нули.

¹⁵ Приходи од продаје добара и услуга обухватају вредност тржишног аутпута, аутпута за сопствену употребу и плаћања за нетржишни аутпут

3.5 БРУТО ИНВЕСТИЦИЈЕ У ОСНОВНА СРЕДСТВА

3.5.1 МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

Бруто инвестиције у основна средства представљају набавке капиталних добара остварене од стране пословних субјеката у земљи, у циљу добијања нових и повећања вредности или замене постојећих капацитета, умањене за дезинвестирање, тј. отуђење основних средстава (продаја, размена основних средстава - трампа и капитални трансфери у натури). Основна средства представљају сва материјална и нематеријална средства која се користе у процесу производње у дужем периоду (најмање једну годину), при чему се, без мењања првобитног облика, поступно троше преношењем њихове вредности на нове производе и услуге. Она могу бити купљена у земљи или иностранству, стечена трампом, примљена као капитални трансфери у натури, произведена и задржана за сопствену употребу или набављена путем финансијског лизинга.

За разлику од капиталних добара набављених путем финансијског лизинга, по основу кога прималац лизинга стиче слична права као да је власник тих добара, средства обезбеђена путем оперативног лизинга (закуп опреме и објеката) не сматрају се инвестицијама. Такође, смањење вредности основних средстава настало као резултат њиховог трошења и застаревања, као и ванредни и катастрофални губици услед поплава, пожара, суша, епидемија болести гајених животиња, ратних разарања и др., не третирају се као промена (умањење) инвестиција. Поред тога, издаци домаћинства за набавку трајних потрошних добара такође се не посматрају као инвестиција. У случају домаћинства као потрошача, сви трошкови, осим куповине станова, третирају се као издаци за финалну потрошњу. Стога, куповина моторног возила од стране домаћинства (искључује се набавка за потребе посла од стране домаћинства које има регистровану неку предузетничку активност) третира се као лична потрошња, док се иста куповина од стране предузећа класификује као инвестиција у основно средство.

Основна средства у која се инвестира могу бити нова или половна (већ коришћена). Инвестиције у *нова основна средства* односе се на набавку основних средстава која до сада нису била предмет купопродаје или размене између непосредних корисника тих добара. Такође, ова категорија садржи и инвестиције у значајнија побољшања постојећих основних средстава, инвестиције у значајнија побољшања земљишта, трошкове преноса власништва земљишта и других непроизведених средстава (трошкови посредовања, проценитеља, адвоката, инжењера, аукцијски трошкови, порези и др.), половну опрему набављену у иностранству, као и половне путничке аутомобиле набављене од физичких лица. Значајнија побољшања постојећих основних средстава обухватају реновирање, реконструкцију или проширење основних средстава, чиме се повећава производни капацитет и/или значајно продужава радни век посматране фиксне имовине. Значајнија побољшања постојећих основних средстава треба разликовати од редовног одржавања и поправки, који се не сматрају инвестицијама.

Инвестиције у *половна основна средства* односе се на капитална добра која нису набављена непосредно од извођача грађевинских радова, произвођача опреме, нити су произведена у сопственој режији. У ову категорију убраја се и вредност набављеног земљишта, док се трошкови преноса власништва тог земљишта сматрају инвестицијама у нова основна средства.

Обрачун бруто инвестиција у основна средства заснован је на трансакцијама агрегата представљеним у наредној табели:

Табела 12. Бруто инвестиције у основна средства - трансакције

ESA код	Трансакције
P.51g	Бруто инвестиције у основна средства
P.511	Набавка умањена за отуђење основних средстава
P.5111	Набавка нових основних средстава*
P.5112	Набавка половних основних средстава
P.5113	Продаја половних основних средстава
P.512	Трошкови преноса власништва над непроизведеном нефинансијском имовином

* Обухваћена су и половна основна средства набављена из иностранства, јер доводе до повећања укупног стања капиталних добара у земљи, као и већ коришћени путнички аутомобили купљени од физичких лица.

У обрачуну инвестиција као агрегата употребе бруто домаћег производа фокус је на новом фиксном капиталу (*P.5111*), као најзначајнијем интегралном делу инвестиција. Улагања у нова основна средства разврставају се према карактеру изградње и намени на:

- инвестиције у изградњу и набавку нових капацитета – улагања у све категорије нових основних средстава, као и наставак раније обустављених инвестиција;
- инвестиције у реконструкцију, модернизацију, доградњу и проширење коришћених основних средстава – инвестиције за преуређење или проширење постојећих објеката, опреме и уређаја у циљу повећања обима и бољег прилагођавања потребама тржишта, као и измене техничко-технолошких решења производње или услуга. Ове инвестиције, односно улагања којима се повећава капацитет и/или значајно продужава животни век постојећег капиталног средства, треба разликовати од уобичајених поправки и одржавања, који се сматрају међуфазном потрошњом. Међутим, како није увек могуће јасно разграничити ове две ставке, систем националних рачуна се у великој мери ослања на рачуноводствену праксу евидентирања ове врсте издатака, усвојену од стране предузећа;
- инвестиције у одржавање нивоа постојећих капацитета – улагања у циљу замене застарелих, истрошених или уништених основних средстава.

Прве две категорије инвестиција утичу на проширење и унапређење капацитета са циљем усавршавања и повећања производње. Трећа категорија представља инвестирање ради одржања континуитета производње, што утиче на интензивирање и рационализацију процеса рада, али не и на проширење расположивих капацитета и битније измене у постојећој врсти производа, услуга и/или технологије рада.

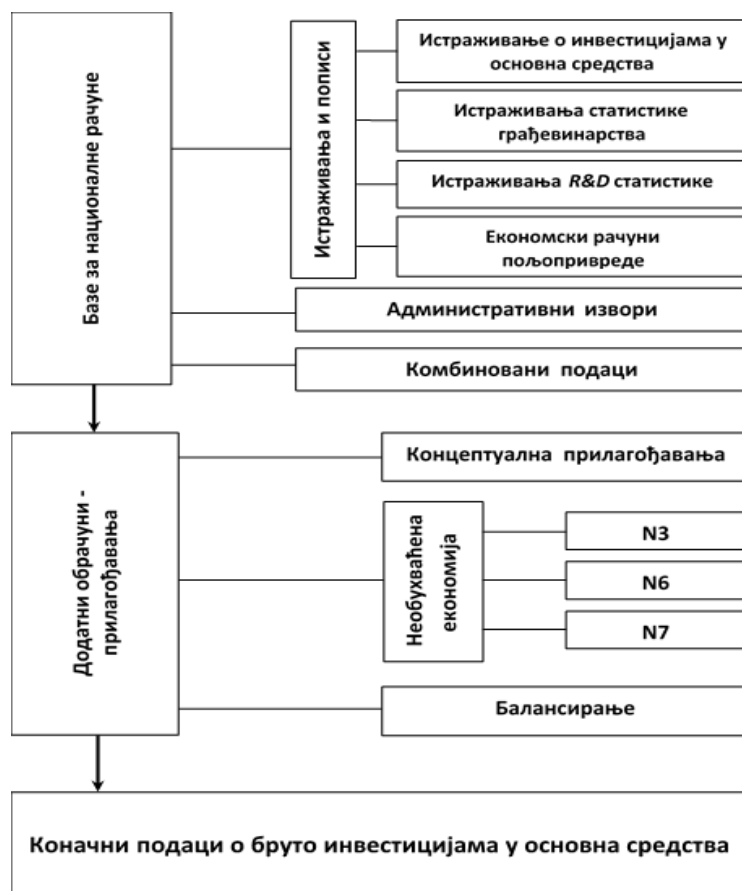
Компилација годишњих података о инвестиционим улагањима спроводи се према матричној шеми која, у складу са концептима и захтевима Европског система рачуна (*ESA 2010*), укључује три класификације:

- класификација основних средстава (*AN.11*),
- класификација економских делатности (КД 2010) и
- класификација институционалних сектора (*S.1*).

Агрегирање и дистрибуција података о капиталним улагањима према наведеним класификацијама пружа детаљне информације о укупној инвестиционој активности у Републици Србији. Генерално, најзначајнији део капиталне тражње (преко 70%) региструје се у сектору нефинансијских предузећа. Према техничкој структури, готово половина инвестиција односи се на машине и опрему (укључујући и војне системе), док посматрано по економским активностима, највећи допринос у креирању овог агрегата има прерађивачка индустрија - безмало четвртина укупних инвестиција реализује се просечно у овом сектору.

Преглед обједињених процедура за компилацију бруто инвестиција у основна средства, укључујући изворе података као и додатне концептуалне и статистичке обрачуна за потребе система националних рачуна, представљен је следећим дијаграмом:

Дијаграм 1: Бруто инвестиције у основна средства - извори података и методе обрачуна

Компилација агрегата бруто инвестиције у основна средства изводи се у неколико фаза:

- преузимање података из статистичких истраживања и административних извора у агрегираној форми,
- концептуална прилагођавања,
- статистичке импутације (необухваћена економија и др.),
- корекције услед процедуре балансирања производне и расходне стране БДП-а, као и прилагођавања произашла из балансирања табела понуде и употребе.

Утицај различитих извора података и процедура на резултате обрачуна капиталне тражње на нивоу укупне економије може се оквирно квантификовати на следећи начин: 70% – статистика инвестиција; 10% – остала истраживања из статистичког система, административни извори и комбиновани подаци; и 20% – концептуална, статистичка и прилагођавања услед балансирања макроекономских агрегата.

Диверзификовани карактер капиталних добара претпоставља да се за праћење обима и динамике агрегата инвестиција примењује комбинација различитих статистика и широки спектар техника прикупљања података. Примарна и суплементарна истраживања која спроводи РЗС, као и различити административни извори на којима се базира обрачун капиталних улагања, дати су у наредном табеларном прегледу:

Табела 13. Извори података и индикатори коришћени у обрачуна бруто инвестиција у основна средства

Извор података	Индикатор
1 <i>Годишњи извештај о инвестицијама у основна средства</i>	набавка и умањење основних средстава по типовима
Остала статистичка истраживања	
2 <i>Грађевинарство</i>	
Годишњи извештај о грађевинским радовима	вредност грађевинске производње; грађевинске активности по Класификацији врста грађевина; структура и техничке карактеристике грађевинских радова; подаци о инвеститору итд.
Месечни извештај о грађевинским дозволама	подаци о издатим грађевинским дозволама: врста грађевине, њена величина и локација, вредност, подаци о инвеститору (правно или физичко лице), број и површина станова итд.
3 <i>Истраживање и развој</i>	
Годишњи извештај о истраживању и развоју за пословне субјекте и центре изузетних вредности	издаци за истраживачко-развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови), по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); ангажовани на пословима ИР изражени бројем физичких лица и еквивалентом пуне запослености; број истраживача и др.
Годишњи извештај о истраживању и развоју за факултете, научне и истраживачко-развојне институте	издаци за истраживачко-развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови); по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); према примарним друштвено-економским циљевима, и др.
Годишњи извештај о истраживању и развоју за непрофитне организације - удружења	издаци за истраживачко-развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови); по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); према примарним друштвено-економским циљевима, и др.
4 <i>Тржиште рада</i>	
Истраживање о зарадама (Пореска управа)	просечне зараде по запосленима, по делатностима
Истраживање о регистрованој запослености	број запослених по делатностима (подаци о формалној запослености)
Анкета о радној снази	број запослених по занимањима и делатностима (подаци о формалној/неформалној запослености)
5 <i>Унутрашња трговина</i>	
Месечни промет робе у трговини на мало	промет робе у трговини на мало (област 47 КД 2010)
Тромесечно истраживање трговине на мало	промет робе у трговини на мало (област 47 КД 2010)
Тромесечно истраживање трговине на велико и мало моторним возилима и мотоциклима	промет робе у трговини на велико и мало, у вези са моторним возилима и мотоциклима (област 45 КД 2010)
6 <i>Спољна трговина</i>	
Јединствени царински документ о увозу и извозу робе - царинска декларација (Јединствена царинска исправа)	вредност извоза и увоза робе; увоз капиталних добара од стране физичких и правних лица
7 <i>Економски рачуни пољопривреде</i>	количине и вредности пољопривредних производа; сточни фонд по врстама и категоријама, просечне тежине по грлу; подаци о броју кошница/колонија пчела; производња млека, вуне, јаја и меда; потрошња сопствене производње пољопривредних производа; вредност засада, воћњака и винове лозе; трошкови припреме земљишта и трошкови неге и заштите младих засада и винограда; грађевински објекти и опрема набављени у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства и др.
Административни извори	
8 <i>Финансијски извештаји (АПР)</i>	подаци о некретнинама, постројењима и опреми; биолошким средствима и нематеријалној имовини
9 <i>Финансијски извештаји Управе за трезор (Министарство финансија)</i>	издаци за нефинансијску имовину
10 <i>Министарство одбране</i>	улагања у војну опрему и војне системе
11 <i>Платни биланс (НБС)</i>	подаци о извозу и увозу роба и услуга

Примарни извор података за израчунавање компоненти бруто инвестиција у основна средства представља истраживање Годишњи извештај о инвестицијама у основна средства (ИНВ-01). Истраживање је усаглашено са међународним статистичким стандардима и методологијама, тј. са Европским системом националних и регионалних рачуна 2010 (*ESA 2010*) и Системом националних рачуна 2008 (*SNA 2008*). Додатни извори података који се користе за контролу обухвата и валидацију података добијених из овог истраживања су информације из статистичког анекса годишњих финансијских извештаја предузећа и из финансијских извештаја директних и индиректних корисника буџетских средстава.

Извештајне јединице (јединице посматрања) су сви пословни субјекти у земљи који су непосредни инвеститори, без обзира на облик својине и на то да ли су у редовном или на пробном раду, у оснивању или ликвидацији. Обухват истраживања је потпун за кориснике буџетских средстава и велика и средња правна лица. Подаци се прикупљају путем случајног стратификованог узорка за правна лица која су, у складу са рачуноводственом законском регулативом, разврстана у мала и микро предузећа. Стратификација се врши према областима Класификације делатности и према регионима у складу са Уредбом о Номенклатури статистичких територијалних јединица. Подаци су груписани применом два принципа: према претежној делатности и седишту инвеститора – организациони принцип, и по намени и локацији инвестиција – принцип чистих делатности. Инвестиције у основна средства предузетника и samozапослених лица који нису обухваћени истраживањем о инвестицијама, обрачунавају се на основу расположивих података из званичних статистичких истраживања у области грађевинарства, пољопривреде, спољне и унутрашње трговине, запослености и зарада итд., као и на основу података из финансијских извештаја (око трећина предузетника дужна је да поднесе комплетан сет финансијских извештаја као и инкорпорисана предузећа).

Упитник ИНВ-01 приказује основна средства на детаљном нивоу класификације *AN.11*, јасно разграничавајући увећања и умањења новог и половног фиксног капитала. Поред тога, Годишњим извештајем о инвестицијама обухваћене су и следеће ставке: трошкови трансакција фиксног капитала, производња основних средстава за сопствене потребе, капитални трансфери у натури и вредност основних средстава стечених путем финансијског лизинга. Такође, укључени су и подаци о увећању и умањењу непроизведене нефинансијске имовине (трансакције у вези земљишта, као и значајнија побољшања земљишта посебно се евидентирају), као и информације о набавци и продаји драгоцености, док, са друге стране, ванредни катастрофални губици нису предмет овог истраживања.

У истраживању ИНВ-01 инвестиције се евидентирају по тржишним ценама у тренутку ефективно извршене набавке, израде или изградње објеката, опреме и осталих капиталних добара, без обзира да ли је исплата за њих извршена. У вредност остварених инвестиција укључују се цена произвођача, трговинска маржа, транспортни трошкови, трошкови монтаже, израде студија, пројеката, инвестиционих елабората, експертиза, техничког прегледа, преноса власништва, као и сви индиректни порези, таксе и накнаде (без ревалоризације). Порез на додату вредност обухвата се само у случају када пословни субјект нема право на његов одбитак. Уколико су основна средства произведена, тј. изграђена у сопственој режији и користе се за сопствене потребе, вреднују се по базним ценама сличних основних средстава, а у случају када те цене нису доступне, по трошковима производње уз додатак (изузев за нетржишне произвођаче) одговарајућег нето пословног вишка. Смањење вредности основних средстава настало као резултат продаје исказује се према вредности у купопродајном уговору, умањеној за трошкове преноса власништва.

Усаглашеност упитника ИНВ-01 са међународним статистичким стандардима и методологијама омогућава да се примарни резултати о инвестицијама јединица обухваћених истраживањем, након основних провера података, највећим делом могу директно употребити

у процесу обрачуна, без додатних прилагођавања, осим за неодговор (стопа одазива је релативно висока и у просеку се креће око 90%). Међутим, иако ово истраживање обезбеђује значајан део података (око 70%), за потребе обрачуна инвестиција као агрегата употребе БДП-а спроводе се додатни обрачуни који се у великој мери ослањају на разноврсне показатеље добијене из суплементарних статистичких истраживања, као и из релевантних административних извора.

Методе обрачуна инвестиција значајно се разликују у зависности од врсте основног средства, али и од економске делатности и институционалног сектора у коме се у процесу производње користе набављена капитална добра. Сумарни преглед најзначајнијих статистичких процедура и концептуалних прилагођавања дат је у наредној табели.

Табела 14. Инвестиције – додатни извори података и импутације

Концептуална прилагођавања	<i>Концептуална прилагођавања за издатке за истраживања и развоја – базирана на комплементарним bridge табелама за обрачун агрегата ИР у оквиру система националних рачуна</i>
	<i>Капитализација производње софтвера и база података за сопствене потребе – на бази просечног аутпута по запосленом ИТ експерту</i>
	<i>Изградња за сопствене потребе – концептуална прилагођавања заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката по квадратном метру и односу вредности изведених грађевинских радова и осталих трошкова (провизије, архитектонске и грађевинске таксе, порези, камате и сл.; вредност земљишта је искључена)</i>
	<i>Грађевински објекти верских заједница – концептуална прилагођавања заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката</i>
Необухваћена економија	<i>Неодговор – обрачун на бази средњих вредности (тип необухваћене економије N7)</i>
	<i>Стамбена изградња у сектору домаћинства – LIM примењен на основу података о часовима рада грађевинских радника (тип необухваћене економије N3)</i>
	<i>Импутације примењене код малих и микро правних лица – обрачун на основу одговарајућег коефицијента инвестиција и односа између формалне и неформалне запослености у сектору грађевинарства (тип необухваћене економије N6)</i>
	<i>Импутације примењене код обрачуна инвестиција црква и верских заједница – примењен LIM (тип необухваћене економије N3)</i>
	<i>Трошкови преноса власништва – примењен фиксни проценат (у распону од 3,0% до 4,5%) на вредност половних основних средстава (тип необухваћене економије N7)</i>

3.5.2 МЕТОДЕ ОБРАЧУНА ПО КАТЕГОРИЈАМА ИНВЕСТИЦИЈА

Бруто инвестиције у основна средства обухватају велики број различитих врста основних средстава која су по типу агрегирана у шест подгрупа у оквиру *AN.11* класификације:

- станови,
- остале зграде и грађевине,
- машине и опрема,
- војни системи,
- култивисани биолошки ресурси,
- интелектуална својина.

Опредељивање за одређени тип капиталних улагања веома је значајно са становишта креирања економске политике и усмеравања правца развоја привреде једне земље. Инвестиције у машине, опрему, рачунарске програме и др. повећавају производну способност укупне економије, док нпр. улагања у саобраћајну инфраструктуру, стамбене и остале зграде увећавају друштвено богатство и стварају предуслов за ефикасност свих осталих категорија инвестиција. Компилација и агрегирање годишњих података о инвестицијама у Републици Србији спроводе се у складу са међународним стандардима и концептима према наведеним категоријама основних средстава.

3.5.2.1 Станови

Улагање у стамбени фонд – представља релевантан елемент укупне инвестиционе политике у земљи. Конзистентно и систематично праћење инвестирања у овом правцу веома је значајно са становишта процене укупног друштвеног богатства, посебно у делу који се односи на сектор домаћинства, из кога потиче више од половине ове врсте инвестиција. У случају домаћинства као потрошача, само трошкови настали улагањем у стамбене објекте не третирају се као издаци за финалну потрошњу и утичу на повећање капитала на нивоу укупне економије¹⁶.

Инвестиције у стамбену изградњу обухватају улагања у грађевине које се користе за стално становање или за повремен боравак (нпр. за одмор), као што су породичне куће, стамбене зграде на сеоским имањима, виле, викендице, летњиковци, планинске колибе, ловачке куће и сл., као и зграде за становање заједница. У ову категорију су укључене и покретне куће, куће на води или барже које су првенствено намењене за становање, као и станови који су проглашени споменицима. Такође, сви трошкови рашчишћавања и припреме терена за градњу, трошкови пројеката, услуге архитеката и др., трошкови преноса власништва постојећих станова, улагања у реконструкцију, модернизацију и доградњу постојећих објеката (искључујући редовно одржавање), као и издаци за опрему која представља интегрални део грађевинског објекта сматрају се инвестицијама у станове. Вредност земљишта на коме се налази стан не укључује се у вредност фиксног капитала.

Улагање у стамбене зграде сматра се инвестицијом само у случају када је познат крајњи корисник објекта у изградњи. Када се ради о изградњи станова у више обрачунских периода, вредност инвестиција се обрачунава и распоређује према фазама завршеним у сваком обрачунском периоду.

Примарни извори података за процену ове категорије инвестиција су статистика грађевинарства и статистика инвестиција, које су извори података за око 70% вредности

¹⁶ Домаћинства која поседују стамбене објекте формално се третирају као предузетници који производе стамбене услуге које (та иста домаћинства) користе.

укупних инвестиција у стамбене објекте. Преостали део финалног износа посматраних инвестиција резултат је додатних обрачуна и различитих концептуалних и статистичких прилагођавања као што су: трошкови преноса власништва – примењен фиксни проценат на вредност постојећих стамбених објеката (тип необухваћене економије *N7*); импутација резултата Економских рачуна пољопривреде; неоазив (тип необухваћене економије *N7*); стамбена изградња у сектору домаћинства – *LIM* примењен на основу података о часовима рада грађевинских радника (тип необухваћене економије *N3*); индивидуална стамбена изградња – концептуална прилагођавања заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката по квадратном метру и др. Поред тога, у РЗС-у развијен је посебан модел за корекцију података о инвестицијама у стамбени фонд заснован на свеобухватним и детаљним подацима Пописа становништва, домаћинства и станова у Републици Србији.

3.5.2.2 Остале зграде и грађевине

Инвестиције у остале зграде и грађевине чине значајан део укупних инвестиција у земљи, са просечним годишњим учешћем које се креће у распону од 30% до 40%.

Инвестиције у остале зграде и грађевине обухватају улагања у саобраћајну инфраструктуру, цевоводе, комуникационе и електричне водове, сложене индустријске и остале непоменуте грађевине и др. Прерасподелом категорија основних средстава у складу са класификацијом *AN.II* у ову категорију укључене су и инвестиције у значајнија побољшања земљишта и трошкови преноса власништва земљишта. *Значајнија побољшања земљишта* представљају повећање искористивог земљишта које је настало крчењем шума, каменитог тла, исушивањем мочвара, изградњом насипа или одводних канала, заштитом од поплава или ерозије земљишта, изградњом заштитних објеката, брана или баријера и сл. *Трошкови преноса власништва над земљиштем* састоје се од: трошкова или провизија за професионалне услуге, као што су накнаде геометрима, инжењерима, адвокатима, проценитељима, итд., као и провизија плаћених посредницима за промет непокретности, водитељима лицитација, итд; пореза које плаћа нови власник при преносу власништва над имовином и др. Све наведене трошкове евидентира нови власник као бруто инвестиције у основна средства.

Примарни извори података за процену ове категорије инвестиција су статистика инвестиција и статистика грађевинарства, које збирно обезбеђују преко 90% података за агрегат инвестиције у остале зграде и грађевине. У циљу усклађивања са захтевима националних рачуна, спроводе се следећа концептуална и статистичка прилагођавања података из примарних извора: неоазив (тип необухваћене економије *N7*); трошкови преноса власништва (примењен фиксни проценат на вредност половних основних средстава продатих у посматраном обрачунском периоду); импутације примењене код малих и микро правних лица – обрачун на основу одговарајућег коефицијента инвестиција и односа између формалне и неформалне запослености у сектору грађевинарства (тип необухваћене економије *N6*); импутације резултата Економских рачуна пољопривреде; изградња за сопствене потребе – концептуална прилагођавања заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката по квадратном метру и односу вредности изведених грађевинских радова и осталих трошкова (провизије, архитектонске и грађевинске таксе, порези, камате и сл., вредност земљишта је искључена); концептуална прилагођавања износа инвестиција у грађевинске објекте у власништву верских заједница заснована на структури тржишне цене грађевинских објеката, и др.

3.5.2.3 Машине и опрема

Инвестиције у машине и опрему чине просечно готово половину вредности реализованих капиталних улагања на нивоу укупне економије Републике Србије. Просечно, најзначајнији

део ових инвестиција потиче из сектора нефинансијских друштава, док посматрано по економским активностима, највећи допринос у креирању агрегата има прерађивачка индустрија (у просеку 30%).

Инвестиције у машине и опрему обухватају: набавку домаће и увозне транспортне опреме, информационо – комуникационих технологија и опреме, као и свих осталих врста машина са трошковима монтаже и инсталације; затим значајнија побољшања и измене на постојећим машинама; као и трошкове преноса власништва постојеће опреме у употреби. Овај тип капиталних добара не садржи: возила, намештај, опрему, компјутере, комуникациону опрему и др. који се користе за потребе финалне потрошње; опрему која је интегрални део зграда и осталих грађевина; опрему намењену за војне сврхе (посебна категорија основних средстава); произведене машине, али са непознатим крајњим корисником, и др.

Полазна основа за обрачун вредности ове категорије фиксног капитала су резултати Годишњег истраживања о инвестицијама у основна средства, на основу којих се располаже детаљним подацима о вредностима инвестиција у опрему према пореклу – домаћа и увозна опрема, даље рашчлањеним на 10 категорија основних средстава. Додатне импутације и корекције примарних извора података у просеку доприносе са 20% укупних улагања у машине и опрему, а спроводе се на основу административних извора, статистике спољне трговине, комбинованих извора за сектор домаћинства, процена за неодазив, трошкова трансфера машина и опреме (примењен фиксни проценат на вредност половних машина продатих у посматраном обрачунском периоду), и др.

3.5.2.4 Војни системи

Имплементацијом концептуалног оквира *ESA 2010*, издаци за набавку и развој система наоружања посматрају се, не више као међуфазна потрошња, већ као инвестиције у основна средства. Оружани системи обухватају возила и другу опрему, као што су бродови, подморнице, војне летелице, тенкови, ракетни носачи и лансери и др. који се користе у више наврата или непрекидно у производњи услуга одбране, у периоду дужем од једне године, чак и ако је њихова улога у миру само превентивно деловање. Наоружање за једнократну употребу, као што су муниција, пројектили, ракете, бомбе и др. третирају се као залихе.

Министарство одбране редовно попуњава упитник ИНВ-01 и доставља податке о улагањима у грађевинске објекте и опрему који се, осим у војне, могу користити и у цивилне сврхе. Имајући у виду да нови тип капитализоване имовине – војни системи није обухваћен годишњим истраживањем о инвестицијама, Министарство одбране у редовној периодици доставља податке и о системима наоружања, али уз ограничење и забрану публикаовања због захтева за заштитом тајности података који су од интереса за националну и јавну безбедност. Иако нису класификоване као машине и опрема, обрачунате вредности улагања у наоружање приказују се у оквиру категорије “Остале машине и опрема”, као нови елемент бруто инвестиција у основна средства по стандардима *ESA 2010*.

3.5.2.5 Култивисани биолошки ресурси

Инвестиције у култивисане биолошке ресурсе обухватају улагања у дугогодишње засаде, воћна стабла и винову лозу, као и у животиње узгајане за репродукцију, транспорт и производњу млека, вуне или неких других производа у периоду дужем од једне године. Једногодишњи усеви, дрвеће намењено за сечу и животиње које се узгајају искључиво за клање не сматрају се основним средствима. Поред тога, уништење сточног фонда и других култивисаних ресурса услед избијања болести које уобичајено нису покривене осигурањем, или штете настале услед ванредних ситуација (поплаве, пожари и др.), такође се не третирају као промена (умањење) ових капиталних улагања.

Највећи део (преко 90%) култивисаних биолошких ресурса реализује се у сектору пољопривреде, шумарства и рибарства, док посматрано по институционалним секторима, готово 60% ових инвестиција потиче из сектора домаћинства.

Основне компоненте култивисаних биолошких ресурса су капитална улагања у вишегодишње засаде и улагања у сточни фонд. Под *вишегодишњим засадама* подразумевају се сви засади у којима се сваке године, у дужем временском периоду, остварују одређени приноси пољопривредних производа (воћњаци, виногради, хмељаници, матичњаци лозних подлога и др.). Засади у којима се производи добијају једнократно на крају једногодишњег или вишегодишњег периода, не сматрају се вишегодишњим засадама као основним средствима (нпр. расадници воћних садница, садница украсног дрвећа и шибља и сл.). Инвестиције у вишегодишње засаде односе се на вредносно изражена улагања у припрему земљишта за садњу, прибављање садница и садњу, подизање оgrade, негу и заштиту младог засада (до 3 године) и др. Обухватају се сва улагања која су неопходна како би се подигли вишегодишњи засади и тиме обезбедила производња са вишегодишњим коришћењем. При томе, узима се у обзир искључиво тржишна вредност дугогодишњих засада, без вредности земљишта на којима се они налазе. Поред тога, једнократна улагања у периоду подизања засада, као што су издаци за крчење, риголовање и припрему земљишта за садњу, набавку садница и њихову садњу, изградњу наслона, грађевинских објеката и путева у засаду и сл., класификују се као инвестиције у ову категорију основних средстава. Инвестирање у шуме у сврху заштите и унапређења животне средине, развоја услуга туризма и рекреације, као и узгој и ширење дивљачи за потребе лова, такође се третирају као капитална улагања.

Обрачун *инвестиција у сточни фонд* заснива се на просечној тежини израженој у килограмима повећаног броја стоке у посматраном обрачунском периоду, по врстама и категоријама. Капитална улагања у сточни фонд израчунавају се као укупна вредност свих приплодних и младих животиња набављених и/или узгајаних за сопствени рачун (за репродукцију, транспорт и производњу пољопривредних производа у вишегодишњем периоду), умањена за вредност њиховог отуђења, које се може односити на продају и клање стоке или неко друго смањење сточног фонда. Изузетак представљају катастрофални губици настали услед болести и елементарних непогода, који се не евидентирају као промена у агрегату инвестиција.

Примарни извор података за процену култивисаних биолошких ресурса представљају Економски рачуни пољопривреде који омогућавају потпуни преглед стања и вредновање ефеката пољопривредне производње у земљи. У оквиру Економских рачуна пољопривреде, вредност биљне производње израчунава се на основу података о просечном приносу по хектару и одговарајућих просечних цена произвођача пољопривредне производње. Трошкови припреме земљишта и трошкови неге и заштите младих засада, процењују се на основу цена које предузећа зарачунавају за своје услуге у овој области. За процену вредности сточног фонда користе се подаци о просечној тежини грла према категоријама из Анкете о пољопривредној производњи – сточарска производња. Ово истраживање обезбеђује податке о броју стоке по врстама и категоријама, укључујући кошнице, биланс стоке по врстама, просечну масу грла, производњу млека, вуне, јаја и меда, као и податке о потрошњи пољопривредних производа произведених за сопствене потребе. Узорак покрива око 1,5% пољопривредних газдинстава на територији Републике Србије, добијених на основу резултата Пописа пољопривреде. За израчунавање вредносних показатеља промена у сточном фонду користе се подаци о ценама произвођача пољопривредних производа. Подаци о количинама и вредностима набављених и продатих производа пољопривреде, шумарства и рибарства добијају се из Месечног извештаја о откупу пољопривредних производа од породичних газдинстава, као и из Месечног извештаја о реализацији сопствене производње правних лица у пољопривреди.

Поред Економских рачуна пољопривреде, суплементарни извор података за капиталне биолошке ресурсе представља Годишње истраживање о инвестицијама у основна средства, којим се прикупљају подаци о инвестицијама привредних друштава и задруга из делатности пољопривреде, али и из свих осталих економских активности у земљи. Осим додатних обрачуна који се односе на корекције за неодржив, информације добијене из овог истраживања директно се користе за обрачун финалних података агрегата инвестиција у култивисане биолошке ресурсе.

3.5.2.6 Интелектуална својина

Интелектуална својина је резултат систематског стваралачког истраживања и развоја, испитивања или иновација које доводе до стицања новог или повећања постојећег фонда знања, а чија је употреба ограничена законом или другим мерама заштите. Основне категорије интелектуалне својине су:

- истраживање и развој;
- истраживања рудних ресурса, мерени трошковима бушења, авионских или других снимања, транспорта, и др.;
- рачунарски програми (софтвери) и велике базе података који се у процесу производње користе дуже од једне године;
- оригинални примерци рукописа, филмова, звучних записа и сл., као и књижевна и друга уметничка дела;
- остала интелектуална својина

Вредност инвестиција у интелектуалну својину премашује 10% укупних капиталних улагања у земљи, при чему њихов највећи део потиче од инвестирања у софтвере и истраживање и развој.

Истраживање и развој

Имплементацијом концептуалног оквира *ESA 2010*, издаци за истраживање и развој третирају се као нова категорија капиталних средстава, а не више као међуфазна потрошња. Инвестиције у истраживање и развој представљају улагања у систематски стваралачки рад на освајању новог и повећању постојећег фонда знања у свим областима друштва, као и његову практичну примену (откривање нових и унапређење постојећих производа, развој нових или ефикаснијих процеса производње и сл.). Улагање у развој кадрова није обухваћено овом категоријом.

Примарни извор података за обрачун ове категорије инвестиција представља Годишњи извештај о истраживању и развоју којим се, у складу са методологијом из Фраскатијевог приручника (*Frascati Manual – FM*), прикупљају подаци о научноистраживачкој делатности у земљи од свих организација које се баве научном или истраживачко – развојном делатношћу, без обзира на то да ли им је то основна делатност. Истраживањем су обухваћени: научноистраживачки, истраживачко – развојни институти, као и институти од националног значаја за Републику Србију; самосталне научноистраживачке организације, пословни субјекти и установе чија је основна или претежна делатност научноистраживачка или истраживачко – развојна; истраживачко-развојне јединице које се налазе у саставу пословног субјекта или установе; високошколске установе (факултети и уметничке академије), чија је делатност образовна и научноистраживачка; и непрофитне организације – удружења које се баве овом делатношћу.

Годишњи извештај о истраживању и развоју обезбеђује податке о научном потенцијалу по следећим ставкама: број организација и јединица које се баве научноистраживачком и

истраживачко – развојном делатношћу: према врсти, научној области и сектору економске активности; кадрови: према полу, нивоу образовања, занимању, врсти радног односа, трајању радног времена, еквиваленту пуне запослености (*full-time equivalent – FTE*) и старости; финансијска средства (приходи, трошкови и инвестиције), према врсти истраживања, изворима финансирања и намени; и резултати научноистраживачког рада: истраживачки радови (завршени радови, радови у току и објављени радови): према врсти истраживања, наручиоцу и научној области. и.

Детаљни финансијски показатељи различитих перформанси научно – истраживачке активности у земљи представљају драгоцен извор података за процену агрегата инвестиција по економским делатностима и институционалним секторима у складу са *ESA 2010*. За потребе обрачуна аутпута истраживања и развоја као и инвестиција у истраживање и развој, у оквиру система националних рачуна спроводе се додатни обрачуни и концептуалне корекције применом комплементарних *bridge* табела: Аутпут истраживања и развоја и Инвестиције у истраживање и развој.

Рачунарски програми и базе података

Бруто инвестиције у рачунарске програме (софтвере) укључују улагања у иницијални развој, касније усавршавање и проширење софтвера, као и набавке софтверских лиценци које су класификоване као основно средство. Софтвер се састоји од рачунарских програма, описа програма и пратећих докумената, како за системски тако и за апликативни софтвер.

Инвестицијама се сматрају и базе података, али само у случају када се у процесу производње користе дуже од једне године. Базе података су повезан и уређен скуп података организован на такав начин да омогућава ефикасан приступ ресурсима и информацијама.

У складу са захтевима *ESA 2010* неопходно је обрачунати и разграничити улагања у софтвере и базе података. Такође, у циљу адекватног класификовања основних средстава, спроводе се додатна прилагођавања произашла из разграничења издатака за набавку софтвера и хардвера (који, за разлику од софтвера, представља део ИКТ опреме). Поред тога, укупна улагања у рачунарске програме и базе података, у зависности од тога да ли се ради о софтверима развијеним искључиво за личну употребу или намењеним за продају (као ентитет или за продају путем лиценце за приступ одређеним информацијама), рашчлањују се на следеће две компоненте:

- инвестиције у набавку софтвера и база података,
- развијање софтвера и база података за сопствене потребе.

Главни извор података за обрачун вредности купљених софтвера и база података представља истраживање о инвестицијама, док се друга компонента независно процењује на основу разноврсних показатеља расположивих у статистичком систему (статистика тржишта рада, статистика цена, подаци националних рачуна, релевантни административни извори и др.).

Инвестиције у софтвере произведене за сопствену употребу односе се на софтвере произведене првенствено за интерно коришћење у оквиру пословног субјекта. Капитализација овог дела производње подразумева вредновање креираног софтвера на основу тржишне (куповне) цене или на основу процењене базне цене, а уколико базна цена није доступна, на основу трошкова производње увећаних за одговарајући износ нето пословног вишка (изузев код нетржишних произвођача). За процену вредности производње софтвера за сопствену употребу примењен је трошковни приступ, тј. вредност инвестиција добијена је као сума следећих трошковних компоненти:

- трошкови радне снаге: плате и зараде, доприноси за социјално осигурање и додатни трошкови рада,
- остали трошкови у производњи софтвера за сопствену употребу: међуфазна потрошња, потрошња основних средстава (рачунарски програми и компјутери), порези на производњу и нето пословни вишак.

При обрачуну узета је у обзир међународна препорука (*Task Force on Software Measurement*) да се пође од претпоставке да су програмери просечно половину радног времена ангажовани управо на пословима развијања софтвера за интерну употребу. Стога, у циљу добијања финалних износа за ову врсту софтвера, на обрачунату вредност аутпута по запосленом примењен је коефицијент 0,5. Подаци статистике тржишта рада о броју и економској алокацији ИТ експерата представљају главни извор података за процену и дистрибуцију посматране категорије инвестиција по економским делатностима и институционалним секторима у оквиру система националних рачуна.

3.6 ПРОМЕНЕ У ЗАЛИХАМА

3.6.1 УВОД

У складу са методологијом *ESA 2010* (§3.146) промене у залихама (P.52) приказују вредност повећања залиха умањену за вредност повлачења са залиха (укључујући све настале губитке). Због инфлације (изузетно високе у појединим годинама у Републици Србији, нарочито у првим годинама извештајног периода) рачуноводствени стандарди су посебно специфични у погледу вредновања залиха. У националним рачунима, ова категорија је вреднована у складу са принципима *ESA 2010*. Међутим, због немогућности добијања података од Министарства одбране Републике Србије, недостаје део промена у залихама који се односи на војне залихе (AN.124). У националним рачунима, обрачун категорије промена у залихама, почев од 1995. године, заснован је на принципима и правилима датим у Радном документу ММФ-а „Промене у залихама у националним рачунима”¹⁷. Осим тога испоштоване су и дефиниције и класификације дате у „Евростат–ОЕСД приручнику за обрачун залиха”¹⁸. Обрачун промена у залихама (P.52) у РЗС-у врши се по институционалним секторима, на двомесном нивоу Класификације делатности и по четири типа залиха: материјал, недовршена производња, готови производи и роба. Међутим промене у залихама се објављују само на укупном нивоу, не и по типовима залиха.

3.6.2 ИЗВОРИ ПОДАТАКА И МЕТОДЕ

Финансијски извештаји представљају примарни извор података за процену промена у залихама по институционалним секторима, који пружа информације о нивоу залиха на почетку и на крају године и то на четворомесном нивоу КД 2010. Треба имати у виду да је стање залиха на крају претходне године једнако стању залиха на почетку текуће године. Као додатни извори података користе се подаци гранских статистика и то индустрије, пољопривреде, унутрашње трговине и грађевинарства, као и структурне пословне статистике.

¹⁷ <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03120.pdf>

¹⁸ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/8228095/KS-GQ-17-005-EN-N.pdf/12e80726-35a3-46a9-869a-8f77ca3be742>

3.6.2.1 Сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа (S.11)

Пословне јединице које подносе финансијске извештаје – (шири сет образаца са пуним обимом података) су дужна да доставе податке о стању залиха на почетку и на крају обрачунског периода по следећим типовима: залихе материјала, залихе недовршене производње и готових производа, залихе робе, плаћени авансе за залихе и услуге у земљи и плаћени аванси за залихе и услуге у иностранству. Микро и мала правна лица и предузетници (подносе ужи сет образаца са скраћеним обимом података) достављају само укупан ниво залиха на почетку и на крају године. Стога се у обрачуну полази од претпоставке да је структура залиха за микро правна лица и предузетнике за сваку групу (четворомесни ниво КД 2010) иста као и код правних лица која подносе шири сет образаца. Недостајући податак о променама у залихама по типовима за микро правна лица и предузетнике чини петину од укупног нивоа залиха у привреди. Поред тога, на оригиналним подацима из финансијских извештаја неколико великих предузећа промењене су шифре њихових делатности, а све то како би се осигурала конзистентност са класификацијама и трансакцијама *ESA 2010*.

Истраживање великих и средњих предузећа (почев од 2017. године) као редован модул у оквиру Годишњег структурног истраживања о пословним субјектима омогућило је бољи квалитет процена релевантних индикатора националних рачуна, укључујући и податке о променама у залихама (стање на почетку и крају године).

3.6.2.2 Сектор финансијских друштава (S.12)

Осим финансијских извештаја НБС-а и припадајућег дела холдинг компанија, главни извори података за сектор финансијских друштава (S.12) је статистичко истраживање Комплексни годишњи извештај за финансијске институције КГИ-02. Највећи део промена у залихама резултат је производне активности Завода за израду новчаница и кованог новца (ЗИН) који је специјализовани део НБС који се бави израдом новчаница и кованог новца, као и осталих производа који су потребни за нормално функционисање једне земље. Подаци ЗИН-а се достављају РЗС-у на веома детаљном нивоу, по врстама залиха и материјалном садржају (групама производа) за сваку врсту залиха.

3.6.2.3 Сектор државе (S.13)

Главни извори података за сектор државе, поред финансијских извештаја предузећа су финансијски извештаји буџетских корисника. Буџетски корисници достављају податке о стању залиха на почетку и на крају обрачунског периода по типовима: залихе материјала (ситан инвентар и потрошни материјал), залихе готових производа и залихе робе (робне резерве и роба за даљу продају).

3.6.2.4 Сектор домаћинстава (S.14)

У Републици Србији послује преко 300.000 предузетника. Међутим треба имати у виду да њих око 110.000 има обавезу да подносе финансијски извештај АПР-у. На основу информација добијених из финансијских извештаја ових 110.000 предузетника, подаци о променама у залихама се екстраполирају на целу популацију предузетника. За сваку делатност (двомесни ниво Класификације делатности) израчунава се однос аутпута и сваког од четири типа залиха (тзв. коефицијент акцелерације) и то посебно за микро предузећа и предузетнике. Основна претпоставка је да су промене у залихама карактеристичне за сваку делатност (тј. да је иста структура за предузетнике и микро предузећа у оквиру исте делатности). Затим се упоређују коефицијенти акцелерације микро предузећа, микро и укупних предузетника, узимајући у обзир коефицијенте акцелерације из претходне године и бира се најмањи коефицијент акцелерације. Промене у залихама на почетку и на крају године по типовима залиха и

двомесном нивоу Класификације делатности добија се применом просте једначине – аутпут сектора *S.14* текуће и претходне године множи се одговарајућим коефицијентом акцелерације (аутпут *S.14* претходне године помножен са коефицијентима акцелерације за претходну годину даје вредност залиха на почетку посматране године, док множење аутпута текуће године са коефицијентима акцелерације текуће године резултира стањем залиха на крају посматране године).

Пољопривреда је једна од најзначајнијих економских активности у Републици Србији, стога су промене у залихама сектора пољопривреде веома важне за обрачун овог агрегата. Залихе пољопривреде у сектору домаћинства су доминантне, а често одређују и знак промене укупних залиха. Због своје специфичности, овај део залиха обрачунава се применом посебног математичког модела у оквиру Економских рачуна пољопривреде.

3.6.2.5 Сектор НПД (*S.15*)

Директне информације о променама у залихама овог сектора доступне су из финансијских извештаја.

3.6.3 ВРЕДНОВАЊЕ ПРОМЕНА У ЗАЛИХАМА

У складу са важећом рачуноводственом регулативом у Републици Србији, општи рачуноводствени принципи који се примењује при вредновању залиха су метода „*First In – First Out*” (FIFO – потрошња прати редослед набавке) и метода пондерисаног просечног трошка (метода просечне цене). Метода просечне цене најчешће је коришћена метода за вредновање промена у залихама. За обрачун добитака/губитака држања, РЗС користи модел који је приказан у претходно поменутом ММФ-овом радном документу. Да би се утврдиле промене у залихама, разлика између књиговодствене вредности почетног и крајњег стања залиха се користи за добитке/губитке од држања залиха.

Обрачуном се промене у залихама по књиговодственим вредностима прерачунавају на променама залиха у текућим ценама. Обрачун промена у залихама врши се тако што се вредност залиха на почетку и на крају године, коришћењем „децембарских индекса“ (за период 1995-2014) и пондерисаних месечних индекса цена (почев од 2015. године), своде на вредност изражену просечним ценама посматране године. Вредност залиха на почетку периода се инфлационира „децембарским индексом цена“ – децембарски индекс претходне године у односу на просечни индекс текуће године (нпр. за залихе на почетку 2019. године користи се индекс $\frac{X_{12/2018}}{\bar{\varnothing}_{2019}}$). Вредност залиха на крају године дефлационира се „децембарским индексом цена“ – децембарски индекс текуће године у односу на просечни индекс текуће године (нпр. за залихе на крају 2019. године користи се индекс $\frac{X_{12/2019}}{\bar{\varnothing}_{2019}}$). Приликом рачунања пондера, код пондерисаних месечних индекса цена, полази се од претпоставке да је време обрта залиха два месеца. Управо ова претпоставка одређује висину пондера за појединачне месечне индексе, посебно за залихе на почетку и на крају године. Овај прерачун врши се на нивоу области КД. Резултат оваког обрачуна представља процењену вредност нивоа промена у залихама за потребе националних рачуна (промене у залихама у текућим ценама). Разлика између ова два резултата (номиналне и процењене вредности промене у залихама) представља добитак/губитак држања залиха.

Добици/губици држања залиха представљају промене у њиховој вредности које су настале искључиво као резултат промене њихових цена. У принципу, добитици/губици држања залиха користе се за корекцију аутпута и међуфазне потрошње, а добијају се као разлика између вредности залиха изражених у набавним и просечним ценама за сваки тип залиха. Аутпут одговарајуће делатности се умањује за износ обрачунатог добитка/губитка држања залиха

производње (залихе недовршене производње и готових производа) и залиха робе. Добици/губици држања залиха материјала додају се износу међуфазне потрошње.

Ова метода обрачуна промена у залихама примењује се за све институционалне секторе. Изузетак представља обрачун промена у залихама у пољопривреди (обрачунатих у *ЕАА*), који ће бити објашњен у наставку.

Обрачун се врши на нивоу области, односно на двомесном нивоу КД 2010. За сваки тип залиха, примењени су одговарајући индекси цена како би се обрачунали добити/губици држања:

- за обрачун промена залиха материјала:
 - Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за интермедијарне производе, осим енергије је примењен за све области осим грађевинарства;
 - Индекс произвођача индустријских производа за елементе и материјал за уграђивање у грађевинарству примењен је за области 41, 42 и 43
- за обрачун промена у залихама недовршене производње и готових производа користе се:
 - Индекс цена произвођача производа пољопривреде за област 01, 02 и индекс цена произвођача производа рибарства за област 03;
 - Индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште одговарајућих делатности за области КД 2010 од 05 до 33;
 - Индекси цена произвођача индустријских производа за снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизацију за област 35;
 - Индекси цена произвођача индустријских производа за скупљање, пречишћавање и дистрибуцију воде за области од 36 до 39;
 - Индекс цена угоститељских услуга за области 55 и 56;
 - Укупан индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за све остале области КД 2010.
- за залихе трговачке робе:
 - Индекс потрошачких цена робе без струје и воде за све области.

Модел за процену промена у залихама у Економским рачунима пољопривреде базира се на коришћењу података из два главна извора:

- Статистика пољопривредне производње (биљне и сточарске) која обезбеђује податке о пожњевеним површинама и пољопривредној производњи, броју и билансу стоке по врстама и категоријама на годишњем нивоу и
- Статистика унутрашње трговине која обезбеђује податке о количинама продатих производа на месечном нивоу (продаја од стране пољопривредних газдинстава из сопствене производње и куповина од стране правних лица од пољопривредних газдинстава).

Ови подаци се затим користе за процену продаје и залиха на крају референтног периода, под претпоставком да производња године t одговара количинама које су биле предмет трговине у трећем и четвртном кварталу посматране године, укључујући и први и други квартал наредне године. Последице, количине које су биле предмет трговине у прва два квартала наредне године ($t+1$) одговарају залихама на крају претходне године (посматрана година, t). Вредност залиха на крају године добија се применом просечне цене производа за посматрану годину (t).

Просечна „цена произвођача“ која се користи у претходно наведеном моделу добија се на основу цена са становишта купца, које РЗС прикупља на месечном нивоу. Основни подаци

потребни за обрачун просечних цена произвођача пољопривредних производа (количине, вредност и просечне цене купљених и продатих производа) се на месечном нивоу достављају РЗС-у од стране правних лица која купују производе директно од пољопривредних газдинстава, као и од правних лица која продају производе из сопствене производње. Обрачун промена у залихама у Економским рачунима пољопривреде врши се по групама производа за област 01 Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности (КД 2010).

У фази балансирања производне и расходне стране БДП-а, коригују су вредности залиха за институционалне секторе *S.11*, *S.14* (део који се односи на предузетнике) и *S.15*. На износ корекције примењује се одговарајућа структура необухваћене економије за сваки од балансираних институционалних сектора и то посебно за аутпут, а посебно за међуфазну потрошњу.

Да би се обезбедила усклађеност са СУТом, корекција промена у залихама врше се само на институционалном сектору *S.11* и на оним делатностима и врстама залиха на којима је извршена корекција у СУТу.

3.7 ПРОМЕНЕ У ДРАГОЦЕНОСТИМА

Драгоцености су нефинансијска имовина која под нормалним условима не пропада (физички) током времена и која се набавља првенствено као средство за очување вредности, а не за употребу у процесу производње или потрошњу.

Драгоцености обухватају следеће врсте добара:

- драго камење и племенити метали, као што су дијаманти, немонетарно злато, платина, сребро, и др.;
- антиквитети и друга уметничка дела, слике, скулптуре и др.;
- остале драгоцености, као на пример накит израђен од драгог камења и племенитих метала и други колекционарски предмети.

Имајући у виду чињеницу да Годишње истраживање о инвестицијама садржи експлицитне информације о набавкама и отуђењу драгоцености, добијене вредности из истраживања се, након основних провера података, директно употребљавају у процесу израде финалних резултата агрегата промене у драгоценостима. Осим процене за неодговор, у обрачуну нису примењена додатна концептуална и статистичка прилагођавања.

3.8 ИЗВОЗ И УВОЗ ДОБАРА

3.8.1 ИЗВОРИ И МЕТОДЕ

Одсек за статистику спољне трговине у РЗС-у надлежан је за прикупљање, обраду и публикување података о извозу и увозу добара. Искључиви извор података за статистику спољне трговине су царинске декларације, како за извоз тако и за увоз добара. Од јануара 2004. године, користи се јединствена царинска исправа (ЈЦИ), у потпуности усклађена са стандардима ЕУ. Царинске испоставе и овлашћени царински агенти достављају све документе Управи царина. РЗС преузима од Управе царина царинске декларације, припремљене за аутоматску обраду података, и ангажује се на њиховој даљој статистичкој контроли и обради.

Од јануара 2010. године подаци статистике спољне трговине се прикупљају, обрађују и објављују у складу са општим системом трговине. Општи систем трговине обезбеђује боље прилагођавање принципу промене власништва који се примењују у *ESA 2010* и *BPM6*. У питању је шири концепт који и код извоза и код увоза обухвата сва добра која улазе на економску територију Републике Србије или је напуштају, са изузетком добара која су у транзиту. Осим транзита, изузете су и трансакције које имају привремени карактер (добра за сајмове или изложбе, узорци и сл.). Ревидирани подаци према општем систему трговине су расположиви од 2007. године.

Подаци статистике спољне трговине се потом прослеђују Одељењу статистике платног биланса Народна банка Србије (НБС). У изради платног биланса НБС примењује методологију Међународног монетарног фонда *BPM6* (Приручник за израду платног биланса и међународне инвестиционе позиције, шесто издање, 2009). Подаци се објављују на месечном и годишњем нивоу, у милионима евра и милионима долара. У 2014. години, за потребе националних рачуна, НБС је почела да израђује податке о спољнотрговинској размени добара у динарима, како би се избегле било какве неконзистентности између података платног биланса и националних рачуна које би могле произаћи из употребе различитих девизних курсева од стране НБС и РЗС.

У оквиру статистике платног биланса врши се корекција увоза добара како би се извршило превођење увоза са CIF на FOB паритет, као и корекција за обухват (*merchanted*, добра без царинске декларације, добра послата у иностранство на дораду, враћена добра, немонетарно злато итд.). Превођење увоза добара са CIF на FOB паритет у статистици платног биланса врши се на основу процене коју обезбеђује РЗС. Поред тога, за потребе корекције извоза и увоза добара у статистици платног биланса, РЗС обезбеђује процену нелегалне прекограничне трговине наркотицима и дуваном.

Након усаглашавања података статистике спољне трговине и података платног биланса, коначни подаци платног биланса о извозу и увозу добара достављају се националним рачунима у РЗС. Подаци о спољнотрговинској размени добара, које израђује статистика спољне трговине у РЗС-у, користе се у националним рачунима након њиховог прилагођавања укупним износима извоза и увоза добара према статистици платног биланса.

Табела 15 приказује корекције извоза добара према статистици спољне трговине, које се врше у статистици платног биланса и националним рачунима, пре њихове коначне употребе за потребе процене бруто домаћег производа.

Табела 15. Извоз добара

Извоз добара према статистици спољне трговине – општи систем, FOB	
<i>Концептуалне корекције</i>	+
Нето извоз добара у оквиру послова merchanting-a	
Роба продата транспортерима у лукама за коју се не попуњава JCI	
Роба коју нерезидент купује у Србији, за коју се не попуњава JCI	
Дорада	
Имовина миграната	
Враћена роба	
Остале концептуалне корекције	
<i>Корекције за свеобухватност – нелегална трговина</i>	+
<i>Корекције приликом балансирања</i>	+
Извоз добара према националним рачунима, FOB	=

На сличан начин, табела 16 приказује корекције увоза добара према статистици спољне трговине, које се врше у статистици платног биланса и националним рачунима, пре њихове коначне употребе за потребе процене бруто домаћег производа.

Табела 16. Увоз добара

Увоз добара према статистици спољне трговине – општи систем, CIF	
<i>Концептуалне корекције</i>	+
Добра продата транспортерима у лукама за која се не попуњава JCI	
Добра која нерезиденти продају у Србији, за која се не попуњава JCI	
Корекција CIF/FOB*	
Доррада	
Имовина миграната	
Враћена добра	
Остале концептуалне корекције	
<i>Корекција за свеобухватност – илегална трговина (N2)</i>	+
<i>Корекције приликом балансирања</i>	+
Увоз добара према националним рачунима, FOB	=

* Превођење увоза добара са CIF на FOB паритет у статистици платног биланса врши се на основу процене коју обезбеђује РЗС

3.8.2 ОБУХВАТ

Обухват према статистици спољне трговине

Од јануара 2010. године подаци статистике спољне трговине се прикупљају, обрађују и објављују у складу са општим системом трговине. Општи систем трговине обезбеђује боље прилагођавање принципу промене власништва који се примењују у *ESA 2010* и *BPM6*. У питању је шири концепт који и код извоза и код увоза обухвата сва добра која улазе на економску територију Републике Србије или је напуштају, са изузетком добара која су у транзиту. Осим транзита, изузете су и трансакције које имају привремени карактер (добра за сајмове или изложбе, узорци и сл.). Ревидирани подаци према општем систему трговине су расположиви од 2007. године.

Обухват статистике спољне трговине дефинисан је врстом царинских поступака. Приликом прикупљања података о извозу и увозу добара не примењује се статистички праг, тј. и код извоза и код увоза добара обухваћена је свака појединачна пошиљка за коју је попуњена јединствена царинска исправа, независно од статистичке вредности и нето масе.

Што се тиче категорија добара која се укључују/искључују из статистике спољне трговине, статистика спољне трговине Републике Србије прати и примењује методологију *IMTS (International Merchandise Trade Statistics: Concepts and Definitions 2010 (Series M, No 52, Rev. 3))*.

Евидентирање података о спољној трговини према земљама трговинским партнерима врши се према принципу земље одредишта у извозу и земље порекла у увозу. Земља одредишта је земља у којој се добра пуштају у слободан промет ради потрошње или даље дораде. Земља порекла је земља производње добара.

Вредност добара у спољној трговини приказана је на основу уговорних цена. Статистичка вредност, која се користи за податке спољне трговине, је вредност израчуната на граници Србије. То је вредност према *FOB* паритету за извоз и *CIF* паритету за увоз (фактурисана вредност добара плус трошкови транспорта и осигурања до границе Србије). Када је код извоза добара уговором предвиђено да се добра испоручују у иностранству, трошкови транспорта, осигурања и шпедиције од границе Србије до места испоруке у иностранству се одузимају од фактурисане вредности. Ако је испорука добара у Србији, фактурисана вредност се увећава за трошкове транспорта, осигурања и шпедиције од места испоруке до границе Србије. Када је реч о поновном извозу производа након унутрашње дораде (активног оплемењивања) у Србији, статистичка вредност се састоји од укупне вредности добара увезених на дораду, услуга и домаћих добара која су коришћена у репродукцији, као и других трошкова насталих у царинском подручју Републике Србије. Статистичка вредност увезених добара представља основу за процену износа увозних дажбина. Код поновног увоза након дораде у иностранству (пасивно оплемењивање), статистичка вредност укључује укупну вредност привремено извезених добара, услуге, вредност инкорпорираног (уграђеног) страног материјала, као и друге трошкове настале у вези са добрима увезеним из иностранства. Вредност се обрачунава према званичном курсу динара, утврђеном последњег радног дана у недељи која претходи недељи у којој се утврђују царине и друге увозне дажбине. Према овим курсевима који се примењују како би се утврдила основа за процену износа увозних дажбина, израчунати су и трошкови транспорта, осигурања, претовара итд.

Обухват према методологији *ESA 2010*

- Трансакције наведене у *ESA 2010*, параграф 3.165

У складу са методологијом *ESA 2010*, статистички подаци о извозу и увозу добара укључују следеће трансакције између резидената и нерезидената: а) немонетарно злато; б) сребрне полуге, дијаманте и остале драгоцене метале и драго камење; в) папирни и метални новац који није у оптицају и неемитоване хартије од вредности (вредноване као добра, а не по номиналној вредности); г) електричну енергију, гас и воду; д) стоку која прелази преко граница; ђ) поштанске пакете; е) извоз сектора државе укључујући добра финансирана бесповратним средствима и зајмовима; ж) добра која се преносе у власништво или из власништва организације за робне резерве; з) добра која резидентно предузеће испоручује својим нерезидентним подружницама (филијалама), осим добара за дораду; и) добра која резидентно предузеће прима од својих нерезидентних подружница (филијала), осим добара за дораду; ј) кријумчарена добра или производе који нису пријављени за порезе, као што су увозне царине и ПДВ; к) остале нерегистроване пошиљке, као што су поклони и пошиљке чија је вредност мања од утврђене минималне вредности.

- Искључење свих случајева наведених у ESA 2010, параграф 3.166

У складу са *ESA 2010*, увоз и извоз добара не обухватају следећа добра која и поред тога могу прећи националну границу: а) добра у транзиту кроз земљу; б) добра послата у сопствене амбасаде, војне базе или друге енклаве унутар националних граница друге земље или добра послата из њих; в) опрему за транспорт и остале врсте покретне опреме која привремено напушта земљу без промене економског власништва, нпр. грађевинска опрема за монтажне или грађевинске радове у иностранству; г) опрему или друга добра који су послати у иностранство ради дораде, одржавања, сервисирања или оправке; ово такође важи за добра која су по поруџбини дорађена у иностранству када је дошло до значајне физичке промене на добрима; д) остала добра која привремено напуштају земљу, која се обично враћају у року од једне године у првобитном стању и без промене економског власништва; примери су добра која се шаљу у иностранство на изложбе или у забавне сврхе, добра по основу оперативног лизинга, укључујући вишегодишњи лизинг и добра која се враћају, а која нису продата нерезиденту; ђ) добра послата у пошиљци која је изгубљена или уништена након преласка границе пре него што је дошло до промене власништва.

Корекције обухвата у складу са принципом промене економског власништва независно од физичког кретања добара

Следећи кораци, у складу са методологијом *ESA 2010*, предузимају се у статистици платног биланса ради евидентирања извоза и увоза добара у складу са принципом промене економског власништва, независно од тога да ли постоји одговарајуће физичко кретање добара.

- Процена вредности добара која су променила власништво у вези са пословима дораде

У складу са *ESA 2010* и *BPM6*, добра испоручена другој привреди на дораду без промене власништва и враћена привреди власника након дораде искључују се из извоза и увоза добара у статистици платног биланса, на основу специфичних царинских процедура које се користе у статистици спољне трговине.

Подаци о услугама дораде (услуге дораде на физичким инпутима у власништву других) прикупљају се у оквиру статистике платног биланса. Извор података о услугама дораде је систем извештавања о међународним трансакцијама (*ITRS*), како за наплате тако и за плаћања по основу услуга дораде.

Табела 17 приказује метод који се користи за процену вредности добара која су променила власништво у вези са пословима дораде.

Табела 17. Процена вредности добара која су променила власништво у вези са пословима дораде

		Извор
Дорада у Србији		
Увоз добара на дораду у земљи		IMTS
Услуге дораде које плаћа страни комитент	+	ITRS
Извоз добара након дораде	-	IMTS
Увоз (+) / Извоз (-) добара	=	
Дорада у иностранству		
Извоз добара на дораду у иностранству		IMTS
Услуге дораде плаћене иностраном прерађивачу	+	ITRS
Увоз добара након дораде у иностранству	-	IMTS
Извоз (+) / Увоз (-) добара	=	

- *Добра која се купују и продају у оквиру послова merchanting-а* искључују се из статистике спољне трговине. Међутим, у складу са *ESA 2010* и *ВРМ6*, статистика платног биланса куповину ових добара приказује одвојено као негативан извоз (када резидент купује ова добра од нерезидента), а њихову продају као позитиван извоз (када резидент продаје ова добра нерезиденту). Разлика између продајне и набавне цене добара у овом случају приказује се као нето извоз добара у оквиру merchanting-а.

Извор података о трансакцијама у оквиру послова merchanting-а је систем извештавања о међународним трансакцијама (ITRS).

- *Лични ефекти миграната* (лична својина која прати физичка лица приликом промене пребивалишта) искључују се из статистике платног биланса јер не долази до промене власништва.
- *Враћена добра* се искључују из статистике платног биланса.
- *Трансакције немонетарним златом* између резидената и нерезидената које улази или напушта економску територију Републике Србије укључују се у статистику спољне трговине. У складу са *ESA 2010* и *ВРМ6*, све трансакције немонетарним златом између резидената и нерезидената евидентирају се чак и када не постоји физичка испорука новом власнику – нпр. када се немонетарно злато држи на берзи злата. Међутим, у случају Србије ове трансакције нису релевантне, тј. у статистици платног биланса не врше се никакве корекције у вези немонетарног злата.
- *Привремено извезена или увезена добра* (нпр. опрема за излагање на сајмовима и изложбама, комерцијални узорци и педагошки материјал; транспортна средства, контејнери и опрема повезани са транспортом добара; итд.) искључују се из извоза и увоза добара ако је у време њихове испоруке/пријема познато да је њихово задржавање у земљи увоза привремено и да ће потом бити враћена (у земљу из које су првобитно извезена) у непромењеном стању.

3.9 ИЗВОЗ И УВОЗ УСЛУГА

3.9.1 ИЗВОРИ И МЕТОДЕ

Искључиви извор података о извозу и увозу услуга је статистика платног биланса, коју израђује НБС. Трговина услугама обухвата пружање услуга од стране резидената Републике Србије нерезидентима и обрнуто, без обзира да ли се пружају у земљи или иностранству. Од 2014. године, за израду статистике међународне трговине услугама, НБС примењује методологију Међународног монетарног фонда *ВРМ6*, као и *Приручник УН-а о статистици међународне трговине услугама 2010 (Manual on Statistics of International Trade in Services 2010 - MSITS 2010)*.

Месечни подаци о извозу и увозу услуга, прикупљени од стране НБС и изражени у УСД, се достављају РЗС-у. За потребе националних рачуна, подаци се прерачунавају у динарске вредности користећи месечне курсеве УСД, које НБС доставља ММФ-у.

3.9.2 ОБУХВАТ

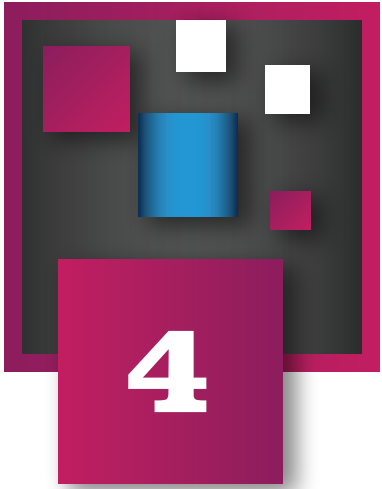
Табела 18 даје преглед најважнијих категорија услуга за које се у оквиру статистике платног биланса региструју извозне и увозне трансакције.

Табела 18. Најважније категорије услуга према ВРМ6

Категорије услуга
Услуге прераде на физичким инпутима у власништву других
Услуге одржавања и поправке које нису укључене другде
Транспорт
Туризам
Грађевинске услуге
Осигурање и услуге пензијског осигурања
Финансијске услуге
Компензација за употребу интелектуалне својине која није укључена другде
Услуге телекомуникација, компјутерске и информацијске услуге
Остале пословне услуге
Личне, културне и рекреативне услуге
Трговина робом и услугама државе, која није укључена другде

ПРЕРАЧУНАВАЊЕ БДП-а У БНД

4

4.1 КОНЦЕПТ БРУТО НАЦИОНАЛНОГ ДОХОТКА

Бруто национални доходак (БНД) је концепт дохотка који настоји да измери доходак једне нације настао по основу производње и власништва над факторима производње, умањен за доходак који се плаћа иностранству по основу употребе фактора производње у власништву нерезидената, тј. овај агрегат се добија додавањем примарног дохотка који се прима из иностранства (накнада за запослене – D.1 и доходак од имовине – D.4) бруто домаћем производу и одузимањем примарног дохотка који се плаћа иностранству (накнада за запослене и доходак од имовине) од бруто домаћег производа. Табела 19 приказује поступак који у обрачуну БНД-а примењује Републички завод за статистику

Табела 19. Прерачунавање бруто домаћег производа у бруто национални доходак

Шифра из ESA 2010	Трансакције и билансне ставке
B.1g	Бруто домаћи производ
D.1	плус: Накнада за запослене (1) = (2) – (3)
	Из иностранства (2)
	Према иностранству (3)
D.2	минус: Порези на производњу и увоз (релевантно само за земље чланице ЕУ) (4)
D.3	плус: Субвенције (релевантно само за земље чланице ЕУ) (5)
D.41	плус: Камате (6) = (7) – (8)
	Из иностранства (7)
	Према иностранству (8)
D.42	плус: Расподељена добит предузећа (9) = (10) – (11)
	Из иностранства (10)
	Према иностранству (11)
D.43	плус: Реинвестирана добит од директних инвестиција (12) = (13) – (14)
	Из иностранства (13)
	Према иностранству (14)
D.441	плус: Остали доходак од инвестиција (15) = 16 - (17)
	(15) = (16) – (17) (15) = (16) – (17)
	Из иностранства (16)
	Према иностранству (17)
D.45	плус: Земљишина и рудна рента из/према иностранству (18) = (19) - (20)
	Из иностранства (19)
	Према иностранству (20)
B.5g	једнако: бруто национални доходак

Републички завод за статистику Србије је надлежан за обрачун и објављивање података о бруто националном дохотку. Прерачунавање бруто домаћег производа у бруто национални доходак је готово у потпуности засновано на подацима платног биланса, који израђује и објављује Народна банка Србије (НБС).

У изради платног биланса, НБС примењује методологију Међународног монетарног фонда ВРМ6. Подаци се објављују на месечном и годишњем нивоу, у милионима евра и милионима долара. Серије података по методологији ВРМ6 расположиве су од 2007. године.

Прерачунавање вредности трансакција из оригиналних валута у извештајну валуту врши се применом званичног средњег девизног курса који одређује НБС на дан трансакције. Основни извори података за израду платног биланса су извештаји достављени НБС, административни извори података и подаци РЗС-а.

Информације о доходу од имовине релевантне за обрачун бруто националног дохотка преузимају се из рачуна примарног дохотка платног биланса. Рачун примарног дохотка укључује наплате и плаћања по основу накнаде за запослене и доходак од инвестиција (директних, портфолио, осталих инвестиција и девизних резерви Народне банке Србије). Доходак од директних инвестиција укључује укупан профит правних лица (тј. дивиденде и реинвестирану добит) и камате по основу међукомпанијских кредита. Доходак од портфолио и осталих инвестиција, као и девизних резерви Народне банке Србије обухвата камате и купоне по основу дужничких инструмената према неповезаним лицима (сагласно дефиницији ВРМ6), као и дивиденде по основу портфолио улагања у власничке хартије од вредности. Доходак од инвестиција искључује вредност индиректно мерених услуга финансијског посредовања (FISIM), која је укључена у трговину услугама. Главни извори података су: извештаји банака о платном промету са иностранством (International Transactions Reporting System – ITRS), који се обавља преко банака и НБС, извештаји од Централног регистра хартија од вредности и директно извештавање.

Концепт резидентности који се примењује у статистици платног биланса је усаглашен са методологијом ВРМ6. Резиденти Републике Србије су физичка и правна лица која имају центар економског интереса на територији Републике Србије у периоду дужем од једне године. За потребе платног биланса резидент се дефинише као:

- 1) правно лице које је регистровано и има седиште у Републици Србији;
- 2) предузетник – физичко лице које је регистровано у Републици Србији и које ради стицања добити, у виду занимања, обавља законом дозвољену делатност;
- 3) огранак страног правног лица уписан у регистар код надлежног органа у Републици Србији;
- 4) физичко лице које има пребивалиште у Републици Србији, осим физичког лица које има боравак у иностранству дужи од годину дана;
- 5) физичко лице – страни држављанин који на основу дозволе за боравак, односно радне визе борави у Републици Србији дуже од годину дана, осим дипломатско–конзуларних представника страних земаља и чланова њихових породица, као и страних држављана на школовању и дужем лечењу у Републици Србији;
- 6) корисници средстава буџета Републике Србије, корисници средстава организација за обавезно социјално осигурање и корисници средстава буџета локалне власти, као и други корисници јавних средстава који су укључени у систем консолидованог рачуна трезора;
- 7) дипломатско, конзуларно и друго представништво у иностранству које се финансира из буџета Републике Србије и домаћи држављани запослени у тим представништвима, као и чланови њихових породица.

Нерезиденти су лица која нису претходно наведена.

4.2 НАКНАДА ЗА ЗАПОСЛЕНЕ

Према методологији ESA 2010, накнада за запослене дефинише се као укупна накнада, у новцу или у натури, коју послодавац исплаћује запосленом у замену за његов рад током обрачунског периода. У оквиру статистике платног биланса, плаћања према иностранству односе се на нерезиденте запослене од стране резидентних послодаваца, док се плаћања из иностранства односе на резиденте запослене од стране нерезидентних послодаваца. Накнаду за запослене (D.1) чине следеће две главне компоненте: зараде и плате (D.11) и доприноси послодаваца за социјално осигурање (D.12).

ITRS Народне банке Србије је једини извор података о о прекограничним токовима накнаде за запослене. Самим тим, ITRS је истовремено и једини извор података коришћен у циљу идентификовања оних запослених резидената који раде за нерезиденте, као и запослених нерезидената који раде за резиденте. Идентификација је базирана на одвојеним шифрама укљученим у шифарник ITRS-а.

Све трансакције повезане са прекограничним токовима накнаде за запослене књиже се у платном билансу према принципу плаћања, тј. у тренутку извршења трансакције.

Све трансакције повезане са прекограничним токовима накнаде за запослене књиже се у платном билансу према принципу плаћања, тј. у тренутку извршења трансакције.

Накнада за запослене, евидентирана у оквиру рачуна примарног дохотка платног биланса, књижи се према нето принципу, тј. прокњижени износи не укључују доприносе послодаваца за социјално осигурање. У циљу добијања накнаде за запослене према бруто принципу, РЗС врши процену доприноса за социјално осигурање који се плаћају иностранству, примењујући пореску стопу од 15%. С друге стране, подаци о доприносима послодаваца за социјално осигурање који се примају из иностранства преузимају се из рачуна секундарног дохотка платног биланса.

Накнада за запослене примљена из иностранства укључује накнаду за запослене примљену од стране запослених резидената у страним дипломатским, конзуларним и другим представништвима страних земаља или међународних организација у Републици Србији. С друге стране, накнада за запослене плаћена иностранству укључује накнаду за запослене плаћену нерезидентима запосленим у дипломатским, конзуларним и другим представничким телима Републике Србије у иностранству.

4.3 ПОРЕЗИ НА ПРОИЗВОДЊУ И УВОЗ ПЛАЋЕНИ ИНСТИТУЦИЈАМА ЕУ

Није релевантно с обзиром на тренутни статус Србије као земље кандидата за чланство у ЕУ.

4.4 СУБВЕНЦИЈЕ ОБЕЗБЕЂЕНЕ ОД СТРАНЕ ИНСТИТУЦИЈА ЕУ

Није релевантно с обзиром на тренутни статус Србије као земље кандидата за чланство у ЕУ.

4.5 ПРЕКОГРАНИЧНИ ДОХОДАК ОД ВЛАСНИШТВА

Доходак од имовине (D.4) укључује камате (D.41), расподељену добит предузећа (D.42), реинвестирану добит од страних директних инвестиција (D.43), остали доходак од инвестиција (D.44) и земљишну и рудну ренту (D.45). Табела 20 показује компоненте прекограничног дохотка од имовине, регистроване у оквиру статистике платног биланса НБС.

Табела 20. Прекогранични доходак од имовине

<i>Доходак од имовине примљен из иностранства (1)</i>
Камате
Расподељена добит предузећа
Реинвестирана добит од директних инвестиција
Остали доходак од инвестиција
Ренте
<i>Доходак од власништва плаћен иностранству (2)</i>
Камате
Расподељена добит предузећа
Реинвестирана добит од директних инвестиција
Остали доходак од инвестиција
Ренте
Нето доходак од имовине примљен из иностранства (3) = (1) – (2)

4.5.1 КАМАТЕ

Према методологији ESA 2010, камата (D.41) представља доходак од имовине који примају власници финансијске имовине у замену за стављање те имовине на располагање другој институционалној јединици. То се односи на следећу финансијску имовину:

- Депозите
- Дужничке хартије од вредности
- Кредите
- Остало

Главни извори података о прекограничним токовима камата регистрованих у платном билансу НБС су:

- База иностраних кредита Народне банке Србије
- База података Централног регистра, депоа и клиринга хартија од вредности (ХоВ)
- ITRS Народне банке Србије
- Подаци монетарне статистике Народне банке Србије

Информације о каматама на кредите добијају се из базе иностраних кредита коју одржава НБС. Ова база такође обезбеђује податке о каматама од директних инвестиција, као и о каматама на прекогранични финансијски лизинг.

Информације о каматама на дужничке ХоВ добијају се из ITRS-а и додатно се проверавају коришћењем података из базе ХоВ којом управља Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности (у даљем тексту: Централни регистар). Према методологији ESA 2010, камате на дужничке ХоВ састоје се од камата на краткорочне ХоВ (менице и слични краткорочни инструменти) и камата на дугорочне ХоВ (обвезнице и облигације). У Србији, скоро све камате на дужничке ХоВ се односе на дугорочне ХоВ, како на потражној, тако и на дуговној

страни. Инвестиције нерезидената у краткорочне дужничке ХоВ нису дозвољене према националном Закону о девизном пословању, осим за земље Европске уније. С друге стране, готово занемарљиви износи прокњижени су по основу камата од инвестиција наших резидената у краткорочне дужничке ХоВ.

Информације о каматама на депозите, дозвољеним прекорачењима, плаћањима затезне камате и осталим токовима камата добијају се из ITRS-а.

Информације о прекограничним каматним трансакцијама књиже се према принципу плаћања. Табела 21 приказује компоненте прекограничних каматних токова које се региструју у статистици платног биланса НБС. Информације о каматама прикупљају се у складу са поделом инвестиција према функционалним категоријама (директне инвестиције, портфолио и остале инвестиције). Камате на директне инвестиције се даље рашчлањују на три категорије директних инвестиција (инвестиције директног инвеститора у предузеће са директном инвестицијом – предузеће ћерку, повратне (обрнуте) инвестиције и инвестиције између сестринских предузећа). Камате на краткорочне и дугорочне ХоВ књиже се у оквиру ставке „Доходак од портфолио инвестиција“.

Табела 21. Прекогранични токови камата

Камате наплаћене иностранству (1)
Камате од директних инвестиција
Директни инвеститор у предузеће са директном инвестицијом
Повратне инвестиције
Инвестиције између сестринских предузећа
Камате од портфолио инвестиција
Краткорочне дужничке ХоВ
Дугорочне дужничке ХоВ
Камате од осталих инвестиција
Камате од девизних резерви
Камате плаћене иностранству (2)
Камате од директних инвестиција
Директни инвеститор у предузеће са директним инвестицијом
Повратне инвестиције
Инвестиције између сестринских предузећа
Камате од портфолио инвестиција
Краткорочне дужничке ХоВ
Дугорочне дужничке ХоВ
Камате од осталих инвестиција
Камате од девизних резерви
Нето прилив камата из иностранства (3) = (1) - (2)

Камате се књиже пре одузимања пореза који се на њих примењују. Наплаћене и плаћене камате су регистроване укључујући дотације за каматне олакшице, независно од тога да ли су те дотације директно плаћене финансијским институцијама или корисницима.

Као што је приказано у табели 22, камате које су наплаћене или плаћене иностранству се коригују како би се искључила вредност индиректно мерених услуга финансијског

посредовања (FISIM), које се у складу ESA 2010 и BPM6 искључују из дохотка по основу инвестиција и укључују у извоз / увоз услуга.

Табела 22. Ефекти увоза FISIM-а на камате

Камате наплаћене иностранству укључујући FISIM (1)
Корекција камата наплаћених иностранству за извоз FISIM-а (2)
Камате наплаћене иностранству без FISIM-а (3) = (1) – (2)
Камате плаћене иностранству, укључујући FISIM (4)
Корекција камата плаћених иностранству за увоз FISIM-а (5)
Камате плаћене иностранству без FISIM-а (6) = (4) - (5)

Податке о извозном и увозном FISIM-у обезбеђује НБС. Обрачун извозног FISIM-а врши се на основу података монетарне статистике, док су процене увозног FISIM-а засноване на подацима статистике спољног дуга.

4.5.2 РАСПОДЕЉЕНА ДОБИТ ПРЕДУЗЕЋА

У статистици платног биланса НБС, информације о токовима расподељене добити предузећа (D.42) добијају се из ITRS. Расподељена добит предузећа састоји се од дивиденди (D.421) и повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа (D.422). Табела 23 приказује компоненте расподељене добити предузећа за које су расположиви подаци у статистици платног биланса НБС.

Табела 23. Расподељена добит предузећа

<i>Расподељена добит предузећа примљена из иностранства (1)</i>
Дивиденде
Повлачење добити по основу улагања у квазипредузећа
<i>Расподељена добит предузећа плаћена иностранству (2)</i>
Дивиденде
Повлачење добити по основу улагања у квазипредузећа
Нето расподељена добит предузећа према/из иностранства (3) = (1) – (2)

У оквиру расподељене добити предузећа, веома мали износи су регистровани у оквиру ставке „Повлачење добити по основу улагања у квазипредузећа“.

4.5.2.1 Дивиденде

Основни извор података о дивидендама је ITRS Народне банке Србије, док се директни извештаји користе ради провере и утврђивања да ли се ради о дивидендама или супердивидендама. Према расположивим подацима из статистике платног биланса, прекогранични токови дивиденди регистровани су у оквиру дохотка од директних и портфолио инвестиција у власнички капитал.

Подаци не укључују акције издате акционарима приликом исплате дивиденди за финансијску годину, тј. укључене су само исплаћене дивиденде.

Дивиденде искључују супердивиденде (дивиденде које су превелике у односу на скорашњи ниво дивиденди и зарада). Супердивиденде се третирају као повлачења власничког капитала из предузећа. Ово се односи на предузећа, било инкорпорисана или квазипредузећа и било да су под домаћом или иностраном контролом. Тај третман се примењује на предузећа, без обзира на то да ли се ради о инкорпорисаним предузећима или квазипредузећима и да ли су предмет стране или домаће приватне контроле.

Подаци о дивидендама укључују само плаћене или примљене дивиденде у тренутку када су оне заиста плаћене или примљене.

4.5.2.2 Повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа

ITRS је једини извор података о прекограничним токовима повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа.

Повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа књиже се пре одузимања текућих пореза на доходак, богатство, итд. Књижење се врши према принципу плаћања, тј. у тренутку када су повлачења извршена од стране власника.

4.5.3 РЕИНВЕСТИРАНА ДОБИТ ОД СТРАНИХ ДИРЕКТНИХ ИНВЕСТИЦИЈА

НБС је надлежна за процену реинвестиране добити од страних директних инвестиција (D.43). У оквиру статистике платног биланса, подаци о реинвестираној добити од директних инвестиција добијају се из извештаја које компаније, банке и друге финансијске институције шаљу директно НБС, као део директног система извештавања.

У складу са методологијом ESA 2010, предузеће са директним инвестицијама (СДИ) јесте инкорпорисано или неинкорпорисано предузеће у коме инвеститор који је резидент друге економије поседује 10% или више обичних акција или гласачких права у инкорпорисаном предузећу, односно еквивалент у неинкорпорисаном предузећу. Предузећа са страним директним инвестицијама укључују оне ентитете који су идентификовани као зависна или придружена предузећа, и огранци. Зависно предузеће постоји када инвеститор поседује више од 50%, придружено је оно у коме инвеститор поседује 50% или мање, а огранак је неинкорпорисано предузеће у потпуном или заједничком власништву. Веза по основу СДИ може бити директна или индиректна као резултат ланца власништва. „Предузеће са страним директним инвестицијама“ представља шири концепт у односу на „инкорпорисано предузеће под страном контролом“.

У складу са BPM6, директне инвестиције у платном билансу НБС су рашчлањене у три категорије – инвестиције директног инвеститора у предузеће са директном инвестицијом (предузеће ћерку), обрнуте (повратне) инвестиције и инвестиције између повезаних предузећа. Индиректне везе са великим компанијским групацијама су описане кроз директне извештаје достављене од стране резидентних предузећа која су у директној вези са нерезидентним јединицама по основу директних инвестиција, како у Србији тако и у иностранству. У оба случаја резидентни обвезници извештавања подносе извештаје не само за себе, већ и за сва предузећа која се налазе у њиховом директном или индиректном власништву.

Подаци из директних извештаја се додатно проверавају коришћењем података из извештаја који се достављају Агенцији за привредне регистре. Ови извештаји пружају корисне информације о власништву и везама између предузећа и уједно се користе ради допуне података за део обвезника извештавања који нису извршили своју извештајну обавезу на време.

Према методологији ESA 2010, реинвестирана добит од СДИ (D.43) једнака је пословном вишку предузећа са страним директним инвестицијама увећаном за све дохотке од имовине

или текуће трансфере који се потражују, и умањеном за све дохотке од имовине или текуће трансфере које треба платити, укључујући стварне преносе средстава страним директним инвеститорима и све текуће порезе које треба платити на доходак, богатство, итд. предузећа са страним директним инвестицијама.

Главни извори података о одливима и приливима СДИ су извештаји ITRS-а, директно извештавање, извештаји о кредитно–финансијским трансакцијама и РЗС, који снабдева НБС информацијама о вредности инвестиција у натури.

Регистар СДИ, како за приливе, тако и за одливе СДИ, заснован је на подацима који постоје у бази директног извештавања, бази Агенције за привредне регистре и ITRS-у. Регистар СДИ се редовно одржава у Народној банци Србије – Сектор за економска истраживања и статистику, Одељење за статистику платног биланса. Реинвестирана добит од СДИ се књижи у тренутку када је зарађена.

4.5.4 ОСТАЛИ ДОХОДАК ПО ОСНОВУ ИНВЕСТИЦИЈА

4.5.4.1 Доходак од инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања

Према ESA 2010, доходак од инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања (D.441) одговара укупним примарним дохоцима примљеним по основу улагања техничких резерви осигурања. Резерве су они износи које осигуравајуће друштво признаје као одговарајућу обавезу према власницима полиса осигурања.

Обрачун ове ставке врши РЗС на основу података које доставља НБС.

Тренутно се не располаже специфичним изворима података о прекограничним токовима дохотка по основу инвестиција који се приписује нерезидентним власницима полиса осигурања, па се тако ова ставка процењује индиректно користећи податке о секторској расподели бруто премија приписаних домаћим осигуравајућим предузећима. Расположив је само укупан износ додатака на премије, који се алоцира на институционалне секторе, укључујући сектор иностранства, према бруто приписаним премијама. Према важећем закону о осигурању, резиденти Републике Србије могу се осигурати само код друштва за осигурање основаног по овом закону, док се код страног друштва за осигурање лица могу осигурати само од ризика од којих се у Републици Србији не врши осигурање. У складу с тим, претпоставља се да не постоје одливи дохотка од инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања.

4.5.4.2 Доходак од инвестиција који се плаћа на права из пензијског осигурања

Према ESA 2010, права из пензијског осигурања настају по основу једне од следеће две врсте пензијских система. То су системи са дефинисаним доприносом и системи са дефинисаном висином примања.

У складу са важећим националним законом о осигурању, не може постојати веза између резидентних домаћинстава и нерезидентних пензионих фондова. Такође, према расположивим подацима, нису забележена улагања нерезидената у српске пензионе фондове. Сходно томе, претпоставља се да није било појаве прекограничних токова дохотка од инвестиција који се плаћа носиоцима права из пензијског осигурања.

4.5.4.3 Доходак од инвестиција који се приписује акционарима колективних инвестиционих фондова

У оквиру статистике статистика платног биланса нису расположиви подаци о прекограничним токовима дохотка од инвестиција који се приписује акционарима колективних инвестиционих фондова. За сада се не врши процена ових токова за потребе националних рачуна.

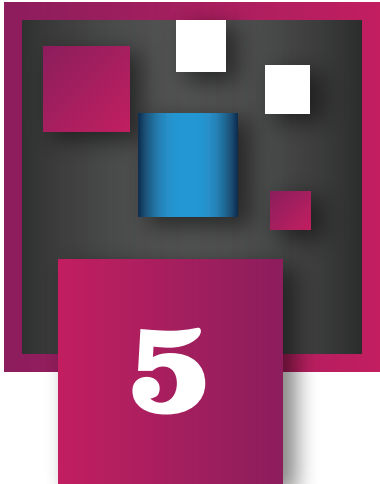
4.5.5 ЗЕМЉИШНА И РУДНА РЕНТА

Рента (D.45) је доходак који примају власници природних ресурса за стављање природних ресурса на располагање другим институционалним јединицама. Постоје две различите врсте ренте на ресурсе: земљишна и рудна рента.

Национални рачуни за сада не процењују земљишну и рудну ренту у оквиру прерачунавања БДП-а у БНД.

A decorative graphic consisting of several squares in maroon, blue, and white, arranged in a cluster to the right of the title.

ОБРАЧУН БДП-а У СТАЛНИМ ЦЕНАМА

A decorative graphic in the bottom right corner featuring a dark grey square with a maroon border, containing smaller maroon, blue, and white squares. Below it is a maroon square with the white number 5.

5

5.1 ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

5.1.1 УВОД

Обрачун бруто домаћег производа у сталним ценама изведен је према производном и расходном приступу. Општи методолошки оквир обрачуна заснива се на принципима и дефиницијама Система националних рачуна (*System of National Accounts 2008 – SNA 2008*) и Европског система националних и регионалних рачуна (*European System of National and Regional Accounts 2010 – ESA 2010*), као и на међународним стандардима и препорукама за обрачуна у сталним ценама датим у приручнику Евростата (*Handbook on Price and Volume Measures in National Accounts*). Расположива је серија података у ценама претходне године од 1996. године, и у форми уланчаних мера обима са изабраном референтном годином од 1995. године.

Први резултати годишњег обрачуна БДП-а у сталним ценама урађени су у складу са тада важећом методологијом Европски систем рачуна 1995 (*European System of National Accounts 95 - ESA 95*) и објављени су 2005. године. Серија података обухватала је период 1999-2004. године. БДП је био обрачунат према производном приступу, применом једноструке индикатор методе, са фиксном базном годином (2002), на нивоу 16 сектора и 60 области Класификације делатности 1996 (у складу са међународном класификацијом *NACE Rev. 1*). Накнадним обрачунима спроведеним 2008. године временска серија продужена је на период 1997-2004. године.

Бруто домаћи производ у сталним ценама према расходном приступу за све категорије употребе БДП-а први пут је обрачунат 2011. године у складу са важећим међународним стандардима. Серија података обухватала је период 2003-2009. године. Обрачун је био изведен за све агрегате употребе (издаци за финалну потрошњу домаћинстава, издаци за финалну потрошњу НПИД, издаци за индивидуалну и колективну потрошњу државе, бруто инвестиције (бруто инвестиције у основна средства, промене у залихама и промене у драгоценостима) и увоз и извоз добара и услуга.

Републички завод за статистику је 2012. године публиковао ревидиране резултате годишњих обрачуна БДП према производном приступу за период 2001-2010. године. Ревизија претходно објављених података спроведена је из следећих разлога:

- Уведена је нова Класификација делатности (КД 2010) у складу с међународном класификацијом *NACE Rev. 2*, која је узроковала промене годишњих података у текућим ценама;
- Промењена је метода обрачуна сталних цена — прелазак са обрачуна са фиксном базном годином на обрачун у ценама претходне године.

Обрачун у сталним ценама урађен је у ценама претходне године, за ниво 88 области и 21 сектора према КД 2010. Раније коришћена метода обрачуна у сталним ценама са фиксном базом заснива се на избору једне базне године, чије релативне цене представљају пондере за агрегирање мера физичког обима агрегата БДП-а у свим годинама. Код обрачуна у ценама претходне године за сваку годину као базна узима се њена претходна година. На пример, подаци за 2009. годину исказани су у ценама 2008. године, подаци за 2008. годину исказани су у ценама 2007. године итд. На овај начин у обзир се узимају све структурне промене у релативним ценама до којих је дошло између две узастопне године у једној економији. Пондери су одређени учешћем бруто додате вредности сваке области Класификације делатности у БДП-у у базној години. Серије вредности обрачунатих у ценама претходне

године не могу се користити за израчунавање стопа реалног раста, јер вредности по годинама нису упоредиве (свака година вреднована је ценама претходне године).

Да би се добила серија упоредивих података, примењује се метода уланчавања, којом се индикатори у форми индекса повезују и свде на референтну годину. Избор референтне године не утиче на промене стопа раста. У време преласка са обрачуна у сталним ценама са фиксном базом (2002 = 100) на обрачун у ценама претходне године, референтна година била је 2005. Да би се добио новчани израз агрегата, серија података добија се тако што се вредност појединачног агрегата у текућим ценама у референтној години множи индексима реалног раста који су сведени на референтну годину.

Треба истаћи да уланчане мере обима прерачунате у новчани израз не треба називати „сталним ценама“. Сталне цене јесу резултат обрачуна са фиксном базом или обрачуна у ценама претходне године. Уланчане мере обима само су инструмент којим се решава проблем упоредивости и требало би их називати „уланчаним мерама обима, референтна XXXX. година“.

Изузетак од опште процедуре су агрегати чија вредност мења предзнак (негативан или позитиван) током времена, па због тога обрачун уланчаних мера обима ових агрегата нема економски значај, јер даје контрадикторне информације. У ове категорије спадају промене у залихама, промене у драгоценостима и нето извоз.

Од септембра 2014. године РЗС је званично почео да примењује нову методологију националних рачуна – *ESA 2010*, истовремено са земљама чланицама ЕУ. Сprovedена је ревизија до тада објављених података за период 1997-2012. године, а након тога је први пут обрачунат БДП за 1995. и 1996. годину. На овај начин обезбеђена је конзистентна серија података о БДП-у од 1995. године, у складу са стандардима прописаним у *ESA 2010*.

5.1.2 БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД ПРЕМА ПРОИЗВОДНОМ ПРИСТУПУ

Бруто домаћи производ према производном приступу у сталним ценама представља суму БДВ-а свих области економије увећану за нето порезе на производе (порези на производе умањени за субвенције на производе) у сталним ценама.

Бруто додата вредност у сталним ценама за тржишне активности за ниво области КД 2010 добија се као разлика између аутпута и међуфазне потрошње у сталним ценама.

Аутпут у сталним ценама обрачунава се за 88 области КД 2010. За већину активности аутпут у сталним ценама добија се дефлационирањем вредности у текућим ценама одговарајућим индексом цена. За мањи број активности, аутпут у сталним ценама обрачунава се методом екстраполације индексима физичког обима производње.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се применом једне од следећих метода: метода дефлације, која подразумева да се вредности у текућим ценама дефлационирају одговарајућим индексима цена уколико су адекватни подаци о ценама расположиви и „ratio“ методе која подразумева да се вредност међуфазне потрошње добија множењем *input/output* (IO) рација из претходне године у текућим ценама вредношћу аутпута у сталним ценама у текућој години.

За нетржишне активности обрачун додате вредности у сталним ценама изводи се применом трошковне (*input cost*) методе сабирањем свих трошковних компоненти у сталним ценама: накнаде запосленима, међуфазна потрошња, потрошња основних средстава и нето остали порези на производњу.

Начин обрачуна БДП-а у ценама претходне године по производном приступу детаљно је описан у Поглављу 5.3.

5.1.3 БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД ПРЕМА РАСХОДНОМ ПРИСТУПУ

БДП према расходном приступу у сталним ценама добија се као збир издатака за финалну потрошњу добара и услуга и бруто инвестиција за све јединице националне економије плус извоз мање увоз робе и услуга у сталним ценама. Издаци за финалну потрошњу представљају суму издатака за финалну потрошњу домаћинстава, НПИД и државе. Бруто инвестиције добијају се као сума бруто инвестиција у основна средства, промена у драгоценостима и промена у залихама.

Код обрачуна БДП-а према расходном приступу у сталним ценама за већину агрегата користи се метода дефлације, док се за мањи број категорија користи метода екстраполације. Пондери су одређени учешћем сваке категорија употребе БДП-у у базној години.

Издаци за финалну потрошњу домаћинстава обрачунавају се на четвороцифарском или петоцифарском нивоу Класификације личне потрошње по намени (*COICOP*), као и за резиденте у иностранству и нерезиденте на територији Републике Србије. За већину издатака, вредност у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем вредности у текућим ценама одговарајућим индексима потрошачких цена (*CPI*).

Издаци за финалну потрошњу НПИД-а у ценама претходне године обрачунавају се применом трошковне (*input cost*) методе, сумирањем свих компоненти трошкова финалне потрошње НПИД-а у ценама претходне године.

Издаци за финалну потрошњу државе у сталним ценама обрачунавају се на исти начин као и у текућим ценама, односно применом трошковне (*input cost*) методе, сумирањем свих компоненти трошкова финалне потрошње државе. Обрачуни су урађени посебно за индивидуалну и колективну потрошњу.

Бруто инвестиције у основна средства, промене у залихама и промене у драгоценостима у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем вредности у текућим ценама одговарајућим индексима цена.

Обрачун извоза и увоза добара у сталним ценама врши се на двоцифарском нивоу КД 2010, методом дефлације, коришћењем одговарајућих индикатора. Подаци о извозу и увозу услуга у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем вредности у текућим ценама одговарајућим индикаторима.

Начин обрачуна БДП-а у ценама претходне године према расходном приступу детаљно је описан у Поглављу 5.4.

5.2 ОСНОВНИ ИЗВОРИ ПОДАТАКА КОРИШЋЕНИ У ОБРАЧУНИМА

5.2.1 УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Ово поглавље укратко описује изворе података који се користе за обрачун агрегата националних рачуна у сталним ценама. Користе се различити подаци из статистичког система, као и подаци из административних извора података.

Подаци из статистичког система могу се сврстати у неколико група према типу података.

- Индекси цена: индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште; индекси цена произвођача пољопривредних производа, индекси потрошачких цена, индекси цена пољопривредних инпута, индекси јединичних вредности, индекси увозних и извозних цена произвођача индустријских производа;
- Индекси физичког обима: индекс физичког обима индустријске и пољопривредне производње, индекс обима искоришћавања шума, индекс физичког обима транспортних услуга;
- Вредност изведених грађевинских радова; подаци о продаји и откупу пољопривредних производа, вредност промета у трговини на мало, вредност промета у трговини на велико, вредност промета у трговини на велико и мало моторним возилима и мотоциклима; вредност промета у угоститељству;
- Подаци о доласцима и ноћењима туриста;
- Подаци о запосленима и зарадама.

За поједине агрегате БДП обрачунати су следећи композитни индекси цена за чији обрачун су дата детаљна објашњења у оквиру поглавља о инвестицијама у основна средства у сталним ценама:

1. Композитни индекс цена за софтвере и базе података,
2. Композитни индекс цена за истраживање и развој и
3. Композитни индекс цена за зграде и остале грађевине.

Подаци из административних извора:

1. Народна банка Србије (НБС):
 - Стања депозита и кредита код комерцијалних банака;
 - Платни биланс
 - Подаци о премијама осигурања;
 - Курс динара у односу на стране валуте – просек периода.
2. Министарство финансија:
 - Подаци Управе за трезор – подаци о порезима на производе и услуге, царинама и субвенцијама;
 - Приходи и расходи (републичког буџета, АП Војводине, локалне самоуправе, фондова социјалног осигурања).

5.2.2 ИНДЕКСИ ЦЕНА

5.2.2.1 Индекси цена произвођача индустријских производа

Индекси цена произвођача на домаћем тржишту мере промене произвођачких цена индустријских производа које производе и продају произвођачи на домаћем тржишту.

Листа производа укључује углавном стандардне производе који се у дужем периоду могу снимати. Бирају се производи из сваке индустријске области, са највећом продајом на домаћем тржишту. Избор производа врши се почетком године. Цене појединачних индустријских производа користе се за израчунавање појединачних индекса цена.

Цене се прикупљају путем упитника који се директно преузимају од предузећа поштом, на месечном нивоу. Израчунавање индекса покрива око 1100 производа. Пондери за израчунавање агрегатних индекса заснивају се на два редовна статистичка истраживања из статистике индустрије и СБС. Пондери за области прерађивачке индустрије добијени су из годишњег истраживања „Структурно истраживање о пословању привредних друштава (СБС-01)“, као удео продаје сваке области индустрије у укупној продаји. Годишње истраживање индустрије користи се како би се израчунали пондери за сваки производ у области КД 2010. Агрегатни индекси израчунавају се на основу пондерисане аритметичке средине појединачних индекса. Обрачун се врши по Ласперовој формули. Пондери се мењају сваких пет година.

Индекси цена произвођача индустријских производа рачунају се за секторе В, С, D и област 36 КД 2010. Основна агрегација заснива се на националној верзији Номенклатуре индустријских производа. Подаци се објављују на нивоу области КД 2010.

Индекси цена произвођача рачунају се:

1. према месту потрошње (енергија, интермедијарни производи осим енергије, капитална добра, трајна потрошна добра, нетрајни производи за широку потрошњу)
2. за одабране групе производа (пољопривредне машине и оруђа, хемијска средства за пољопривреду, елементи и материјал за уграђивање у грађевинарству, друмска саобраћајна средства, течна горива и мазива, метални апарати за домаћинство, електрични апарати, дрвени намештај, одећа (тканине и конфекција), обућа (кожна и гумена).

Третман промена квалитета одвија се на два начина:

1. током године – импутирање промене цене коришћењем промене цене за сличан производ;
2. на крају године – метода повезивања користи се за замену застарелих производа; нови производи се укључују једном годишње, а пондери се прераспоређују унутар групе.

5.2.2.2 Индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства

Просечне цене производа пољопривреде и рибарства рачунају се на основу података о количини и вредности купљених и продатих производа, добијених из статистике трговине и статистике пољопривреде. Од 2013. године, индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства рачунају се према новој методологији која је усклађена са европским стандардима. Статистика пољопривредних цена обухвата: индексе цена аутпута пољопривредне производње, индексе цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди и цене земљишта и ренте.

а) Статистика цена аутпута пољопривредне производње

Ова статистика обухвата истраживање о ценама производа под називом „Индекси цена производа пољопривреде и рибарства“. Списак производа за прикупљање цена пољопривредних производа усклађен је са Листом производа за годишње цене пољопривреде из Анекса 4 Приручника за статистику пољопривредних цена у ЕУ. Листа производа садржи 140 производа подељених у 20 група.

Анкета о пољопривредним производима заснована је на потпуној покривености, тако да је обухваћено преко 2000 извештајних јединица. Извештајне јединице су пољопривредна

предузећа, пољопривредне задруге итд. Просечне цене обрачунавају се у месечној, кварталној и годишњој периодици за 140 производа.

Посебан третман имају производи са веома израженим сезонским карактером, као што су кромпир, воће и поврће, у односу на све остале производе чији је сезонски карактер мање изражен.

Пондери на нивоу производа рачунају се посебно за сваки месец. Пондери су засновани на 2015. години, што значи да се пондери рачунају као просечне вредности продаје за исте месеце из три године: 2014, 2015. и 2016. године. Према методологији, пондери се редовно ажурирају сваких пет година.

Такође постоје пондери на нивоу извештајних јединица. Рачунају се као укупне вредности продаје за сваку извештајну јединицу у претходној години. То значи да у обрачун индекса улазе само извештајне јединице које се појављују у претходној години.

b) Статистика цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди

Ова статистика покрива истраживање о производима за међуфазну потрошњу под називом „Индекси цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди“. Истраживање је уведено у првој половини 2012. године са циљем израчунавања просечних цена и индекса цена материјала, алата и услуга у пољопривреди. У 2017. години проширена је листа производа новим групама производа: Одржавање материјала, Одржавање зграда и Остала добра и услуге.

Списак производа за цене пољопривредних производа усклађен је са Листом производа за годишње цене пољопривредних производа из Анекса 4 Приручника за статистику пољопривредних цена у ЕУ.

Анкета о пољопривредним производима заснива се на сложенем статистичком узорку. Узорак се састоји од извештајних јединица које своје производе продају као пољопривредне инпуте директно пољопривредним произвођачима.

Просечне цене рачунају се за скоро 100 производа, у кварталној и годишњој периодици. Према методологији, пондери се редовно ажурирају сваких пет година. Пондери за инпуте рачунају се квартално, јер немају сезонски карактер.

c) Цене земљишта и ренте

Ово истраживање је у раној фази развоја.

5.2.2.3 Индекси потрошачких цена

Индекс потрошачких цена дефинише се као мера просечне промене цена фиксне корпе добара и услуга, коју купују домаћинства. Индекс мери промене цена у времену, при чему се за оба периода који се пореде користи структура потрошње базног периода (Ласперов тип индекса). Обухваћена су најзначајнија добра и услуге која домаћинства купују за задовољење личних потреба. Ова листа искључује куповину половних добара, надокнаду у натури, животно осигурање, поклоне, импутирану ренту, трошкове за инвестиције (станове, земљиште, итд.) и издатке за игре на срећу.

Листа производа се редовно ажурира како би се сачувала њена репрезентативност у погледу структуре потрошње и навика потрошача. Производи су укључени у листу када је њихово учешће у укупној потрошњи домаћинстава веће од 0,1%. Подаци о ценама се прикупљају на месечном нивоу, у малопродајним објектима у одабраним градовима где снимање цена врше анкетари. Цене се прикупљају у 15 градова – већим административним и трговинским центрима, који се бирају тако да адекватно представљају територију целе земље.

Пондери представљају удео одабраних добара и услуга у укупној потрошњи домаћинства из Анкете о потрошњи домаћинства, издатака за финалну потрошњу домаћинства и осталих расположивих извора. Базни период за пондере је $t-2$; цена се ажурира у односу на просек $t-1$, који је уједно и базни период за цене и индексе. Пондери се ажурирају једном годишње. Просечна месечна цена производа најпре се израчунава на нивоу града, а затим на вишем територијалном нивоу – Централна Србија, Војводина и Република Србија.

На основу просечних цена, индекси цена се израчунавају за поједине производе и групе производа. Индекси цена за групе производа израчунавају се на основу пондерисане аритметичке средине. Као пондери користе се структуре индивидуалних трошкова потрошње домаћинства.

Годишња процентуална промена Индекса потрошачких цена користи се као мера инфлације. За израчунавање индекса потрошачких цена користи се Класификација личне потрошње по намени (*COICOP*). Индекси се објављују на четворомесном нивоу наведене класификације. Поред тога, израчунавају се индекси цена за посебне групе добара и услуга (роба, потрошна добра, услуге, гориво и енергија, укупан индекс без горива и енергије, итд.). Третман промена у квалитету врши се из више разлога: због појаве нових производа, престанка производње одређеног производа, због промена у производу које нису значајне, итд.

5.2.2.4 Индекси цена угоститељских услуга

Индекси цена угоститељских услуга представљају меру промене општег нивоа цена услуга у угоститељским објектима. Цене угоститељских услуга су цене по којима потрошачи (гости) плаћају одређене количине јела и пића за време ручка, а цена преноћишта је цена коју гост плаћа за једно ноћење. Цене угоститељских услуга статистичари прикупљају једном месечно у градовима који представљају веће комерцијалне и туристичке центре у Републици Србији. Цене се прикупљају у око 90 изабраних угоститељских објеката са највећим прометом. Индекси цена угоститељских услуга израчунавају се по листи која садржи око 40 врста угоститељских услуга подељених у четири групе: храна, алкохолна пића, безалкохолна пића и преноћишта.

5.2.2.5 Индекси јединичних вредности за извоз и увоз (UVI)

Индекси јединичних вредности израчунавају се из података о количини и вредности производа који су учествовали у спољнотрговинском промету, како у посматраном периоду текуће године тако и у одговарајућем периоду претходне године, који и служи као база за поређење. Поред тога, дати су и агрегатни индекси по привредним областима и секторима Стандардне међународне трговинске класификације, по економској намени, и индекси извоза и увоза по степену обраде производа у РСД, ЕУР и УСД. Почев од 1989. године, индекси цена извоза и увоза добијени су обрачуном количина извезене односно увезене робе у текућој години, по ценама из претходне године. Индекси су израчунати на основу узорка који обухвата преко 80% вредности робе. Код агрегатних индекса обухват је неуједначен и у доста случајева нижи. Мањи обухват вредности последица је знатних структуралних промена и код извоза и код увоза робе, а то нарочито долази до изражаја приликом израчунавања индекса за поједине привредне гране.

5.2.2.6 Индекси цена произвођача извоза и увоза

Републички завод за статистику је 2006. године увео истраживање за потребе обрачуна индекса цена произвођача за извоз. Индекс цена извозних произвођача израчунава се према методологији усклађеној с методологијом за израчунавање индекса цена произвођача на домаћем тржишту и темељи се на међународним статистичким принципима и препорукама.

Циљ овог истраживања је израчунавање укупног индекса цена произвођача (за домаће и инострано тржиште), а користи се и као краткорочни индикатор у макроекономским анализама и прегледима. Истраживање се врши на репрезентативном узорку. Цене производа се прикупљају у одговарајућим валутама, а индекси се израчунавају у динарској противвредности тих валута према средњем курсу Народне банке Србије. Подаци су дати по секторима и областима КД 2010.

РЗС спроводи и истраживање за израчунавање индекси цена индустријских произвођача из увоза. Циљ спровођења овог истраживања је израчунавање индекса увозних цена и користи се као краткорочни показатељ у макроекономским анализама и прегледима. Истраживање се врши на репрезентативном узорку. Цене производа се прикупљају у одговарајућим валутама, а индекси се обрачунавају у динарској противвредности, по средњем курсу Народне банке Србије. Подаци су дати по секторима и областима КД 2010.

5.2.3 ИНДЕКСИ ФИЗИЧКОГ ОБИМА

5.2.3.1 Индекси физичког обима пољопривредне производње

Индекс физичког обима пољопривредне производње представља статистички показатељ којим се мере промене обима пољопривредне производње. За потребе обрачуна индекса користе се подаци редовних истраживања у оквиру статистике пољопривреде о произведеним количинама биљних и сточарских производа, као и подаци о просечним ценама произвођача пољопривредних производа на нивоу Републике Србије. У листу производа укључени су сви економски важнији пољопривредни производи. На основу ревидираних података о произведеним количинама биљних и сточарских производа за период 2005–2013. извршена је и ревизија индекса физичког обима пољопривредне производње за период 2006–2013. године. Из листе производа за обрачун индекса искључени су производи који последњих година имају мали економски значај, а укључени су производи који у већој мери утичу на обим пољопривредне производње. Нова листа производа укључује 46 економски важних пољопривредних производа. За пондерационе факторе користе се покретни трогодишњи просеци цена произвођача пољопривредних производа на нивоу Републике Србије. Индекс укупне пољопривредне производње израчунат је на бази финалне нето производње. Од 2017. године, као база за обрачун индекса користи се 2015. година, која се, ради упоредивости, примењује на целој приказаној серији података. За пољопривреду као целину обрачунати су бруто и нето индекси. Приликом обрачуна бруто индекса узета је у обзир пољопривредна производња свих производа с листе, док за обрачун нето индекса, у циљу избегавања дуплог урачунавања, није узета у обзир сточна храна (кукуруз утрошен за исхрану стоке, јечам, овас, сточно крмно биље и ливадско сено).

5.2.3.2 Индекс физичког обима експлоатације шума

Индекс физичког обима искоришћавања шума обрачунава се на основу података о производњи шумских сортимената, и то према постојећој номенклатури производа и пондерационим коефицијентима. Пондерациони коефицијенти се израчунавају на бази просечних продајних цена (вредности шумских сортимената) умањених за учешће материјалних трошкова и услуга у додатој вредности шумарства. Пондерациони коефицијенти се мењају на сваких пет година.

5.2.3.3 Индекси физичког обима индустријске производње

Индекс индустријске производње показује колико је у текућем периоду, у процентима, више или мање, произведено индустријских производа (услуга) на одређеној територији. Стога, индекс индустријске производње показује тенденцију промена у развоју индустрије и динамику њене производње у краћим временским интервалима.

Индустријска производња се прати на основу Номенклатуре индустријских производа (НИП), која је усклађена са КД 2010 као и са Европском класификацијом производа по активностима *European Classification of Products by Activities – CPA*.

Израчунавање индекса индустријске производње врши се по Ласперовој формули.

У првој фази, на основу података о количинама, прикупљених Месечним истраживањем индустрије, и на основу пондера по производима/услугама израчунавају се индекси за гране и области. Пондер за производ јесте додата вредност по јединици мере сваког производа/услуге из Номенклатуре индустријских производа и услуга.

У другој фази се на основу индекса добијених за области и на основу пондера по областима израчунава индекс физичког обима индустријске производње за индустрију укупно, за секторе и главне индустријске групације према економској намени. Пондер за област је учешће додате вредности области у додатој вредности индустрије укупно. Једном годишње коригују се пондери и за области и за производе. Генерална измена пондера врши се сваких 5 година, али у случају специфичних тешкоћа у економији и у друштву тај период може бити и дужи.

5.2.3.4 Индекси физичког обима саобраћаја и веза

Основни подаци за транспорт и везе се добијају редовним месечним, кварталним и годишњим статистичким извештајима предузећа из ових области.

Индекси физичког обима саобраћајних услуга израчунавају се на основу пондерисаних путничких и тонских километара сваке гране саобраћаја посебно и њиховим свођењем на тзв. сведене синтетичке путничке/тонске километре (pkm/tkm). Рад у свакој грани саобраћаја, исказан у путничким и тонским километрима, различито је пондерисан, у зависности од примењених технолошких и економских критеријума. Множењем стварних pkm/tkm са одговарајућим коефицијентима добијени су агрегати који представљају синтетичке путничке и тонске километре. Однос укупних синтетичких pkm и tkm у времену даје индексе физичког обима саобраћајних услуга.

Индекси физичког обима ПТТ услуга израчунавају се на основу пондерисаних писмоносних и пакетских услуга, услуга платног промета, телеграфских услуга, телефонских услуга фиксне и мобилне мреже.

5.2.4 ПОДАЦИ СТАТИСТИКЕ ТРГОВИНЕ, УГОСТИТЕЉСТВА, ТУРИЗМА И ГРАЂЕВИНАРСТВА

5.2.4.1 Промет у трговини на велико и мало

Подаци унутрашње трговине заснивају се на истраживању о промету робе (вредност и количине) у малопродаји и veleпродаји. За пољопривредне производе сви подаци се прикупљају месечно путем истраживања о продаји производа из сопствене производње предузећа и задруга, као и откупу производа од породичних газдинстава, који обављају овлашћене организације ради даље прераде или продаје.

Промет у трговини на мало изражава вредност робе (без услуга) коју предузећа (компанија, пословна јединица и предузетник), која се баве трговином на мало, испоручују крајњим корисницима (првенствено домаћинствима за личну потрошњу и предузећима). Анкета је од 2003. године усклађена са препорукама и стандардима Евростата. Сектор трговине даје податке о промету за више од 40 група, које су углавном у складу са *COICOP*-ом (трмесни ниво). Промет робе у трговини на велико представља вредност робе коју су пословни субјекти који обављају промет на велико испоручили пословним субјектима унутрашње трговине, осталим пословним субјектима за даљу прераду и великим потрошачима за сопствену потрошњу (организације здравствене и социјалне заштите, образовања, одбране и др.).

Такође, резултати су доступни и према врсти плаћања (готовина, потрошачки кредити итд.). Метода узорка је примењена у прикупљању статистичких података. Узорак обухвата целу популацију великих и већину средњих јединица. Истраживање се спроводи месечно и квартално, тако да се годишњи подаци добијају сабирањем кварталних података.

5.2.4.2 Угоститељство

Промет у угоститељству представља књиговодствену вредност пружених угоститељских услуга (смештај, храна, пиће) и осталих услуга које се уобичајено обављају у угоститељским објектима (превоз гостију и пртљага, угоститељске делатности, продаја дувана, сувенира, новина, итд.). Подаци о промету у угоститељству, по месецима, односе се на промет правних лица и предузетника и представљају процене изведене из месечних варијација и оцене тренда промета. До краја квартала месечне процене прилагођавају се на основу редовног тромесечног статистичког истраживања, које се заснива на непотпуном обухвату правних лица (чија укупна вредност промета у односу на пуни обухват износи више од 90% покривености), као и на основу узорка заснованог на кварталном истраживању предузетника. Коначни подаци су резултат посебних статистичких истраживања о промету у угоститељству у годишњој периодици и чине укупан промет, који се објављује у годишњим серијама.

5.2.4.3 Туризам

Статистика туризма обезбеђује податке на месечном нивоу, извештајном методом, прикупљањем података о туристичком промету и смештајним објектима, од пословних субјеката који пружају смештај или посредовање у овој врсти услуга. Туристички промет је одређен бројем долазака и ноћења у смештајним објектима и капацитетом броја соба и кревета у њима. Статистичким истраживањем о туристичким агенцијама обухваћене су агенције које имају седиште у Републици Србији и имају дозволу за обављање посредовања у туризму.

5.2.4.4 Грађевинарство

Статистика грађевинарства омогућава праћење обима грађевинске производње и промене структуре инвестиција у грађевинској делатности према Класификацији врста грађевина, као и податке о динамици кретања стамбене изградње. Такође, даје информације о променама у нивоу и структури утрошеног грађевинског материјала, потрошњи горива и електричне енергије у грађевинарству. Годишње истраживање о грађевинским радовима даје преглед резултата грађевинске активности по врстама конструкција, локацији конструкција и фазама изградње. Стога се прикупљају подаци о вредности изведених радова одговарајућих извођача, укључујући структурне и техничке карактеристике; такве податке дају сви грађевинари и односе се на све грађевине изграђене у извештајној години.

Подаци прикупљени у овом истраживању представљају резултат рада грађевинских предузећа и физичких лица на територији Републике Србије, искључујући грађевинске радове у

иностранству. Изведени радови су приказани на територијама на којима се налазе објекти, а не на територијама седишта градитеља.

Подаци о ценама станова новоградње користе се за процену нивоа текућих цена станова нове градње, док подаци о издатим грађевинским дозволама показују будуће трендове грађевинске активности.

5.2.5 СТАТИСТИКА ТРЖИШТА РАДА - ЗАПОСЛЕНОСТ И ЗАРАДЕ

Статистика тржишта рада омогућава сагледавање укључености појединаца, домаћинстава и предузећа на тржишту рада, како у краткорочном тако и у структурном погледу. Осим са аспекта економске активности (продуктивност, трошкови рада, висина зараде итд.), статистика тржишта рада је важна и за сагледавање социо – економских питања, попут незапослености, структуре зарада према карактеристикама запослених, социјалне неједнакости (нпр. платни јаз између жена и мушкараца), усклађености професионалног и породичног живота итд.

Подаци о запосленима прикупљају се на основу следећих статистичких истраживања:

5.2.5.1 Анкета о радној снази

У складу са препорукама и дефиницијама Међународне организације рада (*International labour organization – ILO*) и Евростата, подаци о запосленим и незапосленим особама прикупљају се путем Анкете о радној снази (АРС). Ово истраживање посматра становништво старо 15 и више година у односу на активност у референтној недељи, а не према формалном статусу запослења интервјуисаних особа. Ова анкета представља најважнији извор за међународно поређење података Републике Србије са другим земљама.

5.2.5.2 Истраживање о регистрованој запослености

Републички завод за статистику од 2015. године примењује нову методологију мерења регистроване запослености комбиновањем података из Централног регистра обавезног социјалног осигурања (ЦРОСО) и статистичког пословног регистра (СПР). Нови извор података омогућава ажурнији обухват свих предузећа, па тиме и бољу покривеност запослених. Истовремено, омогућује проширење дефиниције запослености обухватом свих модалитета запослености укључујући, поред запослених у радном односу, и запослене ван радног односа, и регистроване индивидуалне пољопривреднике.

Циљ истраживања о регистрованој запослености јесте добијање података о броју запослених код правних лица и предузетника, о броју лица која самостално обављају делатност – професију, као и о броју индивидуалних пољопривредника који су у систему социјалног осигурања, тј. у евиденцији ЦРОСО.

Истраживањем су обухваћени сви обвезници плаћања социјалних доприноса:

- осигураници који су у евиденцији ЦРОСО осигурани по основу радног односа: лица у радном односу, односно лица запослена у привредном друштву, другом правном лицу, државном органу, органу јединице локалне самоуправе; цивилна лица на служби у војсци и војним јединицама и установама; професионална војна лица према прописима о Војсци Србије; домаћи и страни држављани и лица без држављанства који су на територији Републике Србије запослени код страних или међународних организација и установа, страних дипломатских и конзуларних представништва или код страних правних или физичких лица ако међународним уговором није друкчије одређено, односно ако је такво осигурање предвиђено међународним уговором; лица која обављају послове ван просторија послодавца; лица у радном односу,

односно запослени који су упућени на рад у иностранство, односно запослени у привредном друштву или другом правном лицу које обавља делатност или услуге у иностранству, ако нису обавезно осигурана по прописима те земље или ако међународним уговором није друкчије одређено:

- лица која раде и чији је основ изједначен са радним односом;
- лица осигурана по основу обављања привремених и повремених послова;
- лица која обављају послове по основу уговора;
- лица осигурана по основу обављања самосталних делатности;
- лица осигурана по основу обављања пољопривредних делатности.

РЗС је у септембру 2014. године преузео иницијалну базу података о осигураницима и осигураним лицима од ЦРОСО. Од тада сваког првог понедељка у месецу преузима податке о насталим променама у претходном месецу. Преузимање података врши се електронским путем, коришћењем стандардног веб – сервиса.

Месечни податак о броју запослених представља стање запослених претпоследњег радног дана у месецу.

Квартални податак о броју запослених израчунава се као аритметичка средина броја запослених за три месеца посматраног квартала.

Годишњи просек броја запослених израчунава се као аритметичка средина броја запослених за 12 месеци.

Под појмом запослени у радном односу подразумевају се лица која имају формално правни уговор о запослењу, односно заснован радни однос са послодавцем на одређено или неодређено време. Запослени су лица која су најмање један сат у посматраној седмици обављала неки плаћени посао (у новцу или натури), као и лица која су имала запослење, али која су у тој седмици била одсутна са посла.

5.2.5.3 Зараде

Статистика зарада обезбеђује месечне податке о износу и кретању просечних зарада на нивоу општина и области делатности, годишње податке о висини зарада према полу и степену стручне спреме запослених као и податке о медијани и дистрибуцији зарада.

Четворогодишње Истраживање о структури зарада обезбеђује међународно упоредиве податке о просечним зарадама према карактеристикама запослених и карактеристикама пословних субјеката.

Од јануара 2018. године истраживање о зарадама заснива се на подацима из обрасца Пореске пријаве за порез по одбитку (образац ППП–ПД). Просечне зараде израчунавају се на основу износа обрачунатих зарада за извештајни месец и броја запослених који је изражен еквивалентом пуног радног времена (*full-time equivalent – FTE*). Обухваћени су сви пословни субјекти који су Пореској управи доставили електронски попуњен образац пореске пријаве ППП–ПД са обрачунатим зарадама. Обухваћене су све категорије запослених за које су послодавци, тј. пословни субјекти, Пореској управи доставили електронски попуњен образац пореске пријаве ППП–ПД са обрачунатим зарадама.

5.2.6 АДМИНИСТРАТИВНИ ИЗВОРИ ПОДАТАКА

5.2.6.1 Стања депозита и кредита

Овај извор садржи месечне податке о укупним динарским и девизним депозитима немонетарних сектора код банака, по секторима и рочности (краткорочни и дугорочни), као и динарска и девизна потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава, становништва, локалних органа власти, других финансијских организација и од непрофитних и других организација – по рочности (краткорочни и дугорочни).

5.2.6.2 Платни биланс

Платни биланс израђује се у складу с методологијом Међународног монетарног фонда *BPM6 (Balance of Payments and International Investment Position Manual, Sixth Edition, IMF, 2009)*. Подаци се објављују на месечном и годишњем нивоу, у милионима евра и милионима долара. Трансакције се из оригиналних валута прерачунавају у извештајну валуту применом званичних средњих курсева Народне банке Србије (НБС) на дан трансакције. Основни извори података за израду платног биланса су извештаји који се достављају НБС и подаци Републичког завода за статистику (РЗС). Платни биланс обезбеђује системску евиденцију трансакција са нерезидентима. Подаци из платног биланса користе се у националним рачунима за састављање рачуна извоза и увоза добара и услуга, рачуна примарних доходака и текућих трансфера сектора иностранства, рачуна капитала сектора иностранства и финансијског рачуна.

5.2.6.3 Курсеви динара према страним валутама – просек периода

Курсеви представљају просечне курсеве динара према страним валутама у месецу/години израчунати као аритметичке средине званичних средњих курсева динара према страним валутама који су се примењивали радним данима у месецу/години. Индекс номиналног ефективног курса динара представља пондерисани геометријски просек индекса просечног курса динара према еврџу и долару, који су израчунати на претходно описан начин. Индекс реалног ефективног курса динара представља индекс номиналног ефективног курса коригован индексом домаћих потрошачких цена и пондерисаним геометријским просеком индекса потрошачких цена у зони евра и САД. Величине пондера су функција учешћа појединих валута у укупном девизном приливу и одливу земље.

5.2.6.4 Подаци о укупним премијама осигурања

Подаци о укупној премији и распореду премије у пословима осигурања друштава за осигурање добијају се из тромесечних извештаја које друштва за осигурање достављају Народној банци Србије.

5.2.6.5 Приходи и расходи државног буџета

Министарство финансија прикупља податке о расходима и приходима државног буџета. Ставке расхода укључују плаћања везана за трошкове пословања (струја, телефон и сл.), службена путовања, уговоре о услугама, текуће одржавање и набавку материјала, отплате камата, накнаде запосленима, субвенције, социјално осигурање и трошкове социјалне заштите. Приходи укључују пореске приходе, приходе од продаје роба и услуга, казне, приходе од имовине (наплаћене камате, најамнине), накнаде, новчане казне, продају капиталних добара, као и капиталне трансфере са невладиним институцијама. Субвенције обухватају сва средства пребачена у нефинансијски сектор (јавна предузећа, регистрована пољопривредна газдинства и др.) за покриће текућих трошкова и/или бесповратна средства намењена текућим пословним активностима.

5.2.6.6 Подаци Управе за трезор

Информација о расподељеним јавним приходима Министарства финансија, Управе за трезор је главни извор података о порезима на производе (порез на додату вредност (ПДВ) – домаћи ПДВ, порез на додату вредност при увозу и заостале порезе на промет из претходних година, акцизе – порези на потрошњу у вези са одређеним производима као што су нафта, дуван, кафа, алкохолна пића, итд., царине и друге увозне дажбине – приходи од царина плаћени за увоз робе и услуга, са изузетком ПДВ-а на увезену робу која је укључена у приходе од ПДВ-а). Подаци се достављају на месечном нивоу.

5.3 БДП ПРЕМА ПРОИЗВОДНОМ ПРИСТУПУ

Бруто домаћи производ у ценама претходне године уведен је као стандардни обрачун 2011. године за годишње и кварталне рачуне, у складу са Одлуком Комисије 98/715/СЕ. До тада се примењивао обрачун у сталним ценама са фиксном базном годином.

Обрачун је урађен за ниво 88 области и 21 сектора КД 2010. Раније коришћена метода обрачуна у сталним ценама са фиксном базом заснива се на избору једне базне године, чије релативне цене представљају пондере за агрегирање мера физичког обима агрегата БДП у свим годинама. Код обрачуна у ценама претходне године за сваку годину као база узима се њена претходна година. На пример, подаци за 2009. годину исказани су у ценама 2008. године, подаци за 2008. годину исказани су у ценама 2007. године итд. На овај начин у обзир се узимају све структурне промене у релативним ценама до којих је дошло између две узастопне године у једној економији. Пондери су одређени учешћем бруто додате вредности сваке области Класификације делатности у БДП у базној години. Серије вредности обрачунатих у ценама претходне године не могу се користити за израчунавање стопа реалног раста, јер вредности по годинама нису упоредиве (свака година вреднована је ценама претходне године).

Да би се добила серија упоредивих података, примењује се метода уланчавања, којом се индикатори у форми индекса повезују и свде на референтну годину. Избор референтне године не утиче на промене стопа раста. Да би се добила серија података агрегата у новчаном изразу вредност појединачног агрегата у текућим ценама у изабраној референтној години множи се индексима реалног раста који су сведени на референтну годину.

Услед конвертовања уланчаних мера обима у форми индекса у новчани израз коришћењем цена референтне године, јавља се проблем неадитивности, што значи да се агрегати не могу добити сумирањем елемената који их чине. Адитивност постоји искључиво у референтној и години после референтне, јер су агрегати БДП-а у тим годинама вредновани истим ценама.

Обрачун БДП-а у сталним ценама одвија се у две фазе:

У првој фази врши се обрачун свих агрегата БДП у ценама претходне године:

1. израчунавање аутпута, међуфазне потрошње и БДВ у ценама претходне године за 88 области КД 2010, пореза и субвенција на производе, коришћењем одговарајућих индикатора;
2. израчунавање БДВ у ценама претходне године за 21 сектор КД 2010, сумирањем БДВ у ценама претходне године свих области класификованих у одговарајуће секторе;
3. израчунавање укупне БДВ у ценама претходне године сумирањем БДВ свих сектора у ценама претходне године;
4. израчунавање БДП-а у ценама претходне године, сумирањем БДВ и пореза на производе и одузимањем субвенција на производе у ценама претходне године.

У другој фази, израчунавају се уланчане мере обима свих агрегата БДП:

1. серије уланчаних индекса у односу на референтну годину израчунавају се за 88 области, 21 сектор, порезе и субвенције на производе, укупну БДВ и БДП;
2. новчани износи тј. вредности за сваку од наведених категорија добијају се множењем уланчаних индекса одговарајућом номиналном вредношћу референтне године. Вредности добијене на овај начин називају се "уланчане мере обима, референтна xxxx година".

БДП у сталним ценама, према производном приступу, представља суму додатих вредности у сталним ценама свих делатности, увећану за порезе на производе и умањену за субвенције на производе у сталним ценама. Да би се обрачунала додата вредност сваке делатности, посебно се израчунавају вредности аутпута и међуфазне потрошње у сталним ценама.Dodата вредност у сталним ценама изводи се као разлика ова два агрегата у сталним ценама.

За обрачун БДВ у сталним ценама користе се следеће методе:

1. Метода двоструких индикатора (дупла дефлација) – Применом методе дупле дефлације, вредности аутпута и међуфазне потрошње у текућим ценама одвојено се дефлационирају одговарајућим индексима цена.
2. Метода једноструког индикатора – Применом методе једноструког индикатора, вредност аутпута у сталним ценама обрачунава се на један од следећа два начина:
 - дефлацијом – вредност аутпута у текућим ценама дефлационира се одговарајућим индексом цена.
 - екстраполацијом – вредност аутпута у текућим ценама базне године множи се одговарајућим индексом физичког обима производње.

Међуфазна потрошња обрачунава се индиректно применом годишњег инпут/аутпут рачуна из претходне године у текућим ценама који се множи вредношћу аутпута у сталним ценама текуће године.

Обе методе коришћене су од 2011. године, док је за период 1995-2010. коришћена само метода једноструког индикатора.

5.3.1 АУТПУТ У СТАЛНИМ ЦЕНАМА

Аутпут у сталним ценама за тржишне активности обрачунава се на један од следећих начина у зависности од посматране економске активности:

1. Дефлацијом вредности аутпута у текућим ценама одговарајућим дефлатором:
 - за области у секторима *B*, *C* и *D* као дефлатор користи се композитни индекс цена. Индекси цена произвођача индустријских производа за продају на домаћем тржишту и индекси цена произвођача индустријских производа за извоз пондеришу се учешћем домаће и извозне компоненте у укупној производњи на домаћој територији.
 - за остале области као дефлатори користе се: индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште; индекси цена произвођача пољопривредних производа; индекси потрошачких цена; композитни индекс цена за софтвере и базе података; композитни индекс цена за истраживање и развој; композитни индекс цена за зграде и остале грађевине и сл.
2. Екстраполацијом – вредност аутпута у текућим ценама базне године множи се одговарајућим индексом физичког обима.

За нетржишне активности аутпут се обрачунава збрајањем свих трошковних компоненти у сталним ценама: накнада запосленима, међуфазне потрошње, нето осталих пореза на производњу и потрошње основних средстава.

Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама приказани су у Табели 24

Табела 24. Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама

Сектор	Област	Делатности	Индикатори
А	Пољопривреда, шумарство и рибарство		
	01	Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности	Економски рачуни пољопривреде, индекс физичког обима пољопривредне производње, индекс цена произвођача пољопривредних производа
	02	Шумарство и сеча дрвећа	индекс физичког обима искоришћавања шума
	03	Рибарство и аквакултуре	индекс цена произвођача производа рибарства
В	Рударство		
	05	Експлоатација угља	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 05
	06	Експлоатација сирове нафте и природног гаса	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 06
	07	Експлоатација руда метала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 07
	08	Остало рударство	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 08
	09	Услужне делатности у рударству и геолошким истраживањима	индекс цена произвођача индустријских производа за сектор В
С	Прерађивачка индустрија		
	10	Производња прехранбених производа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 10
	11	Производња пића	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 11
	12	Производња дуванских производа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 12
	13	Производња текстила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 13
	14	Производња одевних предмета	Композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 14
	15	Производња коже и предмета од коже	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 15
	16	Прерада дрвета и производа од дрвета, плуте, сламе и прућа, осим намештаја	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 16

Табела 24. Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама (наставак)

Сектор	Област	Делатности	Индикатори
	17	Производња папира и производа од папира	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 17
	18	Штампање и умножавање аудио и видео записа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 18
	19	Производња кокса и деривата нафте	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 19
	20	Производња хемикалија и хемијских производа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 20
	21	Производња основних фармацеутских производа и препарата	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 21
	22	Производња производа од гуме и пластике	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 22
	23	Производња производа од осталих неметалних минерала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 23
	24	Производња основних метала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 24
	25	Производња металних производа, осим машина и уређаја	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 25
	26	Производња рачунара, електронских и оптичких производа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 26
	27	Производња електричне опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 27
	28	Производња непоменутих машина и непоменуте опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 28
	29	Производња моторних возила, приколица и полуприколица	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 29
	30	Производња осталих саобраћајних средстава	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 30
	31	Производња намештаја	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 31
	32	Остале прерађивачке делатности	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 32
	33	Поправка и монтажа машина и опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и за извоз за област 32

Табела 24. Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама (наставак)

Сектор	Област	Делатности	Индикатори
D		Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	
	35	Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	индекс цена производње и дистрибуције електричне енергије и гаса
E		Снабдевање водом; управљање отпадним водама, контролисање процеса уклањања отпада и сличне активности	
	36	Скупљање, пречишћавање и дистрибуција воде	индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за област 36
	37	Уклањање отпадних вода	индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за област 36
	38	Сакупљање, третман и одлагање отпада; поновно искоришћавање отпадних материја	индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за област 36
	39	Санација, рекултивација и друге услуге у области управљања отпадом	индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за област 36
F		Грађевинарство	композитни индекс цена за зграде и остале грађевине
G		Трговина на велико и трговина на мало; поправка моторних возила и мотоцикала	
	45	Трговина на велико и трговина на мало и поправка моторних возила и мотоцикала	композитни индекс потрошачких цена који укључује цене аутомобила, резервних делова и одржавања и поправке транспортних средстава
	46	Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и имплицитног дефлатора увоза робе
	47	Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима	композитни индекс потрошачких цена који искључује: воду (из комуналних система), електричну енергију и моторна возила, мотоцикле и њихове делове
H		Саобраћај и складиштење	
	49	Копнени саобраћај и ценоводни транспорт	индекси физичког обима транспортних услуга на основу квантитативних показатеља (путнички и тонски километри)
	50	Водени саобраћај	индекс потрошачких цена за транспортне услуге
	51	Ваздушни саобраћај	индекс потрошачких цена за транспортне услуге – превоз путника авионом
	52	Складиштење и пратеће активности у саобраћају	композитни индекс потрошачких цена за транспортне услуге
	53	Поштанске активности	индекс потрошачких цена за поштанске услуге
I		Услуге смештаја и исхране	
	55	Смештај	укупни индекс потрошачких цена
	56	Делатност припремања и послуживања хране и пића	индекс потрошачких цена за ресторане и хотеле
J		Информисање и комуникације	
	58	Издавачке делатности	индекс потрошачких цена услуга

Табела 24. Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама (наставак)

Сектор	Област	Делатности	Индикатори
	59	Кинематографска и телевизијска продукција, снимање звучних записа и издавање музичких записа	индекс потрошачких цена услуга
	60	Програмске активности и емитовање	индекс потрошачких цена услуга
	61	Телекомуникације	композитни индекс потрошачких цена фиксне телефоније, мобилне телефоније и издатака за интернет
	62	Рачунарско програмирање, консултантске и с тим повезане делатности	композитни индекс цена за софтвере и базе података
	63	Информационе услужне делатности	индекс потрошачких цена услуга
К	Финансијске делатности и делатност осигурања		
	64	Финансијске услуге, осим осигурања и пензијских фондова	индекс потрошачких цена финансијских услуга
	65	Осигурање, реосигурање и пензијски фондови, осим обавезног социјалног осигурања	индекс потрошачких цена услуга осигурања
	66	Помоћне делатности у пружању финансијских услуга и осигурању	индекс потрошачких цена финансијских услуга
Л	Пословање некретнинама		
	68	Пословање некретнинама	индекс реалног раста преузет из финалне потрошње домаћинства за импутирану ренту за становање; индекс потрошачких цена за стварне закупнине за становање
М	Стручне, научне, иновационе и техничке делатности		
	69	Правни и рачуноводствени послови	индекс потрошачких цена услуга
	70	Управљачке делатности; саветовање у вези са управљањем	индекс потрошачких цена услуга
	71	Архитектонске и инжењерске делатности; инжењерско испитивање и анализе	композитни индекс цена за истраживање и развој
	72	Научно истраживање и развој	композитни индекс цена за истраживање и развој
	73	Рекламирање и истраживање тржишта	индекс потрошачких цена услуга
	74	Остале стручне, научне и техничке делатности	индекс потрошачких цена услуга
	75	Ветеринарске делатности	индекс потрошачких цена ветеринарских услуга
Н	Административне и помоћне услужне делатности		
	77	Изнајмљивање и лизинг	индекс потрошачких цена услуга
	78	Делатности запошљавања	индекс потрошачких цена услуга
	79	Делатност путничких агенција, тур–оператора, услуге резервације и сл.	индекс потрошачких цена пакет аранжмана
	80	Заштитне и истражне делатности	индекс потрошачких цена услуга
	81	Услуге одржавања објеката и околине	индекс потрошачких цена услуга

Табела 24. Индикатори коришћени за обрачун аутпута у сталним ценама (наставак)

Сектор	Област	Делатности	Индикатори
	82	Канцеларијско–административне и друге помоћне пословне делатности	индекс потрошачких цена услуга
О		Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање	
	84	Јавна управа и одбрана и обавезно социјално осигурање	<i>input cost</i> метода за нетржишни аутпут и индекс потрошачких цена услуга за тржишни аутпут
Р		Образовање	
	85	Образовање	<i>input cost</i> метода за нетржишни аутпут и индекс потрошачких цена образовања за тржишни аутпут
Q		Здравствена и социјална заштита	
	86	Здравствене делатности	<i>input cost</i> метода за нетржишни аутпут и индекс потрошачких цена здравства за тржишни аутпут
	87	Социјална заштита са смештајем	<i>input cost</i> метода за нетржишни аутпут и индекс потрошачких цена услуга за тржишни аутпут
	88	Социјална заштита без смештаја	<i>input cost</i> метода за нетржишни аутпут и индекс потрошачких цена услуга за тржишни аутпут
R		Уметност; забава и рекреација	
	90	Стваралачке, уметничке и забавне делатности	индекс потрошачких цена рекреације и културе
	91	Делатност библиотека, архива, музеја, галерија и збирки и остале културне делатности	индекс потрошачких цена услуга културе
	92	Коцкање и клађење	индекс потрошачких цена рекреације и културе
	93	Спортске, забавне и рекреативне делатности	индекс потрошачких цена услуга културе
S		Остале услужне делатности	
	94	Делатности удружења	индекс потрошачких цена осталих услуга
	95	Поправка рачунара и предмета за личну употребу и употребу у домаћинству	индекс потрошачких цена осталих услуга
	96	Остале личне услужне делатности	индекс потрошачких цена осталих услуга
T		Делатност домаћинства као послодавца; делатност домаћинства која производе робу и услуге за сопствене потребе	
	97	Делатност домаћинства која запошљавају послугу	индекс потрошачких цена осталих услуга
	98	Домаћинства која производе робу и услуге за себе	индекс потрошачких цена осталих услуга

5.3.2 МЕЋУФАЗНА ПОТРОШЊА У СТАЛНИМ ЦЕНАМА

Међуфазна потрошња у сталним ценама за тржишне активности обрачунава се на један од следећих начина:

1. Дефлацијом вредности међуфазне потрошње у текућим ценама одговарајућим дефлатором.
2. Индиректно, применом годишњег инпут/аутпут рача из претходне године у текућим ценама који се множи вредношћу аутпута у сталним ценама текуће године.

Међуфазна потрошња на нивоу области КД 2010 у текућим ценама разврстава се на компоненте трошкова по производима и услугама. За сваку компоненту трошкова утврђује се структура — однос домаће и увозне компоненте у укупној понуди на домаћем тржишту. Затим се за сваку од ових категорија трошкова на нивоу економске активности, вредности у текућим ценама дефлационирају одговарајућим пондерисаним индексима цена (индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекс потрошачких цена, индекс увозних цена и др.). На овај начин, композитни индекс цена израчунава се на нивоу области КД 2010, будући да се структуре трошкова разликују по делатностима.

За период 2011-2014. године пондери за одређивање структуре трошкова израчунати су на основу резултата свеобухватног истраживања „Структура пословних прихода и расхода правних лица и неинкорпорираних предузетника“. За сваку економску активност, резултати истраживања омогућавају разврставање међуфазне потрошње на 229 роба и услуга. За године после 2015. пондери су ажурирани резултатима добијеним *ad hoc* истраживањем (спроведено 2017. за 2016.) које је обухватило 150 највећих компанија које су репрезентативне за сваку појединачну област КД 2010. Критеријуми за избор предузећа били су зараде запослених, приходи од продаја, број запослених, итд.

Почевши од 2017. године, РЗС је увео анкетирање великих и средњих предузећа као редован модул у оквиру годишњег истраживања „Структурно истраживање о пословању привредних друштава“ (СБС-01). Годишње структурно пословно истраживање за 2017. годину, односно део који се односи на структуру пословних прихода и расхода, има за циљ представљање структуре инпута и аутпута производног процеса у великим и средњим предузећима. Оквир обухвата велика и средња предузећа са преко 50 запослених, али и она са мање од 50 запослених, која се према књиговодственим правилима третирају као велика и средња предузећа. За овај део истраживања обухваћено је 2613 предузећа из сектора индустрије, грађевинарства и тржишних услуга, односно од сектора *B* до сектора *N* класификације делатности, осим пословних субјеката из финансијског сектора и сектора осигурања за које постоји посебно истраживање. Резултати овог истраживања пружају податке о структури међуфазне потрошње на начин који омогућава детаљну анализу према горе наведеној листи од 229 роба и услуга.

За нетржишне активности као дефлатор међуфазне потрошње користи се композитни индекс цена. Међуфазна потрошња разврстана је на 38 добара и услуга, који су за потребе обрачуна агрегирани у 19 категорија. Одговарајући индекси цена за сваку категорију пондеришу се учешћем сваке категорије у укупним трошковима коришћења роба и услуга.

Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова приказани су у следећој табели.

Табела 25. Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова

Шифра* и опис производа	Дефлатори
01.ZZ Производи пољопривреде, лова и пратеће услуге (осим помоћних услуга у пољопривреди и сточарству и ветеринарских услуга)	индекс цена произвођача пољопривредних производа
01.6A Помоћне услуге у биљној производњи	индекс цена произвођача пољопривредних производа
01.6B Помоћне услуге у узгоју животиња; услуге после жетве; услуге дораде семена	индекс цена произвођача пољопривредних производа
02.2Z Дрво – необрађено	индекс цена произвођача пољопривредних производа
02.1Z Шумско дрвеће и услуге расадника (осим услуга расадника шумског дрвећа и сакупљања осталих шумских плодова)	индекс цена произвођача пољопривредних производа
02.4Z Услуге расадника шумских стабала; пратеће услуге у шумарству	индекс цена произвођача пољопривредних производа
03.ZZ Риба и други рибљи производи; производи аквакултуре; помоћне услуге у риболову	индекс цена произвођача рибарства
05.ZZ Угаљ и лигнит	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 05
06.1Z Сирова нафта	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 06.1) и из увоза за област 06
06.2Z Природни гас	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 06.2) и из увоза за област 06
07.1Z Руде гвожђа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 07
07.2Z Остале руде метала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 07.2) и из увоза за област 07
08.1Z Камен, песак и глина	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 08.1) и из увоза за област 08
08.9Z Експлоатација осталих руда и камена	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 08.9) и из увоза за област 08
09.ZZ Помоћне услуге у рударству	индекс цена произвођача индустријских производа за сектор В
10.1A Прерађено и конзервирано месо	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групе 10.11 и 10.12) и из увоза за област 10
10.1C Месне прерађевине	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 10.13) и из увоза за област 10
10.2Z Прерађена и конзервирана риба, љускари и мекушци	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 10
10.3Z Прерађено и конзервирано воће и поврће	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 10.3) и из увоза за област 10
10.4A Уља и масти	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 10.41) и из увоза за област 10
10.4B Маргарин и сличне јестиве масти	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 10.42) и из увоза за област 10
10.5Z Млечни производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 10.5) и из увоза за област 10
10.6A Млински производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 10.61) и из увоза за област 10
10.6B Скробови и производи од скроба	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 10.62) и из увоза за област 10
10.7Z Пекарски производи и тестенине	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 10.7) и из увоза за област 10

* Листа производа у табели 25 односи се на номенклатуру производа коришћену при изради табела понуде и употребе, која је изведена на основу класификације производа по делатностима

Табела 25. Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова (наставак)

Шифра* и опис производа		Дефлатори
10.8A	Шећер	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 10.81) и из увоза за област 10
10.8B	Какао, чоколада и кондиторски производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 10.82) и из увоза за област 10
10.8C	Прерађени чај и кафа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 10.8) и из увоза за област 10
10.8D	Зачини	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 10.84) и из увоза за област 10
10.8E	Готова јела	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 10.8) и из увоза за област 10
10.8F	Хомогенизовани хранљиви препарати и дијететска храна	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 10.8) и из увоза за област 10
10.8I	Остали прехранбени производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 10.89) и из увоза за област 10
10.9Z	Готова храна за животиње	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 10.9) и из увоза за област 10
11.0A	Дестилована алкохолна пића	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 11.01) и из увоза за област 11
11.0B	Вино од грозђа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 11.02) и из увоза за област 11
11.0C	Остала воћна вина и недестилована ферментисана пића	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 11
11.0E	Пиво, слад	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 11.05) и из увоза за област 11
11.0G	Безалкохолна пића, минералне воде и остале флаширане воде	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 11.07) и из увоза за област 11
12.ZZ	Дувански производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 12
13.1Z	Текстилна влакна и предиво	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 13.1) и из увоза за област 13
13.2Z	Тканине	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 13.2) и из увоза за област 13
13.3Z	Услуге завршне обраде текстила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 13
13.9Z	Остали текстил	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 13.9) и из увоза за област 13
14.1Z	Одећа, осим одеће од крзна (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 14.1) и из увоза за област 14
14.2Z	Производи од крзна (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 14
14.3Z	Плетена и кукичана одећа (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 14.3) и из увоза за област 14
14.9Z	Подуговарачки послови у индустрији текстила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 14
15.1Z	Штављена и дорађена кожа; путне и ручне торбе и каишеви; дорађена и обојена крзна (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 15.1) и из увоза за област 15
15.2Z	Обућа (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 15.2) и из увоза за област 15

* Листа производа у табели 25 односи се на номенклатуру производа коришћену при изради табела понуде и употребе, која је изведена на основу класификације производа по делатностима

Табела 25. Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова (наставак)

Шифра* и опис производа	Дефлатори
15.Z9 Подуговарачки послови у индустрији обуће и производње коже	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 15
16.1Z Дрво, резано и обрађено	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 16.1) и из увоза за област 16
16.2Z Производи од дрвета, плуте, прућа и сламе (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 16.2) и из увоза за област 16
16.Z9 Подуговарачки послови у производњи прерађеног дрвета и производа од дрвета	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 16
17.1Z Целулоза, папир и картон	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 17.1) и из увоза за област 17
17.2Z Производи од папира и картона	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 17.2) и из увоза за област 17
18.ZZ Услуге штампања и умножавања аудио и видео записа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 18
19.1Z Производи коксовања	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 19.1) и из увоза за област 19
19.2Z Деривати нафте	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 19.2) и из увоза за област 19
20.1Z Основне хемикалије, ђубрива и азотна једињења, пластичне и синтетичке масе у примарном облику	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 20.1) и из увоза за област 20
20.2Z Пестициди и хемикалије за пољопривреду	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 20.2) и из увоза за област 20
20.3Z Боје, лакови и слични премази, графичке боје и китови	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 20.3) и из увоза за област 20
20.4Z Сапуни и детерџенти, средства за чишћење и полирање, парфери и тоалетни препарати	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 20.4) и из увоза за област 20
20.5Z Остали хемијски производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 20.5) и из увоза за област 20
20.6Z Вештачка влакна	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 20
21.1Z Основни фармацеутски производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 21.1) и из увоза за област 21
21.2Z Фармацеутски препарати	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 21
22.1Z Производи од гуме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 22.21) и из увоза за област 22
22.2A Производи од пластике	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 22.21) и из увоза за област 22
22.2B Амбалажа од пластике	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 22.22) и из увоза за област 22
22.2C Предмети од пластике за грађевинарство	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 22.23) и из увоза за област 22
22.2I Остали производи од пластике	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 22.29) и из увоза за област 22
23.1Z Стакло и производи од стакла	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 23.1) и из увоза за област 23
23.2Z Ватростални производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 23.2) и из увоза за област 23

* Листа производа у табели 25 односи се на номенклатуру производа коришћену при изради табела понуде и употребе, која је изведена на основу класификације производа по делатностима

Табела 25. Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова (наставак)

Шифра* и опис производа		Дефлатори
23.3Z	Грађевински материјали од глине	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 23.3) и из увоза за област 23
23.4Z	Остали порцелански и керамички производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 23.4) и из увоза за област 23
23.5Z	Цемент, креч и гипс	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 23.5) и из увоза за област 23
23.6Z	Производи од бетона, цемента и гипса	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 23.6) и из увоза за област 23
23.7Z	Сечени, обликовани и обрађен камен	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 23.7) и из увоза за област 23
23.9A	Брусни производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 23.91) и из увоза за област 23
23.9I	Остали неметални минерални производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 23.99) и из увоза за област 23
24.1Z	Сирово гвожђе, челик и феролегуре; челичне цеви, шупљи профили и фитинзи; остали производи примарне обраде челика	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 24
24.4Z	Племенити и остали обојени метали	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 24.4) и из увоза за област 24
24.5Z	Услуге ливења метала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 24.5) и из увоза за област 24
25.1Z	Металне конструкције (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 25.1) и из увоза за област 25
25.2Z	Металне цистерне, резервоари и контејнери	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 25.2) и из увоза за област 25
25.3Z	Парни котлови, осим котлова за централно грејање (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 25
25.4Z	Оружје и муниција	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 24.4) и из увоза за област 25
25.5G	Ковање, пресовање, штанцовање и ваљања метала; металургија праха (роба)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 25
25.5S	Услуге ковања, пресовања, штанцовања и ваљања метала; металургија праха (услуге)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 25
25.6Z	Услуге обраде и превлачења метала; машинска обрада	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 25
25.7Z	Сечива, алати и метална роба опште намене (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 25.7) и из увоза за област 25
25.9Z	Остали метални производи (осим подуговарачких послова)	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 25.9) и из увоза за област 25
25.Z9	Подуговарачки послови као део машинске индустрије – услуге обраде и финализирање материјала	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 25
26.1Z	Електронски елементи и плоче	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 26
26.2Z	Рачунари и периферна опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 26
26.3Z	Комуникациона опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 26
26.4Z	Електронски уређаји за широку потрошњу	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 24.4) и из увоза за област 26

* Листа производа у табели 25 односи се на номенклатуру производа коришћену при изради табела понуде и употребе, која је изведена на основу класификације производа по делатностима

Табела 25. Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова (наставак)

Шифра* и опис производа		Дефлатори
26.5A	Мерни, истраживачки и навигациони инструменти и апарати	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 26.51) и из увоза за област 26
26.5B	Сатови	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за групу 26.52) и из увоза за област 26
26.6Z	Опрема за зрачење, електроmedicineнска и електротерапеутска опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 26
26.7Z	Оптички инструменти и фотографска опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 26
26.8Z	Магнетни и оптички носиоци записа	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 26
27.1Z	Електромотори, генератори, трансформатори и опрема за дистрибуцију електричне енергије	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 27
27.2Z	Батерије и акумулатори	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 27.2) и из увоза за област 27
27.3Z	Жичана и кабловска опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 27.3) и из увоза за област 27
27.4Z	Опрема за осветљење	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 27.4) и из увоза за област 27
27.5Z	Апарати за домаћинство	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 27.5) и из увоза за област 27
27.9Z	Остала електрична опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 27.9) и из увоза за област 27
28.1Z	Машине опште намене	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 28.1) и из увоза за област 28
28.2Z	Остале машине за општу намену	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 28.2) и из увоза за област 28
28.3Z	Машине за пољопривреду и шумарство	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 28.3) и из увоза за област 28
28.4Z	Машине за обраду метала и алатне машине	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 28.4) и из увоза за област 28
28.9Z	Остале машине специјалне намене	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 28.9) и из увоза за област 28
29.1Z	Моторна возила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 29.1) и из увоза за област 29
29.2G	Каросерије за моторна возила; приколице и полуприколице	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 29.2) и из увоза за област 29
29.2S	Услуге обнављања, монтаже, опремања за све врсте возила, приколице и полуприколице	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 29
29.3Z	Делови и прибор за моторна возила и мотори за њих	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 29.3) и из увоза за област 29
30.1Z	Бродови и чамци	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 30
30.2Z	Железничке локомотиве и шинска возила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (за грану 30.2) и из увоза за област 30
30.3Z	Ваздушне и свемирске летелице и одговарајућа опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 30
30.4Z	Војна борбена возила	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 30

* Листа производа у табели 25 односи се на номенклатуру производа коришћену при изради табела понуде и употребе, која је изведена на основу класификације производа по делатностима

Табела 25. Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова (наставак)

Шифра* и опис производа		Дефлатори
30.9Z	Остала транспортна средства	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 30
30.SZ	Реконструкција бродова, плутајућих платформи и пловних структура; подуговарачки послови као део производње бродова и пловних структура; поправке и опремање железничких и трамвајских локомотива и шинских возила; подуговарачки послови као део производње железничких локомотива и шинских возила; услуге ремонта авиона и авионских мотора	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 30
31.ZZ	Намештај	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 31
32.1Z	Накит, бижутерија и слични производи	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 32
32.2Z	Музички инструменти	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 32
32.3Z	Спортска опрема	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 32
32.4Z	Игре и играчке	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 32
32.5Z	Медицински и стоматолошки инструменти и материјали	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 32
32.9Z	Остала прерађивачка добра	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 32
33.1Z	Услуге поправке металних производа, машина и опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 32
33.2Z	Услуге монтаже индустријских машина и опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и из увоза за област 32
35.1A	Електрична енергија; услуге трговине електричном енергијом	индекс цена произвођача и дистрибуције електричне енергије
35.1B	Услуге преноса електричне енергије; услуге дистрибуције електричне енергије	индекс цена произвођача и дистрибуције електричне енергије
35.2A	Произведени гас; услуге трговине гасовитих горива гасоводом	индекс цена произвођача и дистрибуције природног гаса
35.2B	Услуге дистрибуције гасовитих горива гасоводом	индекс цена произвођача и дистрибуције природног гаса
35.3Z	Услуге снабдевања паром и климатизацијом	индекс цена произвођача индустријских производа за грану 35.3
36.ZZ	Услуге сакупљања, пречишћавања и дистрибуције воде	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
37.ZZ	Услуге уклањања отпадних вода	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
38.ZZ	Услуге сакупљања, обраде и одлагања отпада; услуге поновног искоришћавања отпадних материја	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
39.ZZ	Услуге санације, рекултивације и друге услуге у области управљања отпадом	индекс цена произвођача индустријских производа за област 36
41.AZ	Разрада грађевинских пројеката	композитни индекс цена за зграде и остале грађевине
41.BZ	Изградња стамбених и нестамбених зграда	композитни индекс цена за зграде и остале грађевине
42.ZZ	Изградња осталих грађевина	композитни индекс цена за зграде и остале грађевине
43.ZZ	Специјализовани грађевински радови	композитни индекс цена за зграде и остале грађевине

* Листа производа у табели 25 односи се на номенклатуру производа коришћену при изради табела понуде и употребе, која је изведена на основу класификације производа по делатностима

Табела 25. Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова (наставак)

Шифра* и опис производа	Дефлатори
45.1Z Услуге трговине моторним возилима	пондерисан индекс потрошачких цена који укључује цене: аутомобила, резервних делова и одржавање и поправку транспортних средстава
45.2Z Услуге одржавања и поправке моторних возила	пондерисан индекс потрошачких цена који укључује цене: аутомобила, резервних делова и одржавање и поправку транспортних средстава
46.1Z Услуге трговине на велико за накнаду	пондерисан индекс цена произвођача индустријских производа и имплицитни дефлатор увоза робе
46.9Z Трговинска маржа код трговине на велико	пондерисан индекс цена произвођача индустријских производа и имплицитни дефлатор увоза робе
47.ZZ Услуге трговине на мало	пондерисан индекс потрошачких цена: који искључује: воду (из комуналних система), електричну енергију и моторна возила, мотоцикле и њихове делове
49.1Z Услуге копненог превоза путника	индекс потрошачких цена, превоз путника друмом
49.2Z Услуге железничког превоза терета; услуге друмског превоза терета и услуге пресељења	индекс потрошачких цена, превоз путника железницом
50.AZ Услуге превоза путника унутрашњим пловним путевима	индекс потрошачких цена транспортних услуга
50.BZ Услуге превоза терета унутрашњим пловним путевима	индекс потрошачких цена транспортних услуга
51.1Z Услуге ваздушног превоза путника	индекс потрошачких цена, превоз путника авионом
51.2Z Ваздушни превоз терета и услуге ваздушног саобраћаја	индекс потрошачких цена, превоз путника авионом
52.1Z Услуге складиштења	индекс потрошачких цена транспортних услуга
52.2Z Пратеће активности у саобраћају	индекс потрошачких цена транспортних услуга
53.Z Поштанске и курирске услуге	индекс потрошачких цена поштанских услуга
55.ZZ Услуге смештаја	укупан индекс потрошачких цена
56.ZZ Услуге припремања и послуживања хране и пића	индекс потрошачких цена, ресторани и хотели
58.1Z Услуге издавања књига, часописа и друге издавачке услуге	композитни индекс потрошачких цена услуга и индекс увозних цена
58.2Z Услуге издавања софтвера	композитни индекс потрошачких цена услуга и индекс увозних цена
59.ZZ Кинематографска и телевизијска продукција, снимање звучних записа и издавање музичких записа	композитни индекс потрошачких цена услуга и индекс увозних цена
60.ZZ Програмске активности и емитовање	индекс потрошачких цена услуга
61.ZZ Телекомуникационе услуге	индекс потрошачких цена услуга телекомуникација
62.ZZ Рачунарско програмирање, консултатске и остале повезане делатности	композитни индекс за софтвере и базе података
63.ZZ Информационе услужне делатности	композитни индекс за софтвере и базе података
64.ZZ Финансијске услуге, осим осигурања и пензијских фондова	индекс потрошачких цена финансијских услуга
64.FI FISIM	
65.ZZ Осигурање	индекс потрошачких цена услуга осигурања
66.ZZ Помоћне делатности у пружању финансијских услуга и осигурању	индекс потрошачких цена финансијских услуга
68.AZ Импутирани ренте	индекс потрошачких цена изнајмљивање стана
68.ZZ Пословање некретнинама, искључујући импутирани ренте	индекс потрошачких цена изнајмљивање стана
69.1Z Правни послови	индекс потрошачких цена услуга

* Листа производа у табели 25 односи се на номенклатуру производа коришћену при изради табела понуде и употребе, која је изведена на основу класификације производа по делатностима

Табела 25. Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова (наставак)

Шифра* и опис производа	Дефлатори
69.2Z Услуге рачуноводства, књиговодства и ревизорски послови; пореско саветовање	индекс потрошачких цена услуга
70.ZZ Управљачке делатности; саветовање у вези са управљањем	индекс потрошачких цена услуга
71.1Z Архитектонске и инжењерске услуге и техничко саветовање	композитни индекс цена за истраживање и развој, индекс увозних цена
71.2Z Услуге техничког испитивања и анализе	композитни индекс цена за истраживање и развој, индекс увозних цена
72.ZM Научно истраживање и развој (тржишно)	композитни индекс цена за истраживање и развој
72.ZN Научно истраживање и развој (нетржишно)	композитни индекс цена за истраживање и развој
73.1Z Услуге које пружају рекламне агенције	индекс потрошачких цена услуга
73.2Z Услуге истраживања тржишта и испитивања јавног мњења	индекс потрошачких цена услуга
74.1Z Специјализоване дизајнерске услуге	композитни индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
74.2Z Фотографске услуге	композитни индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
74.3Z Услуге превоза и тумачења	композитни индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
74.9Z Остале стручне, научне и техничке услуге	композитни индекс потрошачких цена услуга, индекс увозних цена
75.ZZ Ветеринарске услуге	индекс потрошачких цена ветеринарских услуга
77.AZ Услуге изнајмљивања и лизинга	индекс потрошачких цена услуга
77.DZ Лизинг интелектуалне својине и сличних производа, ауторских дела и предмета сродних права	индекс потрошачких цена услуга
78.ZZ Делатности запошљавања	индекс потрошачких цена услуга
7DZ Делатност путничких агенција, тур-оператера и услуге резервације и пратеће активности	укупан индекс потрошачких цена
80.ZZ Заштитне и истражне делатности	индекс потрошачких цена услуга
81.ZZ Услуге одржавања објеката и околине	индекс потрошачких цена услуга
82.ZZ Канцеларијско-административне и друге помоћне пословне делатности	индекс потрошачких цена услуга
84.ZZ Услуге јавне управе и одбране; услуге обавезног социјалног осигурања	индекс потрошачких цена услуга
85.ZM Услуге образовања (тржишне)	индекс потрошачких цена образовања
85.ZN Услуге образовања (нетржишне)	индекс потрошачких цена образовања
86.ZM Здравствене услуге (тржишне)	индекс потрошачких цена здравства
86.ZN Здравствене услуге (нетржишне)	индекс потрошачких цена здравства
87.ZM Услуге социјалне заштите са смештајем (тржишне)	индекс потрошачких цена здравства
87.ZN Услуге социјалне заштите са смештајем (нетржишне)	индекс потрошачких цена здравства
88.ZM Услуге социјалне заштите без смештаја (тржишне)	индекс потрошачких цена здравства
88.ZN Услуге социјалне заштите без смештаја (нетржишне)	индекс потрошачких цена здравства
90.ZM Стваралачке, уметничке и забавне услуге (тржишне)	композитни индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе, индекс увозних цена
90.ZN Стваралачке, уметничке и забавне услуге (нетржишне)	композитни индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе, индекс увозних цена

* Листа производа у табели 25 односи се на номенклатуру производа коришћену при изради табела понуде и употребе, која је изведена на основу класификације производа по делатностима

Табела 25. Дефлатори који се користе за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама по компонентама трошкова (наставак)

Шифра* и опис производа	Дефлатори
91.ZM Услуге библиотека, архива, музеја и остале културне услуге (тржишне)	композитни индекс потрошачких цена услуга културе, индекс увозних цена
91.ZN Услуге библиотека, архива, музеја и остале културне услуге (нетржишне)	композитни индекс потрошачких цена услуга културе, индекс увозних цена
92.ZZ Услуге коцкања и клађења	индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе
93.ZM Спортске услуге (тржишне)	индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе
93.ZN Спортске услуге (нетржишне)	индекс потрошачких цена услуга рекреације и културе
94.ZM Услуге организације на бази учлањена (тржишне)	индекс потрошачких цена – остале услуге
94.ZN Услуге организације на бази учлањена (нетржишне)	индекс потрошачких цена – остале услуге
95.1Z Услуге поправки рачунара и комуникационе опреме	индекс потрошачких цена – остале услуге
95.2Z Услуге поправки предмета за личну употребу и употребу у домаћинству	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0A Прање и хемијско чишћење текстилних и крзнених производа	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0B Фризерске и козметичке услуге	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0C Погребне и сродне услуге	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0D Услуге неге и одржавања тела	индекс потрошачких цена – остале услуге
96.0I Остале непоменуте личне услуге	индекс потрошачких цена – остале услуге
97.ZZ Услуге домаћинстава као послодаваца	индекс потрошачких цена – остале услуге

* Листа производа у табели 25 односи се на номенклатуру производа коришћену при изради табела понуде и употребе, која је изведена на основу класификације производа по делатностима

5.3.3 СЕКТОР А: ПОЉОПРИВРЕДА, ШУМАРСТВО И РИБАРСТВО

Обрачун додате вредности у сталним ценама за област 01 Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности највећим делом базира се на обрачунама у сталним ценама Економских рачуна пољопривреде (*Economic Accounts for Agriculture – EAA*).

Обрачун који се примењује у ЕАА врши се применом методе дупле дефлације.

Аутпут (вредност пољопривредне производње) у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем вредности аутпута у текућим ценама индексима цена произвођача пољопривредних производа. Обрачун се врши на нивоу производа. Обрачун у сталним ценама у РЗС изводи се за следећу групу производа: жито, индустријско биље, крмно биље, поврће и хортикултурни производи, кромпир, воће, вино, маслиново уље, остали биљни производи, говеда, свиње, коњи, овце и козе, живина, остала стока, млеко, јаја, остали производи сточарства, пољопривредне услуге. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем вредности међуфазне потрошње у текућим ценама индексом цена репродукционог материјала и услуга у пољопривреди на следећем нивоу производа: семе и садни материјал, енергија и мазива, ђубриво, средства за заштиту биља и пестициди, сточна храна, одржавање материјала. За остале елементе међуфазне потрошње као дефлатори користе се одговарајући индекси цена.

Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

Табела 26. Индикатори за обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама

Елементи међуфазне потрошње	Индикатори
Семе и садни материјал	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди – семе и садни материјал
Енергија и мазива	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди – енергија и мазива
Ћубриво	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди – ђубриво
Средства за заштиту биља и пестициди	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди – средства за заштиту биља и пестициди
Елементи међуфазне потрошње	Индикатори
Ветеринарски трошкови	композитни индекс цена за ветеринарске трошкове
Сточна храна	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди – сточна храна
Одржавање материјала	индекс цена репродукционог материјала, средстава рада и услуга у пољопривреди – одржавање материјала
Одржавање објеката	индекс потрошачких цена
Пољопривредне услуге	индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
Остала добра и услуге	индекс потрошачких цена

БДВ у сталним ценама за област 02 Шумарство и сеча дрвећа израчунава се применом једноструке индикатор методе. Обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама базне године множи индексом физичког обима искоришћавања шума. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи ратио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* ратио) из претходне године множи аутпуту у сталним ценама у текућој години. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

БДВ у сталним ценама за област 03 Рибарство и аквакултуре израчунава се применом једноструке индикатор методе. Обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама дефлационира индексом цена произвођача производа рибарства. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи ратио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* ратио) из претходне године множи аутпуту у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора *A* Пољопривреда, шумарство и рибарство у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.4 СЕКТОР В: РУДАРСТВО

За израчунавање додате вредности у сталним ценама користи се метода дупле дефлације за све области које су сврстане у овај сектор. То значи да се аутпут и међуфазна потрошња посебно обрачунавају у сталним ценама. Детаљан опис обрачуна дефлатора дат је у претходном поглављу. За сваку област вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Међуфазна потрошња у

сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора *В* Рударство у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.5 СЕКТОР С: ПРЕРАЂИВАЧКА ИНДУСТРИЈА

За израчунавање додате вредности у сталним ценама користи се метода дупле дефлације за све области које су сврстане у овај сектор. То значи да се аутпут и међуфазна потрошња посебно обрачунавају у сталним ценама. Детаљан опис обрачуна дефлатора дат је у претходном поглављу. За сваку област вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Међуфазна потрошња у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора *С* Прерађивачка индустрија у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.6 СЕКТОР D: СНАБДЕВАЊЕ ЕЛЕКТРИЧНОМ ЕНЕРГИЈОМ, ГАСОМ И ПАРОМ

Сектор *D* Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација обухвата: производњу и снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и топлим водом помоћу мрежног система цевовода, магистралних водова и мрежних електричних каблова.

За израчунавање бруто додате вредности у сталним ценама овог сектора користи се метода дупле дефлације која је примењена за све групе и гране које су сврстане у овај сектор. То значи да се аутпут и међуфазна потрошња посебно обрачунавају у сталним ценама. Детаљан опис обрачуна дефлатора дат је у претходном поглављу.

За сваку грану или групу вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим индексом цена. Међуфазна потрошња у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора *D* Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих грана и група сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

Прикупљање података о ценама електричне енергије и природног гаса врши се путем истраживања о ценама електричне енергије и природног гаса у складу са методологијом Евростата, а динамика прикупљања података је полугодишња. Подаци о производњи, преносу и дистрибуцији електричне енергије прикупљају се од јавног предузећа „Електропривреда Србије“ (ЕПС), а доступни су подаци о количини и вредности произведене и дистрибуиране електричне енергије крајњим потрошачима. На основу ових података изведени су подаци о ценама.

Подаци о производњи и дистрибуцији гаса прикупљају се од јавног предузећа „Србијасгас“. Доступни су подаци о количини и вредности дистрибуираног гаса крајњим потрошачима. На основу ових података изведени су подаци о ценама.

Подаци о ценама за грану Снабдевање паром и климатизација преузимају се из одељења статистике цена.

Табела 27. Индикатори за обрачун аутпута и међуфазне потрошње сектора D

Грана/група	Индикатори за дефлацију аутпута	Индикатори за дефлацију међуфазне потрошње
35.11 Производња електричне енергије	индекс цена произвођача за производњу и дистрибуцију електричне енергије	композитни индекс цена (индекси цена произвођача индустријских производа, индекси потрошачких цена и индекси цена произвођача индустријских производа из увоза)
35.12 Пренос електричне енергије	индекс цена произвођача за производњу и дистрибуцију електричне енергије	композитни индекс цена (индекси цена произвођача индустријских производа, индекси потрошачких цена и индекси цена произвођача индустријских производа из увоза)
35.13 Дистрибуција електричне енергије	индекс цена произвођача за производњу и дистрибуцију електричне енергије	композитни индекс цена (индекси цена произвођача индустријских производа, индекси потрошачких цена и индекси цена произвођача индустријских производа из увоза)
35.14 Трговина електричном енергијом	индекс цена произвођача за производњу и дистрибуцију електричне енергије	композитни индекс цена (индекси цена произвођача индустријских производа, индекси потрошачких цена и индекси цена произвођача индустријских производа из увоза)
35.2 Производња гаса и дистрибуција гасовитих горива гасоводима	индекс цена произвођача за производњу и дистрибуцију природног гаса	композитни индекс цена (индекси цена произвођача индустријских производа, индекси потрошачких цена и индекси цена произвођача индустријских производа из увоза)

5.3.7 СЕКТОР Е: СНАБДЕВАЊЕ ВОДОМ И УПРАВЉАЊЕ ОТПАДНИМ ВОДАМА

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор Е израчунава се применом једноструке индикатор методе. Обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама дефлационира индексом цена произвођача индустријских производа области 36 Скупљање, пречишћавање и дистрибуција воде. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (IO рацио) из претходне године множи аутпутот у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора Е Снабдевање водом; управљање отпадним водама, контролисање процеса уклањања отпада и сличне активности, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.8 СЕКТОР F: ГРАЂЕВИНАРСТВО

За израчунавање бруто додате вредности у сталним ценама користи се метода дупле дефлације за све области које су сврстане у овај сектор. То значи да се аутпут и међуфазна потрошња посебно обрачунавају у сталним ценама. Детаљан опис обрачуна дефлатора дат је у претходном поглављу. За сваку област вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама композитним индексом цена за зграде и остале грађевине (објашњено у делу Бруто инвестиције у основна средства – сталне цене). Међуфазна потрошња у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора *F* Грађевинарство, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.9 СЕКТОР G: ТРГОВИНА НА ВЕЛИКО И МАЛО, ПОПРАВКА МОТОРНИХ ВОЗИЛА

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор *G* израчунава се применом једноструке индикатор методе.

Обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама дефлационира одговарајућим индексом цена.

За област 45 Трговина на велико и трговина на мало и поправка моторних возила и мотоцикала, аутпут у текућим ценама дефлационира се композитним индексом који је добијен пондерисањем потрошачких цена за одговарајуће групе производа. Пондери су преузети из статистике цена.

За област 46 Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима, аутпут у текућим ценама дефлационира се композитним индексом који је добијен пондерисањем цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и имплицитног дефлатора увоза робе. Пондери су учешћа вредности домаће производње и увоза у укупној вредности расположивих добара.

За област 47 Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима, аутпут у текућим ценама дефлационира се композитним индексом који представља пондерисан индекс потрошачких цена, који искључује воду (из комуналних система), електричну енергију и моторна возила, мотоцикле и њихове делове. Подаци се преузимају из статистике цена.

Међуфазна потрошња у сталним ценама за све три области обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* рацио) из претходне године множи аутпутотом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора *G* Трговина на велико и трговина на мало; поправка моторних возила и мотоцикала, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.10 СЕКТОР Н: САОБРАЋАЈ И СКЛАДИШТЕЊЕ

Овај сектор обухвата следеће области: 49 – Копнени саобраћај и цевоводни транспорт; 50 – Водени саобраћај; 51 – Ваздушни саобраћај; 52 – Складиштење и пратеће активности у саобраћају и 53 – Поштанске активности.

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор *Н* израчунава се применом једноструке индикатор методе, осим за област 51 – Ваздушни саобраћај, где се за обрачун користи метода дупле дефлације.

За област 49 обрачун се врши тако што се аутпут у текућим ценама базне године множи индексом физичког обима транспортних услуга, који је обрачунат на основу квантитативних показатеља (путнички и тонски километри).

За област 50 аутпут у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена за транспортне услуге.

За област 52 аутпут у текућим ценама дефлационира се пондерисаним индексом потрошачких цена за транспортне услуге.

За област 53 аутпут у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена поштанских услуга.

Међуфазна потрошња у сталним ценама за ове области обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* рацио) из претходне године множи аутпутуом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама ових области добија се као разлика аутпута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

За израчунавање бруто додате вредности у сталним ценама области 51 примењује се метода дупле дефлације. Вредност аутпута у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама индексом потрошачких цена транспортних услуга – превоз путника авионом. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим композитним индексом цена. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика ова два агрегата.

Бруто додата вредност сектора *Н* Саобраћај и складиштење у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.11 СЕКТОР I: УСЛУГЕ СМЕШТАЈА И ИСХРАНЕ

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор *I* израчунава се применом једноструке индикатор методе.

За област 55 – Смештај, аутпут у текућим ценама дефлационира се укупним индексом потрошачких цена.

За област 56 – Делатност припремања и послуживања хране и пића, аутпут у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена за ресторане и хотеле.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* рацио) из претходне године множи аутпутуом у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика аутпута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

Бруто додата вредност сектора *I* Услуге смештаја и исхране, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.12 СЕКТОР J: ИНФОРМИСАЊЕ И КОМУНИКАЦИЈЕ

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у сектор *J* израчунава се применом једноструке индикатор методе.

За области 58 – Издавачке делатности, 59 – Кинематографска и телевизијска продукција, снимање звучних записа и издавање музичких записа, 60 – Програмске активности и емитовање и 63 – Информационе услужне делатности, аутпут у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена услуга.

За област 61 – Телекомуникације, аутпут у текућим ценама дефлационира се пондерисаним индексом потрошачких цена фиксне телефоније, мобилне телефоније и издатака за интернет. Пондери су преузети из статистике цена.

За област 62 – Рачунарско програмирање, консултантске и с тим повезане делатности, аутпут у текућим ценама дефлационира се композитним индексом цена за софтвере и базе података.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* рацио) из претходне године множи аутпутот у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика аутпута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

Бруто додата вредност сектора *J* Информисање и комуникације у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.13 СЕКТОР K: ФИНАНСИЈСКЕ ДЕЛАТНОСТИ И УСЛУГЕ ОСИГУРАЊА

Обрачун бруто додате вредности у сталним ценама за финансијски сектор карактерише разноликост метода која произлази из специфичности појединих подсектора и начина обрачуна њиховог аутпута. Свакако најважније место у овом сектору у погледу бруто додате вредности заузима област 64 – Финансијске услуге, осим осигурања и пензијских фондова. Активности финансијских услуга обухватају активности Народне банке Србије, комерцијалних банака, поштанских штедионица, компанија за финансијски лизинг, инвестиционих фондова и других финансијских посредника. За ову област специфично је да највећи део аутпута чине каматне марже, тј. *FISIM* о чијем обрачуну и алокацији је већ било речи. Сходно томе, обрачун аутпута у сталним ценама захтева да се на посебан начин третирају тј. дефлационирају и сведу на реалне вредности *FISIM* и остали елементи аутпута, пре свега банкарске провизије и накнаде. Основни извори података су финансијски извештаји и истраживање „Комплексни годишњи извештај за финансијске институције – КГИ-02“. Истраживањем КГИ-02 се прикупљају детаљни подаци о структури међуфазне потрошње.

За период 2005-2014. за област 64 КД 2010 додата вредност у сталним ценама обрачуната је применом једноструке индикатор методе. Аутпут у сталним ценама добијен је тако што је вредност у текућим ценама дефлационирана индексом потрошачких цена финансијских услуга. Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачуната је тако што је годишњи рацио

међуфазне потрошње и аутопута у текућим ценама (*IO* рацио) из претходне године помножен аутопутем у сталним ценама текуће године.

За године од 2015. обрачун је значајно унапређен јер су се стекли услови за примену методе дупле дефлације за обрачуна у сталним ценама. Аутопут области 64 подељен је на три компоненте: *FISIM*, провизије и накнаде и услуге централне банке. За сваку компоненту посебно се врши обрачун у сталним ценама.

FISIM је први пут алоциран на институционалне секторе у ревизији националних рачуна која је спроведена 2014. године. Подаци о референтним стопама и ефективним каматним стопама по институционалним секторима расположиви су од 2011. године.

Производња финансијског посредовања не може се директно мерити, јер финансијске институције обично не наплаћују својим клијентима ову врсту услуге. Њихов аутопут мери се индиректно.

Услуге финансијског посредовања индиректно мерене (*Financial intermediation services indirectly measured – FISIM*)

Обрачун *FISIM*-а у текућим и сталним ценама утврђује се прописаним стандардом. Методолошки оквир дефинисан је у документима *Council Regulation 448/98, the Commission Regulation 1889/2002* и *Handbook on prices and volume measures in national accounts (2016 edition)*.

FISIM представља индиректно мерену накнаду за услуге посредовања, коју финансијски посредник остварује у трансакцијама кредитима и депозитима институционалних сектора. У стварности, ова накнада се не појављује експлицитно, већ у облику камате коју плаћају корисници, а коју прикупљају финансијски посредници. Обрачун *FISIM*-а заснива се на методи референтне каматне стопе, како је прописано међународним стандардима.

Разлике између референтне стопе и ефективне каматне стопе на кредите или депозите представљају каматну маржу, коју остварују финансијски посредници.

Подаци о кредитима, депозитима и интерним референтним стопама преузимају се од Народне банке Србије.

FISIM се у сталним ценама израчунава тако што се стања кредита и депозита дефлационирају имплицитним дефлатором цена за финалну домаћу тражњу. Стања кредита и депозита се деле на корисничке институционалне секторе. Подсектори који пружају *FISIM* су *S.122* (депозитне институције осим централне банке) и други финансијски посредници, осим осигуравајућих друштава и пензионих фондова (*S.125*). По конвенцији, *FISIM* се не обрачунава за централну банку (*S.121*). *FISIM* резидентних финансијских институција израчунава се према резидентном кориснику тј. осталим нефинансијским институционалним секторима. Кредити домаћинстава рашчлањују се на кредите домаћинствима као власницима некорпоративних предузећа, стамбене кредите и потрошачке кредите, а депозити се рачунају као депозити домаћинстава која су власници неинкорпорисаних предузећа и домаћинстава као потрошача.

***FISIM* у сталним ценама депозита =**

стања депозита институционалног сектора / индекс цена * маржа базног периода на депозите (референтна стопа базног периода минус ефективна каматна стопа на депозите у базном периоду)

***FISIM* у сталним ценама кредита =**

стања кредита институционалног сектора / индекс цена * маржа базног периода на кредите (ефективна каматна стопа на кредите у базном периоду минус референтна стопа базног периода).

***FISIM* у сталним ценама =**

***FISIM* у сталним ценама депозита + *FISIM* у сталним ценама кредита**

Аутпут у сталним ценама централне банке обрачунава се на сличан начин као и у текућим ценама. То даље значи да се примењује трошковна (*input cost*) метода, сумирају се све трошковне компоненте. Свака трошковна компонента обрачунава се посебно.

$$\text{Аутпут} = \text{Накнаде за запослене} + \text{Међуфазна потрошња} + \text{Потрошња основних средстава} + \text{Остали порези на производњу}$$

Додата вредност обрачунава се на следећи начин:

1. Накнаде за запослене у сталним ценама израчунавају се дефлационирањем накнада запосленима индексом бруто плата НБС.
2. Међуфазна потрошња у сталним ценама израчунава се дефлационирањем међуфазне потрошње у текућим ценама композитним индексом цена. Главни извор података је „Комплексно годишње истраживање о финансијским институцијама“ КГИ-02. Ово истраживање укључује посебан модул са подацима о класификацији производа по делатностима (*CPA*) за међуфазну потрошњу за потребе састављања табела понуде и употребе (*SUT*). Структура међуфазне потрошње одређена је за 94 категорије потрошње роба и услуга.
3. Потрошња основних средстава у сталним ценама обрачунава се дефлацијом вредности у текућим ценама композитним индексом цена за софтвере и базе података. Укупна улагања у софтвере обухватају и инвестиционе компоненте купљеног софтвера и развој софтвера за интерну употребу.
4. Порези на производњу у сталним ценама обрачунавају се тако што се вредност аутпута у сталним ценама текуће године множи рациом пореза на производњу и аутпута у текућим ценама у базној години.

Накнаде и провизије обухватају следеће трошкове: плаћања за вођење рачуна код банака, конверзије валута, накнаде за тражено или принудно прекорачење, трошкове за посебне трансакције, плаћања за саветодавне услуге, плаћања за чување драгоцености. Накнаде и провизије у сталним ценама израчунавају се дефлационирањем вредности у текућим ценама индексом цена произвођача финансијских услуга.

Индекс цена произвођача финансијских услуга обрачунава се у РЗС-у од 2007. године на бази података прикупљених од једанаест банака. Месечни подаци о ценама укључују следеће трошкове за услуге: динарску штедњу, текуће и жиро рачуне, домаћа плаћања, међународна плаћања, средњорочне и дугорочне кредите, платне картице, сефове, итд. На основу ових података о ценама, у складу са правилима за израду индекса, израчунавају се квартални и годишњи индекси цена произвођача финансијских услуга.

Аутпут за услуге осигурања (област 65) обрачунава се на основу накнада за услугу која се обрачунава као разлика између прихода од премија, укључујући приходе од уложених премија и потраживања, и доспелих штета, укључујући и све резерве. Ова област састоји се од пословних субјеката који се баве пружањем услуга осигурања – животног и неживотног осигурања, реосигурања и пензионих фондова.

Обрачун аутпута за осигурање у сталним ценама врши се применом методе екстраполације. Као индикатор користи се композитни индекс – број осигураника (према врсти осигурања) пондерисан премијама осигурања (према врсти осигурања) из претходне године. Обрачун аутпута пензионих фондова веома је сличан обрачуну аутпута животног осигурања.

Међуфазна потрошња у сталним ценама израчунава се дефлационирањем међуфазне потрошње у текућим ценама композитним индексом цена. Главни извор података је статистичко истраживање „Комплексни годишњи извештај за финансијске институције –

КГИ-02“. Ово истраживање укључује посебан модул са подацима о класификацији производа (CРА) за међуфазну потрошњу за потребе састављања табела понуде и употребе (SUT). Структура међуфазне потрошње одређена је за 94 категорије потрошње роба и услуга. Пондери сваке категорије трошкова множе се одговарајућим индексом потрошачких цена. Аутпут за област 66 – Помоћне активности у финансијским услугама и делатностима осигурања обрачунава се дефлационирањем вредности у текућим ценама индексом потрошачких цена за финансијске услуге.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем међуфазне потрошње у текућим ценама композитним индексом цена на исти начин као и за области 64 и 65.

Бруто додата вредност сектора *K* – Финансијске делатности и делатност осигурања, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.14 СЕКТОР L: ПОСЛОВАЊЕ НЕКРЕТНИНАМА

У сектору *L*, посебан обрачун примењује се за импутиране ренте. Део аутпута који се односи на услуге становања домаћинстава екстраполира се квантитативним показатељима (индекс физичког обима укупне површине станова – корисна површина станова), добијеним од статистике грађевинарства. Детаљно објашњење овог индикатора дато је у делу који описује обрачун у сталним ценама издатака за финалну потрошњу домаћинстава.

Преостали део аутпута дефлационира се индексом потрошачких цена изнајмљивања стана.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи ратио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* ратио) из претходне године множи аутпутот у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама овог сектора добија се као разлика аутпута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.15 СЕКТОР M: СТРУЧНЕ, НАУЧНЕ, ИНОВАЦИОНЕ И ТЕХНИЧКЕ ДЕЛАТНОСТИ; СЕКТОР N: АДМИНИСТРАТИВНЕ И ПОМОЋНЕ УСЛУЖНЕ ДЕЛАТНОСТИ

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у секторе *M* и *N* израчунава се применом једноструке индикатор методе.

За све области аутпут у текућим ценама дефлационира се одговарајућим индексом потрошачких цена.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи ратио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* ратио) из претходне године множи аутпутот у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама свих области добија се као разлика аутпута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

Бруто додата вредност сектора *M* и *N*, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.16 СЕКТОР О: ДРЖАВНА УПРАВА И ОДБРАНА; ОБАВЕЗНО СОЦИЈАЛНО ОСИГУРАЊЕ

Имајући у виду да је вредност нетржишних услуга одређена преко трошкова, вредност у сталним ценама је могуће одредити преко трошкова вреднованих у ценама базног периода, тј. преко вредности међуфазне потрошње, накнада запосленима, нето осталих пореза на производњу и потрошње основних средстава, исказаних у ценама претходне године. Ово представља трошковну (*input-cost*) методу.

Целокупни аутпут сектора државе стварају нетржишни произвођачи. Аутпут се обрачунава применом трошковог приступа. То значи да је обрачун аутпута у сталним ценама извршен на исти начин као и обрачун у текућим ценама, односно применом трошковог приступа као сума вредности међуфазне потрошње, накнада запосленима, нето осталих пореза на производњу и потрошње основних средстава, исказаних у ценама претходне године. Бруто додата вредност добија се као сума вредности накнада запосленима, нето осталих пореза на производњу и потрошње основних средстава, исказаних у ценама претходне године.

Начин обрачуна сваке категорије трошкова у сталним ценама, укључујући и међуфазну потрошњу, објашњен је у делу који описује обрачун у сталним ценама издатака за финалну потрошњу државе.

5.3.17 СЕКТОР Р: ОБРАЗОВАЊЕ

Обрачун аутпута у сталним ценама врши се одвојено за две групе произвођача: нетржишне произвођаче (део који, са расходне стране, представља издатке за финалну потрошњу сектора државе за образовање у сталним ценама) и тржишне произвођаче.

Аутпут за тржишне произвођаче у ценама претходне године обрачунава се применом једноструке индикатор методе, тј. аутпут тржишних произвођача услуга образовања у текућим ценама (нпр. приватне школе, ауто школе) дефлационира се индексом потрошачких цена образовања.

Међуфазна потрошња у сталним ценама код тржишних произвођача обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* рацио) из претходне године множи аутпутотом у сталним ценама текуће године.

У случају нетржишних произвођача, обрачун аутпута у сталним ценама врши се на исти начин као и обрачун у текућим ценама, односно као сума вредности међуфазне потрошње, накнада запосленима, нето осталих пореза на производњу и потрошње основних средстава, исказаних у ценама претходне године. Начин обрачуна сваке категорије трошкова у сталним ценама објашњен је у делу који описује обрачун у сталним ценама издатака за финалну потрошњу државе.

Обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама за нетржишне произвођаче врши се дефлационирањем истим композитним индексом цена који је објашњен у делу о издацима за финалну потрошњу државе у сталним ценама.

Укупан аутпут у ценама претходне године за сектор Р – Образовање добија се сумирањем аутпута тржишних и нетржишних произвођача у ценама претходне године. Укупна међуфазна потрошња у ценама претходне године обрачунава се сумирањем међуфазне потрошње тржишних и нетржишних произвођача у ценама претходне године. Бруто додата вредност у ценама претходне године обрачунава се као разлика ова два агрегата. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.18 СЕКТОР Q: ЗДРАВСТВЕНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Сектор Q обухвата услуге здравствене и социјалне заштите.

Највећи део производње у овом сектору обављају нетржишни произвођачи, односно пословни субјекти који су класификовани у сектор државе.

У случају нетржишних произвођача, обрачун аутпута у сталним ценама врши се на исти начин као и обрачун у текућим ценама, односно као сума вредности међуфазне потрошње, накнада запосленима, нето осталих пореза на производњу и потрошње основних средстава, исказаних у ценама претходне године. Начин обрачуна сваке категорије трошкова у сталним ценама објашњен је у делу који описује обрачун у сталним ценама издатака за финалну потрошњу државе.

Обрачун међуфазне потрошње у сталним ценама за нетржишне произвођаче врши се дефлационирањем истим композитним индексом цена који је објашњен у делу о издацима за финалну потрошњу државе у сталним ценама.

Аутпут за тржишне произвођаче у ценама претходне године обрачунава се применом једноструке индикатор методе, тј. аутпут у текућим ценама дефлационира се одговарајућим индексом потрошачких цена.

Аутпут области 86 Здравствене делатности, у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена здравства.

Аутпут области 87 Социјална заштита са смештајем и области 88 Социјална заштита без смештаја, у текућим ценама дефлационира се индексом потрошачких цена услуга.

Међуфазна потрошња у сталним ценама за све области сврстане у сектор Q Здравствена и социјална заштита, код тржишних произвођача, обрачунава се тако што се годишњи рацио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (IO рацио) из претходне године множи аутпутуом у сталним ценама текуће године.

Укупан аутпут у сталним ценама сектора Q Здравствена и социјална заштита добија се сумирањем аутпута у ценама претходне године тржишних и нетржишних произвођача свих области сврстаних у овај сектор.

Укупна међуфазна потрошња у сталним ценама сектора Q Здравствена и социјална заштита обрачунава се сумирањем међуфазне потрошње у ценама претходне године тржишних и нетржишних произвођача свих области сврстаних у овај сектор.

Бруто додата вредност у ценама претходне године обрачунава се као разлика ова два агрегата.

Бруто додата вредност у ценама претходне године сектора Q Здравствена и социјална заштита добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године свих области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

5.3.19 СЕКТОР R: УМЕТНОСТ, ЗАБАВА И РЕКРЕАЦИЈА; СЕКТОР S: ОСТАЛЕ УСЛУЖНЕ ДЕЛАТНОСТИ; СЕКТОР T: ДЕЛАТНОСТ ДОМАЋИНСТВА КАО ПОСЛОДАВЦА

Бруто додата вредност у сталним ценама за области које су сврстане у секторе R, S и T израчунава се применом једноструке индикатор методе.

За све области аутпут у текућим ценама дефлационира се одговарајућим индексом потрошачких цена.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се тако што се годишњи ратио међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама (*IO* ратио) из претходне године множи аутпуту у сталним ценама текуће године. Бруто додата вредност у сталним ценама свих области добија се као разлика аутпута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

Бруто додата вредност сектора *R* Уметност; забава и рекреација, у ценама претходне године добија се сумирањем бруто додатих вредности у ценама претходне године области сврстаних у овај сектор. Затим се сви агрегати уланчавају да би се добиле серије са изабраном референтном годином.

Исти принцип примењен је и за секторе *S* и *T*.

5.3.20 ПОРЕЗИ И СУБВЕНЦИЈЕ НА ПРОИЗВОДЕ

Порези на производе израчунавају се за следеће групе:

1. Порез на додату вредност (ПДВ) — укупно

2. Акцизе на:

- алкохол
- дуван
- бензин
- остале акцизне робе

3. Остали порези на производе — укупно

4. Царине — укупно

Пореска стопа, за све врсте пореза, процењује се на основу података о порезу на производе и података о издацима за финалну потрошњу домаћинстава. На основу података о издацима за финалну потрошњу домаћинстава формирају се посебне групе роба и услуга за које су прописане одређене врсте пореза на производе. Пореска стопа добија се као однос између појединих категорија пореза и издатака за финалну потрошњу домаћинстава у текућим ценама у претходној (базној) години.

Обрачуни у сталним ценама за порезе на производе, изводе се коришћењем ратиона. Годишњи ратио пореза на производе (осим на увоз) према одговарајућим агрегатима из финалне потрошње домаћинстава из претходне године примењује се на агрегат у сталним ценама у текућој години. Иста процедура примењује се за све врсте пореза.

За порезе на увоз производа (царине) годишњи ратио пореза на увоз према увозу робе из претходне године примењује се у текућој години на дефлациониране вредности увоза робе.

Извори података за субвенције су подаци о расходима буџета Републике Србије. Подаци се приказују као стварна плаћања у обрачунском периоду, на готовинској основи.

Највећи део субвенција на производе намењен је пољопривреди и производњи прехранбених производа. За израчунавање субвенција у сталним ценама користи се метода екстраполације. Субвенције на производе у текућим ценама из претходне године екстраполирају се композитним индексом, који се добија пондерисањем индекса физичког обима пољопривредне производње и индекса физичког обима производње хране. Као пондери користе се годишње структуре субвенција које се издвајају из буџета за ове делатности.

5.4 БДП ПРЕМА РАСХОДНОМ ПРИСТУПУ

БДП према расходном приступу представља суму издатака за финалну потрошњу домаћинства, непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД) и државе, бруто инвестиција у основна средства, промена у драгоценостима, промена у залихама и вредности нето извоза робе и услуга.

- издаци за финалну потрошњу домаћинства обрачунавају се на четвороцифарском или петоцифарском нивоу Класификације личне потрошње по намени (COICOP), за резидените у иностранству и нерезидените на територији Републике Србије;
- издаци за финалну потрошњу НПИД обрачунавају се на нивоу укупног агрегата;
- издаци за финалну потрошњу државе обрачунавају се одвојено за индивидуалну и колективну потрошњу;
- обрачун бруто инвестиција у основна средства изводи се у складу са поделом основних средстава по техничкој структури;
- промене у драгоценостима обрачунавају се на нивоу укупног агрегата;
- промене у залихама обрачунавају се по типовима залиха;
- обрачун вредности извоза и увоза изводи се појединачно за извоз/увоз робе и извоз/увоз услуга.

5.4.1 ИЗДАЦИ ЗА ФИНАЛНУ ПОТРОШЊУ ДОМАЋИНСТАВА

Финална потрошња домаћинства у сталним ценама обрачунава се на четвороцифарском или петоцифарском нивоу *COICOP* као и за куповине резидената у иностранству и куповине нерезидената на домаћој територији.

За највећи број категорија, обрачун у сталним ценама врши се дефлационирањем вредности финалне потрошње у текућим ценама одговарајућим индексима потрошачких цена (*CPI*). За *COICOP* категорије за које тренутно у РЗС не постоје индекси потрошачких цена (болничке услуге, мотоцикли, морски и речни путнички саобраћај и комбиновани превоз путника/остале купљене транспортне услуге, *FISIM*) користе се међународно препоручени дефлатори. За наркотице и проституцију као дефлатор користи се годишњи индекс промене курса евра према домаћој валути.

Услуге становања домаћинства и образовање обрачунавају се у сталним ценама применом методе екстраполације. Вредности ових услуга у текућим ценама базне године екстраполирају се индексима физичког обима.

Вредност стамбених услуга екстраполира се индексом физичког обима укупне новоизграђене површине стамбеног простора у току године, добијеним од статистике грађевинарства. Вредност услуга предшколског и основног образовања екстраполира се пондерисаном стопом раста броја деце у предшколском образовању и броја ученика у основним школама. Вредност услуга средњег образовања екстраполира се стопом раста броја ученика у средњим школама. Вредност услуга високошколског образовања/терцијарног образовања екстраполира се стопом раста броја укупно регистрованих студената у Републици Србији. Подаци о услугама образовања добијају се од статистике образовања.

Директне куповине резидентних домаћинства у иностранству у сталним ценама добијају се дефлационирањем пондерисаним индексом потрошачких цена. Дефлатор за потрошњу резидената у иностранству је композитни индекс добијен пондерисањем одговарајућих индекса потрошачких цена (коригованих за промене девизних курсева) 5 најважнијих

партнера од којих се увозе туристичке услуге. Пондери су учешћа увоза туристичких услуга од сваке од земаља у суми увоза туристичких услуга од ових земаља. Подаци о рангу најважнијих партнера од којих се туристичке услуге увозе преузимају се од Народне банке Србије.

Директне куповине нерезидентних домаћинстава на домаћој територији у сталним ценама добијају се дефлационирањем укупним индексом потрошачких цена за Републику Србију.

Табела 28. Индикатори за обрачун финалне потрошње домаћинстава у сталним ценама

COICOP		Метод/индикатор
01.1.1	Хлеб и житарице	дефлација / индекс потрошачких цена
01.1.2	Месо	дефлација / индекс потрошачких цена
01.1.3	Риба и плодови мора	дефлација / индекс потрошачких цена
01.1.4	Млеко, сир и јаја	дефлација / индекс потрошачких цена
01.1.5	Уља и масти	дефлација / индекс потрошачких цена
01.1.6	Воће	дефлација / индекс потрошачких цена
01.1.7	Поврће	дефлација / индекс потрошачких цена
01.1.8	Шећер, цем, мед, чоколада и слаткиши	дефлација / индекс потрошачких цена
01.1.9	Остали прехранбени производи	дефлација / индекс потрошачких цена
01.2.1	Кафа, чај и какао	дефлација / индекс потрошачких цена
01.2.2	Минерална вода, безалкохолна пића, сокови од воћа и поврћа	дефлација / индекс потрошачких цена
02.1.0	Алкохолна пића	дефлација / индекс потрошачких цена
02.1.1	Жестока алкохолна пића	дефлација / индекс потрошачких цена
02.1.2	Вино	дефлација / индекс потрошачких цена
02.1.3	Пиво	дефлација / индекс потрошачких цена
02.2.0	Дуван	дефлација / индекс потрошачких цена
02.3.0	Наркотици	дефлација / индекс промене курса евра
03.1.1	Материјал за одећу	дефлација / индекс потрошачких цена
03.1.2	Одевни предмети	дефлација / индекс потрошачких цена
03.1.3	Остали одевни предмети	дефлација / индекс потрошачких цена
03.1.4	Чишћење, поправка и шивење одеће	дефлација / индекс потрошачких цена
03.2.1	Обућа	дефлација / индекс потрошачких цена
03.2.2	Поправка и изнајмљивање обуће	дефлација / индекс потрошачких цена
04.1.1	Стварна стамбена рента	дефлација / индекс потрошачких цена
04.2.1	Импутирана стамбена рента	екстраполација / индекс физичког обима
04.3.1	Материјали за одржавање и поправку стана	дефлација / индекс потрошачких цена
04.3.2	Услуге за одржавање и поправку станова	дефлација / индекс потрошачких цена
04.4.0	Снабдевање водом и остале стамбене услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
04.5.1	Електрична енергија	дефлација / индекс потрошачких цена
04.5.2	Гас	дефлација / индекс потрошачких цена
04.5.3	Течна горива	дефлација / индекс потрошачких цена
04.5.4	Чврста горива	дефлација / индекс потрошачких цена
04.5.5	Даљинско грејање	дефлација / индекс потрошачких цена
05.1.1	Намештај, расвета и декоративна опрема за стан	дефлација / индекс потрошачких цена
05.1.2	Теписи и остале подне облоге	дефлација / индекс потрошачких цена

Табела 28. Индикатори за обрачун финалне потрошње домаћинства у сталним ценама (наставка)

COICOP		Метод/индикатор
05.1.3	Поправка намештаја, расвете и подних простирки	дефлација / индекс потрошачких цена
05.2.0	Текстил за домаћинство	дефлација / индекс потрошачких цена
05.3.1	Велики кућни апарати	дефлација / индекс потрошачких цена
05.3.2	Мали електрични апарати	дефлација / индекс потрошачких цена
05.3.3	Поправка апарата за домаћинство	дефлација / индекс потрошачких цена
05.4.0	Посуђе и остали прибор за јело	дефлација / индекс потрошачких цена
05.5.1	Већи алати и опрема	дефлација / индекс потрошачких цена
05.5.2	Мали алати и разноврсни прибор	дефлација / индекс потрошачких цена
05.6.1	Средства за одржавање стана	дефлација / индекс потрошачких цена
05.6.2	Услуге за текуће одржавање стана	дефлација / индекс потрошачких цена
06.1.1	Лекови	дефлација / индекс потрошачких цена
06.1.2	Остали медицински производи	дефлација / индекс потрошачких цена
06.1.3	Терапеутски производи и опрема	дефлација / индекс потрошачких цена
06.2.1	Медицинске услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
06.2.2	Стоматолошке услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
06.2.3	Пратеће медицинске услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
06.3.0	Болничке услуге	дефлација / индекс потрошачких цена за здравство
07.1.1	Аутомобили	дефлација / индекс потрошачких цена
07.1.2	Мотоцикли	дефлација / индекс потрошачких цена за набавку возила
07.1.3	Бицикли	дефлација / индекс потрошачких цена
07.2.1	Резервни делови	дефлација / индекс потрошачких цена
07.2.2	Горива и мазива за путничка возила	дефлација / индекс потрошачких цена
07.2.3	Одржавање и поправка путничких возила	дефлација / индекс потрошачких цена
07.2.4	Остале услуге у вези са употребом возила	дефлација / индекс потрошачких цена
07.3	Транспортне услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
07.3.1	Превоз путника железницом	дефлација / индекс потрошачких цена
07.3.2	Превоз путника друмом	дефлација / индекс потрошачких цена
07.3.3	Превоз путника авионом	дефлација / индекс потрошачких цена
07.3.4	Морски и речни путнички саобраћај	дефлација / индекс потрошачких цена за транспортне услуге
07.3.5	Комбиновани превоз путника	дефлација / индекс потрошачких цена за транспортне услуге
08.1.0	Поштанске услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
08.2.0	Телефонска опрема	дефлација / индекс потрошачких цена
08.3.0	Телефонске и остале услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
09.1.1	Опрема за пријем, снимање и репродукцију звука и слике	дефлација / индекс потрошачких цена
09.1.2	Фотографска и филмска опрема	дефлација / индекс потрошачких цена
09.1.3	Рачунарска опрема	дефлација / индекс потрошачких цена
09.1.4	Медији за снимање слике и звука	дефлација / индекс потрошачких цена
09.1.5	Поправка аудио–визуелне, фотографске и рачунарске опреме	дефлација / индекс потрошачких цена
09.2.1	Трајна опрема за рекреацију на отвореном простору	дефлација / индекс потрошачких цена
09.2.2	Музички инструменти	дефлација / индекс потрошачких цена

Табела 28. Индикатори за обрачун финалне потрошње домаћинстава у сталним ценама (наставак)

<i>COICOP</i>	Метод/индикатор
09.2.3 Одржавање и поправка опреме за рекреацију у културу	дефлација / индекс потрошачких цена
09.3.1 Играчке, игре и хоби	дефлација / индекс потрошачких цена
09.3.2 Опрема за спорт и камповање	дефлација / индекс потрошачких цена
09.3.3 Баште, саднице и цвеће	дефлација / индекс потрошачких цена
09.3.4/ 5 Кућни љубимци, средства и услуге / Ветеринарске и друге услуге за животиње	дефлација / индекс потрошачких цена
09.4.1 Рекреација – услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
09.4.2 Култура – услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
09.4.3 Игре на срећу	дефлација / индекс потрошачких цена
09.5.1 Књиге	дефлација / индекс потрошачких цена
09.5.2 Новине и часописи	дефлација / индекс потрошачких цена
09.5.3 Остали штампани материјал	дефлација / индекс потрошачких цена
09.5.4 Канцеларијски материјал	дефлација / индекс потрошачких цена
09.6.0 Пакет аранжмани	дефлација / индекс потрошачких цена
10.1.0 Предшколско и основно образовање	екстраполација / пондерисана стопа раста броја деце у предшколском образовању и броја ученика у основним школама
10.2.0 Средњошколско образовање	екстраполација / стопа раста броја ученика у средњим школама
10.3.0 Више и високо образовање	дефлација / индекс потрошачких цена
10.4.0 Остали видови образовања	дефлација / индекс потрошачких цена за образовање
11.1.1 Ресторани, кафеи и кантине	дефлација / индекс потрошачких цена
11.2.0 Услуге смештаја	дефлација / индекс потрошачких цена
12.1.1 Услуге у фризерским и козметичким салонима	дефлација / индекс потрошачких цена
12.1.2 Електрични апарати за личну негу	дефлација / индекс потрошачких цена
12.1.3 Остали предмети за личну негу	дефлација / индекс потрошачких цена
12.2.0 Проституција	дефлација / индекс промене курса евра
12.3.1 Накит и сатови	дефлација / индекс потрошачких цена
12.3.2 Остали лични предмети	дефлација / индекс потрошачких цена
12.4.0 Социјална заштита	дефлација / индекс потрошачких цена
12.5.0 Осигурање	дефлација / индекс потрошачких цена
12.6.1 <i>FISIM</i>	дефлација / индекс потрошачких цена за остале финансијске услуге
12.6.2 Остале финансијске услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
12.7.0 Остале услуге	дефлација / индекс потрошачких цена
13.1.0 Куповина резидента у иностранству	дефлација / пондерисан индекс потрошачких цена
13.2.0 Куповина нерезидента на домаћој територији	дефлација / укупан индекс потрошачких цена

Укупан агрегат финалне потрошње домаћинстава у ценама претходне године добија се сумирањем вредности потрошње на одговарајућем нивоу *COICOP* и потрошње резидената у иностранству и одузимањем потрошње нерезидената на територији Републике Србије у ценама претходне године. Затим се врши улаччавање овог агрегата како би се добили укупни издаци за финалну потрошњу домаћинстава са изабраном референтном годином.

5.4.2 ИЗДАЦИ ЗА ФИНАЛНУ ПОТРОШЊУ НПИД

Издаци за финалну потрошњу НПИД, у ценама претходне године, добијају се применом трошковног приступа као сума свих трошковних компоненти издатака за финалну потрошњу НПИД у сталним ценама. Обрачун се изводи посебно за сваку компоненту трошкова. Затим се врши уланчавање ових агрегата како би се добили издаци за финалну потрошњу НПИД са изабраном референтном годином.

Издаци за финалну потрошњу НПИД = Накнаде запосленима + Међуфазна потрошња + Потрошња основних средстава + Остали порези на производњу – Продаја добара и услуга¹⁹

Накнаде запосленима у сталним ценама добијају се екстраполацијом накнада запосленима у текућим ценама у базној години одговарајућим индексом броја запослених.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем међуфазне потрошње у текућим ценама одговарајућим дефлатором. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена за социјалну заштиту.

Потрошња основних средстава у сталним ценама добија се дефлационирањем вредности у текућим ценама индексом цена произвођача индустријских производа за капиталну опрему.

Остали порези на производњу у сталним ценама добијају се екстраполацијом осталих пореза на производњу у текућим ценама у базној години релевантним индексом броја запослених.

Продаја добара и услуга у сталним ценама добија се на следећи начин:

- Тржишни аутпут у сталним ценама добија се дефлационирањем вредности у текућим ценама индексом потрошачких цена услуга;
- Аутпут за сопствену финалну употребу у сталним ценама добија се дефлационирањем вредности у текућим ценама релевантним дефлаторима за истраживање и развој и за софтвере за сопствену употребу (објашњено у делу Бруто инвестиције у основна средства – производи интелектуалне својине).

5.4.3 ИЗДАЦИ ЗА ФИНАЛНУ ПОТРОШЊУ ДРЖАВЕ

Издаци за финалну потрошњу државе представљају текуће издатке јединица класификованих у сектор државе за услуге које пружају заједници. Издаци за финалну потрошњу државе деле се на издатке за колективне услуге и издатке за индивидуалне услуге. Издаци за индивидуалне услуге односе се на издатке за здравство, рекреацију, културу и религију, образовање и социјалну заштиту, док се сви остали издаци сматрају издацима за колективне услуге. Услуге које пружају јединице сектора државе су бесплатне или се наплаћују по ценама које покривају само мали део трошкова, због чега се сматра да аутпут који ствара сектор државе нема јасно дефинисану тржишну цену, већ је та цена дефинисана као сума трошкова производње:

Аутпут = Накнаде за запослене + Међуфазна потрошња + Потрошња основних средстава + Остали порези на производњу (плаћени) – Остале субвенције на производњу (примљене) + Пословни вишак

Издаци за финалну потрошњу државе добијају се када се од аутпута одузму приходи од продаје добара и услуга које остварују јединице сектора државе, а на аутпут се додају издаци за социјалне трансфере у натури.

¹⁹ Приходи од продаје добара и услуга обухватају вредност тржишног аутпута, аутпута за сопствену употребу и плаћања за нетржишни аутпут.

Издаци за финалну потрошњу државе =
Аутпут – Приходи од продаје добара и услуга + Социјални трансфери у натури

Издаци за финалну потрошњу државе у ценама претходне године обрачунавају се на сличан начин као што су обрачунати издаци за финалну потрошњу државе у текућим ценама. То значи да се у обрачуну у сталним ценама користи трошковни приступ, односно да се укупни издаци добијају као сума свих компоненти трошкова финалне потрошње државе. Свака компонента трошкова обрачунава се одвојено. Агрегати издатака за финалну потрошњу државе уланчавају се и своде на изабрану референтну годину.

Накнаде запосленима у сталним ценама добијају се екстраполацијом накнада запосленима у текућим ценама из базне године релевантним индексом броја запослених.

Међуфазна потрошња у сталним ценама добија се дефлацијом међуфазне потрошње у текућим ценама. На основу годишњих финансијских извештаја одређује се структура међуфазне потрошње за сваку активност (категорију потрошње). У наредном кораку израчунава се композитни индекс цена за сваку категорију – текући пондери (пондери из године t) сваке ставке множе се релевантним индексом цена (у години t). Овако добијени композитни индекси цена користе се за дефлацију међуфазне потрошње.

Следећа табела даје преглед индекса цена који се користи за израчунавање дефлатора за међуфазну потрошњу:

Табела 29. Индекси цена за обрачун дефлатора међуфазне потрошње

Добра и услуге коришћени за међуфазну потрошњу		Индекси цена
I	Стални трошкови	
1.	Трошкови платног промета и банкарских услуга	индекс потрошачких цена финансијских услуга
2.	Енергетске услуге	индекс потрошачких цена електричне енергије, гаса и других горива
3.	Комуналне услуге	индекс потрошачких цена снабдевања водом и различитих комуналних услуга
4.	Услуге комуникације	индекс потрошачких цена комуникација
5.	Трошкови осигурања	индекс потрошачких цена осигурања
6.	Закуп имовине и опреме	индекс потрошачких цена стварне стамбене ренте
7.	Остали трошкови	индекс потрошачких цена претплате за радио и ТВ
II	Трошкови путовања	индекс потрошачких цена транспортних услуга; индекс потрошачких цена услуга смештаја; индекс цена угоститељских услуга
III	Услуге по уговору	
1.	Административне услуге	индекс потрошачких цена услуга
2.	Компјутерске услуге	индекс потрошачких цена услуга
3.	Услуге образовања и усавршавања запослених	индекс потрошачких цена образовања
4.	Услуге информисања	индекс потрошачких цена новина и часописа
5.	Стручне услуге	индекс потрошачких цена услуга
6.	Услуге за домаћинство и угоститељство	индекс потрошачких цена хране и безалкохолних пића; индекс потрошачких цена одржавања и поправке станова

Табела 29. Индекси цена за обрачун дефлятора међуфазне потрошње (наставак)

Добра и услуге коришћени за међуфазну потрошњу		Индекси цена
7.	Репрезентација	укупан индекс потрошачких цена
8.	Остале опште услуге	индекс потрошачких цена услуга
IV	Специјализоване услуге	индекс потрошачких цена услуга (за колективне услуге); индекс потрошачких цена здравства (за здравство); индекс потрошачких цена услуга у вези са спортом и рекреацијом; индекс потрошачких цена услуга за културу (за рекреацију, културу и спорт); индекс потрошачких цена образовања (за образовање); укупан индекс потрошачких цена (за социјалну заштиту)
V	Текуће поправке и одржавање (услуге и материјали)	индекс цена произвођача индустријских производа елемената и материјала за уграђивање у грађевинарству
VI	Материјал	индекс потрошачких цена канцеларијског материјала (за колективне услуге; рекреацију, културу и спорт; образовање); индекс потрошачких цена здравства (за здравство); индекс потрошачких цена услуга (за социјалну заштиту)

Остали порези на производњу (плаћени) у сталним ценама добијају се екстраполацијом осталих пореза на производњу у текућим ценама у базној години релевантним индексом броја запослених.

Потрошња основних средстава у сталним ценама обрачунава се дефлацијом вредности у текућим ценама индексом цена произвођача индустријских производа за капиталне производе.

Социјални трансфери у натури у сталним ценама добијају се дефлацијом уз коришћење индекса потрошачких цена за здравство.

Продаја добара и услуга у сталним ценама добија се на следећи начин:

- Тржишни аутпут и плаћања за нетржишни аутпут у сталним ценама добијају се дефлацијом вредности ових категорија у текућим ценама релевантним индексом потрошачких цена, као што је приказано у табели 33;
- Аутпут за сопствену потрошњу у сталним ценама добија се дефлацијом вредности у текућим ценама одговарајућим индикатором за истраживање и развој и за софтвер за сопствене потребе (видети део Бруто инвестиције у основна средства – сталне цене).

Табела 30. Индекси потрошачких цена коришћени за дефлацију тржишног аутпута

Категорија потрошње	Индикатор
Колективне услуге	индекс потрошачких цена услуга
Здравство	индекс потрошачких цена здравства
Рекреација, култура и спорт	индекс потрошачких цена услуга у вези са рекреацијом и културом
Образовање	индекс потрошачких цена образовања
Социјална заштита	индекс потрошачких цена услуга

5.4.4 БРУТО ИНВЕСТИЦИЈЕ У ОСНОВНА СРЕДСТВА

Бруто инвестиције у основна средства обухватају велики број различитих врста основних средстава која су по типу агрегирана у следеће подгрупе:

- станови
- остале зграде и грађевине
- машине и опрема
- војни системи
- култивисани биолошки ресурси
- интелектуална својина.

У складу са међународним стандардима и концептима *ESA 2010*, компилација годишњих података о инвестицијама у сталним ценама спроводи се према класификацији основних средстава – *AN.II* и класификацији економских делатности КД 2010.

Обрачун инвестиција у ценама претходне године изводи се у неколико фаза:

- израчунавање и/или избор одговарајућих дефлатора за сваку компоненту инвестиција посебно;
- дефлационирање вредности инвестиционих агрегата у текућим ценама, користећи одговарајуће индикаторе;
- сумирање, на овај начин обрачунатих, вредности улагања у зграде и остале грађевине, машине и опрему, култивисане биолошке ресурсе и интелектуалну својину како би се добиле бруто инвестиције у основна средства у сталним ценама. Добијене временске серије не могу се користити за израчунавање стопа реалног раста, јер подаци по годинама нису упоредиви (свака година вреднована је ценама претходне године).
- примена методе уланчавања са изабраном референтном годином како би се добиле уланчане мере обима бруто инвестиција у основна средства, тј. упоредиве серије података. Услед конвертовања уланчаних мера обима у форми индекса у новчани израз, коришћењем цена референтне године, јавља се проблем неадитивности, што значи да се агрегати не могу добити сумирањем елемената који их чине. Адитивност постоји искључиво у референтној години и години после референтне, јер су елементи капиталних улагања у тим годинама вредновани истим ценама.

5.4.4.1 Извори података

Комплексност и разноврсност инвестиција подразумевају да се за праћење реалног кретања овог агрегата примењује синтеза различитих статистика и широк спектар техника прикупљања података. Примарна и суплементарна истраживања које спроводи РЗС, као и административни извори који се користе за обрачун бруто инвестиција у основна средства у сталним ценама, наведени су у следећој табели:

Табела 31. Извори података за обрачун бруто инвестиција у основна средства у сталним ценама

Извори података		Индикатори
1.	Бруто инвестиције у основна средства у текућим ценама	структура инвестиција у основна средства по категоријама
2.	Годишњи извештај о инвестицијама у основна средства	детаљна структура основних средстава по типовима
3.	Статистика цена	
	Индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства	индекс цена произвођача
	Индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште	индекс цена произвођача
	Индекси потрошачких цена по намени личне потрошње (COICOP)	индекс потрошачких цена
	Индекси цена произвођача индустријских производа из увоза	индекс увозних цена
4.	Статистика грађевинарства	
	Годишњи извештај о грађевинским радовима	вредност грађевинске производње; грађевинске активности по Класификацији врста грађевина; структура и техничке карактеристике грађевинских радова и др.
5.	Статистика истраживања и развоја	
	Годишњи извештај о истраживању и развоју за пословне субјекте и центре изузетних вредности	издаци за истраживачко–развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови), по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); ангажовани на пословима ИР изражени бројем физичких лица и еквивалентом пуне запослености; број истраживача и др.
	Годишњи извештај о истраживању и развоју за факултете, научне и истраживачко–развојне институте	издаци за истраживачко–развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови); по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); према примарним друштвено–економским циљевима, и др.
	Годишњи извештај о истраживању и развоју за непрофитне организације – удружења	издаци за истраживачко–развојну активност: по типу (текући трошкови, инвестициони трошкови); по изворима финансирања (домаћи и издаци из иностранства); према примарним друштвено–економским циљевима, и др.
6.	Тржиште рада	
	Истраживање о зарадама (Пореска Управа)	просечне зараде по запосленима, по делатностима
	Истраживање о регистрованој запослености	број запослених по делатностима (подаци о формалној запослености)
	Анкета о радној снази	број запослених по занимању и делатностима (подаци о формалној/неформалној запослености)
7.	Структурне пословне статистике	
	Истраживање о структури прихода и расхода пословних субјеката	приходи и расходи пословних субјеката по делатностима
8.	Народна банка Србије	подаци о кретању девизних курсева
9.	Финансијски извештаји (АПР, Министарство финансија)	приходи и расходи пословних субјеката; подаци о некретнинама, постројењима и опреми; биолошким средствима и нематеријалној имовини, и др.

5.4.4.2 Бруто инвестиције у основна средства, по техничкој структури

Бруто инвестиције у основна средства у сталним ценама добијају се сумирањем дефлационираних вредности улагања у основна средства по техничкој структури. У оквиру сектора Класификације делатности свака компонента фиксне имовине дефлационира се одвојено (исти индекс цена примењује се за одређену групу капиталних производа у свим делатностима). Поред индикатора изабраних међу расположивим подацима званичног статистичког система, за специфичне потребе праћења реалног кретања овог хетерогеног агрегата, израчунавају се и композитни дефлатори (индекси Пашеовог типа).

Табеларни преглед кореспондирајућих дефлатора по категоријама бруто инвестиција у основна средства дата је у наставку.

Табела 32. Дефлатори по категоријама бруто инвестиција у основна средства

Инвестиције у основна средства, по типу (AN.11)	Дефлатор
Зграде и остале грађевине (AN.111, AN.112)	Композитни индекс цена за зграде и остале грађевине базиран на индексу бруто зарада у грађевинарству и одговарајућим индексима цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште: - Елементи и материјал за уграђивање у грађевинарству - Енергија - Машине и опрема, на другом месту непоменута - Моторна возила и приколице
Машине и опрема (AN.113)	
Домаће машине и опрема	Одговарајући индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште: - Производња моторних возила, приколица и полуприколица - Производња металних производа, осим машина и уређаја - Производња машина и опреме на другом месту непоменутих - Производња компјутера, електронских и оптичких производа - Производња електричне опреме - Производња намештаја
Увозне машине и опрема	Одговарајући индекси цена произвођача индустријских производа из увоза: - Производња моторних возила, приколица и полуприколица - Производња металних производа, осим машина и уређаја - Производња машина и опреме на другом месту непоменутих - Производња компјутера, електронских и оптичких производа - Производња електричне опреме - Остале прерађивачке делатности
Војни системи (AN.114)	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште Индекс цена произвођача индустријских производа из увоза
Култивисани биолошки ресурси (AN.115)	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
Интелектуална својина (AN.116)	Композитни индекс цена за истраживање и развој Композитни индекс цена за рачунарске програме (софтвер) и базе података Композитни индекс цена за рударска (минерална) истраживања, књижевне и уметничке оригинале и осталу интелектуалну својину Индекс потрошачких цена за услуге културе Укупни индекс потрошачких цена

5.4.4.2.1 Зграде и остале грађевине

Инвестиције у зграде и остале грађевине у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Имајући у виду да укупни трошкови у грађевинарству обухватају трошкове грађевинског материјала, енергије, транспорта, зарада запослених, као и многе друге издатке, дефлатор за грађевинске радове (композитни индекс цена за зграде и остале грађевине) добија се пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште (елемената и материјала за уграђивање у грађевинарству, енергије, моторних возила и приколица и непоменутих машина и опреме) и индекса просечних бруто зарада у сектору грађевинарства. На овај начин, све компоненте трошкова -материјални трошкови, потрошња основних средстава и накнаде запослених узимају се у обзир тако што се има у виду њихов удео у укупним трошковима изградње. Пондери се обрачунавају на основу података из годишњих финансијских извештаја грађевинских предузећа, као учешћа сваког елемента трошкова у укупним трошковима предузећа.

5.4.4.2.2 Домаће машине и опрема

Инвестиције у домаће машине и опрему у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама, рашчлањеним на 10 категорија основних средстава. Свака од ових категорија основних средстава дефлационира се одговарајућим индексом цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште. Иако се за одрђени тип машина и опреме примењује исти индекс цена у свим делатностима, дефлатори добијени на нивоу сектора Класификације делатности разликују се јер је структура основних средстава различита по делатностима.

5.4.4.2.3 Увозне машине и опрема

Инвестиције у увозну опрему у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама, рашчлањеним на 10 категорија основних средстава. Свака од ових категорија основних средстава дефлационира се одговарајућим индексом цена произвођача индустријских производа из увоза. Иако се за одрђени тип машина и опреме примењује исти индекс цена у свим делатностима, дефлатори добијени на нивоу сектора Класификације делатности разликују се јер је структура основних средстава различита по делатностима.

5.4.4.2.4 Војни системи

Реално кретање инвестиција у војне системе добија се дефлационирањем капиталних војних расхода у текућим ценама. У зависности од порекла и техничке структуре набављене војне опреме, као дефлатори се користе одговарајући индекси цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и индекси цена произвођача индустријских производа из увоза.

Вредност улагања у набавку и развој система наоружања у сталним ценама приказана је у оквиру ставке Остале машине и опрема, као нова категорија бруто инвестиција у основна средства (али се не публикује због захтева за заштитом тајности података који су од интереса за националну и јавну безбедност).

5.4.4.2.5 Култивисани биолошки ресурси

Инвестиције у култивисане биолошке ресурсе у сталним ценама добијају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Као дефлатор користи се индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства.

5.4.4.2.6 Интелектуална својина

Инвестиције у интелектуалну својину у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама одговарајућим индексима цена:

- композитни индекс цена за истраживање и развој,
- композитни индекс цена за рачунарске програме (софтвер) и базе података, индекс потрошачких цена за услуге културе,
- укупан индекс потрошачких цена.

Истраживање и развој

Инвестиције у истраживање и развој у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Имајући у виду да укупна улагања у истраживање и развој обухватају трошкове сировина, енергије, издатке за машине и опрему и друга основна средства, зараде запослених, као и многе друге издатке, дефлатор за истраживање и развој (композитни индекс цена за истраживање и развој) добија се као пондерисани просек одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекса потрошачких цена, имплицитног дефлатора бруто инвестиција у основна средства и индекса просечних бруто зарада у области научног истраживања и развоја.

На овај начин, све компоненте трошкова (материјални трошкови, инвестициони трошкови и накнаде запосленима) узимају се у обзир сразмерно њиховом уделу у бруто домаћим издацима за истраживање и развој. Пондери се добијају на основу података из истраживања Годишњи извештај о истраживању и развоју и истраживања Структуре прихода и расхода пословних субјеката.

Рачунарски програми (софтвер) и базе података

Инвестиције у рачунарске програме (софтвер) и базе података у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем инвестиција у текућим ценама. Укупна улагања у рачунарске програме обухватају инвестиције у набавку софтвера и развијање софтвера за сопствене потребе.

Као дефлатор за набављене софтвере користи се индекс цена произвођача рачунарских програма у САД, коригован променом курса долара према домаћој валути. Према међународним препорукама, овај дефлатор користи се због доминантне позиције софтвера из САД на светском тржишту, чиме се обезбеђује упоредивост података.

Дефлатор за софтвер произведен за сопствене потребе (композитни индекс цена за софтвер произведен за сопствене потребе) добија се пондерисањем одговарајућих индекса потрошачких цена и индекса просечних бруто зарада у области рачунарског програмирања. На овај начин, све компоненте трошкова (издаци за транспорт, енергију, исхрану, телефонске услуге, потрошњу основних средстава, зараде запослених и др.) узимају се у обзир сразмерно њиховом учешћу у укупним улагањима у развој софтвера за сопствене потребе.

Дефлатор за рачунарске програме (композитни индекс цена за софтвер) добија се као пондерисани просек горе наведених индекса.

Рударска (минерална) истраживања, књижевни и уметнички оригинали и остала интелектуална својина

Обрачун ових категорија основних средстава добија се дефлационирањем њихових вредности у текућим ценама одговарајућим индексима цена: композитни индекс цена за истраживање и развој, индекс потрошачких цена за услуге културе и укупан индекс потрошачких цена.

5.4.5 ПРОМЕНЕ У ЗАЛИХАМА

Основни извори података за обрачун промена у залихама су финансијски извештаји и различити индекси цена из статистике цена. За промене у залихама Економских рачуна пољопривреде подаци се добијају из статистика унутрашње трговине и пољопривреде. Четири типа залиха, како је предложено у *ESA 2010* – залихе материјала, недовршених производа, готове производње и робе – обрачунавају се на нивоу пет институционалних сектора и на двомесном нивоу Класификације делатности. Обрачун промена у залихама, укључујући обрачун добитака/губитака држања, постоји за серију података почев од 1995. године.

Будући да се промене у залихама Економских рачуна пољопривреде добијају на укупном нивоу (без поделе по врстама залиха) по групама производа, да би се извршила њихова дефлација, примењена је експертска процена структуре по врстама залиха за сваку групу производа. Према томе основица за процену промена у залихама Економских рачуна пољопривреде у сталним ценама су подаци економских рачуна по групама производа и следећим типовима залиха: залихе материјала, недовршене производње и готових производа. Исти дефлатори који се примењују за различите типове промена у залихама за сектор А Пољопривреда, шумарство и рибарство примењују се за сваку групу производа како би се добиле промене у залихама Економских рачуна пољопривреде у сталним ценама.

Избор дефлатора за обрачун промена у залихама у сталним ценама олакшан је чињеницом да директно прати начин на који су промене у залихама обрачунате у текућим ценама, последично користећи исте индексе цена. У досадашњем начину обрачуна, промене у залихама у текућим ценама добијају се превредновањем залиха на почетку и на крају године на просечне цене текуће године. Обрачун промена у залихама у сталним ценама може се једноставно добити с обзиром да већ постоји обрачун промена у залихама по просечним годишњим ценама по сва четири типа залиха.

Сваки тип залиха се појединачно обрачунава, а избор дефлатора који се користе је ограничен нивоом детаљности на коме су расположиви. У следећој табели дат је преглед дефлатора који су коришћени за обрачун промена у залихама у сталним ценама за сваки тип залиха.

Табела 33. Дефлатори по типовима залиха

Промене у залихама	Делатности	Дефлатори
Залихе материјала	Све делатности (изузев грађевинарства)	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за интермедијарне производе, осим енергије
	Грађевинарство	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за елементе и материјал за уграђивање у грађевинарству
Залихе недовршене производње	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
	Рударство	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за рударство (двомесни ниво КД)
	Прерађивачка индустрија	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за прерађивачку индустрију (двомесни ниво КД)

Табела 33. Дефлатори по типовима залиха (наставак)

Промене у залихама	Делатности	Дефлатори
	Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за снабдевање електричном енергијом, гасом и паром и климатизацију
	Снабдевање водом, пречишћавање и дистрибуција воде	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за снабдевање водом, пречишћавање и дистрибуцију воде
	Услуге смештаја и исхране	Индекс цена угоститељских услуга
	Остале делатности	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, укупно
Залихе готових производа	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
	Рударство	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за рударство (двомесни ниво КД)
	Прерађивачка индустрија	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за прерађивачку индустрију (двомесни ниво КД)
	Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за снабдевање електричном енергијом, гасом и паром и климатизацију
	Снабдевање водом, пречишћавање и дистрибуција воде	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште за снабдевање водом, пречишћавање и дистрибуцију воде
	Услуге смештаја и исхране	Индекс цена угоститељских услуга
	Остале делатности	Индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, укупно
Залихе робе	Све делатности	Индекс потрошачких цена за робу без струје и воде

Како се БДП у сталним ценама добија као сума вредности промене у залихама у сталним ценама и других компонената (категорија) финалне потрошње, чињеница да промене у залихама могу варирати од позитивних до негативних вредности не представља проблем за рачунање уланчаних мера обима БДП-а са расходне стране. Међутим, проблем настаје када се засебно обрачунавају уланчане мере обима промена у залихама. На основу искустава других земаља и међународних препорука, уочена су два начина за решење овог проблема. Прво, уланчавање може бити замењено обрачуном доприноса промена у залихама расту БДП-а. Друго могуће решење за дисеминацију јесте уланчавање бруто инвестиција (бруто инвестиције у основна средства плус промене у залихама плус промене у драгоценостима) и посебно приказивање бруто инвестиција у основна средства

5.4.6 ПРОМЕНЕ У ДРАГОЦЕНОСТИМА

Промене у драгоценостима у ценама претходне године добијају се дефлационирањем вредности у текућим ценама применом индекса потрошачких цена. Имајући у виду да промене у драгоценостима могу варирати од позитивних до негативних вредности, не израчунавају се уланчане мере обима овог агрегата.

5.4.7 ИЗВОЗ И УВОЗ ДОБАРА И УСЛУГА

5.4.7.1 Увод

Подаци о извозу и увозу добара у текућим ценама добијају се из статистике спољне трговине, коју израђује РЗС. Искључиви извор података за статистику спољне трговине представља јединствена царинска исправа (ЈЦИ), која је потпуно усклађена са стандардима ЕУ. Статистичка вредност која се користи за израду података статистике спољне трговине је вредност израчуната на граници са Србијом. То је вредност по *FOB* паритету за извоз и вредност по *CIF* паритету за увоз.

Подаци статистике спољне трговине се прослеђују Народној банци Србије (НБС) за потребе израде статистике платног биланса. Након корекције за *CIF/FOB* и корекције за обухват (укључујући и прилагођавање за необухваћену економију), извршених на подацима статистике спољне трговине, подаци платног биланса о извозу и увозу добара достављају се РЗС-у.

Процена извоза и увоза добара у сталним ценама врши се на двоцифарском нивоу (ниво области) КД 2010, користећи индикаторе који се преузимају из статистике цена и статистике спољне трговине, као и индикаторе који се израчунавају у националним рачунима.

Подаци о извозу и увозу услуга у текућим ценама преузимају се из статистике платног биланса НБС-а. За потребе обрачуна извоза и увоза услуга у сталним ценама, услуге се разврставају у три главне категорије: услуге транспорта, услуге туризма и остале услуге. Дефлација се врши одвојено за сваку од три наведене категорије користећи индикаторе из статистике цена, као и индикаторе који се израчунавају у националним рачунима.

Обрачун у сталним ценама врши се у три корака:

1. Извоз и увоз добара и услуга обрачунавају се у ценама претходне године како би се израчунала промена између претходне и текуће године.
2. Ове промене се уланчавају (тј. свака промена се множи са променом у следећој години) како би се добио низ уланчаних индекса од којих сваки користи структуру цена из претходног периода, изражену заједничком референтном годином.
3. Серије извоза и увоза као уланчане мере обима у новчаном изразу добијају се множењем уланчаних индекса одговарајућим вредностима у текућим ценама референтне године.

5.4.7.2 Извоз и увоз добара

Процене спољнотрговинске размене добара у сталним ценама врше се на нивоу области (двоцифарском нивоу) КД 2010. Подаци у текућим ценама дефлационирају се коришћењем расположивих индикатора на нивоу сваке појединачне области делатности. Вредности укупног извоза и увоза добара у сталним ценама се затим добијају као збир вредности израчунатих на нивоу области делатности.

Следеће врсте индикатора се користе за обрачун извоза и увоза добара у сталним ценама:

- Индекси извозних и увозних цена (стварне цене извоза и увоза);

- Укупни индекси произвођачких цена, који обухватају и производе за домаће тржиште и производе за извоз;
- Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства;
- Извозне цене најважнијих трговинских партнера у увозу;
- Индекси јединичних вредности (ИЈВ).

Индекси стварних цена извоза и увоза

Индекси извозних и увозних цена (стварне цене извоза и увоза) израчунавају се месечно у статистици цена и расположиви су на двоцифарском нивоу КД 2010. Ови индекси се сматрају најбољим индикаторима за дефлацију извоза и увоза добара. Заснивају се на стварним ценама трансакција које су доставили најважнији извозници/увозници добара. Као такве, оне одражавају стварне трансакције између Србије и њених партнера. Расположиве су серије индекса извозних цена почев од 2008. године, а индекса увозних цена од 2015. године.

Укупни индекси произвођачких цена

Када индекси извозних цена нису расположиви за дефлацију извоза, као прва алтернатива користе се укупни индекси произвођачких цена, који обухватају и производњу за домаће тржиште и производњу за извоз. Ови индекси се израчунавају у месечној периодици у статистици цена и расположиви су на двоцифарском нивоу КД 2010.

Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства

Агрегатни домаћи индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства користи се за дефлацију извоза производа пољопривреде и рибарства (области КД 01 и 03). Ови индекси се преузимају из статистике цена. Израчунавају се у месечној периодици на основу података о продаји пољопривредних производа из сопствене производње предузећа која се баве пољопривредном производњом (продајне цене), као и података о откупу пољопривредних производа од породичних газдинстава, који врше овлашћене организације (откупне цене).

Индекси извозних цена других земаља

У случајевима када индекси увозних цена нису доступни за дефлацију увоза, као прва алтернатива користи се индикатор који се израчунава на основу индекса извозних цена других земаља.

За сваку област КД 2010 овај композитни индикатор добија се агрегирањем пондерисаних индекса извозних цена десет најважнијих трговинских партнера у увозу добара или, у случају да такви индекси нису расположиви, њихових укупних индекса произвођачких цена. Као пондери се користе учешћа сваке од ових десет земаља у укупном увозу добара из тих земаља у текућој години, такође на двоцифарском нивоу КД 2010. Пре агрегирања, сваки од ових индекса коригује се за промену девизног курса, користећи однос између просечног годишњег курса динара према валутама трговинских партнера за текућу и претходну годину.

У поређењу са индексима стварних увозних цена, индекси извозних цена других земаља репрезентују укупан увоз из партнерских земаља, тако да ове цене највероватније представљају ширу корпу добара, тј. мање су репрезентативни у односу на индексе стварних увозних цена.

Индекси јединичних вредности (ИЈВ)

Извозни и увозни ИЈВ израчунавају се у статистици спољне трговине у РЗС-у. Ови индекси, добијени коришћењем индексне формуле Пашеовог типа, расположиви су на двоцифарском нивоу КД 2010. ИЈВ се израчунавају на основу динарских вредности извоза и увоза добара. За године пре 2009. године, ИЈВ су израчунавани на основу доларских вредности извоза и увоза добара. Да би се ови индекси изразили у одговарајућим динарским еквивалентима, оригинални индекси из статистике спољне трговине су множени корективним фактором, добијеним као однос између годишњег просечног курса динара према УСД за текућу и претходну годину. ИЈВ одражавају директан однос вредности и количина тако да су подложни великим поремећајима када су производи унутар група хетерогени, када варирају у квалитету и када подаци о количинама нису поуздани. Ипак, они су и даље једини расположиви индикатори који се користе за дефлацију извоза и увоза добара евидентираних у оквиру услужних делатности КД 2010. Такође, извозни и увозни ИЈВ се користе као алтернативни показатељи за оне производне делатности за које ниједан од горе наведених показатеља или није доступан или се не сматра довољно поузданим.

Корекција *CIF/FOB*

Имајући у виду потребе израде табела понуде и употребе (*supply–use tables*), превођење увоза са *CIF* на *FOB* паритет врши се на нивоу укупног увоза добара (не на нивоу области делатности). За дефлацију корекције *CIF/FOB*, РЗС користи исти индекс као и у случају дефлације увоза услуга превоза.

Промене уведене у ревизији података националних рачуна

Приликом велике ревизије података националних рачуна, која је спроведена 2018. године, обрачун извоза добара у сталним ценама за период 2005–2017. године значајно је побољшан применом индекса стварних извозних цена.

За потребе обрачуна увоза добара у сталним ценама у периоду 2015–2017. године, по први пут су примењени индекси стварних увозних цена, чија је редовна продукција започета у 2017. години.

Вредности увоза добара у сталним ценама за године од 2005. до 2014. добијене су коришћењем индекса извозних цена других земаља, који су такође први пут примењени за дефлацију увоза добара.

Индекси извозних и увозних цена, индекси извозних цена других земаља, као и укупни индекси произвођачких цена, у обрачунима су готово у потпуности заменили индексе јединичних вредности који су се раније користили за дефлацију извоза и увоза добара, чиме је знатно унапређен квалитет обрачуна БДП-а у сталним ценама.

У складу са препорукама мисије Међународног монетарног фонда (ММФ), која је посетила РЗС у марту 2018. године, РЗС је увео месечне обрачуне извоза и увоза добара у сталним ценама, како би се побољшала тачност обрачуна и обезбедила конзистентност између годишњих и кварталних процена. С обзиром на нестабилност увоза и извоза, просечне месечне цене се разликују од пондерисаног просека, што у случају коришћења просечних цена има за резултат искривљене годишње процене у сталним ценама. Израчунавањем вредности у сталним ценама на месечној основи и накнадним агрегирањем података према кварталима и годинама, РЗС је успео да генерише имплицитне дефлаторе који су имплицитно пондерисани нивоом трансакција током године. За потребе велике ревизије података националних рачуна, нова процедура обрачуна је примењена за године у периоду 2014–2017, што је, осим увођења стварних индекса извозних и увозних цена у обрачуне, захтевало и прерачунавање годишњих

индекса извозних цена других земаља и годишњих ИЈВ у њихове месечне еквиваленте. Добијени резултати су директно коришћени за потребе обрачуна годишњег и кварталног БДП-а у наведеним годинама. Месечни обрачуни су сада успостављени као редовна метода обрачуна извоза и увоза добара.

Преглед коришћених дефлатора по областима делатности

Табеле 34 и 35 дају преглед индикатора који се користе за дефлацију извоза и увоза добара у текућим ценама, на двомесном нивоу КД 2010. Сви приказани индикатори се израчунавају и користе за дефлацију на двоцифарском нивоу КД 2010, изузев индекса цена произвођача производа пољопривреде и рибарства, који представља агрегатни индекс који се користи за дефлацију код две области КД 2010 (01 и 03).

Табела 34. Дефлатори извоза добара по областима КД 2010

Делатности	Дефлатори
А Пољопривреда, шумарство и рибарство	
01 Пољопривредна производња, лов и услужне делатности	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
02 Шумарство и сеча дрвећа	Извозни ИЈВ
03 Рибарство и аквакултуре	Индекс цена произвођача производа пољопривреде и рибарства
В Рударство	
05 Експлоатација угља	Индекс извозних цена или укупан индекс произвођачких цена
06 Експлоатација сирове нафте и природног гаса	Укупни индекс произвођачких цена
07 Експлоатација руда метала	Индекс извозних цена или укупни индекс произвођачких цена
08 Остало рударство	Укупни индекс произвођачких цена
С Прерађивачка индустрија	
10 Производња прехранбених производа	Индекс извозних цена
11 Производња пића	Индекс извозних цена
12 Производња дуванских производа	Индекс извозних цена
13 Производња текстила	Индекс извозних цена или извозни ИЈВ
14 Производња одевних предмета	Индекс извозних цена
15 Производња коже и предмета од коже	Извозни ИЈВ
16 Прерада дрвета и производи од дрвета, осим намештаја	Индекс извозних цена
17 Производња папира и производа од папира	Индекс извозних цена
18 Штапање и умножавање аудио и видео записа	Индекс извозних цена
19 Производња кокса и деривата нафте	Извозни ИЈВ
20 Производња хемикалија и хемијских производа	Индекс извозних цена

Табела 34. Дефлатори извоза добара по областима КД 2010 (наставак)

Делатности	Дефлатори
21 Производња основних фармацеут. производа и препарата	Индекс извозних цена
22 Производња производа од гуме и пластике	
23 Производња производа од неметалних минерала	Индекс извозних цена
24 Производња основних метала	Индекс извозних цена
25 Производња металних производа, осим машина	Индекс извозних цена
26 Производња рачунара, електронских и оптичких произв.	Укупни индекс произвођачких цена
27 Производња електричне опреме	Индекс извозних цена
28 Производња непоменутих машина и опреме	Индекс извозних цена
29 Производња моторних возила и приколица	Индекс извозних цена
30 Производња осталих саобраћајних средстава	Укупни индекс произвођачких цена
31 Производња намештаја	Индекс извозних цена
32 Остале прерађивачке делатности	Укупни индекс произвођачких цена
D Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	
35 Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	Укупни индекс произвођачких цена
Е Снабдевање водом и управљање отпадним водама	
38 Сакупљање, третман и одлагање отпада	Извозни ИЈВ
Ј Информисање и комуникације	
58 Издавачке делатности	Извозни ИЈВ
59 Кинематографска, телевизијска и музичка продукција	Извозни ИЈВ
М Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	
71 Архитектонске и инжењерске делатности	Извозни ИЈВ
74 Остале стручне, научне и техничке делатности	Извозни ИЈВ
Р Уметност, забава и рекреација	
90 Стваралачке, уметничке и забавне делатности	Извозни ИЈВ
91 Делатност библиотека, архива, музеја и галерија	Извозни ИЈВ
S Остале услужне делатности	
96 Остале личне услужне делатности	Извозни ИЈВ

Табела 35. Дефлатори увоза добара по областима КД 2010

Делатности	Дефлатори
А Пољопривреда, шумарство и рибарство	
01 Пољопривредна производња, лов и услужне делатности	Увозни ИЈВ
02 Шумарство и сеча дрвећа	Увозни ИЈВ
03 Рибарство и аквакултуре	Увозни ИЈВ
В Рударство	
05 Експлоатација угља	Индекс извозних цена других земаља
06 Експлоатација сирове нафте и природног гаса	Индекс извозних цена других земаља
07 Експлоатација руда метала	Индекс извозних цена других земаља
08 Остало рударство	Индекс увозних цена
С Прерађивачка индустрија	
10 Производња прехранбених производа	Индекс увозних цена
11 Производња пића	Индекс увозних цена
12 Производња дуванских производа	Индекс увозних цена
13 Производња текстила	Индекс увозних цена
14 Производња одевних предмета	Индекс увозних цена
15 Производња коже и предмета од коже	Индекс увозних цена
16 Прерада дрвета и производи од дрвета, осим намештаја	Индекс увозних цена
17 Производња папира и производа од папира	Индекс увозних цена
18 Штампане и умножавање аудио и видео записа	Индекс извозних цена других земаља
19 Производња кокса и деривата нафте	Индекс увозних цена
20 Производња хемикалија и хемијских производа	Индекс увозних цена
21 Производња основних фармацеут. производа и препарата	Индекс увозних цена
22 Производња производа од гуме и пластике	Индекс увозних цена
23 Производња производа од неметалних минерала	Индекс увозних цена
24 Производња основних метала	Индекс увозних цена
25 Производња металних производа, осим машина	Индекс увозних цена
26 Производња рачунара, електронских и оптичких произв.	Индекс увозних цена
27 Производња електричне опреме	Индекс увозних цена
28 Производња непоменутих машина и опреме	Индекс увозних цена
29 Производња моторних возила и приколица	Индекс увозних цена
30 Производња осталих саобраћајних средстава	Увозни ИЈВ

Табела 35. Дефлатори увоза добара по областима КД 2010 (наставак)

Делатности	Дефлатори
31 Производња намештаја	Индекс извозних цена других земаља
32 Остале прерађивачке делатности	Индекс увозних цена
Д Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	
35 Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација	Индекс извозних цена других земаља
Е Снабдевање водом и управљање отпадним водама	
38 Сакупљање, третман и одлагање отпада	Увозни ИЈВ
Ј Информисање и комуникације	
58 Издавачке делатности	Увозни ИЈВ
59 Кинематографска, телевизијска и музичка продукција	Увозни ИЈВ
М Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	
71 Архитектонске и инжењерске делатности	Увозни ИЈВ
74 Остале стручне, научне и техничке делатности	Увозни ИЈВ
Р Уметност; забава и рекреација	
90 Стваралачке, уметничке и забавне делатности	Увозни ИЈВ
91 Делатност библиотека, архива, музеја и галерија	Увозни ИЈВ
С Остале услужне делатности	
96 Остале личне услужне делатности	Увозни ИЈВ

5.4.7.3 Извоз и увоз услуга

За потребе обрачуна извоза и увоза услуга у сталним ценама, услуге се разврставају у три главне категорије: услуге транспорта, услуге туризма и остале услуге. Дефлација се врши одвојено за сваку од ове три категорије користећи одговарајуће индикаторе (индекси цена на мало, индекси потрошачких цена и композитни индикатори који се израчунавају у националним рачунима).

Месечни подаци о извозу и увозу услуга у текућим ценама, изражени у *УСД*, преузимају се из статистике платног биланса коју израђује НБС. За потребе националних рачуна, они се прерачунавају у динарске вредности користећи месечне девизне курсеве које НБС редовно доставља ММФ-у. Ови курсеве се достављају и РЗС-у, заједно са месечним подацима о услугама.

Извоз сваке од главних категорија услуга дефлационира се укупним индексом потрошачких цена за Републику Србију. Пре 2007. године, уместо индекса потрошачких, коришћен је индекс малопродајних цена.

Као и у случају обрачуна извоза и увоза добара, у 2018. години РЗС је увео месечне обрачуна извоза и увоза услуга у сталним ценама, у циљу унапређења тачности обрачуна и обезбеђења конзистентност између годишњих и кварталних процена.

У складу са наведеном процедуром, за дефлацију извоза услуга коришћен је укупни месечни индекс потрошачких цена за Републику Србију.

За директне куповине резидената у иностранству (увоз услуга туризма), као дефлатор се користи пондерисани индекс који се добија агрегирањем укупних годишњих индекса потрошачких цена десет најважнијих земаља партнера у увозу услуга туризма, при чему се као пондери користе учешћа сваке од ових десет земаља у укупном годишњем увозу услуга туризма из тих земаља у текућој години. Годишњи индекси потрошачких цена ових десет земаља, изражени у националним валутама, се претходно коригују за годишње промене курса њихових валута у односу на динар. У последњем кораку, за потребе месечних обрачуна, израчунати годишњи композитни индекси се дезагрегирају у месечне индексе применом ECOTRIM програма.

За дефлацију увоза услуга транспорта и осталих услуга, користе се укупни индекси потрошачких цена партнерских земаља, пондерисани њиховим уделима у укупном извозу услуга у Србију.

Композитни месечни индекси потрошачких цена, коришћени за месечне обрачунае увоза транспортних и осталих услуга за године у периоду од 2015. године па надаље, израчунати су агрегирањем пондерисаних месечних укупних индекса потрошачких цена десет најважнијих трговинских партнера у увозу услуга. Као пондери су коришћена учешћа сваке од ових десет земаља у укупном годишњем увозу услуга из тих земаља у текућој години. Месечни индекси потрошачких цена партнерских земаља, изражени у националним валутама, су претходно кориговани за месечне промене курса њихових валута, изражене у односу на (месечни) просек курсева истих валута у претходној години.

За године пре 2014. године, композитни годишњи индекси потрошачких цена, коришћени за дефлацију увоза транспортних и осталих услуга, израчунати су агрегирањем пондерисаних годишњих укупних индекса потрошачких цена десет најважнијих трговинских партнера у увозу услуга. Као пондери су коришћена учешћа сваке од ових десет земаља у укупном годишњем увозу услуга из тих земаља у текућој години. Да би се ови индекси изразили у динарским еквивалентима, оригинални укупни годишњи индекси потрошачких цена партнерских земаља су претходно кориговани годишњим променама курсева њихових валута у односу на динар.

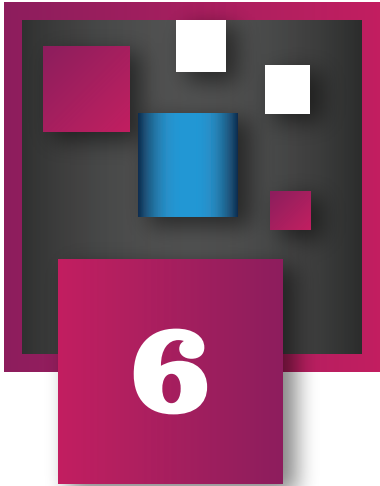
Табела 36 даје преглед индикатора који се користе за дефлацију главних категорија услуга.

Табела 36. Преглед индикатора коришћених за дефлацију извоза и увоза услуга

Категорије услуга	Дефлатори
Извоз услуга транспорта	Укупан индекс потрошачких цена за Србију
Извоз услуга туризма	Укупан индекс потрошачких цена за Србију
Извоз осталих услуга	Укупан индекс потрошачких цена за Србију
Увоз услуга транспорта	Композитни индекс цена добијен агрегирањем пондерисаних укупних индекса потрошачких цена десет земаља са највећим учешћем у увозу услуга
Увоз услуга туризма	Композитни индекс цена добијен агрегирањем пондерисаних укупних индекса потрошачких цена десет земаља са највећим учешћем у укупном увозу услуга туризма
Увоз осталих услуга	Композитни индекс цена добијен агрегирањем пондерисаних укупних индекса потрошачких цена десет земаља са највећим учешћем у увозу услуга

A decorative graphic consisting of several squares in maroon, blue, and white, arranged in a cluster to the right of the title.

КВАРТАЛНИ НАЦИОНАЛНИ РАЧУНИ

A decorative graphic featuring a dark grey square with a maroon border, containing smaller squares in maroon, blue, and white. Below this square is a maroon square with the white number 6.

6

6.1 УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Сврха овог поглавља јесте да у сажетој форми прикаже основне принципе, методе и изворе података за израду кварталних националних рачуна, дефинисане међународним стандардима, као и да детаљно опише њихову практичну примену у изради кварталних националних рачуна у Републици Србији.

Општи методолошки оквир обрачуна дат је у приручницима Међународног монетарног фонда (*Quarterly National Accounts Manual*) и Евростата (*Handbook on Quarterly National Accounts; Handbook on Price and Volume Measures in National Accounts*) и заснива се на принципима и дефиницијама Система националних рачуна (*System of National Accounts 2008 – SNA 2008*) и Европског система националних и регионалних рачуна (*European System of National and Regional Accounts 2010 – ESA 2010*).

6.2 СИСТЕМ КВАРТАЛНИХ НАЦИОНАЛНИХ РАЧУНА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Први резултати кварталног обрачуна бруто домаћег производа у сталним ценама у Републици Србији (обрачуни са фиксном базом, 2002 = 100) објављени су у јуну 2005. године. Временска серија обухватала је период од првог квартала 1999. године до првог квартала 2005. године. Обрачун БДП-а рађен је према производном приступу, за ниво сектора и области КД 1996. Од септембра 2008. године, публиковане кварталне серије података обухватале су период од првог квартала 1997. године. Први резултати кварталног обрачуна десезонираног БДП-а у сталним ценама објављени су у септембру 2009. године. Десезонирани БДП био је обрачунат на нивоу сектора КД 1996. Временска серија обухватала је период од првог квартала 1997. године.

У циљу унапређења и побољшања квалитета кварталних обрачуна, РЗС је у јуну 2011. године објавио ревидиране кварталне обрачуна БДП-а у сталним ценама. Ревизија кварталних података урађена је због: ревизије годишњих података у текућим и сталним ценама, промене класификације делатности и преласка са обрачуна у сталним ценама са фиксном базом на обрачун у ценама претходне године. Да би се израчунао реални раст, серије су приказане у форми уланчаних мера обима са 2005. као референтном годином. Серије индикатора од првог квартала 2001. године, коришћене за кварталне обрачуна, прерачунате су према КД 2010. За раније године није било упоредивих серија података које би могле да се користе као индикатори.

Поред тога, РЗС је објавио резултате кварталног обрачуна БДП-а у текућим ценама према производном приступу (период од првог квартала 2001. године) и резултате кварталног обрачуна БДП-а према расходном приступу у текућим и сталним ценама (период од првог квартала 2003. године).

Према Плану имплементације *SNA 2008/ESA 2010*, од септембра 2014. године Републички завод за статистику Србије званично је почео да примењује нову методологију националних рачуна *ESA 2010*, истовремено са земљама чланицама ЕУ. Ревидирани су до тада објављени квартални подаци и обрачунат квартални БДП за период 1996-2000. године.

6.2.1 ОБРАЧУН КВАРТАЛНОГ БДП-а

Квартални национални рачуни су интегрални део система националних рачуна. Представљају повезан систем трансакција, рачуна и билансних ставки забележених у кварталној динамици.

Заснивају се на истим принципима, дефиницијама и класификацијама као и годишњи рачуни и представљају једини доследан скуп индикатора који обезбеђује општу слику економских активности у краткорочној динамици.

Међутим, квартални извори података често су ужи у обухвату и детаљности, због проблема који настају због трошкова прикупљања и стриктних рокова, што не дозвољава примену директног приступа у кварталним обрачунама. Из тих разлога, квартални обрачуни врше се коришћењем индиректног приступа, који подразумева коришћење кварталних или месечних индикатора. Квартални рачуни су добри у оној мери у којој то дозвољавају подаци који се користе за њихово састављање, па је избор поузданих расположивих индикатора из постојећих извора кључан за тачност кварталних процена. За избор индикатора примењују се различити критеријуми, а најважнији су:

- усклађеност са економским концептом агрегата;
- статистичка корелација између (ануализованог) индикатора и годишњег агрегата;
- благовременост и тачност;
- дужина серије.

Обрачун кварталног БДП-а изводи се према производном и расходном приступу. Краткорочни индикатори аупута генерално су поузданији и доступнији него извори података који се користе за обрачун агрегата употребе, због чега је квартални бруто домаћи производ одређен производним компонентама. Осим тога, у статистичком систему Републике Србије још увек не постоје поуздане информације у текућим ценама у кварталној периодици које би директно могле бити коришћене као индикатор за обрачун промене у залихама. Због тога се, кварталне промене у залихама у текућим ценама и ценама претходне године добијају се индиректно, као резидуална ставка (разлика између вредности БДП-а обрачунаог према производном приступу и збира осталих компоненти БДП-а обрачунаних према расходном приступу (издаци за финалну потрошњу домаћинства, НПИД-а и државе, бруто инвестиције у основна средства, промене у драгоценостима и нето извоза робе и услуга). Сходно томе, кварталне промене у залихама могу да садрже статистичку разлику, која би могла настати извођењем два потпуно независна обрачуна.

Извори података за обрачун кварталног бруто домаћег производа су разноврсни и покривају читав низ економских и финансијских показатеља. Подаци су изведени из посебних истраживања у статистичком систему, намењених за праћење специфичних области економије или обележја (производња, цене, запослени, и сл.). Поред података из статистичких истраживања, користе се и административни подаци (Министарство финансија, Народна банка Србије).

Квартални БДП обрачунава се у текућим ценама, ценама претходне године и у форми уланчаних мера обима. Уопштено говорећи, обрачун у текућим ценама базира се на вредностима кварталних индикатора у текућим ценама, док се обрачун у сталним ценама врши методом дефлације коришћењем кварталних цена као дефлатора. Поред ове методе, у појединим случајевима користи се и метода екстраполације.

Усаглашавање кварталних и годишњих обрачуна у кварталним националним рачунима углавном се заснива на моделу који су развили *Chow u Lin* (1971). Модел се базира на општој регресији најмањих квадрата која користи однос са једном или више серија индикатора и обезбеђује да квартални резултати буду у складу са задатим годишњим подацима. Методе које се користе обично се називају технике *временске дезагрегације* и подразумевају процену статистичких односа између укључених варијабли. На овај начин постиже се равномерна дистрибуција годишњих резидуала на кварталне, што гарантује бољу усаглашеност са кретањем

серије индикатора. Постоје различите методе за процену AR(1) параметра који се користи у моделима. Метода *Chow–Lin* је први избор за процесе дезагрегирања, а приступ *Fernández* бира се као алтернатива, у случају негативног AR(1) коефицијента. У неким случајевима користи се метода коју је предложио *Denton* (1971). Овај приступ не захтева никакве процене: дистрибуција разлика између годишњих износа и кварталних серија обавља се применом “принципа очувања кретања” који гарантује потпуну усклађеност дезагрегиране и претходне серије, у смислу стопе раста.

6.2.2 ОБРАЧУН У СТАЛНИМ ЦЕНАМА

Обрачун кварталних агрегата врши се применом методе обрачуна у ценама претходне године што подразумева да се за сваку годину као базна узима њена претходна година. На тај начин узимају се у обзир све структурне промене у релативним ценама до којих је дошло између две узастопне године у једној економији.

Код обрачуна БДП-а у сталним ценама према производном приступу пондери су одређени учешћем бруто додате вредности (БДВ) сваке области КД 2010, пореза и субвенција на производе у БДП-у у базној години. Код обрачуна БДП према расходном приступу пондери су одређени учешћем сваког агрегата потрошње у БДП-у у базној години.

Мерење реалног кретања кварталних агрегата године t у односу на годину $t-1$ захтева да квартални агрегати обе године буду вредновани истим ценама. То значи да се упоређују квартални агрегати године t у сталним ценама, тј. ценама претходне године са кварталним агрегатима године $t-1$ у текућим ценама. Серија вредности кварталних агрегата обрачунатих у ценама претходне године не може се користити за израчунавање стопа реалног раста, јер подаци нису упоредиви (свака година вреднована је у ценама претходне године).

За добијање серије упоредивих података примењује се метода уланчавања, којом се индикатори у форми индекса повезују и свде на референтну годину. Избор референтне године не утиче на промене стопа раста. Периодика кварталних обрачуна захтева избор једне од три технике за формирање уланчаних мера обима: годишње, једноквартално и „*over the year*“ преклапање. Као и већина светских статистика, и РЗС користи технику годишњег преклапања која подразумева употребу просечних цена претходне године као везу за уланчавање квартала текуће године и обезбеђује кварталне уланчане серије које су конзистентне са годишњим уланчаним серијама. Ова техника користи се за израчунавање кварталних стопа реалног раста, које се сматрају најважнијим подацима за анализу пословних циклуса.

Услед конвертовања уланчаних мера обима у новчани израз, коришћењем цена референтне године, јавља се проблем неадитивности, што значи да се агрегати не могу добити сумирањем елемената који их чине. Адитивност постоји искључиво у референтној и години после референтне, и то само на годишњем нивоу, јер су елементи БДП-а у тим годинама вредновани истим ценама.

6.2.3 ФЛЕШ ПРОЦЕНА БДП-А

У статистичком систему постоје краткорочни индикатори који се могу користити за краткорочне економске анализе, јер су расположиви врло брзо након истека посматраног периода. Међутим, ови индикатори не представљају повезан систем информација, већ прате само поједине аспекте или секторе економске активности. Класификације које се примењују, као и начин презентовања података, разликују се од области до области.

Према концептима и дефиницијама националних рачуна, флеш процена кварталног БДП-а дефинише се као процена која у најкраћем могућем року по истеку референтног периода даје општу слику стања у економији.

Флеш процена кварталног БДП-а обрачунава се коришћењем скупа индикатора који су расположиви у датом моменту и применом математичких и статистичких метода. Скуп расположивих индикатора знатно је ужи од оног који се користи за детаљне кварталне обрачунае. Брзе процене нису нужно најпрецизнија мера посматране појаве, али свакако јесу правовремена информација и показују тенденцију појаве. Флеш процена БДП-а представља повезан и усклађен систем информација, који је расположив пре детаљних кварталних обрачуна и даје могућност да се предвиди реално кретање кварталног БДП-а.

Републички завод за статистику флеш процену кварталног БДП-а објављује као званичан податак од марта 2010. године, 30 дана након завршетка референтног квартала у форми саопштења за јавност. Флеш процена кварталног БДП-а објављује се у виду стопе реалног раста БДП-а, која показује процентуалну промену у односу на исти квартал претходне године.

Како би флеш процена БДП-а била што поузданија, при њеном обрачуна, где год је то могуће, користе се исте методе и извори података као и за детаљни обрачун кварталног БДП-а, који се објављује 60 дана након завршетка референтног квартала.

6.2.4 ДЕСЕЗОНИРАЊЕ

Десезонирање је процес декомпозиције временских серија којим се отклања утицај сезонских флукутација на њихово кретање. Десезонирање и календарско прилагођавање података је важан корак у производњи кварталног БДП-а којим се осигурава правилна детекција и интерпретација ефеката изазваних сезонским или календарским утицајима. Десезонирање је спроведено у складу са водећим упутствима и препорукама Евростата у овој области (*ESS guidelines on seasonal adjustment 2015* и *Handbook on Seasonal Adjustment 2018*).

Коришћен је софтверски програм JDemetra+ (верзија 2.2.0) који је препоручен од стране Евростата за десезонирање и календарско прилагођавање званичних статистичких података за све чланице Европског статистичког система и Европског система централних банака. При десезонирању је примењен метод X13ARIMA-SEATS.

Примењен је директни приступ, што значи да се сви агрегати (брuto додате вредности на нивоу сектора КД 2010, нето порези на производе и БДП) у форми уланчаних мера обима десезонирају засебно.

6.2.5 КАЛЕНДАР ПУБЛИКОВАЊА, ПОЛИТИКА РЕВИЗИЈЕ И ДИСЕМИНАЦИЈА

Сваке године усваја се календар публикавања, који је доступан на интернет страници РЗС-а месец дана пре почетка године.

Флеш процена БДП-а објављује се у саопштењу за јавност 30 дана по истеку референтног квартала, као стопа реалног раста кварталног БДП-а (процентуална промена у односу на исти квартал претходне године).

Резултати детаљних кварталних обрачуна извршених према производном и расходном приступу објављују се у Саопштењу „Квартални бруто домаћи производ Републике Србије“ 60 дана по истеку референтног квартала.

Ревизије су општа карактеристика националних рачуна. Примењују се код годишњих и кварталних обрачуна и уско су повезане. Индиректном методом обрачуна, уз процедуре бенчмаркирања, постиже се потпуна конзистентност кварталних и годишњих обрачуна. Када годишњи подаци постану доступни, процењују се нови годишњи економетријски односи и спроводи се нова процедура кварталне дезагрегације што доводи до ревизије кварталних података.

Код кварталних обрачуна ревизије су нарочито значајне јер су кварталне информације подложније променама.

Основни разлози за ревидирање података у кварталним обрачунима су:

- повећање квалитета и поузданости кварталних података;
- усаглашавање са годишњим вредностима;
- расположивост индикатора и замена процена правим подацима.
- Ревизије су неизбежне код краткорочних обрачуна, јер се једино на тај начин може усагласити потреба за тачним и поузданим подацима са једне стране, и ограниченим роковима са друге.

У кварталним националним рачунима спроводе се следеће врсте ревизија:

1. Подаци за прва три квартала текуће године подложни су ревизијама до момента објављивања података за четврти квартал текуће године: заједно са подацима за други квартал објављују се ревидирани подаци за први квартал, заједно са подацима за трећи квартал, објављују се ревидирани подаци за први и други квартал, заједно са подацима за четврти квартал, објављују се ревидирани подаци за први, други и трећи квартал.
2. Ревизија кварталних података због усаглашавања са годишњим подацима: прва ревизија спроводи се када постану расположиви годишњи подаци, добијени као сума четири кварталне вредности; друга ревизија врши се када постану доступни резултати годишњих обрачуна (претходни подаци), а трећа када се објаве финални годишњи подаци. У овим случајевима ревидирају се квартални подаци текуће и претходне две године.
3. Велика ревизија, као последица спроведене ревизије годишњих података.
4. Код десезонираних података увек се ревидирају вредности целе временске серије.

Комплетан сет података од првог квартала 1995. године о кварталном БДП-у по производном и расходном приступу, у текућим ценама, ценама претходне године и у форми уланчаних мера обима (са изабраном референтном годином), доступан је у дисеминационој бази података Републичког завода за статистику. Подаци се публикују на нивоу А10²⁰ КД 2010 и главних агрегата употребе БДП-а. Подаци су истовремено доступни свим корисницима на српском и енглеском језику.

Поред тога, подаци се редовно достављају Евростату, у складу са трансмисионим програмом.

На посебне захтеве других институција или појединаца одговара се *ad hoc*.

Саопштења о кварталном БДП-у у Републици Србији могу се наћи на следећој адреси:

<https://www.stat.gov.rs/publikacije/>

Квартални подаци о БДП-у у дисеминационој бази података налазе се на следећој адреси:

<http://data.stat.gov.rs/?caller=Sddb>

²⁰ У складу са Евростатовим Програмом трансмисије, делатности су агрегиране у 10 сектора: А; В,С,Д,Е; F; G, H, I; J; K; L; M, N; O, P, Q; R, S, T.

Методолошка објашњења која се односе на обрачун кварталног БДП-а налазе се на следећој адреси:

<http://www.stat.gov.rs/sr-cyrl/istrazivanja/methodology-and-documents/?a=09&s=0>

6.3 БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД ПРЕМА ПРОИЗВОДНОМ ПРИСТУПУ

Бруто домаћи производ према производном приступу представља суму бруто додатих вредности свих области економије увећану за нето порезе на производе. Обрачуни су урађени на двоцифарском нивоу КД 2010 и за порезе и субвенције на производе. За обрачун кварталног БДП-а користе се подаци из статистичких истраживања РЗС-а, административни подаци и подаци из других извора.

Бруто додата вредност у текућим ценама

Бруто додата вредност у текућим ценама израчунава се као разлика између аутпута и међуфазне потрошње.

Годишњи аутпут дезагрегира се коришћењем кварталних индикатора за аутпут. Најважнији извор података за индикаторе аутпута је Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава (СБС-03). Остали извори података из статистичког система који се користе у обрачуну у текућим ценама су: вредност изведених грађевинских радова, вредност продаје и откупа пољопривредних производа, вредности промета робе у трговини на велико и мало и поправци моторних возила, вредност промета у угоститељству, зараде и број запослених, индекси физичког обима, индекси цена произвођача, индекси потрошачких цена, итд.

Подаци из административних извора који се користе у обрачунима у текућим ценама су месечни подаци о приходима и расходима буџета (Министарство финансија), месечни подаци о стању депозита и кредита комерцијалних банака и квартални подаци о премијама осигурања (Народна банка Србије).

Следећа табела представља преглед индикатора који се користе за обрачун кварталног аутпута у текућим ценама, по делатностима.

Табела 37. Индикатори за обрачун кварталног аутпута у текућим ценама, по делатностима

Сектор	Делатност	Индикатор
А	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Индекс физичког обима, индекс цена произвођача
В	Рударство	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс цена произвођача
С	Прерађивачка индустрија	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс цена произвођача

Табела 37. Индикатори за обрачун кварталног аутпута у текућим ценама, по делатностима (наставак)

Сектор	Делатност	Индикатор
D	Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс цена произвођача
E	Снабдевање водом и управљање отпадним водама	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс цена произвођача
F	Грађевинарство	Подаци о вредности изведених грађевинских радова
G	Трговина на велико и мало, поправка моторних возила	Подаци о вредности промета у трговини моторним возилима, вредности промета у трговини на велико и вредности промета у трговини на мало
H	Саобраћај и складиштење	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
I	Услуге смештаја и исхране	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, квартални подаци о вредности промета у угоститељству, индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
J	Информисање и комуникације	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
K	Финансијске делатности и делатност осигурања	Подаци о стању депозита и кредита комерцијалних банака, подаци о премијама осигурања, индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
L	Пословање некретнинама	Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
M	Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
N	Административне и помоћне услужне делатности	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
O	Државна управа и обавезно социјално осигурање	Издаци за финалну колективну потрошњу државе (са расходне стране), индикатори за тржишни аутпут

Табела 37. Индикатори за обрачун кварталног аутпута у текућим ценама, по делатностима (наставак)

Сектор	Делатност	Индикатор
P	Образовање	Издаци за финалну индивидуалну потрошњу државе – део за образовање (са расходне стране), индикатори за тржишни аутпут
Q	Здравствена и социјална заштита	Издаци за финалну индивидуалну потрошњу државе – део за здравство (са расходне стране), индикатори за тржишни аутпут
R	Уметност, забава и рекреација	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
S	Остале услужне делатности	Подаци из истраживања Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава, Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена
T	Делатност домаћинства као послодавца	Индекс физичког обима, индекс потрошачких цена

С обзиром на то да поуздани краткорочни индикатори за међуфазну потрошњу нису доступни, међуфазна потрошња обрачунава се на основу инпут–аутпут рачуна (однос између међуфазне потрошње и аутпута) који се изводи из података годишњих националних рачуна у текућим ценама и за који се претпоставља да је константан током године (исти рачуно примењује се за сва 4 квартала). За текућу годину користи се инпут–аутпут рачуно из претходне године јер рачуно за текућу годину изведен из годишњих обрачуна није расположив.

Нето порези на производе у текућим ценама

Основни извор података за обрачун пореза на производе је Информација о распореду јавних прихода Управе за трезор Министарства финансија, расположива на месечном нивоу.

Основни извор података за обрачун субвенција на производе су подаци буџета Републике Србије, расположиви на месечном нивоу.

Квартални порези и субвенције на производе у текућим ценама добијају се дезагрегацијом расположивих годишњих података у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности за текућу годину, коришћењем индикатора у текућим ценама.

Нето порези представљају суму пореза на производе и увоз (царине) умањену за субвенције на производе.

Бруто додата вредност у сталним ценама

Бруто додата вредност у ценама претходне године представља разлику између аутпута и међуфазне потрошње у ценама претходне године.

Обрачун кварталног аутпута у сталним ценама изводи се по следећој процедури:

1. Бенчмаркирани квартални аутпут у текућим ценама дефлационира се одговарајућим бенчмаркираним дефлатором (са изабраном референтном годином) за већину делатности. Посебни случајеви за поједине делатности:

- Област 01, Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности – Годишњи аутпут пољопривредне производње у сталним ценама обрачунава се екстраполацијом аутпута области 01 у текућим ценама из претходне године годишњим индексом физичког обима пољопривредне производње (нето). Дистрибуција годишњег аутпута пољопривреде у сталним ценама на кварталне вредности врши се на основу кварталне динамике продаје и откупа пољопривредних производа у сталним ценама и фиксних пропорција трошкова производње по кварталима. Продаја и откуп пољопривредних производа по кварталима у сталним ценама израчунава се дефлационирањем кварталних података о продаји и откупу пољопривредних производа у текућим ценама одговарајућим индексима цена произвођача пољопривредних производа.

Мерење аутпута биљне производње у кварталној динамици је специфично, јер се продаја биљних производа, која се користи као основни индикатор производње, дешава углавном у једном кварталу (трећи или четврти квартал), док се пољопривредна производња одвија континуирано током целе године, посматрано са аспекта трошкова производње (инпута у производњу). Из тог разлога, потребно је кориговати учешће квартала у години добијено из података о продаји и откупу пољопривредних производа у сталним ценама фиксном пропорцијом (20% у првом кварталу, 25% у другом кварталу, 30% у трећем кварталу и 25% у четвртом кварталу, у складу са међународним препорукама). За сточарство, квартална динамика продаје и откупа пољопривредних производа у сталним ценама користи се без корекција.

- Сектор L, Пословање некретнинама – Обрачун је изведен квартализацијом годишње стопе раста импутираних ренти. За остатак области 68, у обрачунима је примењена екстраполација аутпута претходне године индексом броја запослених ове области.
- Сектор O, Државна управа и обавезно социјално осигурање; Сектор P, Образовање; Сектор Q, Здравствена и социјална заштита – Индикатори аутпута су аутпути из обрачуна издатака за финалну колективну и индивидуалну (део за образовање и део за здравство) потрошњу државе у сталним ценама са расходне стране, као и процењени тржишни аутпути за ове секторе, респективно.

2. Добијена серија у форми уланчаних мера обима (са изабраном референтном годином бенчмаркира се на одговарајуће годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Следећа табела представља преглед индикатора који се користе за обрачун кварталног аутпута по делатностима, у сталним ценама.

Табела 38. Индикатори коришћени за обрачун кварталног аутпута по делатностима, у сталним ценама

Сектор	Делатност	Индикатор
A	Пољопривреда, шумарство и рибарство	Индекси физичког обима, вредности продаје и откупа пољопривредних производа, индекси цена произвођача
B	Рударство	Индекс цена произвођача
C	Прерађивачка индустрија	Индекс цена произвођача
D	Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром	Индекс цена произвођача
E	Снабдевање водом и управљање отпадним водама	Индекс цена произвођача
F	Грађевинарство	Композитни индекс цена за зграде и остале грађевине
G	Трговина на велико и мало, поправка моторних возила	Индекси потрошачких цена, индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и имплицитни дефлатор увоза робе
H	Саобраћај и складиштење	Индекси потрошачких цена
I	Услуге смештаја и исхране	Индекси потрошачких цена
J	Информисање и комуникације	Индекси потрошачких цена
K	Финансијске делатности и делатност осигурања	Индекси потрошачких цена
L	Пословање некретностима	Годишња стопа раста импутираних стамбених ренти, индекс физичког обима
M	Стручне, научне, иновационе и техничке делатности	Индекси потрошачких цена, композитни индекс цена за истраживање и развој
N	Административне и помоћне услужне делатности	Индекси потрошачких цена
O	Државна управа и обавезно социјално осигурање	Нетржишни аутпут из обрачуна издатака за финалну колективну потрошњу државе (са расходне стране) у сталним ценама
P	Образовање	Нетржишни аутпут из обрачуна издатака за финалну индивидуалну потрошњу државе – део за образовање (са расходне стране) у сталним ценама, индикатор за тржишни аутпут
Q	Здравствена и социјална заштита	Нетржишни аутпут из обрачуна издатака за финалну индивидуалну потрошњу државе – део за здравствену и социјалну заштиту (са расходне стране) у сталним ценама, индикатор за тржишни аутпут
R	Уметност, забава и рекреација	Индекси потрошачких цена
S	Остале услужне делатности	Индекси потрошачких цена
T	Делатност домаћинства као послодавца	Индекси потрошачких цена

Квартална међуфазна потрошња у сталним ценама добија се применом годишњег рачуна (односно међуфазне потрошње и аутпута у текућим ценама) из претходне године на аутпут у сталним ценама у текућој години (исти рачун примењује се за сва четири квартала).

Квартална бруто додата вредност у сталним ценама добија се као разлика између аутпута и међуфазне потрошње у сталним ценама. Овако добијен агрегат се уланчава и своди на изабрану референтну годину.

Кварталне БДВ у ценама претходне године на нивоу сектора КД 2010 добијају се сумирањем кварталних бруто додатих вредности у ценама претходне године области сврстаних у одређени сектор. Ниво А10 КД 2010 добија се сумирањем БДВ у сталним ценама сектора сврстаних у одговарајуће агрегате. Агрегати се потом уланчавају и свODE на изабрану референтну годину.

Нето порези у сталним ценама

За порезе на производе, обрачуни у сталним ценама изводе се коришћењем рачица.

За порезе на производе (осим пореза на увоз) користи се годишњи рачио пореза на производе (осим пореза на увоз) према стварној индивидуалној потрошњи из претходне године, а за порезе на увоз годишњи рачио пореза на увоз према увозу робе из претходне године и примењују се на дефлациониране вредности стварне индивидуалне потрошње, односно дефлациониране вредности увоза робе у текућој години.

Субвенције на производе у сталним ценама обрачунавају се екстраполацијом вредности субвенција на производе у текућим ценама из претходне године композитним индексом, који се добија пондерисањем индекса физичког обима пољопривредне производње и индекса производње хране. Као пондери се користе годишње структуре субвенција које се издвајају из буџета за ове делатности.

Порези и субвенције на производе се уланчавају и свODE на изабрану референтну годину, бенчмаркирају и потом прерачунавају у цене претходне године.

Нето порези на производе у ценама претходне године добијају се одузимањем субвенција од пореза на производе у ценама претходне године. Тако добијен агрегат се уланчава и свODE на изабрану референтну годину.

Бруто домаћи производ у сталним ценама добија се као сума бруто додатих вредности свих економских активности и нето пореза у сталним ценама. Агрегат се уланчава и свODE на изабрану референтну годину.

6.4 БРУТО ДОМАЋИ ПРОИЗВОД ПРЕМА РАСХОДНОМ ПРИСТУПУ

Квартални БДП према расходном приступу представља суму издатака за финалну потрошњу домаћинства, непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима и државе, бруто инвестиција у основна средства, промена у драгоценостима, промена у залихама и вредности нето извоза робе и услуга.

Квартални БДП у Републици Србији одређен је производним компонентама, због чињенице да не постоје поуздане информације у кварталној периодици које би директно могле бити коришћене као индикатор за обрачун промена у залихама. Због тога, кварталне промене у залихама у текућим ценама и ценама претходне године добијају се индиректно, као резидуална ставка тј. као разлика између вредности БДП-а обрачунатог према производном приступу и збира осталих компоненти БДП-а обрачунатих према расходном приступу (издаци за финалну потрошњу домаћинства, НПИД и државе, бруто инвестиције у основна средства, промене у драгоценостима и вредност нето извоза робе и услуга). С обзиром на то да ова ставка може да буде и позитивна и негативна, уланчане мере обима се не израчунавају.

6.4.1 ИЗДАЦИ ЗА ФИНАЛНУ ПОТРОШЊУ ДОМАЋИНСТАВА

Обрачун кварталних издатака за финалну потрошњу домаћинстава врши се према Класификацији личне потрошње по намени (*COICOP*), у којој су издаци за производе и услуге груписани у хомогене категорије према намени. Примењен је национални концепт, по коме се обухвата потрошња резидената у иностранству, а не обухвата потрошња нерезидената на територији Републике Србије.

Обрачуни кварталних издатака за финалну потрошњу домаћинстава у текућим ценама урађени су на троцифарском нивоу *COICOP*-а, за резиденте и нерезиденте. Извори података за обрачун су разноврсни и покривају читав низ економских и финансијских показатеља. Један од најважнијих извора података за обрачун издатака за финалну потрошњу домаћинстава јесте квартално статистичко истраживање Анкета о потрошњи домаћинстава (АПД), чији резултати приказују све набавке производа и услуга неопходних за свакодневни живот људи – храна, одећа, трајна потрошна добра, становање, превоз, личне услуге и сл. Поред тога, користе се и подаци из статистике трговине и аутпут у текућим ценама за одговарајуће области КД 2010. За обрачун потрошње резидената у иностранству, као и потрошње нерезидената на територији Републике Србије, користе се подаци о извозу и увозу туристичких услуга, који се преузимају од Народне банке Србије.

Вредности категорија потрошње домаћинстава у текућим ценама обрачунавају се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних индикатора у текућим ценама. Укупан агрегат издатака за финалну потрошњу домаћинстава у текућим ценама добија се сумирањем вредности потрошње на троцифарском нивоу *COICOP*-а и потрошње резидената у иностранству и одузимањем потрошње нерезидената на територији Републике Србије у текућим ценама.

Квартални издаци за финалну потрошњу домаћинстава у сталним ценама добијају се методом дефлације.

Дефлатори за све категорије финалне потрошње домаћинстава и нерезидената на територији Републике Србије су индекси потрошачких цена. Дефлатор за потрошњу резидената у иностранству је композитни индекс добијен пондерисањем одговарајућих индекса потрошачких цена (коригованих за промене девизних курсева) пет најважнијих партнера од којих се увозе туристичке услуге. Годишњи пондери су учешћа увоза туристичких услуга од сваке од земаља у суми увоза туристичких услуга од ових земаља. Подаци о рангу најважнијих партнера од којих су туристичке услуге увезене преузимају се од Народне банке Србије.

Дефлационирањем бенчмаркираних вредности категорија потрошње домаћинстава у текућим ценама одговарајућим бенчмаркираним дефлаторима добијају се серије уланчаних мера обима, са изабраном референтном годином. Добијене серије се бенчмаркирају, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Укупан агрегат издатака за финалну потрошњу домаћинстава у ценама претходне године добија се сумирањем вредности потрошње на троцифарском нивоу *COICOP*-а и потрошње резидената у иностранству и одузимањем потрошње нерезидената на територији Републике Србије у ценама претходне године. Затим се врши уланчавање овог агрегата како би се добили укупни издаци за финалну потрошњу домаћинстава са изабраном референтном годином.

Табела 39. Индикатори за обрачун издатака за финалну потрошњу домаћинстава у текућим и сталним ценама

<i>COICOP</i> група	Индикатор за текуће цене	Дефлатор
01.00 Храна и безалкохолна пића		
01.10 Храна	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
01.20 Безалкохолна пића	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
02.00 Алкохолна пића, дуван и наркотици		
02.10 Алкохолна пића	подаци АПД, вредност промета у трговини на	индекс потрошачких цена
02.20 Дуван	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
02.30 Наркотици	тренд	тренд
03.00 Одећа и обућа		
03.10 Одећа	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
03.20 Обућа	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
04.00 Становање, вода, ел. енергија, гас и друга горива		
04.10 Стварне ренте	подаци АПД	индекс потрошачких цена
04.20 Импутирани ренте	агрегат са производне стране	имплицитни дефлатор агрегата са производне стране
04.30 Одржавање и поправка станова	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
04.40 Снабдевање водом и друге услуге везане за стан	подаци АПД	индекс потрошачких цена
04.50 Електрична енергија, гас и остала горива	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
05.00 Опрема за стан и текуће одржавање		
05.10 Намештај, покућство, резервни делови и поправке	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
05.20 Текстилни производи за домаћинство	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
05.30 Апарати за домаћинство, резервни делови и поправке	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
05.40 Стакларија, прибор за јело и кућне потрештине	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
05.50 Алати и разне потрештине за кућу и врт	подаци АПД	индекс потрошачких цена
05.60 Добра и услуге за рутинско одржавање стана	подаци АПД, вредност промета у трговини на малоподаци	индекс потрошачких цена
06.00 Здравље		
06.10 Медицински производи, уређаји и опрема	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена

Табела 39. Индикатори за обрачун издатака за финалну потрошњу домаћинстава у текућим и сталним ценама (наставак)

COICOP група	Индикатор за текуће цене	Дефлатор
06.20 Неболничке услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
06.30 Болничке услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
07.00 Транспорт		
07.10 Набавка возила	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
07.20 Трошкови коришћења и одржавања возила	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
07.30 Транспортне услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
08.00 Комуникације		
08.10 Поштанске услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
08.20 Телефонска и телефакс опрема	подаци АПД, вредност промета у трговини на малоподаци АПД	индекс потрошачких цена
08.30 Телефонске и телеграфске услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
09.00 Рекреација и култура		
09.10 Аудио–визуелна, фотографска и опрема за обраду података	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
09.20 Остала већа трајна добра за рекреацију и културу	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
09.30 Остала опрема за рекреацију, цвеће и кућни љубимци	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
09.40 Рекреационе и културне услуге	подаци АПД	индекс потрошачких цена
09.50 Новине, књиге и канцеларијски прибор	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
09.60 Пакет аранжмани	увоз туристичких услуга	композитни индекс потрошачких цена
10.00 Образовање	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
11.00 Ресторани и хотели		
11.10 Услуге исхране	вредност промета угоститељских услуга	индекс потрошачких цена
11.20 Услуге смештаја	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
12.00 Остали лични предмети и остале услуге		
12.10 Лична нега	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
12.30 Лични предмети	подаци АПД, вредност промета у трговини на мало	индекс потрошачких цена
12.40 Социјална заштита	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
12.50 Осигурање	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
12.60 Финансијске услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
12.70 Остале услуге	агрегат са производне стране	индекс потрошачких цена
13.11 Резиденти	увоз туристичких услуга	композитни индекс потрошачких цена
13.12 Нерезиденти	извоз туристичких услуга	индекс потрошачких цена

6.4.2 ИЗДАЦИ ЗА ФИНАЛНУ ПОТРОШЊУ ДРЖАВЕ

Укупни издаци за финалну потрошњу државе представљају текуће издатке државе за услуге које су на располагању друштву као целини и за које појединац не мора да плати посебну цену (војска, полиција, већина административних услуга и сл.). Ове услуге пружају се бесплатно или по симболичним ценама које покривају само мали део трошкова, па се из тог разлога сматра да је држава потрошач сопствене производње (аутпута), која нема директно мерљиву тржишну вредност. Издаци за финалну потрошњу државе деле се на издатке за колективну потрошњу и издатке за индивидуалну потрошњу. Индивидуалне услуге су здравство, рекреација, култура и религија, образовање и социјална заштита. Све остале активности сматрају се колективним услугама (опште јавне услуге, одбрана, унутрашња безбедност, итд.).

Нетржишни аутпут обрачунава се применом *input cost* методе сумирањем свих трошковних компоненти проистеклих из обављања функција државе. Ова метода обрачуна нетржишног аутпута је начин да се у систем националних рачуна укључи део производње за коју није плаћена стварна цена на тржишту. Нетржишни аутпут представља суму плата и накнада запосленима, међуфазне потрошње, потрошње основних средстава и осталих пореза на производњу.

Укупни издаци за финалну потрошњу државе обрачунавају се као нетржишни аутпут минус приходи од продаје роба и услуга (тржишни аутпут) и аутпут за сопствену употребу плус социјални трансфери у натури.

Подаци о приходима и издацима државних органа и агенција преузимају се од Управе за трезор Министарства финансија и расположиви су у месечној периодици. Ови подаци су основни извор за кварталне обрачуне издатака за финалну потрошњу државе у текућим ценама.

Накнаде запосленима у текућим ценама обрачунавају се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних података о накнадама запосленима у текућим ценама као индикатора. Индикатор за накнаде запосленима за индивидуалну потрошњу јесте број запослених помножен просечним бруто платама у секторима Р (Образовање) и Q (Здравствена и социјална заштита) КД 2010, а индикатор за накнаде запосленима за укупну државну потрошњу су подаци о накнадама запосленима из буџета. Накнаде запосленима за колективну потрошњу добијају се као разлика између укупних и накнада запосленима за индивидуалну потрошњу.

Накнаде запосленима у сталним ценама добијају се екстраполацијом вредности накнада запосленима у текућим ценама из претходне године одговарајућим индексима броја запослених. Број запослених у сектору О (Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање) КД 2010 користи се као индикатор за накнаде запосленима за колективну потрошњу, а број запослених у секторима Р и Q КД 2010 као индикатор за накнаде запосленима за индивидуалну потрошњу. Добијене серије са изабраном референтном годином бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Према међународним препорукама, методолошки боље решење за обрачун кварталних накнада запосленима у сталним ценама јесте примена методе просечних зарада (*average wage method*). С обзиром на то да се не располаже свим елементима за обрачун (подаци о броју запослених и њиховим накнадама на веома детаљном нивоу, према врсти послова и степену стручне спреме), није могуће извршити стратификацију запослених према одговарајућим категоријама, што би значајно утицало на варијације у индексима просечних зарада који се користе као дефлатор.

Међуфазна потрошња у текућим ценама обрачунава се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних података о међуфазној потрошњи државе у текућим ценама као индикатора. Подела на колективну и индивидуалну потрошњу врши се коришћењем годишње структуре ових категорија у укупној међуфазној потрошњи државе.

Међуфазна потрошња у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс, добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена. Пондери су годишње структуре основних трошкова за обављање текућих активности државних институција, које се преузимају из годишњег финансијског извештаја за буџетске кориснике. Добијене серије са изабраном референтном годином бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

С обзиром на то да подаци о потрошњи основних средстава, осталим порезима на производњу, социјалним трансферима у натури и тржишном аутпуту државе имају мали удео у укупним издацима за финалну потрошњу државе, као и да извори података нису расположиви у кварталној периодици, обрачун ових категорија се врши дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода. Потрошња основних средстава у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама. Као дефлатор за потрошњу основних средстава (и за индивидуалну и за колективну потрошњу) користи се индекс цена произвођача индустријских производа за капиталну опрему. Добијене серије са изабраном референтном годином бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Квартална вредност осталих пореза на производњу у сталним ценама добија се екстраполацијом вредности осталих пореза на производњу у текућим ценама из претходне године одговарајућим индексима броја запослених. Број запослених у сектору О користи се као индикатор за колективну потрошњу, а број запослених у секторима Р и Q КД 2010 као индикатор за индивидуалну потрошњу. Добијене серије са изабраном референтном годином бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Социјални трансфери у натури у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена за здравство. Добијене серије са изабраном референтном годином бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Тржишни аутпут у текућим ценама обрачунава се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Тржишни аутпут у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама. Као дефлатор за колективну потрошњу користи се индекс потрошачких цена услуга, а дефлатор за индивидуалну потрошњу добија се пондерисањем одговарајућих индекса потрошачких цена. Као пондери користе се годишња учешћа вредности тржишног аутпута здравства, културе, образовања и социјалне заштите у индивидуалном тржишном аутпуту. Добијене серије са изабраном референтном годином бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Истраживање и развој за сопствену употребу у текућим ценама обрачунавају се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и

екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Истраживање и развој за сопствену употребу у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс цена (и за индивидуалну и за колективну потрошњу), добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекса потрошачких цена, имплицитног дефлатора бруто инвестиција у основна средства и индекса просечних бруто плата у области истраживања и развоја. Годишњи пондери су из података истраживања „Структуре расхода и прихода пословних субјеката у Републици Србији“ и статистике истраживања и развоја. Добијене серије са изабраном референтном годином бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Софтвер произведен за сопствену употребу у текућим ценама обрачунава се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Софтвер произведен за сопствену употребу у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних података у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс цена (и за индивидуалну и за колективну потрошњу), добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекса потрошачких цена, одговарајућих имплицитних дефлатора и индекса просечних бруто плата запослених у области рачунарског програмирања. На овај начин, све трошковне компоненте узете су у обзир пропорционално њиховом учешћу у укупним трошковима развоја софтвера за сопствену употребу. Годишњи пондери су из процена инвестиција у софтвер произведен за сопствену употребу. Добијене серије са изабраном референтном годином бенчмаркирају се на годишње податке, па затим прерачунавају у серије података у ценама претходне године.

Табела 40. Индикатори за обрачун издатака за финалну потрошњу државе у текућим и сталним ценама

Категорије	Индикатор за текуће цене	Индикатор за сталне цене
Накнаде за запослене		
колективна	буџетски подаци	број запослених у сектору О
индивидуална	просечне зараде, број запослених у областима Р и Q	број запослених у секторима Р и Q
Међуфазна потрошња		
колективна	буџетски подаци, годишње учешће колективне међуфазне потрошње у укупној међуфазној потрошњи државе	композитни индекс цена
индивидуална	буџетски подаци, годишње учешће индивидуалне међуфазне потрошње у укупној међуфазној потрошњи државе	композитни индекс цена

Табела 40. Индикатори за обрачун издатака за финалну потрошњу државе у текућим и сталним ценама (наставак)

Категорије	Индикатор за текуће цене	Индикатор за сталне цене
Потрошња основних средстава		
колективна	тренд	индекс цена произвођача индустријских производа – капитални производи
индивидуална	тренд	индекс цена произвођача индустријских производа – капитални производи
Остали порези на производњу		
колективна	тренд	број запослених у сектору О
индивидуална	тренд	број запослених у секторима Р и Q
Тржишни аутпут		
колективна	тренд	индекс потрошачких цена – услуге
индивидуална	тренд	композитни индекс потрошачких цена
Социјални трансфери у натура		
колективна	-	-
индивидуална	тренд	индекс потрошачких цена – здравство
Истраживање и развој за сопствену употребу		
колективна	тренд	композитни индекс цена
индивидуална	тренд	композитни индекс цена
Софтвер произведен за сопствену употребу		
колективна	тренд	композитни индекс цена
индивидуална	тренд	композитни индекс цена

Издаци за финалну потрошњу државе у текућим ценама обрачунавају се сумирањем накнада запосленима, међуфазне потрошње, потрошње основних средстава, осталих пореза на производњу и социјалних трансфера у натура и одузимањем тржишног аутпута и аутпута за сопствену употребу у текућим ценама. Обрачун се изводи посебно за индивидуалну и колективну потрошњу државе.

Издаци за финалну потрошњу државе у ценама претходне године обрачунавају се сумирањем накнада запосленима, међуфазне потрошње, потрошње основних средстава, осталих пореза на производњу и социјалних трансфера у натура и одузимањем тржишног аутпута и аутпута за сопствену употребу у ценама претходне године. Обрачун се изводи посебно за индивидуалну и колективну потрошњу државе. Затим се врши уланчавање овог агрегата како би се добили издаци за финалну потрошњу државе са изабраном референтном годином.

6.4.3 ИЗДАЦИ ЗА ФИНАЛНУ ПОТРОШЊУ НЕПРОФИТНИХ ИНСТИТУЦИЈА КОЈЕ ПРУЖАЈУ УСЛУГЕ ДОМАЋИНСТВИМА (НПИД)

Кварталне вредности издатака за финалну потрошњу непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима у текућим ценама добијају се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године коришћењем кварталних података о аутпуту области 94 КД 2010 (Делатност удружења) у текућим ценама као индикатора.

Издаци за финалну потрошњу НПИД-а у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем бенчмаркираних издатака за финалну потрошњу НПИД у текућим ценама. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена. Добијена серија са изабраном референтном годином бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

6.4.4 БРУТО ИНВЕСТИЦИЈЕ У ОСНОВНА СРЕДСТВА

Квартални обрачун бруто инвестиција у основна средства врши се по техничкој структури основних средстава за следеће категорије:

1. зграде и остале грађевине,
2. опрема (домаћа и увозна),
3. остала основна средства.

Инвестиције у зграде и остале грађевине у текућим ценама обрачунавају се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних података о вредности изведених радова у грађевинарству у текућим ценама као индикатора.

Инвестиције у зграде и остале грађевине у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем бенчмаркираних инвестиција у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс цена за зграде и остале грађевине добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште и индекса просечних бруто плата у грађевинарству. Пондери су учешћа елемената трошкова у укупним трошковима предузећа, из података Годишњих финансијских извештаја грађевинских предузећа. На овај начин, све компоненте трошкова (материјални трошкови, потрошња основних средстава и накнаде запосленима) узете су у обзир, имајући у виду њихов удео у укупним трошковима изградње. Добијена серија са изабраном референтном годином бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Обрачун инвестиција у домаћу опрему врши се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године коришћењем кварталних података о вредности аутпута у текућим ценама области КД 2010 којима је обухваћена производња опреме као индикатора.

Инвестиције у домаћу опрему у сталним ценама обрачунате су дефлационирањем бенчмаркираних инвестиција у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште области КД 2010 којима је обухваћена производња опреме. Годишњи пондери су учешћа аутпута сваке области у суми аутпута тих области. Добијена серија са изабраном референтном годином бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Обрачун инвестиција у увозну опрему врши се дезагрегирањем годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године, коришћењем кварталних података о вредности увоза опреме у текућим ценама као индикатора.

Обрачун кварталних инвестиција у увозну опрему у сталним ценама врши се дефлацирањем бенчмаркираних кварталних инвестиција у увозну опрему у текућим ценама. Као дефлатор користи се индекс цена произвођача капиталних индустријских производа из увоза. Добијена серија са изабраном референтном годином бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

За инвестиције у остала основна средства не располаже се одговарајућим индикатором, па су кварталне вредности у текућим ценама добијене дезагрегирањем расположивих годишњих вредности на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода.

Инвестиције у остала основна средства у сталним ценама обрачунате су дефлацирањем бенчмаркираних инвестиција у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс, добијен пондерисањем одговарајућих индекса цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште, индекса цена произвођача пољопривредних производа, индекса потрошачких цена и различитих композитних индекса цена. Пондери су израчунати из података Годишњег истраживања о инвестицијама у основна средства. Добијена серија са изабраном референтном годином бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Табела 41. Индикатори за обрачун бруто инвестиција у основна средства у текућим и сталним ценама

Категорија	Текуће цене	Сталне цене
1 Инвестиције у зграде и остале грађевине	квартални подаци о вредности изведених радова у грађевинарству	композитни индекс цена за зграде и остале грађевине
2 Инвестиције у опрему		
Инвестиције у домаћу опрему	квартална вредност аутопута области КД којима је обухваћена производња опреме	композитни индекс цена произвођача индустријских производа за домаће тржиште
Инвестиције у увозну опрему	подаци о увозу опреме	индекс цена произвођача капиталних индустријских производа из увоза
3 Инвестиције у остала основна средства	тренд	композитни индекс цена

Бруто инвестиције у основна средства у текућим ценама обрачунавају се сумирањем инвестиција у зграде и остале грађевине, инвестиција у опрему (домаћу и увозну) и инвестиција у остала основна средства у текућим ценама.

Бруто инвестиције у основна средства у сталним ценама обрачунавају се сумирањем инвестиција у зграде и остале грађевине, инвестиција у опрему (домаћу и увозну) и инвестиција у остала основна средства у сталним ценама. Затим се врши уланчавање овог агрегата како би се добиле бруто инвестиције у основна средства са изабраном референтном годином.

6.4.5 ПРОМЕНЕ У ДРАГОЦЕНОСТИМА

Обрачун промена у драгоценостима у текућим ценама врши се дезагрегирањем расположивих годишњих вредности у текућим ценама на кварталне и екстраполацијом кварталних вредности текуће године применом статистичких и математичких метода, јер извори података за њихов обрачун нису расположиви у кварталној периодици.

Промене у драгоценостима у сталним ценама обрачунавају се дефлационирањем бенчмаркираних промена у драгоценостима у текућим ценама. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена. С обзиром на то да ова ставка може да буде и позитивна и негативна, обрачун у сталним ценама може се извести само у ценама претходне године, док се уланчане мере обима не израчунавају.

6.4.6 ИЗВОЗ И УВОЗ ДОБАРА И УСЛУГА

Подаци о извозу добара у текућим ценама преузимају се од Народне банке Србије и користе се као индикатор за обрачун кварталног извоза добара у текућим ценама. Подаци су у националној валути (РСД) и расположиви су у месечној периодици.

Подаци о извозу услуга преузимају се од Народне банке Србије и користе се као индикатор за обрачун кварталног извоза услуга. Подаци су у УСД и прерачунавају се у динаре применом девизног курса УСД/РСД. Расположиви су у месечној периодици.

Подаци о увозу добара преузимају се од Народне банке Србије и користе се као индикатор за обрачун кварталног увоза добара у текућим ценама. Подаци су у националној валути (РСД) и расположиви су у месечној периодици.

Подаци о увозу услуга преузимају се од Народне банке Србије и користе се као индикатор за обрачун кварталног увоза услуга у текућим ценама. Подаци су у УСД и прерачунавају се у динаре применом девизног курса УСД/РСД. Расположиви су у месечној периодици.

Квартални извоз добара у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних вредности у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс добијен пондерисањем индекса извозних цена произвођача индустријских производа у Републици Србији и индекса цена произвођача пољопривредних производа. Пондери су одређени учешћем извоза индустријских и пољопривредних производа у укупном извозу. Добијена серија са изабраном референтном годином бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Квартални извоз услуга у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних вредности у текућим ценама. Као дефлатор користи се индекс потрошачких цена. Добијена серија са изабраном референтном годином бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Квартални увоз добара у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних вредности у текућим ценама. Као дефлатор користи се индекс увозних цена произвођача индустријских производа Републике Србије. Добијена серија са изабраном референтном годином бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Квартални увоз услуга у сталним ценама обрачунава се дефлационирањем бенчмаркираних вредности у текућим ценама. Као дефлатор користи се композитни индекс цена добијен пондерисањем одговарајућих индекса потрошачких цена (коригованих за промене девизних курсева) 10 најважнијих партнера од којих се услуге увозе. Годишњи пондери су учешћа увоза услуга из сваке од земаља у суми увоза услуга из ових земаља. Подаци о рангу најважнијих

партнера од којих се услуге увозе преузимају се од Народне банке Србије. Добијена серија са изабраном референтном годином бенчмаркира се на годишње податке, па затим прерачунава у серију података у ценама претходне године.

Сумирањем вредности извоза добара и извоза услуга у ценама претходне године добија се вредност укупног извоза у ценама претходне године. Уланчавањем овог агрегата добија се укупан извоз са изабраном референтном годином.

Сумирањем вредности увоза добара и увоза услуга у ценама претходне године добија се вредност укупног увоза у ценама претходне године. Уланчавањем овог агрегата добија се укупан увоз са изабраном референтном годином.

6.5 ОСНОВНИ ИЗВОРИ ПОДАТАКА И ИНДИКАТОРИ

Основни извори података и индикатори за обрачунае кварталног БДП-а приказани су у следећој табели:

Табела 42. Извори података и индикатори коришћени у обрачунима кварталног БДП-а

Извор података	Периодика	Индикатори
1 Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава (СБС-03)	квартална	пословни приходи и расходи
2 Анкета о потрошњи домаћинстава (АПД)	квартална	лична потрошња домаћинства
3 Запосленост и зараде		
Истраживање о регистрованој запослености	месечна	број запослених
Анкета о радној снази	континуирано	број запослених
4 Цене		
Индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства	месечна	индекс цена
Индекси цена произвођача индустријских производа (за домаће тржиште и извоз)	месечна	индекс цена
Индекси увозних цена произвођача индустријских производа	месечна	индекс цена
Индекси потрошачких цена	месечна	индекс цена
5 Унутрашња трговина		
Месечни промет робе у трговини на мало	месечна	промет робе у трговини на мало (област 47 КД 2010)

Табела 42. Извори података и индикатори коришћени у обрачунима кварталног БДП-а (наставак)

Извор података	Периодика	Индикатори
Месечно истраживање о откупу пољопривредних производа од породичних газдинстава	месечна	вредност откупа пољопривредних производа од породичних пољопривредних газдинстава
Месечно истраживање о промету пољопривредних производа на пијацама	месечна	обим и структура продаје пољопривредних производа на организованим пијацама
Тромесечно истраживање трговине на велико	квартална	промет робе у трговини на велико (област 46 КД 2010)
Тромесечно истраживање трговине на мало	квартална	промет робе у трговини на мало (област 47 КД 2010)
Тромесечно истраживање трговине на велико и мало моторним возилима и мотоциклима	квартална	промет робе у трговини на велико и мало, у вези са моторним возилима и мотоциклима (област 45 КД 2010)
6 Туризам		
Статистика туризма	месечна	број долазака и ноћења туриста у угоститељским објектима за смештај туриста;
7 Угоститељство		
Тромесечно истраживање о угоститељству	квартална	промет остварен од угоститељске делатности
8 Саобраћај и телекомуникације		
Квартални статистички извештаји пословних субјеката из области саобраћаја	квартална	индекс физичког обима транспортних услуга за железнички, друмски, градски, цевоводни, речни и ваздушни транспорт; поштанске услуге и телекомуникације; услуге складиштења.
9 Грађевинарство		
Тромесечно истраживање грађевинарства	квартална	вредност изведених радова
10 Спољна трговина		
Статистичко истраживање трговине робом са иностранством	месечна	вредност извоза и увоза робе
11 Индустрија		
Месечно истраживање индустрије	месечна	индекс физичког обима индустријске производње
12 Пољопривреда		
Статистика пољопривредне производње	годишња	индекс физичког обима пољопривредне производње
13 Стања депозита и кредита	месечна	динарски и девизни депозити немонетарних сектора код банака и динарска и девизна потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава, становништва, локалних органа власти, других финансијских организација и од непрофитних и других организација
14 Платни биланс	месечна	извоз и увоз робе и услуга
15 Курсеви динара према страним валутама, просек периода	месечна	курсеви страних валута према динару
16 Пословање друштава за осигурање	квартална	укупна премија и распоред премије у пословима осигурања друштава за осигурање
17 Расходи и приходи државних органа	месечна	расходи и приходи државног буџета
18 Распоред јавних прихода	месечна	порези на производе

1. Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава (СБС-03)

Квартално структурно истраживање о пословању привредних друштава (СБС-03) први пут је спроведено 2007. године као пробно истраживање, а од 2008. године уведено је као редовно истраживање у статистички систем Републике Србије.

Циљ овог истраживања јесте да се добију подаци о кварталној динамици резултата финансијског пословања привредних друштава, као и о променама у структури економских активности у области нефинансијске пословне економије. Финансијско пословање привредних друштава базира се на подацима о пословним приходима, пословним расходима, залихама и инвестицијама у материјална основна средства.

Обухваћени су економски активни субјекти ангажовани у производњи и продаји добара и услуга за тржиште, тј. они субјекти који су по свом функционисању сврстани у нефинансијску пословну економију (сектори А – S, осим сектора К и О).

Ово истраживање базира се на узорку изабраних јединица. Узорак је обима око 2800 јединица.

Пословни приходи обухватају: приходе од продаје робе, производа и услуга; приходе од активирања учинака и робе; приходе од премија, субвенција, донација, регреса и сл. и друге пословне приходе (приходе од закупнина, чланарина, тантијема и лиценцих накнада и остале пословне приходе).

Пословни расходи обухватају: набавну вредност продате робе; трошкове материјала; трошкове зарада, накнаде зарада и остале личне расходе и накнаде; трошкове производних услуга и нематеријалне трошкове, осим трошкова пореза и трошкова доприноса.

Сви подаци су у текућим ценама, без ПДВ-а.

2. Анкета о потрошњи домаћинстава (АПД)

Анкета о потрошњи домаћинстава је 2003. године усаглашена са међународним стандардима и препорукама Евростата, Међународне организације рада (*International Labour Organization – ILO*) и УН-а, чиме је обезбеђена међународна упоредивост података.

Анкетом о потрошњи домаћинстава обухватају се домаћинства на територији Републике Србије, на бази узорка (сваких петнаест дана анкетира се по 370 домаћинстава, односно 8856 домаћинстава за годину дана).

Циљ анкете је прикупљање података о приходима и потрошњи домаћинстава, односно података о основним елементима личне потрошње. Такође, анкетом се прикупљају и подаци о неким важнијим показатељима животног стандарда (услови становања, снабдевеност домаћинстава трајним добрима и сл.), као и основни подаци о демографским, економским и социолошким карактеристикама домаћинстава. Лична потрошња домаћинстава подељена је у 12 *COICOP* категорија.

3. Запосленост и зараде

Подаци о запослености прикупљају се путем истраживања о регистрованој запослености, на бази информација из Централног регистра обавезног социјалног осигурања (ЦРОСО) и Статистичког пословног регистра (СПР).

Такође, спроводи се истраживање Анкета о радној снази, у коме се запослена лица дефинишу као лица која су најмање један сат у посматраној седмици обављала неки плаћени посао (у новцу или натури), као и лица која су имала запослење, али која су у тој седмици била одсутна са посла.

У запослена лица, поред лица која имају заснован радни однос и раде, укључују се и индивидуални пољопривредници, помажући чланови у домаћинству, као и лица која су обављала неки посао који су самостално пронашла и уговорила (усмено или писмено) без заснивања радног односа и којима је тај рад представљао једини извор средстава за живот. Ово истраживање не узима у обзир формални статус лица које се анкетира, него се радни статус тог лица одређује на основу стварне активности коју је оно обављало у посматраној седмици.

Обухваћена су лица стара 15 и више година, а Анкета се спроводи на узорку од 68 640 домаћинстава на годишњем нивоу.

4. Цене

Просечне цене произвођача производа пољопривреде и рибарства рачунају се на основу количина и вредности откупљених и продатих производа добијених из статистике промета и статистике пољопривреде. Од 2013. године, индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства рачунају се по методологији која је усклађена са европским стандардима.

На основу просечних цена око 140 производа из области ратарства, воћарства и виноградарства, сточарства, домаће прераде и рибарства израчунавају се индекси цена произвођача производа пољопривреде и рибарства.

Цене произвођача индустријских производа прикупљају се месечним извештајима које достављају изабрана предузећа за око 1 500 индустријских производа. Производи за праћење цена бирају се из сваке индустријске области, са највећом реализацијом на домаћем и иностраном тржишту, чије цене могу репрезентовати опште кретање цена у индустрији по областима и по намени производа.

Индекси извозних и увозних цена произвођача индустријских производа обрачунавају се у складу са методологијом базираном на међународним статистичким принципима и препорукама. Цене производа се прикупљају у одговарајућим валутама, а индекси се израчунавају у динарској противвредности тих валута према средњем курсу Народне банке Србије.

За обрачун индекса потрошачких цена прикупљају се цене око 600 производа и услуга које могу репрезентовати опште кретање цена производа и услуга који се купују и користе у личној потрошњи становништва, према Класификацији робе и услуга индивидуалне потрошње по намени (COICOP).

5. Унутрашња трговина

Статистика унутрашње трговине приказује робни промет који се остварује посредством трговинске делатности (трговина на мало и трговина на велико). Подаци о унутрашњој трговини прикупљају се редовним месечним, тромесечним и полугодишњим истраживањима и потичу из књиговодствених и других евиденција пословних субјеката који се баве делатношћу трговине на мало и трговине на велико. Сва истраживања се спроводе коришћењем методе узорка.

6. Туризам

Туристички промет дефинисан је бројем долазака и ноћења туриста у смештајним објектима, а капацитет бројем смештајних објеката, соба и лежаја у њима, са стањем 31. августа. Статистика туризма је, закључно са децембром 2021. године, у месечној периодици, извештајном методом, прикупљала податке о туристичком промету и капацитетима објеката који пружају услуге смештаја. Примењена методолошка решења статистике туризма била су

у основи усклађена са међународним препорукама за статистику туризма Светске трговинске организације (*World Trade Organization – WTO*), Евростата). Од 2022. године подаци о туристичком промету добијају се статистичком обрадом података преузетих из административног извора, Централног информационог система у угоститељству и туризму (еТуриста).

7. Угоститељство

Статистика угоститељства обухвата и приказује кретање, обим и структуру промета који се остварује у угоститељској делатности. Подаци о угоститељству потичу из књиговодствених и других евиденција пословних субјеката (правна лица и предузетници) који обављају делатност угоститељства.

8. Саобраћај и телекомуникације

Подаци из области Саобраћај и телекомуникације прикупљају се месечним, кварталним и годишњим статистичким извештајима пословних субјеката који се баве делатностима саобраћаја. Ови подаци користе се за потребе обрачуна индекса физичког обима транспортних услуга за железнички, друмски, градски, цевоводни, речни и ваздушни транспорт; поштанске услуге и телекомуникације и услуге складиштења.

Све класификације и номенклатуре које се користе у области Саобраћаја и телекомуникација усклађене су, у највећој могућој мери, с препорукама Комитета за унутрашњи транспорт Европске економске комисије, што углавном обезбеђује међународну упоредивост података.

9. Грађевинарство

Статистика грађевинарства омогућава праћење грађевинске активности правних и физичких лица која обављају грађевинску делатност и разврстана су у сектор Грађевинарства, као и правних лица која нису разврстана у ту делатност, а обављају грађевинске радове, у складу са регулативом Европске уније.

У оквиру Тромесечног истраживања грађевинарства (ГРАЂ-31) прикупљају се подаци о вредности изведених радова у земљи и иностранству, просечном броју радника на градилиштима и одрађеним часовима рада у извештајном тромесечју, броју и површини завршених станова и броју незавршених станова.

10. Спољна трговина

Основни извор података статистике спољне трговине је царинска декларација, односно Јединствена царинска исправа. Јединица посматрања у статистици спољне трговине је свака робна испорука која се обавља у оквиру извоза односно увоза робе.

Од 2010. године, по препорукама статистичког уреда УН, у Републици Србији уведен је општи систем трговине, који представља шири концепт који код извоза и увоза обухвата сву робу која улази на економску територију земље или је напушта, са изузетком робе која је у транзиту. Вредност робе у спољној трговини исказана је на основу цена које су постигла предузећа приликом склапања уговора.

11. Индустија

Подаци о месечној индустријској производњи прикупљају се путем два упитника:

- упитник ИНД-1, којим се прикупљају подаци о укупно произведеним количинама, услужно произведеним количинама, количини залиха на крају извештајног месеца и реализованим количинама индустријских производа од почетка текуће године;
- упитник за мале привредне субјекте ИНД-узорак, којим се прикупљају подаци о приходу оствареном од продаје сопствених производа и услуга произвођача из сектора Прерађивачка индустрија.

Извештајне јединице су локалне производне јединице привредних друштава регистрованих у секторима В (Рударство), С (Прерађивачка индустрија) и D (Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација) КД 2010, као и делови неиндустријских привредних друштава који обављају индустријску делатност.

На основу прикупљених података о индустријској производњи и одговарајућих пондера израчунавају се индекси физичког обима индустријске производње.

12. Пољопривреда

За потребе обрачуна индекса физичког обима пољопривредне производње користе се подаци редовних истраживања у оквиру статистике пољопривреде о произведеним количинама 56 економски најважнијих биљних и сточарских производа, као и подаци о просечним ценама произвођача пољопривредних производа. Обрачунавају се бруто и нето индекси физичког обима пољопривредне производње. Приликом обрачуна бруто индекса узета је у обзир пољопривредна производња свих 56 производа са листе, док за обрачун нето индекса, у циљу избегавања дуплог урачунавања, није узета у обзир сточна храна (50% кукуруза, јечам, овас, сточно–кормно биље и ливадско сено).

Индекс физичког обима искоришћавања шума обрачунава се на основу података о производњи шумских сортимената.

13. Депозити немонетарних сектора код банака и потраживања банака од немонетарних сектора

Овај извор садржи месечне податке о укупним динарским и девизним депозитима немонетарних сектора код банака, по секторима и рочности (краткорочни и дугорочни), као и динарска и девизна потраживања банака од јавних предузећа и привредних друштава, становништва, локалних органа власти, других финансијских организација и од непрофитних и других организација – по рочности (краткорочни и дугорочни).

14. Платни биланс

Платни биланс израђује се у складу с методологијом Међународног монетарног фонда. Подаци се објављују на месечном и годишњем нивоу, у милионима ЕУР и УСД. Трансакције се из оригиналних валута прерачунавају у извештајну валуту применом званичних средњих курсева Народне банке Србије на дан трансакције.

Извор података о оствареном извозу и увозу робе је царинска декларација. Подаци о извозу и увозу робе прилагођавају се у складу с методологијом *ВРМ6*.

Подаци о вредности извоза и увоза услуга добијају се из статистике платног промета са иностранством који се обавља преко банака и Народне банке Србије.

15. Курсеви динара према страним валутама, просек периода

Курсеви представљају просечне курсеве динара према страним валутама у месецу/години израчунате као аритметичке средине званичних средњих курсева динара према страним валутама који су се примењивали радним данима у месецу/години.

16. Пословање друштава за осигурање

Подаци о укупној премији и распореду премије у пословима осигурања друштава за осигурање добијају се из тромесечних извештаја које друштва за осигурање достављају Народној банци Србије.

17. Расходи и приходи државних органа

Министарство финансија прикупља и приказује податке о расходима и приходима државног буџета. Расходи буџета обухватају издатке за набавке материјала, услуге, текуће одржавање, плате и зараде, социјалне доприносе, плаћене порезе и накнаде, камате, итд. Приходи обухватају приходе од продаје робе и услуга, капитализације, камата, наплаћених казни, продаје имовине итд.

Субвенције обухватају сва средства која се пребацују јавним предузећима, регистрованим пољопривредним газдинствима и сл. за покриће текућих трошкова или/и као дотација намењена текућем пословању.

18. Распоред јавних прихода

Главни извор података о пореским приходима (порез на додату вредност – домаћи ПДВ, ПДВ из увоза и порез на промет појединих роба и услуга; акцизе – порези на потрошњу специфичних производа, као што су нафта, дуван, кафа, алкохолна пића и сл.; царине и друге увозне дажбине – приходи који се наплаћују при увозу роба и услуга, изузев ПДВ-а из увоза који се укључује у приходе од ПДВ-а) јесте Информација о распореду јавних прихода Управе за трезор Министарства финансија. Подаци су расположиви у месечној динамици.

**ПРОЦЕДУРА БАЛАНСИРАЊА
И ВАЛИДАЦИЈА ФИНАЛНИХ
ПРОЦЕНА БДП-а**

ПРОЦЕДУРЕ БАЛАНСИРАЊА И ВАЛИДАЦИЈА ФИНАЛНИХ ПРОЦЕНА БДП-а

У теорији, производни и расходни приступ требало би да дају исту вредност БДП-а. Међутим, у пракси је то готово немогуће. Поред различитих формула за израчунавање, ова два приступа заснивају се и на различитим изворима података и њиховом пореклу (административном или статистичком) и сваки резултира различитим проценама БДП-а са својим инхерентним предностима и недостацима. Отуда, завршни корак у сваком обрачуна БДП-а представља процес међусобног усклађивања, тј. балансирања између две независне процене БДП-а израчунате према производном и расходном приступу.

У националним рачунима се прави разлика између микро и макро балансирања. Микро балансирање се спроводи унутар инпут–аутпут оквира на нивоу појединачних (група) добара и услуга. Равнотежа између производног и расходног приступа се постиже као резултат балансирања понуде и употребе појединачних производа у оквиру анализе робних токова (енг. *commodity flow analysis*). Макро балансирање се, с друге стране, заснива на директној конфронтацији производне стране састављене од података, не за поједине групе добара и услуга, већ за делатности, са расходном страном која је састављена од главних агрегата употребе БДП-а. У овом случају не постоји директна, експлицитна веза између две стране, а процес доношења одлука, иако поједностављен у поређењу са микро балансирањем, суочава се са већим потешкоћама. Стога се микро балансирање препоручује као пожељна метода, али у Србији, због чињенице да су табеле понуде и употребе у процесу развоја, микро балансирање још увек није у потпуности применљиво. Међутим, искуство и резултати компилације табела понуде и употребе, као и анализа токова робе за одређене групе добара и услуга, узимају се у обзир у макро балансирању БДП-а. Процес балансирања је резултат интерактивног тимског рада са најшире организованим и мобилисаним увидима и сазнањима о врстама проблема и одабраним решењима која су консултована од стране свих запослених који су укључени у састављање националних рачуна и обрачун БДП-а. Запослени који су одговорни за поједине домене националних рачуна су у сталном, директном, личном контакту једни с другима и ако је потребно организују се *ad-hoc* састанци за решавање сложенијих питања везаних за обрачун БДП-а и балансирање два приступа.

Обрачуни БДП-а према производном и расходном приступу се обављају независно један од другог и истовремено независно од постојећих процена за претходне године. То значи да се улазни подаци за обрачун БДП-а генеришу из нових, ажурираних изворних података сваке године, а не као у *референтном* или „бенчмарк“ *приступу* где се спровode детаљне и разрађене рачунице за једну одређену, референтну годину, а након тога БДП се „помера“ унапред (или уназад) користећи нове годишње податке само као индикаторе за ревалуацију БДП-а обрачунатог за референтни обрачунски период. Ревизија БДП-а за период од 2014. године уназад, спроведена је применом бенчмарк приступа при чему је 2016. година коришћена као референтна, будући да поједини кључни извори података нису били расположиви (нити одређене методе применљиве) пре 2016. године.

Као што је добро објашњено од стране немачких експерата за националне рачуне у њиховом „*National Accounts Inventory*“, макро балансирање БДП-а је систематична вишестепена, итеративна процедура, при чему она никада не може бити „аутоматски процес или предодређени низ математичких корака“. Због горе наведеног општег приступа, што значи да се за сваку годину БДП базира на новоизрачунатим индикаторима и ажурираним изворним подацима (не као у *бенчмарк* приступу), свака година тј. обрачунски период носи своје јединствене изазове и специфична питања која се морају решити у балансирању БДП-а. Стога је веома тешко или чак немогуће унапред дефинисати неке прописане или стандардизоване мере за елиминацију дисбаланса. Балансирање се формално може поделити у две фазе. У првој

фази утврђује се укупна разлика између два приступа и доносе се прелиминарне одлуке о страни, величини и правцу прилагођавања и узајамног усклађивања. Након детаљне анализе иницијалних резултата, тим за компилацију националних рачуна разматра, расправља и одлучује како би требало почетни дисбаланс расподелити између производне и расходне стране и извршити његову елиминацију у процесу балансирања. Други корак се може сматрати „финим подешавањем“ и узима у обзир ефекте балансирања на динамику временске серије компоненти БДП-а који су последица прве фазе и може довести до додатних промена у серији. Балансирање је итеративни процес где се након сваког прилагођавања врши изнова евалуација и валидација алтернативних, резултирајућих процена и њихових ефеката као и анализа њихове прихватљивости и конзистентности. Процес се виšekратно понавља док се не постигне коначна, финална процена која на најбољи и најприхватљивији начин изједначава производну и расходну страну БДП-а.

Главни принцип је да најмање поуздани подаци треба да носе главни терет прилагођавања. У првој фази баланс се у принципу добија искључиво прилагођавањем изворних, иницијалних резултата у само две специфичне области: на производној страни то је сегмент необухваћене економије, а на расходној страни су то лична потрошња домаћинства и промене у залихама (углавном код балансирања у сталним ценама). Прилагођавање необухваћене економије у процесу балансирања се може сматрати финализацијом (иницијалне) процене необухваћене економије, пре него елементом процедуре балансирања. Један од главних принципа балансирања је избегавање прилагођавања података који се односе на „формални“ део економије и ограничавање радног простора балансирања на „неформални“ део БДП-а због чињенице да се процене необухваћене економије заснивају на мање поузданим и прецизним изворима података. Према томе, вредност БДП-а и његовог раста и даље је предоминантно одређена кретањем „формалног“ дела за који су доступни поузданији и прецизнији извори података.

Прва фаза балансирања почиње са БДП-ом обрачунатим по расходном приступу уз истовремено проверавање номиналног и реалног раста сваке компоненте употребе БДП-а. У макро балансирању, други принцип који се примењује јесте да код обрачуна БДП-а у сталним ценама треба дати већи кредибилитет расходном у односу на производни приступ због доступности робуснијих показатеља цена и физичког обима. Полазећи од претходно објављених стопа раста БДП-а (на бази кварталних обрачуна), које се заснивају на показатељима физичког обима краткорочних, гранских статистика, почетни БДП по расходном приступу се темељно евалуира поређењем са референтним стопама раста и имплицитним дефлаторима који се константно проверавају у погледу њихове прихватљивости. Трећи принцип макро балансирања јесте да подаци о државној потрошњи и спољној трговини (извоз и увоз) нису предмет прилагођавања. Ово је значајна промена у односу на претходни период када су подаци о увозу такође коришћени као билансна ставка. Као што је горе речено, фокус овог корака балансирања је лична потрошња домаћинства где се узимају у обзир додатни контролни параметри: зараде запослених и кретање запослености, потрошачки кредити банака, увоз робе широке потрошње и статистика трговине. Такође, као један од важних параметара, узимају се у обзир имплицитни дефлатори БДП-а и индекс потрошачких цена и цена увозних добара за личну потрошњу због чињенице да је лична потрошња домаћинства доминантан део употребе БДП-а и последично доминантно утиче на његов ниво и раст.

Друга фаза балансирања почиње са провизорном проценом БДП-а која се добија као резултат прве фазе и фокусирана је сада на производну страну БДП-а. Ова фаза је изузетно сложена јер захтева детаљну анализу сваке делатности и ефеката њеног прилагођавања на БДП како у текућим тако и у сталним ценама. И овде, као и у првој фази балансирања, симултано се

разматрају номинални и реални ефекти, јер ефекти на БДП у сталним ценама могу указати на потребу за повратним прилагођавањима износа у текућим ценама. У ревизији 2018. године и новом систему компилације националних рачуна, прихватљивост методе двоструке дефлације код обрачуна у сталним ценама је додатно скрутинизирана са водећим принципом да се сачува и максимизира конзистентност годишњих рачуна са краткорочним гранским статистикама и кварталним рачунима. Као што је раније речено, БДВ креирана у необухваћеној економији се користи као главна област за балансирање. Најпре, стопе раста производње и БДВ-а за сваку делатност се упоређују и конфронтирају са краткорочним показатељима физичког обима и пратећим индексима цена. Делатности са највећим учешћем у укупној необухваћеној економији и са највећим одступањима у односу на показатеље физичког обима су прве које ће се подвргнути прилагођавањима у процесу балансирања, тј. уклањања разлике између производне и расходне стране. Такође, свака делатност се додатно испитује уколико се уоче неочекивана и необјашњива кретања која захтевају одговарајућа прилагођавања. Приликом балансирања производне стране као контролне ставке или параметри користи се неколико индикатора. Прво, као што је речено раније, један од главних принципа балансирања јесте респектовање и очување краткорочне динамике аутпута и БДВ-а и узимање у обзир ефеката резултата балансирања и усклађивања и интеграције годишњих и кварталних обрачуна. Исто тако, инпут–аутпут рачуна, тј. учешћа међуфазне потрошње у вредности производње (аутпуту) такође се узимају у обзир као важни параметри како би прилагођене вредности у највећој могућој мери пратиле “нормалну” ефикасност која је на кратак рок по правилу стабилна. Још један од важних принципа балансирања јесте да се очува, колико је год могуће вредност производње (аутпута), те да се потребна прилагођавања БДВ-а врше прилагођавањем међуфазне потрошње. Разлог за то је чињеница да су подаци о аутпуту тј. продаји робе и услуга генерално поузданији од података о међуфазној потрошњи. Прилагођавање аутпута врши се само у случајевима када постоје значајне, необјашњиве разлике између стопа раста аутпута и кореспондирајућих показатеља физичког обима. Такође, промене имплицитних дефлатора и њихово поређење са одговарајућим индексима цена произвођача и имплицитним дефлатором БДП-а изнова се проверавају након сваког прилагођавања. У случају значајних неконзистентности, спроводе се и додатне провере изворних података због могућих грешака и недостајућих података. Уколико се такве грешке открију или ако се утврди постојање необјашњивих екстремних вредности или кретања, врши се одговарајућа исправка и отпочиње нови круг прилагођавања и балансирања.

Да закључимо, балансирање БДП-а је итеративни процес скрутинизације и тестирања, вишеструких и вишеслојних провера прихватљивости и кохерентности. По правилу, спроводи се на десетине „кругова“ балансирања на свакој страни при чему се иницијална дискрепанца постепено смањује, а две процене БДП-а све више конвергирају. Након сваког круга, главни контролни параметри и индикатори се изнова проверавају док се не постигне крајње решење са оптималном конфигурацијом свих релевантних индикатора, учешћа, индекса, рачуна бројева као и кохерентност и конзистентност серија података. Наравно, у статистици се ретко које решење тј. процена може сматрати “савршеном” већ најчешће као она са најмањим бројем неконзистентности или некохерентности имајући у виду горе наведене главне контролне параметре и кретање серија података. Ако предложена прилагођавања вредности или компоненти употребе БДП-а, било у текућим или сталним ценама, дају резултате који нису у складу са наведеним принципима, алтернативна решења за уклањање одступања се тестирају и разматрају током састанака тима за компилацију националних рачуна како би се проблем сагледао из свих могућих углова и изнашло најприхватљивије решење.

A decorative graphic consisting of several overlapping squares in shades of magenta, blue, and white, located in the upper right corner of the page.

ПРЕГЛЕД ОБРАЧУНА НЕОБУХВАЋЕНЕ ЕКОНОМИЈЕ

8.1 УВОД

У процесу обрачуна БДП-а улажу се значајни напори како би се обезбедила исцрпност и свеобухватност процена (енг. *exhaustiveness*), односно, циљ је да се колико год је то могуће, проценом БДП-а обухвате све релевантне трансакције које генеришу бруто додату вредност и дохотке економских субјеката. Након ревизије из 2014. године, у складу са Европским системом рачуна из 2010. године (*ESA 2010*), необухваћена економија је укључена у обрачунае и званичне, публиковане податке о БДП-у. Прилагођавања за необухваћену економију се процењују и табелирају у складу са релевантним методолошким приручницима – *OECD Handbook Measuring the Non-Observed Economy* (2002) и *Eurostat's Guidelines on Tabular Approach to Exhaustiveness* (2005).

У циљу обезбеђења исцрпности и свеобухватности података националних рачуна, у обрачунима се такође узимају у обзир препоруке и резултати консултација са међународним и европским институцијама које се односе на националне рачуне и сиву економију (Евростат, ММФ, Светска банка итд.). Ове препоруке су углавном резултат заједничког ангажмана представника наведених институција и РЗС-а у вези са различитим пројектима, мисијама техничке помоћи и другим облицима сарадње и подршке РЗС-у. Поред тога, резултати истраживања и студија других институција (Пореска управа) и истраживачких агенција, као и искуства других националних статистичких институција се консултују и често могу да пруже важне и вредне индикације у погледу прихватљивости обрачуна необухваћене економије, које се могу узети у обзир у коначној фази процене необухваћене економије, а тиме и БДП-а.

Мора се нагласити да је концепт необухваћене економије који се користи у обрачунима БДП-а шири од онога што се у јавности сматра необухваћеном економијом, и за који се користе термини “сива економија” или “црно тржиште” и који се обично повезује са илегалним активностима (нпр. наркотици, кријумчарење робе) или утајом пореза. Концепт необухваћене економије који се користи у процени БДП-а укључује горе наведене облике необухваћене економије, али и друга прилагођавања која се односе на статистичке и рачуноводствене недостатке примарних података, а која имају за циљ обезбеђење интерне конзистентности годишњих процена БДП-а са краткорочним статистикама и кварталним рачунима и које су заправо део процеса балансирања о чему је већ било речи у претходном поглављу. Дакле, ова прилагођавања се не могу сматрати “сивом” економијом у строгом, буквалном смислу, већ као концептуална транзиција од пословног рачуноводства до категорија и дефиниција националних рачуна, али којима се такође имплицитно обезбеђује исцрпност и свеобухватност процена БДП-а у ширем смислу.

Као што је већ речено, прорачун необухваћене економије не представља тек необавезну калкулацију за научне или истраживачке сврхе, већ је уско повезан са проценом БДП-а. То је разлог зашто су националне статистичке институције посебно уздржане и опрезне у обрачунима необухваћене економије при чему се РЗС, као и статистике већине земаља, у својим обрачунима руководи рачуноводственим принципом *конзервативности*. Другим речима, национални рачуни се увек ослањају на најконзервативније процене како би, с једне стране, њихови обрачуни били довољно исцрпни, али, с друге стране, како би се избегла могућа прецењеност одређених индикатора националних рачуна, јер резултати обрачуна необухваћене економије као што смо већ истакли, директно утичу на ниво БДП-а и уграђени су у званичне податке о БДП-у. Отуда, процене необухваћене економије националних рачуна, у поређењу са другим проценама и алтернативним моделима независних истраживача који су популаризовани у медијима и академским дискусијама, могу се сматрати „ригидним“ и „конзервативним“, али то је директна последица главног принципа којег се све националне статистичке институције придржавају а то је да се у обрачуну БДП-а максимално лимитира субјективност и арбитрарност у проценама која би могла довести до прецењивања БДП-а.

Необухваћена економија има тенденцију да се концентрише у областима привреде у којима постоји низак ниво законске регулативе и висок удео готовинских трансакција. Сходно томе, није неочекивано да се у сфери малог бизниса ван режима ПДВ-а, по правилу најчешће појављују случајеви непријављивања прихода од продаје, нерегистрованих плаћања у готовини и запошљавања нерегистрованих радника. Непостојање финансијских извештаја и књиговодствених евиденција за предузетничке радње, низак капацитет Пореске управе да идентификује и покрије све трансакције сиве економије у области малих предузећа (најпре због саме бројности или „атомизованости“ малог бизниса), одсуство обавезе независне ревизије финансијских извештаја такође су неки од релевантних фактора у том погледу. Претпоставка је да необухваћена економија не постоји или је мање значајна у сектору државе, високо регулисаним индустријама и делатностима у којима доминирају велика предузећа, као што су телекомуникације и финансије. Међутим, не може се у потпуности искључити могућност постојања необухваћене економије у одређеној мери и међу великим предузећима, иако су предмет независне ревизије и посебне пажње Пореске управе, и то по правилу у облику погрешног финансијског извештавања.

Комплексност процене необухваћене економије произлази из саме њене природе, тј. чињенице да не постоје одговарајућа мерила и подаци са довољном поузданошћу и прецизношћу тако да се национални рачуни суочавају са проблемом процењивања који је оптерећен високим ризиком непоузданости. Међутим, следећи међународно препоручене методолошке смернице и консултујући искуства и праксу других националних статистичких институција, РЗС настоји да дође до најбољег могућег решења у постојећим околностима и постигне равнотежу између свеобухватности и поузданости БДП-а.

8.2 ТАБЕЛАРНИ N1-N7 ПРИСТУП

У Евростатовом табеларном приступу идентификовано је седам типова необухваћене економије. Главни циљ N1–N7 оквира није да наметне дефинитивну класификацију врста необухваћене економије, већ да осигура да се она процењује систематски, тј. да пружи основу за систематску и исцрпну евалуацију свеобухватности националних рачуна.

Табеларни приступ Евростата обухвата следеће типове необухваћене економије (*Eurostat's Guidelines on Tabular Approach to Exhaustiveness, 2005*):

N1 – Произвођачи који се намерно не региструју - „подземне“ економске активности (енг., „underground“)

Произвођач није регистровао своје економске активности да би избегао плаћање дажбина по основу пореза и социјалних доприноса. Најчешће се то односи на мале произвођаче са прометом који прелази граничне нивое изнад којих би требало да се региструју. Произвођачи који се не региструју јер се баве илегалним активностима спадају у тип N2. Тип N1 не обухвата све „подземне“ активности, од којих су неке повезане са типом N6.

N2 - Произвођачи који се намерно не региструју – илегалне економске активности

Произвођач се намерно није регистровао било као правно лице (привредно друштво) или као предузетник јер је укључен у незаконите активности. Тип N2 искључује илегалне активности регистрованих правних лица или предузетника који своје активности пријављују (или умањено приказују) под законитим шифрама делатности.

N3 - Произвођачи који немају обавезу да се региструју

Произвођач нема обавезу да се региструје јер његове економске активности не представљају тржишни аутпут. Обично су то нетржишни произвођачи у сектору домаћинства који се баве производњом добара за сопствену личну потрошњу, производњу капиталних добара за сопствене потребе а овде се обухвата и изградња и поправка кућа или другог стамбеног простора. Алтернативно, произвођач генерише одређену тржишну производњу, али је њена вредност испод нивоа на којем је произвођач дужан да се региструје као предузетник.

N4 – Регистрована правна лица која нису обухваћена статистичким истраживањима

Правна лица могу бити неоправдано изван обухвата статистичких истраживања из више разлога, као што су: пословни регистар је неажуран или су процедуре ажурирања неадекватне; класификациони подаци (шифра делатности, величине или територијални кодови) су нетачни; правно лице је искључено из оквира истраживања, јер је његова претпостављена величина испод одређеног прага итд. То доводи до (систематског) искључивања правног лица из анкета и истраживања, иако би у принципу оно требало да буде укључено.

N5 - Регистровани предузетници и физичка лица која нису обухваћени статистичким истраживањима

Ова врста непотпуности односи се на власнике предузетничких радњи или samozапослена лица која нису обухваћена обрачуном БДП-а због низа разлога: статистичка институција не спроводи истраживања регистрованих предузетника; неажурност административног или статистичког регистра (новоосноване или реактивирани предузетничке радње, пропусти у регистрацији и размени података између регистара); класификациони подаци (шифра делатности, шифра величине, географски или територијални код) су нетачни и др.

N6 - Произвођачи који намерно погрешно извештавају (енг. *misreporting*)

Вредност производње (аутпут) је потцењен и/или међуфазна потрошња је прецењена, како би се избегао (или смањено) порез на добит, ПДВ и други порези или доприноси за социјално осигурање. Погрешно извештавање често подразумева вођење два паралелна књиговодства, нерегистроване раднике и исплате плата „у кешу“ које се евидентирају као међуфазна потрошња или „исплаћују из пазара“; неиздавање рачуна тј. плаћања у готовини без рачуна (укључујући и набавке), издавање фиктивних или „надуваних“ рачуна, књиговодствено нерегистроване трансакције у натури („трампа“) између произвођача и други варијетети утаје пореза.

N7 - Други статистички недостаци

Тип N7 обухвата бројне и разнолике могуће недостатке и мањкавости у вези са подацима који се користе за израчунавање БДП-а узроковане од стране спољних пружалаца/снабдевача података (нетачни, непотпуни, непрецизни подаци) или је реч о подацима који су погрешно обрађени, процесуирани или компилирани од стране статистичке институције пре уласка у процес обрачуна БДП-а. Овај тип необухваћене економије садржи следеће области у којима се најчешће јављају статистичке мањкавости типа N7: третман неодговора у статистичким истраживањима; производња за сопствену финалну употребу од стране тржишних произвођача; напојнице; плате радника у натури и скривене споредне делатности произвођача и сл. Јасно је да не доводе све статистичке мањкавости до потцењивања БДП-а, већ и до прецењивања.

8.3 ПРОЦЕНЕ НЕОБУХВАЋЕНЕ ЕКОНОМИЈЕ У ПРОИЗВОДНОМ ПРИСТУПУ ОБРАЧУНА БДП-а

Када је реч о методама процене необухваћене економије у обрачуна БДП-а по производном приступу, свакако доминантно место заузима метода радног инпута (енг. *Labour Input Method* – *LIM*) у смислу учешћа у укупној процењеној необухваћеној економији. Анализа робних токова, блиско повезана са методом дискрепанце националних рачуна, такође је важан алат за проверу плаузибилности процена БДВ-а по делатностима и последично за идентификацију и процену необухваћене економије. *LIM* се користи за процену погрешног извештавања сектора нефинансијских инкорпорисаних предузећа (N6), регистрованих предузетника који нису обухваћени статистичким истраживањима (N5) и „подземних“ економских активности (N1); Метода заснована на квантитативним показатељима се примењује за илегалне активности (N2), произвођаче који нису обавезни да се региструју – производња хране и пића за сопствену потрошњу и изградња и поправке стамбеног простора за властити рачун (N3), издавање у закуп непокретности – стварну ренту (N1) и напојнице (N7).. Прилагођавања БДП-а за необухваћену економију не спроводе се за институционалне јединице које припадају сектору финансијских институција и сектору државе. Такође, прилагођавања се не врше ни за финалну потрошњу државе на расходној страни.

У процењивању необухваћене економије користе се бројни и разноврсни извори података: административни (ЦРОСО, финансијски извештаји АПР-а, подаци Пореске управе), АРС и друга статистичка истраживања, студије и публикације домаћих и међународних истраживача и статистичких институција итд.

N1 – Произвођачи који се намерно не региструју - „подземне“ економске активности (енг. „underground“)

Према Евростатовом табеларном приступу, овај тип необухваћене економије се односи на произвођаче који су били у обавези да се региструју, али нису („подземни произвођачи“) и произвођаче који се не региструју да би избегли плаћање фискалних обавеза (најчешће мали произвођачи са прометом који прелази праг изнад којих би према привредном и фискалном законодавству требало да региструју своје приходе).

Самозапослена лица без регистрованог бизниса и пријављених прихода процењују се према приходном приступу користећи податке АРС-а и податке о минималним зарадама. Приходи „уговораша“ (приходи физичких лица ван радног односа) су од 2016. године постали доступни РЗС-у и преузимају се директно од Пореске управе и укључују у процене БДП-а у сектору домаћинства. Према томе, они се више не сматрају компонентом необухваћене економије и као такви укључени су у „формални“ део БДП-а. Пре ревизије 2018. године њихови приходи су као компонента необухваћене економије индиректно процењивани коришћењем података АРС-а.

Процена тзв. стварне ренте тј. нерегистрованих прихода физичких лица од издавања у закуп стамбеног простора представљају саставни део овог типа необухваћене економије јер постоји релативно велики број домаћинства која изнајмљују станове у Србији. Процене су засноване на броју станова (Попис становништва из 2011. године) и просечним закупнинама (ценама) које су прибављају од агенција за некретнине и медија.

N2 - Произвођачи који се намерно не региструју – илегалне економске активности

Према табеларном приступу Евростата овај тип необухваћене економије укључује произвођаче који нису регистровани зато што се баве илегалном производњом добара и услуга. Према ESA 2010, иако је реч о илегалним активностима, будући да генеришу дохотке

произвођачима, и оне, без обзира на њихову природу, такође морају бити обухваћене обрачуном БДП-а. У обрачунима БДП-а овај тип садржи приходе од производње и препродаје наркотика и приходе од проституције.

Подаци криминалистичке и граничне полиције и здравствених институција као што је Специјална болница за болести зависности су главни извори података. Поред тога користе се и резултати студија и истраживања које су спровели независни истраживачи и искуства других националних статистичких институција у овој области необухваћене економије. Такође, користе се резултати истраживања и препоруке међународних институција као што су *Annual report of the European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction* (EMCDDA) и *The United Nations Office on Drugs and Crime* (UNODC).

N3 - Произвођачи који немају обавезу да се региструју

Према Евростатовом табеларном приступу, овај тип необухваћене економије укључује произвођаче који немају обавезу регистрације, на пример, ако њихове економске активности немају карактер тржишне производње. То могу бити нетржишни произвођачи сектора домаћинства укључени у производњу добара за властиту личну потрошњу или производњу капиталних добара за сопствене потребе, изградњу и поправке (реконструкције, „проширења“ и сл.) кућа и станова или произвођачи чија производна делатност има тржишни карактер али чија је вредност испод нивоа који би према привредном или фискалном законодавству захтевао да се произвођач региструје као предузетник.

Производња хране за сопствену финалну потрошњу процењује се коришћењем квантитативних показатеља статистике пољопривреде и Анкете о потрошњи домаћинства. Изградња и поправке станова за властиту рачун процењују се на основу података статистике грађевинарства и података статистике цена (цене новоизграђених станова и различитих поправки).

N4 – Регистрована правна лица која нису обухваћена статистичким истраживањима

Према Евростатовом табеларном приступу, овај тип необухваћене економије укључује регистрована правна лица (привредна друштва) која због различитих разлога нису обухваћена статистичким истраживањима – на пример, административни или пословни регистар није ажуран, процедуре ажурирања су неадекватне, класификациони кодови (делатност, величина или територија) су нетачни, или је правно лице искључено из оквира истраживања јер је његова величина испод одређеног прага дефинисаног истраживањем. Овај тип необухваћене економије у пракси се обично манифестује у виду недостајућих финансијских извештаја предузећа што може бити последица бројних разлога – кашњење у подношењу завршних рачуна АПР-у, ликвидација или друге структурне промене и сл. Прелиминарне провере примарних података (базе финансијских извештаја АПР-а) обично сигнализирају постојање таквих случајева и тада се предузимају одговарајуће мере. Обично се од АПР-а или директно од предузећа траже додатне информације и, на основу расположивих података из претходних година или других статистичких истраживања (као на пример структурне пословне статистике), врше процене којима се надомешћују подаци који недостају. Треба рећи да ови варијетети необухваћене економије чак и ако нису иницијално идентификовани и укључени у тип N4, вероватно ће имплицитно бити покривени као делови N6 или N7 и, напослетку, укључени у необухваћену економију и БДП током процеса балансирања јер ће значајнији дисбаланси проузроковани типом N4 тада бити јасно видљиви и елиминисани одговарајућим прилагођавањима.

N5 - Регистровани предузетници и физичка лица који нису обухваћени статистичким истраживањима

Према табеларном приступу Евростата, овај тип необухваћене економије укључује регистроване предузетнике и друга samozапослена физичка лица која обављају привредну делатност а која нису обухваћена статистичким истраживањима. Регистровани предузетник може бити изостављен из статистичког истраживања из више разлога. Прво, могу постојати недостаци у административним изворима података, али разлози могу бити исти као и они наведени у објашњењима за тип N4 (неажурни административни и пословни регистар, застарели или нетачни класификациони или идентификациони кодови итд.). Такође, разлог може бити и непостојање статистичких истраживања. У нашим условима, први разлог – недостатак тачних и свеобухватних административних података (финансијски извештаји) представља доминантан разлог и узрок овог типа необухваћене економије. Проблеми са анкетирањем физичких лица су широко познати међу свим националним статистичким институцијама чак и ако постоје статистичка истраживања којима би се могао надоместити недостатак административних извора података: висок проценат неодговора, низак квалитет одговора, непостојање књиговодствених евиденција из којих би се екстраховали одговори на упите и техничка питања везана за њихове адресне податке (честе промене адресе седишта), нетачне шифре делатности као и екстерно вођење књига од стране књиговодствених агенција, што чини прикупљање података посебно тешким, као и извођење индикатора националних рачуна.

Предузетници у Србији се региструју у АПР-у и Пореској управи, али велики део њих није обавезан да води двојно књиговодство и доставља финансијске извештаје Агенцији за привредне регистре. Стога статистика нема потпуне информације о њиховој производњи и међуфазној потрошњи осим података о њиховом опорезивом доходу и запослености. Сходно томе, индикатори националних рачуна за ова предузећа се индиректно процењују коришћењем доходног приступа, а не директно као за привредна друштва за која је доступан комплетан сет финансијских извештаја који се могу непосредно користити за процену БДП-а применом производног приступа. Необухваћена економија у вези са нерегистрованим радницима израчунава се коришћењем *LIM* методе тј. података о запослености АРС-а којима се прилагођавају подаци Пореске управе о броју радника у предузетничким радњама за неформалну запосленост и припадајућу БДВ. Због чињенице да не постоје административни подаци тј. финансијски извештаји, критеријум (*threshold*) за мерење односа формалног и неформалног дела (у погледу промета, аупута и међуфазне потрошње) практично не постоји тако да је тешко прецизно дефинисати шта заправо представља формални део а шта необухваћену економију. Стога, необухваћена економија приказана у овом поглављу за тип N5 експлицитно приказује само део који се односи на нерегистроване раднике. Претпоставља се да су остале компоненте необухваћене економије обухваћене и исказане имплицитно коришћењем доходног приступа и, на крају, методом дискрепанце националних рачуна у процесу балансирања који је, како је већ објашњено, уско повезан са N6 и N7 типовима необухваћене економије.

N6 - Произвођачи који намерно погрешно извештавају (енг. *misreporting*)

Према Евростатовом табеларном приступу, овај тип необухваћене економије подразумева погрешно извештавање од стране произвођача, на пример, промет тј. вредност производње се потцењује и/или се међуфазна потрошња прецењује како би се избегао или умањио порез на добит, ПДВ и друге фискалне обавезе. Погрешно извештавање испољава се на више, често међусобно испреплетаних начина: паралелно књиговодство, нерегистровани радници и исплате плата „у кешу“ које се евидентирају као међуфазна потрошња или „исплаћују из

пазара“; издавање рачуна тј. плаћања у готовини без рачуна (укључујући и плаћања добављачима), издавање фиктивних или „надуваних“ рачуна, књиговодствено нерегистроване трансакције у натури („трампа“) између произвођача и други облици утаје пореза, прецењена међуфазна потрошња у облику ванредних или непословних трошкова и других расхода који према методологији националних рачуна немају карактер међуфазне потрошње, неевидентирани потрошња готових производа или материјала за производњу за властиту употребу (или за исплате зарада радницима у натури) и слично.

Овај тип необухваћене економије се процењује коришћењем *LIM* методе са додатним прилагођавањем у вези са плаћањима у готовини и другим облицима прикривања прихода.

У складу са Приручником *OECD*-а (из 2002. године) и табеларним приступом Евростата (из 2005. године), *LIM* представља најзначајнију статистичку методу за процену необухваћене економије у обрачуна БДП-а према производном приступу, будући да нерегистровани радници представљају један од најчешћих и најзначајнијих облика испољавања „сиве“ економије. *LIM* метода се заснива на разлици између регистроване (формалне) запослености и нерегистроване (неформалне) запослености. БДВ генерисан неформалном компонентом запослености се затим процењује и придружује формалном делу како би се процена БДП-а допунила за овај део необухваћене економије.

Први корак у имплементацији *LIM*-а је утврђивање укупне неформалне запослености која није обухваћена административним и статистичким изворима података и последично се не налази у инпутима за обрачун БДП-а. Подаци о формалној запослености из административних извора података сучељавају се са подацима АРС-а по делатностима. Други корак је процена „недостајућег“ дела БДВ-а, који је последица неодговарајуће регистрације запослених и њихових зарада које чине највећи део БДВ-а.

Прво, укупна неформална запосленост израчунава се као разлика између укупног броја запослених радника према процени АРС-а и, с друге стране, броја регистрованих запослених на основу базе података ЦРОСО допуњене подацима о броју запослених из финансијских извештаја (за сектор *S.11*). Затим се неформална запосленост расподељује по делатностима засебно за *S.11* (привредна друштва) и *S.14* (предузетнике). За предузетнике, процена неформалне запослености такође се заснива на АРС-у и добија, како укупно тако и по делатностима, директно као разлика између укупног броја радника запослених код предузетника из АРС-а и одговарајућег регистрованог броја радника према ЦРОСО. Необухваћена економија у вези са овим нерегистрованим радницима (за *S.14*) израчунава се коришћењем *LIM* методе и сврстава у *N5*. Преостали број неформално запослених односи се на сектор *S.11* и распоређује тако што се, најпре, за сва активна предузећа (са исказаним приходима и трошковима у финансијским извештајима) без исказаног броја радника (без запослених) у финансијским извештајима импутира по један запослени и дистрибуира на одговарајуће делатности. Резидуал неформалне запослености за *S.11* распоређује се по делатностима према дистрибуцији броја запослених за микро предузећа (део са 1–5 запослених) која се сматрају главним генератором овог вида необухваћене економије.

Као завршни корак, процењује се необухваћени део БДВ-а, на основу броја нерегистрованих радника и просечне продуктивности (БДВ по запосленом) по делатностима, на основу финансијских извештаја за микро и мала предузећа. Применом кореспондирајућих инпут/аутпут ратио бројева по делатностима процењују се и вредност производње (аутпут) и међуфазна потрошња.

Међутим, широко је познато да *LIM* метода за процену необухваћене економије, користећи дискрепанцу између формалне и укупне запослености, не покрива у довољној мери све видове сиве економије који нису директно повезани са запошљавањем тј. непријављеним радницима.

Ту се пре свега мисли на продаје/плаћања у готовини (нерегистровани готовински промет) и прецењивање међуфазне потрошње који се одражавају као погрешно извештавање у завршним рачунима који се користе као главни извор података за компилацију националних рачуна. Штавише, ексклузивна примена *LIM*-а има и друге уочене недостатке. Наиме, смањење неформалне запослености осим услед повећања ефикасности пореске управе или пореског морала власника предузећа може бити последица и других узрока. Напослетку, предузеће може имати уредно пријављене раднике што не мора спречавати власника предузећа да се ангажује у другим облицима сиве економије. Смањење неформалне запослености, посебно ако се посматра на нивоу појединих делатности, може бити узроковано повећаном емиграцијом, старењем становништва (посебно у пољопривреди) и другим поремећајима на тржишту рада који узрокују кретање и пресељавања радне снаге између појединих делатности. Штавише, принудна регистрација нерегистрованих радника, може довести и до негативне компензације од стране власника предузећа у виду повећаног обима нерегистрованих трансакција у готовини али и потешкоћа изазваних повећаним трошковима радне снаге које могу негативно утицати на производњу, цене и инвестиције, смањење плата и, коначно, на генерисање БДВ-а. Након детаљног разматрања различитих могућности за побољшање исцрпности БДП-а, одлучено је да се постојеће процене на основу *LIM*-а употпуне додатним слојем необухваћене економије генерисаним погрешним извештавањем, тј. нерегистрованим продајама/плаћањима у готовини која представљају (заједно са непријављеним радницима) главни извор сиве економије у Србији. Прорачун је ограничен на микро и мала предузећа која се генерално сматрају једним од главних генератора необухваћене економије и чији су финансијски извештаји оптерећени већим ризиком од погрешног обелодањивања у односу на средња и велика предузећа (која су већином у режиму ПДВ-а, подвргнута ревизији и појачаном инспекцијском надзору Пореске управе). На основу резултата независних истраживања о сивој економији у Србији, декларисани промет микро и малих предузећа је повећан за 5-15% (у зависности од посматране године), а затим, применом рачуна бројева који исказују однос промета и БДВ-а по делатностима, процењен је необухваћени БДВ који је последица погрешног извештавања у погледу плаћања у готовини и других облика прикривања прихода од продаје.

N7 - Остали статистички недостаци

Овај тип необухваћене економије садржи различите врсте недостатака и мањкавости у вези са подацима који се користе за израчунавање БДП-а узроковане од стране спољних пружалаца/снабдевача података (нетачни, непотпуни, непрецизни подаци) или је реч о подацима који су погрешно обрађени, процесуирани или компилирани од стране статистичке институције пре уласка у процес обрачуна БДП-а.

Поред наведеног, N7 укључује и додатак за напојнице које се процењују применом одређеног „*tipping*“ рација (3–5%, на основу процена стручњака и искуства других земаља) на вредност аутопута појединих делатности (сектори: *G* – Трговина на велико и мало, поправка моторних возила и мотоцикала; *H* – Саобраћај и складиштење, *I* – Услуге смештаја и послуживање хране, *Q* – Здравствена и социјална заштита и *S* – Остале услужне делатности).

N7 укључује и приходе физичких лица запослених у домаћинствима (кућне помоћнице, неговатељице, возачи, и сл.) који најчешће нису регистровани. Главни извори података за обрачуна су АПД и резултати посебног *ad hoc* истраживања о личним услугама спроведеног 2013. године.

Табела 43. Структура необухваћене економије према типовима, 2015–2021. (мил. РСД)*

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Укупно	457 003	400 054	396 115	395 059	377 489	321 516	370 773
N1	52 175	46 484	43 365	51 118	55 752	53 123	51 352
N2	26 554	28 958	31 152	32 220	24 058	29 988	42 158
N3	12 470	12 431	9 075	8 916	8 957	10 719	11 789
N4	-	-	-	-	-	-	-
N5	76 103	82 074	86 230	96 418	98 289	96 823	122 349
N6	272 603	211 804	207 882	186 505	173 413	114 358	121 631
N7	17 099	18 303	18 410	19 883	17 018	16 506	21 494

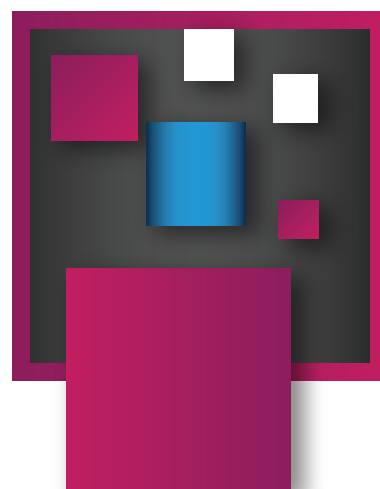
*Ревидирана процена, по основу резултата IPA 2017 пројекта у којем су извршена унапређења обрачуна необухваћене економије.

8.4 ПРОЦЕНЕ НЕОБУХВАЋЕНЕ ЕКОНОМИЈЕ У РАСХОДНОМ ПРИСТУПУ ОБРАЧУНА БДП-а

Прилагођавања БДП-а по основу необухваћене економије извршена у производном приступу морају се расподелити на различите употребе у зависности од потрошње добара и услуга произведених у „подземним“, илегалним и нерегистрованим економским активностима. На расходној страни, прилагођавања за необухваћену економију се врше у оквиру личне потрошње домаћинстава (за производњу хране и пића за личну сопствену потрошњу, нелегалну потрошњу наркотика и проституцију и прилагођавања за личне услуге пружене домаћинствима и др.), инвестиција у основна средства (за производњу капиталних добара за властити рачун и изградњу и поправке станова), и за нерегистровани извоз и увоз добара (укључујући илегалне трансакције које се односе на дуванске производе и наркотике).

Анализа робног тока (*commodity flow analysis*), као што смо истакли, представља важан алат за идентификацију потребних прилагођавања по основу необухваћене економије на страни употребе БДП-а. Такође, поједина прилагођавања су имплицитно извршена током процеса балансирања тј. конфронтације БДП-а обрачунатог по производном и расходном приступу.

АНЕКСИ

АНЕКС 1 РЕВИЗИЈА БДП-А 2018. ГОДИНЕ - МЕТОДОЛОШКА ОБЈАШЊЕЊА И ЕФЕКТИ РЕВИЗИЈЕ НА ПРОМЕНУ БДП-а

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Циљ ревизије БДП-а која је спроведена 2018. године био је да се побољша поузданост, тачност и свеобухватност процена БДП-а и конзистентност годишњих рачуна, краткорочних статистика и кварталних националних рачуна путем:

- Имплементације акумулираних унапређења метода и извора података који су постали доступни у периоду након претходне ревизије из 2014. године;
- Примене нове секторизације тј. делинеације сектора државе;
- Елиминисања уочених недостатака у методама и изворима података у прорачунима пре 2018. године.

Општи циљ ревизије био је повећање усклађености националних рачуна са Европским системом националних и регионалних рачуна – *ESA 2010*.

Треба имати у виду да за 2017. годину нису постојали претходни неревидирани подаци о БДП-у као резултат годишњих обрачуна и да је годишњи обрачун БДП-а за 2017. годину први пут изведен по новој методологији. Претходно објављени подаци о БДП-у за 2017. годину добијени су на бази кварталних обрачуна (као сума четири квартала), који су због начина обрачуна кварталног БДП-а били засновани на старим неревидираним серијама података. Због тога приликом поређења годишњих података за 2017. годину са претходно објављеним (на бази кварталних обрачуна) треба узети у обзир чињеницу да су разлике последица не само спроведене ревизије већ и методолошких специфичности годишњих и кварталних обрачуна које су постојале и пре ревизије.

А. ПРОМЕНЕ КОЈЕ СЕ ОДНОСЕ НА ОБРАЧУН БДП-а ПО ПРОИЗВОДНОМ ПРИСТУПУ

1. ПОЉОПРИВРЕДА

Једна од најзначајнијих методолошких промена које су спроведене у новој ревизији односи се на директну имплементацију резултата Економских рачуна пољопривреде у обрачуну бруто додате вредности пољопривредне производње, уместо досадашњег обрачуна базираног на комбинацији финансијских извештаја предузећа и процена за индивидуалне пољопривредне произвођаче. Неукључивање Економских рачуна пољопривреде у обрачун БДП-а представљало је један од главних недостатака претходне ревизије из 2014. године, на који је указивао и ММФ, а који је сада успешно елиминисан. Истовремено, побољшана је конзистентност података о пољопривреди у националним рачунима са подацима статистике пољопривреде.

Повећање БДП-а услед имплементације резултата Економских рачуна пољопривреде у 2015. години износи 16,5 млрд. РСД, а у 2016. години 29,3 млрд. РСД, што представља повећање БДП-а од 0,4%, односно 0,7% респективно. У 2017. години повећање БДП-а износи 17,2 млрд. РСД, што представља 0,4% БДП-а.

Такође, треба поменути и релативно мало повећање БДП-а које потиче од бољег обухвата у области шумарства тј. процене вредности сече и продаје дрвета физичких лица које су до сада биле ван обрачуна БДП-а. Повећање по овом основу износи око 2,5 млрд. РСД у све три посматране године.

2. РУДАРСТВО И ЕНЕРГЕТИКА

Промене БДП-а које се односе на делатност рударства су резултат значајног побољшања извора података у 2016. години. Наиме, подаци финансијских извештаја пословних субјеката регистрованих у сектору рударства (пре свега копови Колубара и Костолац) су од 2014. године били практично неупотребљиви за обрачунае из два основна разлога. Најпре, 2014. године услед поплава дошло је до колапса производње угља што је узроковало и проблеме у обрачунима бруто додате вредности за потребе националних рачуна, а затим је 2015. године извршено реструктурирање ЕПС-а којим су копови угашени као самостална правна лица и припојени ЕПС-у. То је практично значило да више нису постојали финансијски извештаји за два највећа рударска копа који су се до тада користили као основни извор података за потребе обрачуна БДП-а. Због горе наведених разлога вредност производње за рударство процењивала се екстраполацијом података из 2013. године путем квантитативних индикатора. Ситуација је промењена 2016. године када је Републички завод за статистику успео да на основу иновираног истраживања структурних пословних статистика обезбеди од ЕПС-а детаљне финансијске податке за све организационе јединице укључујући и копове. Ови подаци су за период 2015-2017. године коришћени као основни извор за обрачунае бруто додате вредности, како у рударству тако и у производњи електричне енергије. Ова разлика је допринела повећању БДП-а за око 30 млрд. РСД и у 2015. и у 2016. години тј. за 0,8% и 0,7% респективно. У 2017. години ова разлика износи 26 млрд. РСД, што представља повећање БДП-а за 0,6%.

Поред тога треба указати и на разлике у односу на податке пре ревизије за делатности 35 – *Снабдевање електричном енергијом, гасом и паром* и 49.50 – *Цевоводни транспорт* (транспорт гаса цевима који припада сектору *Н – Саобраћај и складиштење*). Поред бољег и прецизнијег обрачуна везаног за ЕПС, извршена је рекласификација предузећа Србијасгас од 2015. године (из области КД 49 у област 35). То је са једне стране повећало БДВ у области КД35, а са друге стране смањило ниво БДВ-а у делатности саобраћаја где је ово предузеће пре ревизије било класификовано.

3. НЕОБУХВАЋЕНА („СИВА“) ЕКОНОМИЈА

У ревизији 2018. године, учињени су додатни напори да се обезбеди што је могуће већа свеобухватност и исцрпност обрачуна БДП-а путем унапређења обрачуна необухваћене економије. Процена нееоухваћене економије тј. дела БДП-а који је креиран у „сивој“ економији, прилагођена је, тј. коригована навише у 2015. години за око 121 млрд. РСД, у 2016. години за око 125 млрд. РСД и око 140 млрд. РСД у 2017. години, односно за око 50% у односу на процене необухваћене економије пре ревизије. Повећање БДП-а по основу прилагођавања процена необухваћене економије износи око 3% у посматраним годинама, што је нешто мање од половине укупног прилагођавања тј. повећања БДП-а услед спроведене ревизије.

До сада коришћена *LIM* метода обрачуна необухваћене економије, која се базирала на подацима статистике запослености, тј. Анкете о радној снази, није значајније промењена осим што су унапређени извори за њену примену, што је такође индиректно допринело побољшању процена. Главне промене односе се на следеће две новоуведене компоненте необухваћене економије о чему је већ било речи у претходном поглављу:

- 1) Укључена је први пут процена вредности производње или промета „у кешу“ (нерегистровани готовински промет) и других облика прикривања прихода од продаје за мала и микро предузећа у износу од око 80 млрд. РСД у све три посматране године.
- 2) На основу компаративне анализе података ЦРОСО-а и статистике запослености (АРС), идентификована је и укључена у обрачунае први пут вредност производње физичких лица која самостално обављају делатност (без запослених), а немају регистровану

предузетничку радњу, „нерегистровани предузетници“. Повећање БДП-а по овом основу износи око 34 млрд. РСД, у просеку.

Остатак прилагођавања процена необухваћене економије у односу на вредности пре ревизије (између 10–20 млрд. РСД за период 2015–2017. године) представљају разлике које је тешко прецизно идентификовати и одмерити, будући да су последица осталих промена које наводимо у наставку, као и процеса балансирања БДП-а обрачунаог према производном и расходном приступу који једним делом захвата и саму необухваћену економију. За 2017. годину, као што смо истакли, будући да није ни било „старог“ обрачуна, ова разлика је резултат процене могућих ефеката новог обрачуна на раст необухваћене економије.

Промена метода и извора података који се односе на необухваћену економију довела је до корекције процене њеног учешћа у БДП-у у 2015. години са 8,4% пре ревизије на 10,7% након ревизије, док је у 2016. години учешће „сиве“ економије у БДП-у повећано са 6,2% на 8,6%.

Учесће „сиве“ економије у БДП-у у 2017. години износи 7,6%, односно 9,2% у бруто додатој вредности.

Када је реч о вредности производње (аутпуту) генерисаној у сивој зони, она у 2015. години износи 23,2 %, у 2016. години 20,0%, а у 2017. години 17,3% БДП-а.

Табела 1. Учесће необухваћене економије у БДП-у, %

	2015	2016	2017
Необухваћена економија – бруто додата вредност	10,7	8,6	7,6
Необухваћена економија – вредност производње (аутпут)	23,2	20,0	17,3

4. ПРИХОДИ ЛИЦА КОЈА САМОСТАЛНО ОБАВЉАЈУ ДЕЛАТНОСТ ПО ОСНОВУ УГОВОРА („УГОВОРАШИ“)

Све до 2016. године подаци о приходима физичких лица која самостално обављају делатност по основу уговора (уговори о делу, ауторски уговори и сл.) нису били доступни за потребе обрачуна БДП-а. Пре ревизије, приходи тзв. „уговораша“ процењивани су на основу података АРС-а који су обухватили само део овог сегмента samozапослених лица, без прецизних финансијских показатеља, тј. вредности њихових услуга. Републички завод за статистику Србије је 2016. године први пут добио од Пореске управе податке о свим врстама опорезивих прихода физичких лица, укључујући и приходе по основу уговора који су сада у пуном износу укључени у обрачун БДП-а. Повећање БДП-а по овом основу износи у 2015. години око 45 млрд. РСД, у 2016. години око 43 млрд. РСД, а у 2017. години око 49 млрд. РСД, што је увећало ниво БДП за око 1% у све три посматране године.

5. СЕКТОРИЗАЦИЈА

Имплементација нове секторске класификације у систему националних рачуна такође је значајно утицала на ниво БДП-а. На основу квалитативних и квантитативних критеријума секторске класификације, дефинисаних у *ESA 2010*, извршена је прекласификација одређених институционалних јединица²¹. Треба истаћи да је нужност примене нове секторизације и следствено императив ревизије БДП-а узрокован обавезама које су РЗС-у наметнуте од стране Европске комисије и Евростата у вези са имплементацијом *EDP* система извештавања

²¹ Разврставање на тржишне и нетржишне произвођаче врши се према различитим (квантитативним и квалитативним) критеријумима на основу којих се утврђује да ли постоје тржишне околности и довољно тржишног понашања произвођача, односно да ли се продаја добара и услуга врши по економски значајним ценама. Према квантитативном критеријуму, јединица се сматра тржишним произвођачем ако приходима од продаје својих добара и услуга покрива више од 50% трошкова производње (збир међуфазне потрошње, накнада запосленима, потрошње основних средстава, нето осталих пореза на производњу и трошкова капитала). Међутим, квантитативни критеријум није једини релевантни критеријум за одређивање припадности јединице одређеном институционалном сектору. Потребно је узети у обзир и специфичност активности институционалне јединице и њене везе са сектором државе.

(*Excessive Deficit Procedure*), тј. обрачунама буџетског дефицита и јавног дуга према европској методологији.

Посматрано по годинама број јединица које су прекласификоване у сектор државе из осталих институционалних сектора износи 750, 784 и 793 у 2015, 2016 и 2017. години, респективно. Услед методолошких разлика у обрачунама макроекономских агрегата у сектору државе и сектору нефинансијских друштава, примена нове секторизације утицала је на повећање нивоа бруто домаћег производа у 2015. години за 1,2%, у 2016. години за 1,1%, док је у 2017. години ово повећање износило 1,1% (око 49 млрд. РСД, 47 млрд. РСД, односно 49 млрд. РСД, респективно).

Узрок повећања БДП-а услед реалокације поменутих јединица у сектор државе лежи у примени различите формуле за обрачун бруто додате вредности која се примењује за јединице које припадају овом сектору. Наиме, према европској методологији националних рачуна *ESA 2010*, за привредна друштва које припадају тржишним произвођачима у сектору нефинансијских предузећа, БДВ се обрачунава као разлика између тржишних прихода од продаје производа и услуга (као мерила аутопута) и трошкова интермедијарних инпута (као мере међуфазне потрошње). Са друге стране, за јединице које припадају сектору државе, бруто додата вредност процењује се на основу тзв. трошковног приступа. Трошковни приступ подразумева да се вредност производње (аутопут), а следствено и БДВ обрачунава, не на основу прихода од продаје производа и услуга, већ као сума трошкова пословања, при чему се бруто додата вредност (након одбитка међуфазне потрошње од суме укупних трошкова) изједначава са трошковима зарада увећаним за амортизацију и нето остале порезе на производњу. При томе треба имати у виду да су јединице које су реалоциране у сектор државе махом предузећа са ниском ефикасношћу која су у периоду пре ревизије генерисала релативно ниску или чак негативну додатну вредност („губиташи“) тако да је примена трошковног приступа обрачуна БДВ-а довела до њеног повећања и, напослетку, до пораста БДП-а.

6. СУМАРНИ ПРИКАЗ ЕФЕКТА ПОЈЕДИНИХ ПРОМЕНА НА БДП

Табела 2. Промене које се односе на обрачун БДП-а по производном приступу

	2015		2016		2017	
	млрд. РСД	промена БДП, п.п.	млрд. РСД	промена БДП, п.п.	млрд. РСД	промена БДП, п.п.
Имплементација Економских рачуна пољопривреде	16,5	0,4	29,3	0,7	17,2	0,4
Рударство и енергетика	30,6	0,8	29,7	0,7	26,0	0,6
Необухваћена („сива“) економија	121,3	3,0	125,1	2,9	139,7	3,1
Приходи лица која самостално обављају делатност по основу уговора („уговораш“)	44,7	1,1	43,2	1,0	48,9	1,1
Секторизација	48,5	1,2	46,9	1,1	48,5	1,1
Остали ефекти ревизије	7,0	0,2	-14,8	-0,3	9,6	0,2
Промена БДП	268,6	6,6	259,3	6,1	289,7	6,5

Све горе наведене промене довеле су до повећања нивоа БДП-а за 6,6% у 2015. години, 6,1% у 2016. години и 6,5% у 2017. години (269 млрд. РСД, 259 млрд. РСД и 290 млрд. РСД, респективно) при чему треба имати у виду и остале ефекте ревизије које је тешко прецизно идентификовати јер су резултат комбинованог утицаја горе наведених промена (методолошке промене, начин обрачуна, класификације, побољшани извори података и др.). Ефекат ових

промена се може проценити у 2015. години на око 0,2 %, у 2016. години на око – 0,3% и 0,2% у 2017. години.

Б. ПРОМЕНЕ КОЈЕ СЕ ОДНОСЕ НА ОБРАЧУН БДП-а ПРЕМА РАСХОДНОМ ПРИСТУПУ

1. УВОЗ ДОБАРА

У октобру 2017. године установљено је да је услед непотпуних информација о складиштењу добара, достављених РЗС-у од стране Управе царина, дошло до двоструког приказивања истих добара у увозу, чиме је увоз добара за 2015. и 2016. годину прецењен за око 31 млрд. РСД, односно 34 млрд. РСД, респективно, што је око 1,7% укупне старе вредности увоза добара у обе посматране године. Ревизијом података ова грешка је елиминисана, што је довело до повећања БДП-а за око 0,8% у обе године.

2. НЕОБУХВАЋЕНА ЕКОНОМИЈА У ИЗВОЗУ И УВОЗУ ДОБАРА И УСЛУГА

Ревизијом података за период 2015-2017. године у обрачун БДП-а први пут су укључене и нерегистроване спољнотрговинске трансакције, које према методологији националних рачуна имају карактер извоза тј. увоза, а припадају делу необухваћене економије. До сада ове трансакције нису биле обухваћене обрачунима БДП-а што је представљало значајан проблем приликом балансирања БДП-а обрачунаог према производном и расходном приступу. Наиме, ове трансакције тј. продаје добара и услуга предузећа из Србије су на производној страни биле регистроване и увећавале су БДП, али са расходне стране није била регистрована њихова употреба. Необухваћена економија по основу нерегистрованих извозних трансакција износила је око 53 млрд. РСД у 2015. години, 56 млрд. РСД у 2016. години и 62 млрд. РСД у 2017. години, док је нерегистровани увоз износио око 2,9 млрд. РСД у 2015. години, 2,6 млрд. РСД у 2016. години и 3,6 млрд. РСД у 2017. години. Ревизијом тј. укључивањем ових трансакција у обрачун употребе БДП-а, укупан извоз је повећан за око 2,6%, док је увоз повећан за око 0,1%, што је резултирало у повећању БДП-а за око 1,3% у 2016. години.

3. НЕПРОФИТНЕ ИНСТИТУЦИЈЕ КОЈЕ ПРУЖАЈУ УСЛУГЕ ДОМАЋИНСТВИМА

Приликом ревизије података за период 2015-2017. године први пут је извршена процена прихода свештених лица, тачније црквених заједница које припадају сектору НПИД-а и које пре ревизије нису биле обухваћене обрачунима БДП-а. Процена је извршена на основу броја свештеника и просечне зараде по општинама и увећала је овај агрегат употребе БДП-а, заједно са другим мањим корекцијама (пре свега по основу секторизације), за око 15 млрд. РСД у 2015. години, 11 млрд. РСД у 2016. години и 11 млрд. РСД у 2017. години, што је повећало БДП за 0,4%, 0,2% и 0,2%, респективно.

4. ОСТАЛЕ ПРОМЕНЕ РАСХОДНЕ СТРАНЕ ОБРАЧУНА БДП-А

Када је реч о разликама које се односе на финалну потрошњу домаћинстава пре и после ревизије, оне су пре свега резултат побољшаних извора података, као и обухватања дела личне потрошње који потиче из тзв. „сиве“ економије. Повећање финалне потрошње домаћинстава у 2015. години износи око 70 млрд. РСД, у 2016. години око 111 млрд. РСД, а у 2017. години око 147 млрд. РСД, што је утицало на промену БДП-а за 1,7%, 2,6% и 3,3%, респективно. С обзиром на то да финална потрошња домаћинстава представља највећи агрегат на расходној страни обрачуна БДП-а, логично је да су се ефекти повећања БДП-а на производној страни одразили у највећој мери на овај агрегат употребе БДП-а.

Када говоримо о издацима за потрошњу сектора државе, промене извршене у овој ревизији највећим делом су резултат имплементације нове секторизације, поред мањих концептуалних

промена. Повећање у 2015. години износи око 52 млрд. РСД, у 2016. години око 41 млрд. РСД, а у 2017. години око 58 млрд. РСД, што је утицало на промену БДП-а за 1,3%, 1,0% и 1,3%, респективно.

Што се тиче инвестиција у основна средства, велики део концептуалних и статистичких промена спроведен је у претходној ревизији 2014. године. Повећање инвестиција у овој ревизији резултат је побољшања извора података. Повећање у 2015. години износи око осам млрд. РСД, у 2016. години око 11 млрд. РСД, а у 2017. години око 20 млрд. РСД, што је утицало на промену БДП за 0,2%, 0,2% и 0,4%, респективно.

Промене података које се односе на промене у залихама су резултат финалног балансирања тј. залихе су утврђене као резидуал при чему треба имати у виду да повећање ове компоненте БДП-а кореспондира са значајним повећањем БДП-а обрачунатог по производном приступу, које само по себи изискује и одговарајуће корекције промена у залихама тј. повећање у апсолутном износу и учешћа у БДП-у у односу на износе пре ревизије.

Табела 3. Промене које се односе на обрачун БДП-а по расходном приступу

	2015		2016		2017	
	млрд. РСД	промена БДП, п.п.	млрд. РСД	промена БДП, п.п.	млрд. РСД	промена БДП, п.п
Издаци за личну потрошњу сектора домаћинстава	69,5	1,7	111,5	2,6	146,7	3,3
Издаци за потрошњу институција које пружају услуге домаћинствима (НПИД)	15,4	0,4	10,6	0,2	10,9	0,2
Издаци за потрошњу сектора државе	52,0	1,3	40,5	1,0	58,1	1,3
Бруто инвестиције у основна средства	7,6	0,2	10,5	0,2	19,7	0,4
Промене у залихама	30,7	0,8	-14,0	-0,3	-25,7	-0,6
Промене у драгоценостима	0,0	0,0	0,0	0,0	...	...
Извоз роба и услуга	65,0	1,6	66,1	1,6	61,2	1,4
Увоз роба и услуга (-)	-28,3	-0,7	-34,1	-0,8	-18,8	-0,4
Промена БДП	268,6	6,6	259,3	6,1	289,7	6,5

АНЕКС 2 ОСНОВНЕ КЛАСИФИКАЦИЈЕ

Табела 1. Класификација институционалних сектора

Шифра	Назив сектора
S.1	Укупна економија
S.11	Сектор нефинансијских инкорпорисаних предузећа
S.11001	Јавна нефинансијска предузећа
S.11002	Домаћа приватна нефинансијска предузећа
S.11003	Нефинансијска предузећа под страном контролом
S.12	Сектор финансијских инкорпорисаних предузећа
S.121	Централна банка
S.122	Депозитне институције осим централне банке
S.123	Фондови очувања вредности имовине (новчани фондови)
S.124	Инвестициони фондови осим новчаних фондова
S.125	Остали финансијски посредници, осим друштава за осигурање и пензијских фондова
S.126	Помоћне финансијске институције
S.127	Каптивне финансијске институције и зајмодавци
S.128	Друштва за осигурање
S.129	Пензијски фондови
S.13	Сектор државе
S.1311	Држава на централном нивоу власти (осим фондова социјалног осигурања)
S.1312	Држава на савезном нивоу власти (осим фондова социјалног осигурања)
S.1313	Држава на локалном нивоу власти (осим фондова социјалног осигурања)
S.1314	Фондови социјалног осигурања
S.14	Сектор домаћинстава
S.15	Сектор непрофитних институција које пружају услуге домаћинствима
S.2	Сектор иностранства

Табела 2. Класификација делатности КД 2010

Сектор	Област	Делатности
A		Пољопривреда, шумарство и рибарство
	01	Пољопривредна производња, лов и пратеће услужне делатности
	02	Шумарство и сеча дрвећа
	03	Рибарство и аквакултуре
B		Рударство
	05	Експлоатација угља
	06	Експлоатација сирове нафте и природног гаса
	07	Експлоатација руда метала
	08	Остало рударство
	09	Услужне делатности у рударству и геолошким истраживањима
C		Прерађивачка индустрија
	10	Производња прехранбених производа
	11	Производња пића
	12	Производња дуванских производа
	13	Производња текстила
	14	Производња одевних предмета
	15	Производња коже и предмета од коже
	16	Прерада дрвета и производи од дрвета, плуте, сламе и прућа, осим намештаја
	17	Производња папира и производа од папира
	18	Штампање и умножавање аудио и видео записа
	19	Производња кокса и деривата нафте
	20	Производња хемикалија и хемијских производа
	21	Производња основних фармацеутских производа и препарата
	22	Производња производа од гуме и пластике
	23	Производња производа од осталих неметалних минерала
	24	Производња основних метала
	25	Производња металних производа, осим машина и уређаја
	26	Производња рачунара, електронских и оптичких производа
	27	Производња електричне опреме
	28	Производња непоменутих машина и непоменуте опреме
	29	Производња моторних возила, приколица и полуприколица
	30	Производња осталих саобраћајних средстава
	31	Производња намештаја
	32	Остале прерађивачке делатности
	33	Поправка и монтажа машина и опреме
D		Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација
	35	Снабдевање електричном енергијом, гасом, паром и климатизација
E		Снабдевање водом; управљање отпадним водама, контролисање процеса уклањања отпада и сличне активности
	36	Скупљање, пречишћавање и дистрибуција воде
	37	Уклањање отпадних вода
	38	Сакупљање, третман и одлагање отпада; поновно искоришћавање отпадних материја
	39	Санација, рекултивација и друге услуге у области управљања отпадом

Табела 2. Класификација делатности КД 2010 (наставак)

Сектор	Област	Делатности
F		Грађевинарство
	41	Изградња зграда
	42	Изградња осталих грађевина
	43	Специјализовани грађевински радови
G		Трговина на велико и трговина на мало; поправка моторних возила и мотоцикала
	45	Трговина на велико и трговина на мало и поправка моторних возила и мотоцикала
	46	Трговина на велико, осим трговине моторним возилима и мотоциклима
	47	Трговина на мало, осим трговине моторним возилима и мотоциклима
H		Саобраћај и складиштење
	49	Копнени саобраћај и цевоводни транспорт
	50	Водени саобраћај
	51	Ваздушни саобраћај
	52	Складиштење и пратеће активности у саобраћају
	53	Поштанске активности
I		Услуге смештаја и исхране
	55	Смештај
	56	Делатност припремања и послуживања хране и пића
J		Информисање и комуникације
	58	Издавачке делатности
	59	Кинематографска и телевизијска продукција, снимање звучних записа и издавање музичких записа
	60	Програмске активности и емитовање
	61	Телекомуникације
	62	Рачунарско програмирање, консултантске и с тим повезане делатности
	63	Информационе услужне делатности
K		Финансијске делатности и делатност осигурања
	64	Финансијске услуге, осим осигурања и пензијских фондова
	65	Осигурање, реосигурање и пензијски фондови, осим обавезног социјалног осигурања
	66	Помоћне делатности у пружању финансијских услуга и осигурању
L		Пословање некретнинама
	68	Пословање некретнинама
M		Стручне, научне, иновационе и техничке делатности
	69	Правни и рачуноводствени послови
	70	Управљачке делатности; саветовање у вези са управљањем
	71	Архитектонске и инжењерске делатности; инжењерско испитивање и анализе
	72	Научно истраживање и развој
	73	Рекламирање и истраживање тржишта
	74	Остале стручне, научне и техничке делатности
	75	Ветеринарске делатности
N		Административне и помоћне услужне делатности
	77	Изнајмљивање и лизинг
	78	Делатности запошљавања
	79	Делатност путничких агенција, тур-оператора, услуге резервације и пратеће активности

Табела 2. Класификација делатности КД 2010 (наставак)

Сектор	Област	Делатности
	80	Заштитне и истражне делатности
	81	Услуге одржавања објеката и околине
	82	Канцеларијско–административне и друге помоћне пословне делатности
О		Државна управа и одбрана; обавезно социјално осигурање
	84	Јавна управа и одбрана и обавезно социјално осигурање
Р		Образовање
	85	Образовање
Q		Здравствена и социјална заштита
	86	Здравствене делатности
	87	Социјална заштита са смештајем
	88	Социјална заштита без смештаја
R		Уметност; забава и рекреација
	90	Стваралачке, уметничке и забавне делатности
	91	Делатност библиотека, архива, музеја галерија и збирки и остале културне делатности
	92	Коцкање и клађење
	93	Спортске, забавне и рекреативне делатности
S		Остале услужне делатности
	94	Делатности удружења
	95	Поправка рачунара и предмета за личну употребу и употребу у домаћинству
	96	Остале личне услужне делатности
T		Делатност домаћинства као послодавца; делатност домаћинства која производе робу и услуге за сопствене потребе
	97	Делатност домаћинства која запошљавају послугу
	98	Делатност домаћинства која производе робу и услуге за сопствене потребе
U	99	Делатност екстериторијалних организација и тела
	99	Делатност екстериторијалних организација и тела

Табела 3. COICOP класификација

COICOP	Опис
01	Храна и безалкохолна пића
01.1	Храна
01.1.1	Хлеб и житарице
01.1.2	Месо
01.1.3	Риба и морски плодови
01.1.4	Млеко, сир и јаја
01.1.5	Уља и масти
01.1.6	Воће
01.1.7	Поврће
01.1.8	Шећер, цем, мед и чоколада
01.1.9	Остали прехранбени производи
01.2	Безалкохолна пића
01.2.1	Кафа, чај и какао
01.2.2	Минерална вода, безалкохолна пића и сокови
02	Алкохолна пића, дуван и наркотици
02.1	Алкохолна пића
02.1.1	Жестока алкохолна пића
02.1.2	Вино
02.1.3	Пиво
02.2	Дуван
02.2.0	Дуван
02.3	Наркотици
02.3.0	Наркотици
03	Одећа и обућа
03.1	Одећа
03.1.1	Материјал за одећу
03.1.2	Одевни предмети
03.1.3	Остали одевни предмети
03.1.4	Чишћење, поправка и шивење одеће
03.2	Обућа
03.2.1	Обућа
03.2.2	Поправка обуће
04	Становање, вода, ел. енергија, гас и остала горива
04.1	Стварне стамбене ренте
04.1.1	Изнајмљивање стана
04.1.2	Остале стварне стамбене ренте
04.2	Импутиране стамбене ренте
04.2.1	Импутиране ренте за власнике станова
04.2.2	Остале импутиране ренте
04.3	Одржавање и поправка станова
04.3.1	Материјал за одржавање и поправку станова
04.3.2	Услуге за одржавање и поправку станова
04.4	Снабдевање водом и остале стамбене услуге
04.4.1	Снабдевање водом
04.4.2	Одношење смећа

Табела 3. COICOP класификација (насатавак)

COICOP	Опис
04.4.3	Одвођење отпадне воде
04.4.4	Остале стамбено-комуналне услуге
04.5	Електрична енергија, гас и остала горива
04.5.1	Електрична енергија за домаћинство
04.5.2	Гас
04.5.3	Течна горива
04.5.4	Чврста горива
04.5.5	Даљинско грејање
05	Опрема за стан и текуће одржавање
05.1	Намештај, теписи и остале подне простирке
05.1.1	Намештај, расвета и декоративна опрема за стан
05.1.2	Теписи и остале подне простирке
05.1.3	Поправка намештаја, расвете и подних простирки
05.2	Текстил за домаћинство
05.2.0	Текстил за домаћинство
05.3	Апарати за домаћинство
05.3.1	Велики кућни апарати
05.3.2	Мали електрични апарати
05.3.3	Поправка апарата за домаћинство
05.4	Посуђе и остали прибор за јело
05.4.0	Посуђе и остали прибор за јело
05.5	Алат и остала опрема за кућу и врт
05.5.1	Већи алат и опрема за кућу и врт
05.5.2	Мали алат и разноврсни прибор
05.6	Средства и услуге за текуће одржавање стана
05.6.1	Средства за одржавање стана
05.6.2	Услуге за текуће одржавање стана
06	Здравље
06.1	Лекови и медицински уређаји и опрема
06.1.1	Лекови
06.1.2	Остали медицински производи
06.1.3	Терапеутски производи и опрема
06.2	Здравствене неболничке услуге
06.2.1	Медицинске услуге
06.2.2	Стоматолошке услуге
06.2.3	Пратеће медицинске услуге
06.3	Болничке услуге
06.3.1	Болничке услуге
07	Транспорт
07.1	Набавка возила
07.1.1	Аутомобили
07.1.2	Мотоцикли
07.1.3	Бицикли
07.1.4	Запрежна возила

Табела 3. COICOP класификација (насатавак)

COICOP	Опис
07.2	Коришћење и одржавање возила
07.2.1	Резервни делови
07.2.2	Горива и мазива за путничка возила
07.2.3	Одржавање и поправка путничких возила
07.2.4	Остале услуге у вези са употребом возила
07.3	Транспортне услуге
07.3.1	Превоз путника железницом
07.3.2	Превоз путника друмом
07.3.3	Превоз путника авионом
07.3.4	Морски и речни путнички саобраћај
07.3.5	Комбиновани превоз путника
07.3.6	Остале транспортне услуге
08	Комуникације
08.1	Поштанске услуге
08.1.0	Поштанске услуге
08.2	Телефонска опрема
08.2.0	Телефонска опрема
08.3	Телефонске и остале услуге
08.3.0	Телефонске услуге
09	Рекреација и култура
09.1	Аудио-визуелна, фотографска и рачунарска опрема
09.1.1	Опрема за пријем, снимање и репродукцију звука и слике
09.1.2	Фотографска и филмска опрема
09.1.3	Рачунарска опрема
09.1.4	Медији за снимање слике и звука
09.1.5	Поправка аудио-визуелне, фотографске и рачунарске опреме
09.2	Већа трајна добра за рекреацију и културу
09.2.1	Трајна опрема за рекреацију на отвореном простору
09.2.2	Музички инструменти
09.2.3	Одржавање и поправка опреме за рекреацију и културу
09.3	Остала опрема за рекреацију, врт и кућни љубимци
09.3.1	Играчке, игре и хоби
09.3.2	Опрема за спорт и камповање
09.3.3	Баште, саднице и цвеће
09.3.4/5	Кућни љубимци, средства и услуге у вези са кућним љубимцима/Ветеринарске и друге услуге за животиње
09.4	Рекреација и култура – услуге
09.4.1	Рекреација – услуге
09.4.2	Култура – услуге
09.4.3	Игре на срећу
09.5	Новине, књиге и канцеларијски прибор
09.5.1	Књиге
09.5.2	Новине и часописи
09.5.3	Остали штампани материјали

Табела 3. COICOP класификација (насатавак)

COICOP	Опис
09.5.4	Канцеларијски материјал
09.6	Пакет-аранжмани
09.6.0	Пакет-аранжмани
10	Образовање
10.1	Предшколско и основно образовање
10.1.0	Предшколско и основно образовање
10.2	Средњошколско образовање
10.2.0	Средњошколско образовање
10.3/4	Специјализација после средње школе/ Више и високо образовање
10.3/4.0	Специјализација после средње школе/ Више и високо образовање
10.5	Остали видови образовања
10.5.0	Остали видови образовања
11	Ресторани и хотели
11.1	Ресторани, кафеи и кантине
11.1.1	Ресторани и кафеи
11.1.2	Кантине
11.2	Услуге смештаја
11.2.0	Смештај
12	Остали лични предмети и остале услуге
12.1	Лична нега
12.1.1	Услуге у фризерским и козметичким салонима
12.1.2	Електрични апарати за личну негу
12.1.3	Остали предмети за личну негу
12.2	Проституција
12.2.0	Проституција
12.3	Лични предмети
12.3.1	Накит и сатови
12.3.2	Остали лични предмети
12.4	Социјална заштита
12.4.0	Социјална заштита
12.5	Осигурање
12.5.2	Животно осигурање
12.5.3	Осигурање стана
12.5.4	Здравствено осигурање
12.5.5/1	Осигурање транспортних возила/ Остала осигурања
12.6	Финансијске услуге
12.6.1	FISIM
12.6.2	Финансијске услуге на другом месту непоменуте
12.7	Остале услуге
12.7.0	Остале услуге
13.0	Куповина резидента у иностранству и нерезидента на домаћој територији

Табела 4. Класификација основних средстава (AN.11)

ESA код	Основна средства
AN.11	Основна средства
AN.111	Станови
AN.112	Остале зграде и грађевине
AN.1121+ AN.1122	Нестамбене зграде и остале грађевине
AN.1123	Значајнија побољшања земљишта
AN.113	Машине и опрема
AN.1131	Транспортна опрема
AN.1132	Информационо-комуникациона технологија и опрема
AN.1139	Остале машине и опрема
AN.114	Војни системи
AN.115	Култивисани биолошки ресурси
AN.1151	Основно стадо
AN.1152	Пошумљавање и дугогодишњи засади
AN.117	Интелектуална својина
AN.1171	Истраживање и развој
AN.1172	Минерална (рударска) истраживања
AN.1173	Рачунарски програми и базе података
AN.1174	Забава, књижевни и уметнички оригинали
AN.1175	Остала интелектуална својина

Комбинована номенклатура (CN)

Комбинована номенклатура (CN – *Combined Nomenclature*), заснована на Хармонизованом систему описа и шифрирања робе, користи се за израду и публикување података статистике спољне трговине. Национална верзија CN-a, поред осам цифара CN-a, садржи две додатне цифре.

Стандардна међународна трговинска класификација

За публикување података статистике спољне трговине, користи се стандардна међународна трговинска класификација (*Standard International Trade Classification – SITC Rev. 4*). Национална верзија стандардне међународне трговинске класификације (СМТК), поред пет цифара SITC Rev. 4, садржи две додатне цифре.

Проширена класификација услуга платног биланса

Класификација која се користи у статистици међународне трговине услугама заснована је на проширеној класификацији услуга платног биланса *EBOPS 2010 (Extended Balance of Payments Services classification)*. Ова класификација, која је у потпуности конзистентна са методологијом BPM6, у одређеним областима обезбеђује детаљнију структуру услуга у односу на BPM6.

Класификације коришћене за прерачунавање БДП-а у БНД

Прерачунавање БДП-а у БНД заснива се на подацима статистике платног биланса. У складу са тим, за овај прерачун користи се класификација која се заснива на најновијој методологији платног биланса BPM6. Нареднатабела приказује преглед ставки рачуна примарног платног биланса, коришћених за прерачунавање БДП-а у БНД, као и њихову везу са одговарајућим трансакцијама по методологији ESA 2010.

Табела 5. Преглед платнобилансних трансакција коришћених за прерачун БДП у БНД

Платни биланс	Шифра из ESA 2010
1.В Примарни доходак	
Биланс примарног дохотка (+ суфицит; – дефицит)	
1.В.1 Накнаде запосленима	D.1
1.В.2 Доходак од инвестиција	D.4
1.В.2.1 Директне инвестиције	
1.В.2.1.1 Доходак од улагања у власнички капитал и акције инвестиционих фондова	
1.В.2.1.1.1 Дивиденде и повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа	D.42
1.В.2.1.1.1.1 Директни инвеститор у предузеће са директним инвестицијама	
1.В.2.1.1.1.2 Предузеће са директним инвестицијама у директног инвеститора	
1.В.2.1.1.1.3 Инвестиције између повезаних предузећа	
1.В.2.1.1.1 Реинвестирана добит	D.43
<i>Доходак од инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања, носиоцима права из пензија, стандардизованим гарантним системима и акционарима колективних инвестиционих фондова</i>	D.44
<i>Од чега: доходак који се приписује акционарима колективних инвестиционих фондова</i>	D.443
1.В.2.1.2 Камате	D.41
1.В.2.1.2.1 Директни инвеститор у предузеће са директним инвестицијама	
1.В.2.1.2.2 Предузеће са директним инвестицијама у директног инвеститора (повратне инвестиције)	
1.В.2.1.2.3 Инвестиције између повезаних предузећа	
1.В.2.1.2М Меморандумска ставка: камата пре FISIM-а	
1.В.2.2 Портфолио инвестиције	
1.В.2.2.1 Доходак од улагања у власнички капитал и акције инвестиционих фондова	
1.В.2.2.1.1 Дивиденде од власничког капитала, искључујући инвестиционе фондове	D.42
1.В.2.2.1.2 Доходак од инвестиција који се приписује акционарима инвестиционих фондова	D.443
1.В.2.2.1.2.1 Дивиденде	
1.В.2.2.1.2.2 Реинвестирана добит	
1.В.2.2.2 Камате	D.41
1.В.2.2.2.1 Краткорочне ХоВ	
1.В.2.2.2.2 Дугорочне ХоВ	
1.В.2.3 Остале инвестиције	
1.В.2.3.1 Повлачења добити по основу улагања у квазипредузећа	D.42
1.В.2.3.2 Камате	D.41
1.В.2.3.2М Меморандумска ставка: камата пре FISIM-а	
1.В.2.3.3 Доходак од инвестиција који се приписује власницима полиса осигурања, носиоцима права из пензија и стандардизованим гарантним системима	
1.В.2.4 Средства резерве ²²	
1.В.2.4.1 Доходак од улагања у власнички капитал и акције инвестиционих фондова ²²	D.42
1.В.2.4.2 Камате ²²	D.41
1.В.2.4.2М Меморандумска ставка: камата пре FISIM-а ²²	
1.В.3 Остали примарни доходак	
1.В.3.1 Порези на производњу и увоз ²³	D.2
1.В.3.2 Субвенције ²³ open	D.3
1.В.3.3 Ренте	D.45

²² Ако је информација расположива за публикавање. Ако није, укључује се у оквиру ставке Остале инвестиције – камате.

²³ Није релевантно с обзиром да Србија није земља чланица ЕУ.

НАЦИОНАЛНИ РАЧУНИ

stat.gov.rs